

|                                                        |    |
|--------------------------------------------------------|----|
| Kemâle Ermeden Ölen Mürid.....                         | 8  |
| Konevi'nin Sözleri .....                               | 8  |
| Molla Camî (k.s.).....                                 | 8  |
| Te'vilât-i Necmiyyeden .....                           | 9  |
| Seferi ve Savaş Halinde Namaz.....                     | 10 |
| Tefsîr-i Şerifi: .....                                 | 10 |
| Seferi Namazı .....                                    | 10 |
| Namazı Kısaltmak .....                                 | 11 |
| Seferin Müddeti .....                                  | 11 |
| Hızlı veya Yavaş.....                                  | 11 |
| Üç Gün ve Üç Gece Ne Kadardır? .....                   | 11 |
| Seferde Namazı Kısaltmak .....                         | 11 |
| ikramı Geri Çevirmek .....                             | 12 |
| Bazı Fikhî Meseleler.....                              | 12 |
| Seferide Namazı Bozan .....                            | 12 |
| Namazı Kısaltmak .....                                 | 12 |
| Seferin Ruhsatı .....                                  | 12 |
| Kasrı tsbât Eden Nass .....                            | 13 |
| Seferî Namazında Korku .....                           | 13 |
| Âyeti Sünnet Açıkladı .....                            | 13 |
| Efendimiz (s.a.v.) Seferide Nasıl Namaz Kıldırdı?..... | 13 |
| Kâfirler Düşmandırlar.....                             | 13 |
| Düşman karşısında namaz .....                          | 13 |
| Sebeb-i Nüzul .....                                    | 14 |
| Korku Namazı .....                                     | 14 |
| Korku Namazının Kılınışı .....                         | 14 |
| Mukîm iken Korku Namazı .....                          | 15 |
| İmam Hatâ Ederse .....                                 | 15 |
| Tedbiri Elden Bırakmayın .....                         | 15 |
| İhtiyat.....                                           | 15 |
| Maksat Caydırıcı Olmaktır .....                        | 16 |
| Kâfirlerin Niyyeti .....                               | 16 |
| Emniyet Anında.....                                    | 16 |
| Korku Namazında Silâh.....                             | 16 |
| Her Şeye Rağman İhtiyatlı Olmalıdır .....              | 17 |
| Hikaye (Hoşgörü ve Aff) .....                          | 17 |
| Kâfirlere Azab Var .....                               | 17 |
| Zikredin .....                                         | 17 |
| Ayakta ve Yatarken Zikredin.....                       | 18 |
| Savaş Halinde Bile Zikredin.....                       | 18 |
| Ta'dîl-i Erkân .....                                   | 18 |
| Namazda Kıyam .....                                    | 18 |
| Namazın Vakiteri.....                                  | 19 |
| Vakitlerin tayini.....                                 | 19 |
| Elli Vakit Sevabı.....                                 | 19 |
| Kıyamet Günü Ellibin Sene.....                         | 19 |
| Kaza Namazlarına Ceza.....                             | 20 |
| Namazı terkin Cezası.....                              | 20 |
| Tevhid'ten Sonra Namaz.....                            | 20 |
| Efendimiz (s.a.v.)'m Son Vasiyyeti .....               | 20 |
| Daimî Namaz Kılanlar .....                             | 21 |
| Te'vilât-i Necmiyyeden .....                           | 21 |
| Âşıkların Namazı Daimîdir .....                        | 21 |
| Yüce Meali: .....                                      | 21 |
| Tefsîr-i Şerifi: .....                                 | 21 |
| Sebeb-i Nüzul .....                                    | 21 |
| Onlar da Çekiyorlar .....                              | 22 |
| Emirlere Bağlanmak .....                               | 22 |
| Sünnettüllâh.....                                      | 23 |
| Cesur Olun.....                                        | 23 |

|                                                |    |
|------------------------------------------------|----|
| Gurura Kapılmamak .....                        | 23 |
| Behrâm'ın Düşüncesi .....                      | 23 |
| Sulhu Salâh için .....                         | 23 |
| Kalbe Bağlı .....                              | 24 |
| Büyükler Örnektir .....                        | 24 |
| Cihâdtan Maksad .....                          | 24 |
| Tasavvuf? Manâlar .....                        | 24 |
| Kitab İndirildi .....                          | 25 |
| Tefsîr-i Şerifi: .....                         | 25 |
| Sebeb-i Nüzul (Hikaye) .....                   | 25 |
| Adâletizlik Edenler .....                      | 26 |
| İstiğfar Et .....                              | 26 |
| Ebrârın İyilikleri .....                       | 26 |
| Hâinleri Savunma .....                         | 26 |
| Yalancı Şahitler .....                         | 27 |
| Hainler .....                                  | 27 |
| Turnenin Kötü Âkibeti .....                    | 27 |
| Kötülüğün Kardeşleri .....                     | 27 |
| Allâhtan Gizlenilmez .....                     | 27 |
| Âhrette Kim Savunacak .....                    | 28 |
| Vekîl .....                                    | 28 |
| Dehşetli Gün .....                             | 28 |
| Kulun Vazifesi .....                           | 29 |
| İsmail Hakkıdan (ks) Sesleniş .....            | 29 |
| Riyakârların Kıyamet Günü .....                | 30 |
| İstiğfar .....                                 | 30 |
| Tevbe .....                                    | 30 |
| Tefsîr-i Şerifi: .....                         | 30 |
| Tevbe Kapısı .....                             | 31 |
| Günahların Bağışlanmasının Yolu .....          | 31 |
| Tevbe için Aracı .....                         | 31 |
| Günah İşleyen .....                            | 31 |
| Te'vilât-i Necmiyyeden .....                   | 31 |
| Suçu Başkasına Yükleme .....                   | 31 |
| Bühtan .....                                   | 32 |
| Gıybet ile İftira .....                        | 32 |
| Te'vilât-i Necmiyyeden Tasavvufî Manâlar ..... | 32 |
| Talep Eden Bulur .....                         | 33 |
| Altın Değerinde Öğütler .....                  | 33 |
| Hikâye .....                                   | 33 |
| Dünya Fanî Hayy Bakîdir .....                  | 33 |
| Allah'ın Fazlı ve Rahmeti .....                | 34 |
| Yalancı Şahidler .....                         | 34 |
| Tefsiri Şerifi: .....                          | 34 |
| Adalet .....                                   | 34 |
| Hayır ve Şer Sahibine Döner .....              | 35 |
| Zulmün Hedefi .....                            | 35 |
| Hikâye .....                                   | 35 |
| Üç Kişi İflah Olmaz .....                      | 35 |
| Hikâye .....                                   | 35 |
| İlim ve Hikmet .....                           | 35 |
| İlim Fayda Verir .....                         | 35 |
| Hayırlar .....                                 | 36 |
| Hikâye .....                                   | 36 |
| Amelleri Terketmeyin .....                     | 36 |
| Başarının Sonunda Allah'a Hamd ü Sena Et ..... | 36 |
| Tasavvufî Manâlar .....                        | 36 |
| Fısıldaşmalar .....                            | 37 |
| Necvâ Kelimesi .....                           | 37 |
| Fısıldaşma Âyeti .....                         | 37 |

|                                                      |    |
|------------------------------------------------------|----|
| İyilik Emredenler .....                              | 37 |
| Cennete tik Girecek .....                            | 37 |
| İyilik Yap Denize At.....                            | 38 |
| Faydalı Ameller .....                                | 38 |
| Namazdan Daha Faziletli Amel.....                    | 38 |
| Sadaka .....                                         | 38 |
| Hakka Giden Yol.....                                 | 38 |
| İşaretler.....                                       | 39 |
| Allah Rızâsı .....                                   | 39 |
| İhlasla Çalışan .....                                | 39 |
| Rasûlüllaha (s.a.v.) Muhalefet.....                  | 39 |
| Cemaatten Ayrılmamalı.....                           | 40 |
| Tasavvuf! Manâlar.....                               | 40 |
| İlham.....                                           | 41 |
| Şirk ve Tevhîd .....                                 | 42 |
| Tefsîri Şerifi: .....                                | 42 |
| Sebeb-i Nüzul (Hikaye) .....                         | 42 |
| Müşrik .....                                         | 42 |
| Şirk En Büyük Rezalettir .....                       | 42 |
| Tevhîd.....                                          | 42 |
| Tevhîd Kelimesi .....                                | 43 |
| Şeytan .....                                         | 43 |
| Tefsîr-i Şerifi: .....                               | 43 |
| Müennes .....                                        | 43 |
| Meleklerde Cinsiyet.....                             | 44 |
| Şeytân-İ Merîd.....                                  | 44 |
| Şeytan İblistir.....                                 | 44 |
| Merîd Nedir? .....                                   | 44 |
| Şeytân Melundur .....                                | 44 |
| Şeytanın İsteği .....                                | 44 |
| Şeytanın Payı .....                                  | 45 |
| Binde Dokuzyüz Doksandokuz .....                     | 45 |
| Şeytanın Payı? .....                                 | 45 |
| Şeytanın İnsanı Sapıtması.....                       | 46 |
| Kuruntu Şeytandandır.....                            | 46 |
| Şeytanın Kuruntuları.....                            | 46 |
| Şeytanın Âhiret Kuruntuları .....                    | 46 |
| Hayvanların Kulaklarını Kesmek Üzere Saptırması..... | 46 |
| Sâibe Develer.....                                   | 47 |
| Vasîle.....                                          | 47 |
| Hâmî Deve.....                                       | 47 |
| Mahlûkat'ın Değiştirilmesi .....                     | 47 |
| İğdiş Hizmetçi?.....                                 | 48 |
| İğdiş ve Müsleler .....                              | 48 |
| Dövme Yapmak.....                                    | 48 |
| Dövmenin Giderilmesi .....                           | 48 |
| Yaşlıların Gençlere Benzemesi.....                   | 49 |
| Yüzünün Tüylerini Yolması .....                      | 49 |
| Tabîî Halini Bozanlar .....                          | 49 |
| Vasıla ve Müstevsile.....                            | 49 |
| İnsan .....                                          | 49 |
| Hayvan Saçlarından Peruk.....                        | 49 |
| Peruk veya Saç Örgüleri .....                        | 50 |
| Koltuk Altı Kılılarında Temizlik Şekli .....         | 50 |
| Kadınların Sürtüşmeleri.....                         | 50 |
| Kadına Benzemek.....                                 | 50 |
| Livâta.....                                          | 50 |
| Tüysüz Oğlana Bakmak.....                            | 50 |
| Put ve Heykellere Tapmak .....                       | 51 |
| Allah'ı İnkâr Etmek.....                             | 51 |

|                                        |    |
|----------------------------------------|----|
| A'zâları Maksat Dışı Kullanmak.....    | 51 |
| Şeytanın Dört Şeyi.....                | 51 |
| Şeytana Tabi Olanlar .....             | 51 |
| Şeytanın Vaadleri .....                | 52 |
| Şeytanın Kuruntuları.....              | 52 |
| Şeytan Sadece Aldatıyor.....           | 52 |
| Şeytanın Dayanağı.....                 | 52 |
| Şeytan Vakit kaatilidir .....          | 53 |
| Kâfi Bir Nasihat.....                  | 53 |
| Şeytana Tabi Olanlar .....             | 53 |
| İlmî İnceleme.....                     | 53 |
| Tasavufî Manâlar .....                 | 53 |
| Cehennem Ehli .....                    | 53 |
| Mel'ûn Olmayan Şeyler .....            | 54 |
| Cennet Ehli Olanlar .....              | 54 |
| Yahudi ve Hristiyanların ümitleri..... | 54 |
| Allah'ın Rahmeti.....                  | 54 |
| Şeytan ve Ona Tabi Olan.....           | 55 |
| İmanın Mükâfâtı Cennettir .....        | 55 |
| Tefsîr-i Şerif: .....                  | 55 |
| Cennetin Pınarları .....               | 55 |
| Salih Amel ve İman .....               | 55 |
| Sevabın Tahakkuku İçin.....            | 56 |
| Allah'ın Vaadi Haktır.....             | 56 |
| Allah'ın Vaadi Doğrudur .....          | 56 |
| Sevâb Kuruntularla Olmaz .....         | 56 |
| Müslümanların Arzuları .....           | 56 |
| Kitab Ehlinin Kuruntuları .....        | 56 |
| Hüsn-ü Zan Güzel Amel İster.....       | 57 |
| Ümit ve kuruntu.....                   | 57 |
| Güzel Ameller Pazarı.....              | 57 |
| Amele göre Ceza.....                   | 57 |
| Mü'minlerin Cezaları .....             | 57 |
| İfrât ve Tefrite Düşmeyin .....        | 58 |
| Allah'tan Başka Dost .....             | 58 |
| Hakk Yenilmez.....                     | 58 |
| Nakîr Kelimesi.....                    | 58 |
| Âsinin Günahı Artmaz.....              | 58 |
| On Kat Verilir.....                    | 59 |
| Sevâblar Kat Kat.....                  | 59 |
| Fazladan Verilenler.....               | 59 |
| Sa'dî (k.s.) buyurdular: .....         | 59 |
| Allah'ı Bilmek.....                    | 59 |
| Tasavvufî Manâlar.....                 | 60 |
| En Güzel Din .....                     | 60 |
| Tefsîr-i Şerifi: .....                 | 61 |
| Muhsin Kimdir?.....                    | 61 |
| İslâm tınam ve Amel.....               | 62 |
| Neden İbrahim (a.s) Milleti?.....      | 62 |
| Her Şey Allah'ın .....                 | 62 |
| Hikâye (Halil İsmi).....               | 63 |
| Hikaye (Halillîğe layık) .....         | 63 |
| Dostluk .....                          | 63 |
| Halil Olmanın Şartları .....           | 63 |
| Cânân'nın Yoluna Cân Kurban .....      | 64 |
| Muhabbetin Şartı .....                 | 64 |
| Mecnûn'a Sordular.....                 | 64 |
| Halil ve Habib'îlğîn Hakikati .....    | 64 |
| Efendimiz (s.a.v.) Halilullâhtı .....  | 64 |
| Hazret-i Ebû Bekir (r.a.) .....        | 65 |

|                                              |    |
|----------------------------------------------|----|
| Efendimiz (s.a.v.)'ın Sırrı .....            | 65 |
| Kadın Ve Boşanma .....                       | 65 |
| Tefsîr-i Şerifi: .....                       | 65 |
| Sebeb-i Nüzul .....                          | 66 |
| Kadınlara Miras .....                        | 66 |
| iki Fiilin Bir Faile İsnadı .....            | 66 |
| Allah Farz Buyurdu .....                     | 66 |
| Yetimler ve İlâhî Hükümler .....             | 67 |
| Zayıflar ve Çocukların Mirası .....          | 67 |
| Hayrın Mükâfatı .....                        | 67 |
| Fakirlere Infak .....                        | 67 |
| Fakirleri sevmek .....                       | 67 |
| Hayra Teşvik .....                           | 68 |
| Hikâye (doğruluk ve yardım) .....            | 68 |
| İyilik Yapan .....                           | 68 |
| Nefsin de Hakkı Var .....                    | 68 |
| Şiddetli Riyazetler .....                    | 69 |
| Efendimiz (s.a.v.)in Nefsi .....             | 69 |
| Ifrât ve Tefrit .....                        | 69 |
| Kan- Koca Geçimsizliği .....                 | 69 |
| Serkeşlik ve Yüz Çevirme .....               | 70 |
| Sebeb-i Nüzul .....                          | 70 |
| Karıkocanın Aralarını Düzeltmek .....        | 70 |
| Şevde (r.a.)ın Yaptığı Sulh .....            | 70 |
| Sulh Hayırlıdır .....                        | 70 |
| Ebdâl'dan Olmak .....                        | 71 |
| Nefislerde Kıskançlık .....                  | 71 |
| Cimrilik ve Kıskançlık .....                 | 71 |
| Şeytanın En Sevdığı ve ...? .....            | 71 |
| Kadınlara İhsan .....                        | 72 |
| Hikâye (Birbirlerine Sabreden Eşler) .....   | 72 |
| Sofu Kadın Cennetlidir .....                 | 72 |
| Kadınlar Arasında Adalet .....               | 72 |
| Efendimizin (s.a.v.) Duaları .....           | 72 |
| Birine Meyletmeyin .....                     | 73 |
| Kadını Askıda Bırakan .....                  | 73 |
| Örnek Davranış .....                         | 73 |
| Aynlırsanız Genişlik Verir .....             | 73 |
| Yapılacak İş .....                           | 74 |
| Zâlimlerin Kıyametteki Hâli .....            | 74 |
| Herkese İyi Muamele .....                    | 75 |
| Hikâye (insanlara iyilik) .....              | 75 |
| Müslüman Ezizlik Etmez .....                 | 75 |
| Göklerde ve Yerde Olan Hep Allah'ındır ..... | 75 |
| Tefsîr-i Şerifi: .....                       | 76 |
| Tevilât-i Necmiyyeden .....                  | 76 |
| Kitab Ehline Vasiyyet .....                  | 76 |
| Allah Muhtaç Değildir .....                  | 76 |
| Allah Ezelden Hamd Olunmuştur .....          | 77 |
| Hamîd Olan Kullar .....                      | 77 |
| Tekrarın Faydaları .....                     | 77 |
| Vekîl Allah'tır .....                        | 78 |
| Yeni Topluluk Yaratır .....                  | 78 |
| Sabırlı ve Halimdir .....                    | 78 |
| Cezâ'nın Geciktirilmesi .....                | 78 |
| Cömertlik .....                              | 79 |
| Amellerin Yazılması .....                    | 79 |
| Takva .....                                  | 79 |
| Gerçek Hürriyet .....                        | 79 |
| İlâhî Aşk .....                              | 80 |

|                                                |    |
|------------------------------------------------|----|
| Dileyene Sevâb Verilir .....                   | 80 |
| Allah Niyyetleri bilir .....                   | 80 |
| Münafık ve Mürailer .....                      | 80 |
| Riyakâr Kurrâlar .....                         | 80 |
| Cimri ve Riyakârlar .....                      | 81 |
| İhlâs .....                                    | 81 |
| Hikaye (İhlâs'a Ulaşmak) .....                 | 81 |
| İbâdete Karşılık Ücret .....                   | 81 |
| Hikâye (İhlas) .....                           | 82 |
| Adil Şahidler Olun .....                       | 82 |
| Tefsîr-i Şerifi: .....                         | 82 |
| Doğruyu Söyleyin .....                         | 82 |
| Ana ve Baba Aleyhine Şahidlik .....            | 83 |
| Ana ve Babanın Lehine Şahidlik .....           | 83 |
| Zengin ve Fakire Şahidlik .....                | 83 |
| Zalime Mani Olmak .....                        | 83 |
| Şahidliği Gevelemek .....                      | 84 |
| Şahidliği Gizlemek .....                       | 84 |
| Hakimler Bu Âyetin Hükümü Altındır .....       | 84 |
| Şahidliği Gizlemenin Yerleri .....             | 85 |
| Hadlerde Şâhidlik .....                        | 85 |
| Ayıbları Örtmek Esastır .....                  | 85 |
| Müslümana Yardım Edene Allah Yardım Eder ..... | 85 |
| Mümkün Mertebe Affetmek Daha Hayırlıdır .....  | 85 |
| Hikâye (adalet) .....                          | 86 |
| İman Esâsları ve Akâid .....                   | 86 |
| Tefsîr-i Şerifi: .....                         | 86 |
| Tenzîl ve İnzal .....                          | 87 |
| Kitab'dan Murad .....                          | 87 |
| Kitablara tman .....                           | 87 |
| Münafıklara Hitap .....                        | 87 |
| Sebeb-İ Nüzulü .....                           | 87 |
| İnkâr Edenler .....                            | 88 |
| Takdim ve Te'hirler .....                      | 88 |
| İlk Farz Marifetüllâhtır .....                 | 88 |
| Avamın İmanı .....                             | 88 |
| Gaybî İman Makbuldür .....                     | 89 |
| Havassın Mertebesi .....                       | 89 |
| İmanda Ehassın Mertebesi .....                 | 89 |
| Hikâye (iman) .....                            | 89 |
| Tevhîd ve Zikir .....                          | 90 |
| Yahudilere Kurtuluş Yok .....                  | 90 |
| Küfrün Tekrar Edilmesi .....                   | 90 |
| Münafıklar .....                               | 91 |
| Tefsîr-i Şerifi: .....                         | 91 |
| Münafıklar Kâfirleri Dost Edindiler .....      | 91 |
| İzzet ve Galebe Allah'ın Dostlarıdır .....     | 91 |
| Zarfin Amel Etmesi .....                       | 92 |
| Münafıklara hitâb .....                        | 92 |
| Yahûdî Âlimler ve müşrikler .....              | 92 |
| Hitab Husûsî, Hükümü Umûmîdir .....            | 92 |
| Kur'ân-ı Kerimle Eğlenenler .....              | 93 |
| Kâfirlerle Oturmak .....                       | 93 |
| Kur'ân Düşmanları .....                        | 93 |
| Münafıklar ve Kâfirler .....                   | 93 |
| Ruhların Dostluğu .....                        | 93 |
| Müşterekler .....                              | 94 |
| Herşey Cinsiyledir .....                       | 94 |
| Ebed Ezelin Aynasıdır .....                    | 94 |
| Tasavvuf! Manâ .....                           | 94 |

|                                                 |     |
|-------------------------------------------------|-----|
| Pir'in tik Sohbeti .....                        | 94  |
| Beraber oturmak .....                           | 95  |
| Günah Yerini Terk .....                         | 95  |
| Şerhlerle iyiler de Helak Oldu .....            | 95  |
| Kötülüğe Kin Beslenilmelidir .....              | 95  |
| Günah İşlenen Ziyafet .....                     | 95  |
| Münafıkların İki Yüzlülüğü .....                | 95  |
| Feth ile Nasîb'in Farkı .....                   | 96  |
| Kıyamet Günü Hüküm .....                        | 96  |
| Kıyamet Gününde Zafer .....                     | 96  |
| İslâm Galibtir .....                            | 97  |
| Kâfirlerin Devleti geçicidir .....              | 97  |
| Âhir Zamanda Müminlerin Ölümü .....             | 97  |
| Cihâd Devam Edecektir .....                     | 97  |
| İyi Kötüden ayrılır .....                       | 97  |
| Küfür Hızla Yayılır fakat .....                 | 98  |
| Gaybî Fütuhât .....                             | 98  |
| Cennetten Çıkmak? .....                         | 98  |
| Gaye Mahbûb Olmalıdır .....                     | 98  |
| Münafıklar .....                                | 98  |
| Sıratı Aydınlatan Nur .....                     | 99  |
| Namaza üşenenler .....                          | 99  |
| Gösteriş için İbâdet .....                      | 99  |
| Allah'ı Pek Az Zikrederler .....                | 99  |
| Lafla Olmaz .....                               | 99  |
| Şaşırtan Kişi .....                             | 100 |
| Mü'min, Kâfir ve Münafık .....                  | 100 |
| Tasavvufî Manâlar .....                         | 100 |
| Mü'minin Kalesi Üçtür .....                     | 101 |
| Fitne Âlimlerden Çıkacaktır .....               | 101 |
| Kâfirleri Dost Edinmeyin .....                  | 102 |
| Tefsîr-i Şerîf: .....                           | 102 |
| Sultan Kelimesi .....                           | 102 |
| Münafıklar Cehennemde .....                     | 102 |
| Cehennemin Derekeleri .....                     | 102 |
| Derk ve Esfel .....                             | 102 |
| Münafık in Azabı .....                          | 103 |
| Münafık Kimdir? .....                           | 103 |
| Sır Katibine Göre Münafık? .....                | 103 |
| Nifak Zahir Oldu .....                          | 104 |
| Haccac Münafık mıydı? .....                     | 104 |
| Şiddetli Azab Kimleredir? .....                 | 104 |
| Şiddetli azab? .....                            | 104 |
| Münafık Kelimesi .....                          | 104 |
| Münafıkların Yardımcıları .....                 | 105 |
| Tevbe Edip İhlaslı Olanlara Cennetler Var ..... | 105 |
| Sevfe .....                                     | 105 |
| Münafıkların Küfrü .....                        | 105 |
| İman Eden ve Şükreden .....                     | 106 |
| Şükürün Allah'a tsnâd Edilmesi? .....           | 107 |
| Az Nimete Şükür .....                           | 107 |
| Edep ve Cehennem Ateşi ? .....                  | 108 |
| Niçin Cehennem? .....                           | 108 |
| Tasavvufî Manâlar .....                         | 108 |

## Kemâle Ermeden Ölen Mürid

Bu fakîr kurban edilen (Hazret-i tsmail)in adaşı ve Hakkı mahlasını alan ben derim ki:

"Bu âyet-i kerimenin tefsîri anında ben Şeyhim allâme ve Allâhü Teâlâ kendisine selâmet versin, üstadımın işittim, buyurdular:

"Sâdık bir tâlib (gerçek bir mürid) beşeriyetinin toprağından kalb makamına sefere çıktığı zaman; muradına vâsıl olmadan önce vefat ederse; o kişiye bu makama balığ olanların ecrinden bir nasibi vardır. Ona bu payın verilmesi, talebinin (manevi istek ve arzularında) sadık olması ve tâ ölümüne kadar tarikattan kesilmemiş olduğu içindir... (Kemâle erdirmeye de iki yoldan biriyle olabilir:)

1- Belki Allâhü Teâlâ hazretleri; ruhlarından bir ruh vasıtası ile berzah âleminde onu kemâle erdirir.

2- Veya Allâhü Teâlâ hazretleri kendi feyzinin vasıtasıyla onu kemâle erdirir.

Bunun benzerleri bazı ehl-i suluk hakkında varid oldu. Bunun şeriatte de bir benzeri ve dayanağı var. Hasan Basrî (k.s.) hazretlerinden rivayet olunduğu gibi:

Hasan-i Basrî (r.h.) hazretlerinden rivayet olundu. Buyurdular:

"Bana ulaştı, muhakkak ki mü'min kişi, Kur'ân-ı kerimi ezberlemeden önce vefat ederse; o kişinin hafaza meleklerine; Allâhü Teâlâ hazretleri kıyamet gününde ölümleri diriltinceye kadar ehliyle beraber ona Kur'ân-ı kerimi öğretmeleri emredilir."

Resmî (yazılı) Kur'ân-ı kerimin talebesi olan kişiler, kendi murad ve isteklerini berzah âleminde tahsil etmeye olan hırslarından dolayı arzularına kavuştuğu zaman; Hakikî Kur'ân'ın talebelerinin de Misâl âleminde muradlarına vâsıl olmaları bir bid'at değildir. Bu onun kemâle ermeye olan aşk ve cezbessindendir... Bu şaşılacak şey değildir, derim...<sup>1</sup>

## Konevi'nin Sözleri

Amma Şeyhül-Kebîr Sadruddin el-Konevî (k.s.) hazretlerinin; "Fülûk"dan son "felek"te buyurdıkları; (2/271)

"Şer'an, aklın ve keşfen ittifak edilen şeylerdendir ki, bu yaratılışta ve dünyada insan için hâsıl olmayan her (manevî makam ve) kemâl; muhakkak ki ölümünden sonra ve âhirette ona hâsıl olmaz!"

Sadreddin-i konevinin bu sözleri belki hicâb ehli olup hakkı talep etmeyip re'sen oturanlar içindir.

Yoksa hicâb ehli olup, seyr-u sulûka giren; (ama)

1- "Mükâşşefetü'l-f-efâr",

2- "Müşâhedetü's-Sıfat" ve

3- "Muâyenetü'z-Zât" makamlarına vâsıl olmadan önce ölenler için değildir...<sup>2</sup>

## Molla Camî (k.s.)

Molla Camî (k.s.) hazretleri. "Şerhü'l-Kelimetü's-Şa'biyye Mine'l-Fusûsi'l-Hikemiyye"<sup>3</sup> isimli kitabında buyurdular: Allâhü

Teâlâ hazretlerinin;

"Her kim de bu dünyada körlük ettiyse, o artık âhirette daha kör ve gidişçe daha şaşkındır."<sup>4</sup> Kavl-i şerifleri, ölümünden sonra terakkî'nin olmadığına delâlet etmez.

Bu âyet-i kerime belki, hakkı bilmeye nisbetledir. Yoksa asla kendisinin hiç marifeti olmayana değildir. Çünkü (ölümle) kişiden perde kalktığı zaman,

Âhiret yurduyla ilgili, Âhiretin nimetleri, Cennet, Cehennem, Ve âhiretin bütün halleriyle ilgili bütün körlükleri kalkar.

Amma Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin

"İnsan öldüğü zaman, onun işleri kesili(p sona ere)r. Ancak üç (kişinin); sadaka-ı cariyeye, faydalanılacak bir ilim veya kendisine dua edecek iyi bir çocuk (bırakanın) işi (amel defteri) müstes-nâ."<sup>5</sup>

Hadis-İ şerifleri, delâlet eder ki: Hasıl olmaları amellere bağlı (ve tavakkuf edilen) şeyler, (amel olmadan) hâsıl olmaz.

Ama amel olmadan hâsıl olan şeyler ise belki Allâhü Teâlâ hazretlerinin fazlı ve rahmetiyle hâsıl olur. Muhakkak ki bunlar hâsıl olur. Bu tükenen mertebelerdendir..."

Molla Camî hazretlerinin sözleri bitti.

Sâlik'e düşen vazife; tarikattan asla kesilmemek, "tahkik" mertebesine ulaşmak için Allâhü Teâlâ hazretlerinden tevfiğ (ve başarı) ümit etmelidir.

<sup>1</sup> İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/543-544.

<sup>2</sup> İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/544-545.

<sup>3</sup> Şerhü'l-Kelimetü's-Şa'biyye Mine'l-Fusûsi'l-Hikemiyye, kitabını Molla Camî Hazretleri. Muhyiddin-i Arâbî Hazretlerinin "Fususul-Hikem" isimli tasavvufî kitabına şerh için

yazıp ehl-i sünnet ve'l-cemaate göre anlattığı çok değerli bir eserdir.

<sup>4</sup> Ei-İsrâ: 17/72,

<sup>5</sup> Müslim c. 5, s. 73



Hafız Şirâzî buyurdular:  
Kervan gitti. (Çoktan yol aldı).  
Sen hâlâ uykudasın!  
Sahra senin önündedir.  
Yazık sen yolun tehlikelerinden habersizsin!<sup>6</sup>  
Pervaz ile tuba ağacından kafes örseler yazık olur sana!  
Çünkü kafeste esir olan bir kuş gibi olursun.<sup>7</sup>  
Ta buhurdan gibi bir nefes cananın eteğini tuttum!  
Hoş nefeslik için canı ateşten bir köz üzere koydum<sup>8</sup> Nice bir yerler ve esersin Ey Hafız! Muhabbetinle her tarafa esersin!  
Benim arzum odur ki, Allâhü Teâlâ hazreleri sana bir tarikat müyesser kılsın".<sup>9</sup>

### **Te'vilât-i Necmiyyeden**

Te'vilât-i Necmiyyede buyuruldu:  
"Muhakkak ki bu âyet-i kerimede şu işaretler vardır:  
İnsan ve onun hayvânî hayatı gayet zayıftır. Tâlib-i sâdık (gerçekten hakkı arayan samimî müridin) işinin başında çoğu kere şeytanın kendisini kaplama korkusu vardır.  
İnsan bir çok faydalan talep etmek için vatandan sefere çıkıp kardeşlerden hicret etmeyi murad etmesinde  
-"Sefere çıkın, sıhhat bulur ve ganîmete kavuşursunuz."<sup>10</sup>  
(Hadis-i şerifine) işaret vardır.  
(Sefer) kalbin hastalığını izâle etmek,  
(Sıhhat) dinin sıhhatine nail olmak,  
(Ganimet ise) Kâmil mükemmil olan şeyhin (mürşid-i kâmilin) sohbetiyle feyz u necat bulmaktır.  
Mürşid-i kâmil, onun kalbî hastalıklarını tedavi ve ilaç vermek için hâzik ve müşfik bir tabibtir.  
Mürşid-i kâmil onu talep ettiği ka'beye kavuşturur.  
Nefis, onu (geçim yollarını bulmak) ve nâzik hazırlama endişesine düşürür; ona sabır yokluğunu vermeye ve sabırsızlığı telkin eder.  
Şeytan ise onu fakirlikle tehdit edip korkutur.  
"Şeytan sizi fakirlikle korkutup, çirkin çirkin şeylere teşvik ediyor;"<sup>11</sup> Allâhü Teâlâ hazretleri ise bir kaziyye üzerine buyurdu:  
"Allah ise lütfundan bir mağfîret ve fazla bir kâr va'd buyuruyor. Allah'ın kudreti geniş, ilmi çok..."<sup>12</sup>  
"Her kim, Allah yolunda hicret ederse'  
Allâhü Teâlâ hazretlerini talep etmek için hicret ederse;  
"Yeryüzünde gidecek çok yer de bulur,"  
Kendi beldelerinden daha temiz ve daha güzel beldeler bulur. Ve kendi kardeşlerinden daha güzel dinde kardeşler edinir.  
"Genişlik de bulur." Rızıkta genişlik bulur.  
Bu kavîl-i şerifte başka bir işaret daha vardır. 0 da: Hazret-i Rubûbiyyetin talebi için; kim beşerî beldeinden hicret ederse; insaniyet arzında bir çok yerler ve mekanlar bulur. Yani kendisine dönülen yerler bulur. Menziller, kalb, ruh ve sır gibidirler. Genişlik bulur. Yani bu alemlerde (kalb, ruh ve sır alemlerinde) genişlik bulur. Veya Allâhü Teâlâ hazretlerinin rahmetinden genişlik bulur. Allâhü Teâlâ hazretleri peygamberi (Efendimiz s.a.v. hazretleri-nin) dili üzere bu genişlik ve bolluktan haber verdiği gibi:  
-"Arzım ve göğüm beni beni almaz. Ancak mü'min kulunun kalbi beni alır."<sup>13</sup>

<sup>6</sup> Tasavvufî Manâsı: Ömrünün kervanı gitti. Sen henüz gaflet uykusundastın. Önünde

bu kadar korkulu ve tehlikeli sahralar var. Yazıklar olsun sana ki. bu kadar peygamberler ve evliya, dünyanın bakî olmadığını haber verdiler.

<sup>7</sup> Tasavvufî Manâsı:

"Şanım hakkı için, biz benî Âdem'i terkîm ettik , karada ve denizde binitlere yükledik ve hoş hoş nimetlerden besledik, yarattıklarımızdan çoğunun üzerine geçirdik." (El-İsrâ: 17/70) taciyle mükerrem olan Allâhü Teâlâ hazretlerinin kuşu, mihnet, belâ, musîbet ve felâketlerle iç içe karışmış olduğu için, tarakkiye musâit amelleriyle meleklerden daha faziletli ve sidre-i muntehâ'dan daha üstün olan "aşk makâ-mı"na yükselmek için bütün himmetinle meliki muktedirin katında tuba ağacının üzerinde;"Asla ibâdet etmem; kendisini görmediğim Rabbel" diye ötmektesin... Ama ne yazık ki dünya cesed kafesinde tutsaksın!

<sup>8</sup> Divân-i Hafız-ı Şirâzî, s. 225, Bu beyt aslında en başta olması gerekirdi. Elimizde ki

nüshalarda diğerlerinden önce yazılı. Diğer beyitlerin sıralaması da musannif hazretlerinin Ruhul-Beyana aldığı gibi değildir... Ama musannif hazretlerinin elindeki nüshadan yeri diğerlerinin arasında olabileceğini düşünerek; yerlerini bozmadım. Musannif hazretlerinin sıraladığı gibi aldım.

<sup>9</sup> Divân-ı Hafız-ı Şirâzî, s. 225,

İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhul-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/545-547.

<sup>10</sup> Kenzu'l-Ummâl: 17470, Bu hadis-i şü ibarelerle geçmektedir:

"Sefere çıkın, sıhhat bulur ve rızklanırsınız." Kenzu'l-Ummâl: 17469.

<sup>11</sup> Bakara: 2/268,

<sup>12</sup> Bakara: 2/268,

<sup>13</sup> Keşfü'l-Hafâ: 22S6,

Ey anlayışı çok, nazarı (düşüncesi) kıt, ibreti az olan, bunu iyi anla!

Sonra Allâhü Teâlâ hazretleri, ölümle korkutmak ve kaçırmakla tehdit etmek hususunda varid olan nefsânî hatıraları ve şeytanî vesveseleri defetmek için buyurdu:

her kim, evinden çıkar."

Dünyayı terketmek, hevâ-ü hevesi baskın altına alıp kırmak, nefsinin sıfatlarından ayrılmak ve ahlakını değiştirmekle nefsinin kahrederek; beşeriyet evinden çıkarsa...

"Muhacir olarak,"

Allah'a ve Peygamberine (hicret kasdıyla)"

Allâhü Teâlâ hazretlerinin rızasını talep etmek ve Rasûlü (s.a.v.) hazretlerine tabi olmak için hicret ederse;

"Sonra kendisine ölüm yetişirse,"

O vâsıl olmadan önce...

"Muhakkak ki, onun eciri Allah'a düşer."

Yani Allâhü Teâlâ hazretleri, onun niyyetinin sıdk u samimiyetine ve onun gizli niyyetinin hâlisliğine binâen o kişiyi fazlî ve rahmetiyle onun düşünmüş olduğu maksadlarının en yükseğine ve mertebelerin en yücesine ulaştırmayı kendi keremi zimmetinde vâcib kıldı. Bu durum, o kişinin maksadına ulaşmasına mani olan şey, Allâhü Teâlâ hazretleri tarafından olduğu zamandır. Zira

"Mü'minin niyyeti, amelinden daha hayırlıdır."<sup>14</sup> "Allah, bir gafurdur".

Vücûdunun enâniyetinin diğer günahları için gafurdur. "Rahimdir." (2/272)

Allâhü Teâlâ hazretleri, kulunu minneti, keremi, genişliği ve cömertliğiyle maksadının kemâline erdirmek için, ona cömertlik sıfatıyla tecelli eder..."

Te'vilât-i Necmiyye'nin kelâmı bitti. <sup>15</sup>

### Seferi ve Savaş Halinde Namaz

Sefer ettiğiniz vakit, o küfredenlerin size bir fenalık yapmalarından korkuyorsanız, namazdan kısmanız artık size bir günah olmaz. Muhakkak ki, kâfirler, size açık bir düşman bulunuyorlar.<sup>101</sup>

Ve o vakit sen, içlerinde olup da, onlara namaz kıldırıldığında, İçlerinden bir kısmı seninle beraber namaza dursun, silahlarını da yanlarına alsınlar. Bunlar secdeye vardıklarında diğer kısım arkanızda beklesinler. Sonra o namaz kılmamış olan diğer kısım gelsin, seninle beraber kılsınlar ve ihtiyatlı bulunsunlar ve silahlarını yanlarına alsınlar. Kâfirler arzu ederler ki, silahlarınızdan ve eşyanızdan bir gafil bulunsanız da, size birdenbire bir baskın bassalar... Eğer yağın yağmurdan bir eziyet varsa veya hasta iseniz, silahları bırakmanızda beis yoktur. Bununla beraber, ihtiyatı elden bırakmayın. Çünkü Allah, kâfirler için mühîn bir azab hazırlamıştır.<sup>102</sup>

0 korkulu zamanda namazı kıldınız mı, gerek ayakta ve gerek otururken ve gerek yanlarınız üzerinde hep Allah'ı zikredin. Derken korkudan itminan buldunuz mu, o vakit namazı tam erkâmıyla eda edin. Çünkü namaz, müminlerin üzerine muayyen vakitlerle yazılı bir farz bulunuyor.<sup>103</sup><sup>16</sup>

### Tefsîr-i Şerifi:

"Yeryüzünde sefer ettiğiniz vakit,"

Bu âyet-i kerimelerle;

1- Sefer.

2- Düşmanla karşılaşma,

3- Yağmur

4- Hastalık

5- Ve benzeri zaruretlerde namazın kılınışını beyân etmeye başlandı.

Yani siz yolculuğa çıktığınız zaman, bu yolculuk ister hicret, ister cihâd veya ikisinin dışında başka bir maksatla olsun farketmez.<sup>17</sup>

### Seferi Namazı

"Artık size bir günah olmaz." Günah ve kendisinde günahlık yoktur. (Ne günah olmaz) İj Oi "Kısmanız,"

Bir şey kısaltmanız... (Neden?)

"Namazdan," Mahzûf için bir sıfattır.

"kısmak," mı "uzatmanın" zıddıdır. (Meselâ Arablar arasında) "Ben şeyi kısalttım," derler. Yani o şeyin bazı azalarını, cüzlerini veya vasıflarını hafız ederek ve kırparak; kasır (kısa) yaptım, demektir.

Kasrın mütealliki ise hakikattir. Bu ancak o şeyin kendisidir; bazısı değil... Bundan dolayı hazfın mutaallikidir;

<sup>14</sup> Kenzu'l-Ummâl: 7236

<sup>15</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/547-549.

<sup>16</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/550-551.

<sup>17</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/551.

kasrın değil... Buna göre, "Namazdan," kavli-i şerifinin sadece ziyâdeden kısaltma yapmaları için mefûl olmuş olur. imam Ahfeş (r.h.) 'm görüşüdür.

Amma bir takdîre göre teb'gîziyye için olmasındır. Bu durumda da mahzûf bir fiilin mefûlü oımuş olur. Bu da İmam Sibeveyh (r.h.)'ın görüşü olduğu gibi...

Yani namazdan bir şey kısaltın, demektir. Bu durumda da küllin sıfatına göre, cüz'ün vasfının olması gerekir. <sup>18</sup>

### Namazı Kısaltmak

Burada namazın kısaltılmasından murad, dört rek'atlı namazların yarısının kısaltılmasıdır. Çünkü seferde dört rek'atlı namazları, iki rek'at olarak kılar. Seferde kısaltma;

1- Öğlen namazı,

2- İkinci namazı

3- Yatsı namazlarında olur. <sup>19</sup>

### Seferin Müddeti

Namazın kendisinde kısaltılmasının caiz olduğu seferin müddeti; İmam-ı Azam Ebû Hanife (r.h.) hazretlerine göre yayan olarak, üç gün ve üç gecelik yolculuk müddetidir <sup>20</sup>

Devenin yürüyüşüyle geceler istirahat içindir.

Burada iktisâd (orta yol) yaya yoludur. <sup>21</sup>

### Hızlı veya Yavaş...

Binicinin hayvana vurup hızlı sürmesine itibâr edilmez.

Bir deve (veya herhangi bir binek yayan) üç gün ve üç gece olan bir mesafeyi bir günde (veya daha kısa bir sürede) alsa bile o kişi yine namazlarını kısaltarak kılar <sup>22</sup>.

Yine bir kişi, bir günlük yolu üç gün ve üç gecelik (veya daha uzun bir zamanda) alsa namazlarını kısaltmaz. Tam kılar. <sup>23</sup>

### Üç Gün ve Üç Gece Ne Kadardır?

Bu (üç gün ve üç gecelik) müddet; altı burud'tur. Burûd, berid'in cemiidir.

Her berid, dört fersahtır <sup>24</sup>.

Her fersah, üç mildir. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin dedesi Haşimînin mîl'i ile... Çölde kullanılan mil de budur.

Her mîl, on iki bin ayak ölçüsüdür. <sup>25</sup> O da dört bin adım yapar. Çünkü her üç ayak bir adımdır. <sup>26</sup>

### Seferde Namazı Kısaltmak

Âyet-i kerimenin zahirine göre, kasr ile tamam kılmanın a-rasında muhayyerlik olduğu ve hatta tamam kılmanın daha faziletli olduğu zannedilir. Lakin bize (yani Hanefî mezhebine göre seferde namazları) kasr (kısaltarak) kılmak vâcibdir. <sup>27</sup> Bundan kaçınmak mümkün değildir.

<sup>18</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/551-552.

<sup>19</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/552.

<sup>20</sup> Yolculuk halî, esasen zorluk ve sıkıntıdan boş kalmaz. Bunun için dinimiz yolcular için bazı kolaylıklar göstermiştir. Yolculukta gece-gündüz devamlı olarak yola devam edilemez. Dinlenmeye ihtiyaç görülür. Bunun için fıkıh kitablarında üç gün üç gece diye sefer müddetini göstermek buna aykırı değildir. Bu bakımdan bir günlük normal yürüyüş, ortalama olarak altı saat kabul edilmiştir. Bazı yolculuklarda zahmet ve meşakkat olmasa da, hüküm şahsa değil, cinse göre olacağından sefer hükmü bütün yolculuk hallerini kapsar.

<sup>21</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/552-553.

<sup>22</sup> Araba.Tren ve Uçak veya daha hızlı bir vasıta ile olan yolculuklarda, gidilecek yerin kaç fersah olduğu göz önüne alınır. En az onsekiz fersahlık bir mesafeye gidilecek olursa, sefer müddeti gerçekleşmiş olur. Sefer hükmü uygulanmaya başlar. Böylece vasıtaların yürüyüş halini göz önünde bulundurmaya gerek kalmaz.

<sup>23</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/553.

<sup>24</sup> Fersah: 5760 metre'dir. Bu da yayan olarak bir saatte gidilen yoldur. Âlimlerin hepsi, dinde seferî (yolcu) sayılmak için gidilmesi lâzım olan üç günlük yolu, fersah dedikleri ölçü ile bildirdiler. Üç gün ve üç gecelik yolun uzunluğunda ihtilâf olundu:

1- Yirmi bir fersah,

2- On sekiz,

3- On beş fersahtır diyen âlimler oldu. Fetva (hüküm) ikinci söze göre (yani on sekiz fersahtır diyenlerin hükmüne göre verilmiştir. İbni Âbidîn ve Fıkıh âlimlerinden bazılarına göre. sefer müddeti onsekiz fersahlık bir mesafeden ibarettir. Bir fersah, üç mil ve her mil de 20 dakika sürecektir olsa, onsekiz fersah " 18" saat etmiş olur

<sup>25</sup> Mîl: Bin dokuz yüz yirmi (1920) metre olan bir uzunluk ölçüsüdür.

<sup>26</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/553-554.

<sup>27</sup> Bir kimse dört rek'atlı farzları, Seferî iken dört kılsa hatâ etmiş olur. Bundan dolayı istiğfâr etmesi lâzım gelir. Ayrıca selâmı tehir etmiş olduğundan dolayı sehiv secdesi icâbeder. Çünkü misafir dört rek'at farz namazlarını iki rek'at olarak kılar. Buna: "Kasr-i Salat" denir. Biz

Bazı âlimlerimiz bunu azîmet diye isimlendirdiler. Bazıları da ruhsat... Düşürmek gerekir, tamam kılmaya yol yoktur. Tam kılmaya ruhsat yoktur. Çünkü âyet-i kerimenin manâsı, en hafif ile en ağır arasında muhayyerlik değildir.<sup>28</sup>

### ikramı Geri Çevirmek ...

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"(Seferde dört rek'atli namazların iki rek'at olarak kılınması,) bir sadakadır. Onu Allâhü Teâlâ hazretleri sizin üzerinize tasadduk etti. Allah'ın sadakasını kabul edin."<sup>29</sup>

Bu hadis-i şerif, seferde namazları tam kılmanın caiz olmadığına delâlet eder. Çünkü temlik (mülk edinmeye) ihtimali olmayan bir şeyi tasadduk etmek; mahza düşürmek (namazın rek'atlerinde iskât etmektir. Bu ise) asla reddetmeye ihtimali yoktur... Çünkü bizim için ancak Allâhü Teâlâ hazretlerinin indirdiği ve meşru kıldığı dine girmek ve onun hükümlerine göre amel etmek vardır....<sup>30</sup>

### Bazı Fıkî Meseleler

"El-Eşbâh" isimli kitabda buyuruldu:

Bizim yanımızda müsâfir için kasr bir ruhsattır. Bir manâ'da ıskattır (Namazları düşürmektir). Bir manâda da azimettir. Namazı tamamlamak meşru olarak kalmadı. Hatta namazı tam kılan kişi kendisi (namazını tam kılmış olması) sebebiyle günahkâr olur ve namazı fâsid olur...

Şöyle ki: Bir kişi, namazlarını tam kılsa ve ilk iki rek'atlerin başında da eğer oturmazsa, namazı fâsid olmuş olur. Farzın rükünlerini tamamlamadan önce, ona (farz namaza) nafilâ namaz bitştirdiği için namazı fasid olur.

Eğer farz namazın ikinci rek'atin sonunda teşehhüd miktarı oturmuş ise bu kendisine kâfidir. Son kıldığı iki rek'at nafilâ olmuş olur. Fakat bu hareketiyle selâmı te'hîr edip geciktirdiği için kötü etmiş olur...<sup>31</sup>

### Seferide Namazı Bozan

Tefsîrül'l-Haddâdî'de buyuruldu:

"Müsâfir olan bir kişi, öğlen (ikinci ve yatsı) farzını, ikinci rek'atte teşehhüd miktarı oturmadan dört rek'at olarak kılsa onun namazı fasid olmuştur. Sabah namazını dört rek'at kılanlar gibidir..." sözleri bitti.<sup>32</sup>

### Namazı Kısaltmak

Suâl: Eğer sen desen ki:

"Sefer ettiğiniz vakit, o namazdan kısmanız artık size bir günah olmaz." Kavî-i şerifini neden bu şekilde namazı kısaltmanın bir günah olmadığı şeklinde günâhı nefyederek varid oldu?"

Cevâb: Derim ki: Çünkü onlar namazı tam olarak kılmaya a-lışmışlardı. Kısa olarak kıldıklarında akıllarına namazı eksik olarak kıldıkları düşüncesi gelir ve öyle zannederlerdi. O onların kalblerini hoş tutmak için, kendilerinden günahın nefyini açıkladı. Ona tam mutmain olsunlar diyedir. Bu durum;

"Hakikat, Safa ile Merve Allah'ın şeaîrindendir: onun için her kim hac veya umre niyetiyle Beyt'i ziyaret ederse, tavafı bunlarla yapmasında ona bir günah yoktur. Her kim de gönlünden- koparak bir hayır işlerse, şüphesiz Allah eciriyle meşkûr kılar, a-lîm'dir"<sup>33</sup>

Âyet-i kerimesinde olduğu gibidir... Bununla beraber bu tavaf, bize göre vacip; Şafîlere göre de rükündür<sup>34</sup>...

### Seferin Ruhsatı

Sonra muhakkak ki seferin ruhsatında âsî olan kişi de itaatkâr kişi gibidir. Hatta kaçan köle ve yol kesici namazlarını kısaltarak kılarlar. Çünkü mukîm olan âsî kişi de itaatkâr mukîm gibi mestlerin üzerine bir gün ve bir gece meshetmektedirler... Müsâfir de böyledir. Çünkü sefer mahiyeti itibariyle günah değildir. Âsî olan kişinin maksadına ise itibâr edilmez.

"O küfredenlerin size bir fenalık yapmalarından korkuyorsanız,"

---

Hanefilerce, misafirin namazını kısaltması gerekir. Buna aykırı olarak bu farzların dört rekat olarak kılınması mekruhtur. Bununla beraber iki rekat kılıp da teşehhüde bulunduktan sonra iki rekat daha kılsak olsa. farzı yerine getirmiş olur. Bu son iki rekat nafilâ sayılır...

<sup>28</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/554.

<sup>29</sup> Sahih-i Müslim: 1108. Tirmizi: 2960, Sünen-i Neseî: 1416. Ebû Davud: 1014. Müsned-i Ahmed: 169. Dârimî: 1466,

<sup>30</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/554-555.

<sup>31</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/555.

<sup>32</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/555.

<sup>33</sup> Bakara: 2/158.

<sup>34</sup> Ebû Su'ûd Tefsiri: c. 2, s. 22S.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/555-556.

Mâ kablinin üzerine delâlet etmesinden dolayı cevâbı mahzûftür. (2/273)

Yani istemediğiniz savaş ve başka bir şeyle size saldırılarından korkarsanız; "Namazdan kısmanız artık size bir günah olmaz."<sup>35</sup> Demektir.<sup>36</sup>

### **Kasrı tsbât Eden Nass**

Kasr (dört rek'atlı farz namazları iki rek'at olarak kısaltarak kılmak) korku anında hususiyetle bu nas (âyet-i kerime) ile sabittir.

Emniyet anında ise (seferî durumunda farz namazları kısaltarak kılmak) sünnet ile sabittir.<sup>37</sup>

### **Seferî Namazında Korku**

Mevlânâ Ebûs- Suûd Efendi tefsirinde buyurdular:

O (düşmünların saldırıma korkusu) seferî namazından sonra zikredilen "korku namazı"nda muteber bir şarttır. Korku namazı cemaatle kılınır.

Ama mutlak kasr hakkında ise korku ve düşman tehlikesine itibâr edilmez. Bu konuda bütün âlimlerin ittifakı vardır. Çünkü sünnet-i seniyye onun (seferde iken dört rek'atlı farzları iki rek'atolarak kılmanın) meşruiyeti hakkında zahirdir.<sup>38</sup>

### **Âyeti Sünnet Açıkladı**

Ebûs-Suûd Efendi yine buyurdular:

-"Belki biz deriz ki, bu âyet-i kerimenin zahiri, kasrın miktarı ve keyfiyeti hakkında ve kasra taalluk eden namazdan ve kasrın kendisinde uygulandığı kasrın müddeti hakkında hep mücmeldir. Bu konuda Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinden varid olan;

- 1 - Seferde emniyet anında namazları kısaltmak,
- 2- Namazı kısaltmanın dört rek'atlı namazlara tahsis edilmesi,
- 3- İki rek'at ve üç rek'atlı namazların kısaltılmaması,
- 4- Kısaltılan namazların da yarı yarı indirilmesi,
- 5- Kısaltmanın olması için seferin müddetinin tayin edilmesi,
- 6- Ve bunlara benzer, sefer ilgili izah ve beyân eden hadis-i şeriflerin hepsi bu âyet-i kerimenin icmal olarak ifâde ettiklerini izah etmektedirler..."<sup>39</sup>

### **Efendimiz (s.a.v.) Seferide Nasıl Namaz Kıldırı?**

İbni Abbâs (r.a.) hazretlerinden rivayet olundu. Buyurdular: -"Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, Mekke ile Medine arasında yolculuk etti. Allah'tan başka hiçbir kimseden korkusu olmadığı halde, (dört rek'atlı farz namazları) iki rek'at olarak kıldı." El-Vasît kitabında da böyledir.<sup>40</sup>

### **Kâfirler Düşmandırlar**

"Muhakkak ki,

kâfirler, size açık bir düşman bulunuyorlar."

Kâfirlerin size olan düşmanlıkları açıktır. Onların düşmanlıklarının tam olmasının icabı olarak; sizi öldürmek veya başka bir sebeple size saldırmaktadırlar.<sup>41</sup>

### **Düşman karşısında namaz**

" Ve sen olduğun vakit," (Nerede?) "Onların içlerinde,"

Düşmandan korkan mü'minlerle beraber olduğun zaman, "Onlara namaz kıldırıldığında,"

Sen onlara namaz kıldırmak istediğin zaman, demektir.<sup>42</sup>

<sup>35</sup> Ebû Suûd Tefsiri: c. 2, s. 22S.

<sup>36</sup> İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/556.

<sup>37</sup> İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/557.

<sup>38</sup> Ebû Suûd Tefsiri: c. 2, s. 22S.

İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/557.

<sup>39</sup> Ebû Suûd Tefsiri: c. 2, s. 226,

İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/557-558.

<sup>40</sup> İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/558.

<sup>41</sup> İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/558.

<sup>42</sup> İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/558-559.

## Sebeb-i Nüzul

tbni Abbâs (r.a.) hazretleri buyurdular:

Müşrikler, "Zâtü'r-Rikâ1" gazvesinde, Efendimiz (s.a.v.) hazretleri ve ashabının öğlen namazına kalktıklarını ve Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin onlara imâm olduğunu gördüklerinde, kendilerine savaşmayı terkettiklerine pişman oldular. Müşriklerin bazıları;

- "Bırakın onları! Zira Müslümanlar için bundan başka bir namazları vardır. O namaz onlar için babalarından evladlarından ve mallarından daha sevimlidir," dediler. Bununla ikinci namazını murad ediyordı. (Müşrikler devam ettiler:)

- "Siz Müslümanları, o (ikinci namazına) kalktıklarını gördüğünüzde hemen onlara şiddetli bir şekilde saldırın! Hepsi öldürün!" dediler.

Bunun üzerine Cebrail Aleyhisselâm bu âyetleri iki namaz arasında indi.

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine "korku namaz"ını edâ etmenin keyfiyetini öğretti.

Böylece Allâhü Teâlâ hazretleri, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerini müşriklerin kurmuş oldukları tuzak ve planlardan haberdâr etti<sup>43</sup>.

## Korku Namazı

Cumhur (ı ulemâ'y)a göre:

"Salâtü'l-havf" korku namazı, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinden sonra bütün ümmeti hakkında meşrû'dur. (Korku namazı sadece Efendimiz s.a.v. hazretlerine mahsus değildi.) Bunun gayesi, Allâhü Teâlâ hazretlerinin Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine korku namazının kılınışı şeklini öğretmesinin maksadı, korku anında ümmetinin kendisine uymasındır. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine vârid olan hitâb bütün ümmet hakkında geçerlidir.

Keşşaf Tefsirinde buyuruldu:

- "İmamlar (bir ordunun, müfrezinin, topluluğun ve savaş erlerinin başında bulunan idareciler) Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin nâib (ve vekilleri)dirler. İmamlar her asırda Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin ikâme ettiğini ikâme ederler. Hitâb Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine olduğu gibi; aynı zamanda korku halinde bir cemaatle beraber olan bütün imamlardır. İmamların cemaatlerin hazır olan cemaatlerine, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin korku anında hazır olan ashabına namaz kıldıracağı gibi kıldırmalıdır..."<sup>44</sup>

Görmüyor musun, Allâhü Teâlâ hazretlerinin;

"Bunların mallarından bir sadaka al ki, onunla kendilerini hem tathîr edersin, hem tezkiye..."<sup>45</sup>

Âyet-i kerimesinin hitabı Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine olduğu halde, emrinin sadece Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine mahsus olmasını ve ondan sonra gelen imamlara (halifelere) olmamasını icâbettirmedi. (Zekât toplama âyetinde hitâb Efendimiz s.a.v. hazretlerine olduğu halde, toplama işinin sadece Efendimiz s.a.v. hazretlerine mahsus olmadığı gibi...) Korku namazı da aynen böyledir<sup>46</sup>...

Böylece; "korku namazı Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin hazır olmasına mahsustur. Çünkü korku namazının kılınabilmesi için Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin cemaatin arasında bulunması şart koşulmuştur," diyenlerin sözleri defedildi<sup>47</sup>...

## Korku Namazının Kılınışı

"İçlerinden bir kısmı seninle beraber namaza dursun,"

Sen onları iki taife (bölüğe) böldükten sonra... Onlardan bir bölük de, namaz kılanları korumak için; düşmanın karşısında dursunlar.

"(Yanlarına) alsınlar."

Seninle beraber kıyam eden taife alsınlar. Bunlar namaz kılanlardır. (Neyi alsınlar?)

"Silahlarını."

Silahlarını bırakmasınlar ve onları yere koymasınlar... Bundan almakla tabir olundu. Bununla silahlarına gereken itina'yı vermelerini duyurmak içindir. Sanki onlar daha işin başında iken silâhlarını ellerine alıyorlar...

<sup>43</sup> Peygamber Efendimiz (sallallahu aleyhi ve seliem), Zâtü'r-Rika1, Batn-ı Nahl, Usfan ve Zikared olaylarında korku namazını kılmiştir. Sonra ashab-ı kiram da, Mecûsiler-le yaptıkları savaşlarda böyle korku namazı kılmişlardır.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/559.

<sup>44</sup> KeşşâfTefsîri:c.1,s. 592,

<sup>45</sup> et-Tevbe: 9/103,

<sup>46</sup> Said b. As Taberistan'da korku namazı kılmak istediği zaman.

- "İçinizde Resulullah ile bir korku namazında bulunan ve şahit olan kim var?" diye sormuş; Huzeyfe b. el-Yeman kalkıp tarif etmiş o da o şekilde kıldırmişti ki, içlerinde birçok sahâbi de vardı. Ayrıca yine Abdullah b. Semûre başkanlığında Babil'e gaza ettikleri zaman o da korku namazı kıldırmişti. Bu hadiseler, korku namazının kılınması için Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin bulunmasının şart olmadığına delildir...

<sup>47</sup> Korku namazı, İmam-ı Azam İle İmam Muhammed'e göre. bugün de caizdir. İmam Ebû Yusuf'a göre. bu namaz Peygamber Efendimizin devrine ait idi. Günümüzde kılınmaz. Musannif hazretleri bu ibarelerle İmam Yusuf (r.h.) hazretlerine cevâp vermiş oldu...

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/559-560.

lili "Bunlar secdeye vardıklarında,"

Seninle beraber namaz kılanlar secdeye varıp, rek'atlerini tamamladıklarıda; diğer kısım gelsin,"

Sonra... Bunlar, daha önce namaz kılanları kollamak için düşmana karşı duranlardır.

U "Seninle beraber kılsınlar."

"Diğer kısım arkanızda beklesinler."

Sizleri kollamak ve korumak için düşmanın karşısına geçsin "Sonra o namaz kılmamış olan

Kalan rek'atleri sizinle beraber kılsınlar.

Âyet-i kerimede her bir taifenin kalan diğer rek'atlerin halleri (ve nasıl kılınacağı) açıklanmadı. Bu durum sünnetle açıklandı. Şu cihetle ki: (2/274)

İbni Ömer (r.a.) ve İbni Mesûd (r.a.) hazretlerinden rivayet olundu:

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, birinci taifeye ilk rek'ati ve ikinci taifeye'de ikinci rek'ati âyet-i kerimede belirtildiği gibi kıldırırken; sonra birinci taife geldi. Bu ikinci taife düşmana karşı durmaya gitti. Ta ki birinci taife ikinci kırâatsiz (kıyamda hiçbir şey o-kumaksızın) ikinci rek'atlerini kılıp selâm verdiler. Sonra diğer taife geldi. Birinci rek'atlerini kırâatle (namazda fatiha ve zammı süre okuyarak) kıldılar. Böylece her bir taife iki rek'at namaz kılmış oldu.

Bu durum askerler, seferî oldukları veya sabah namazını kıldıkları hâldedir. Çünkü birinci rek'at onun namazının yansıdır.<sup>48</sup>

### **Mukîm iken Korku Namazı**

Amma askerler mukîm olup (öğlen, ikindi ve yatsı namazı kılmak üzere oldukları) veya akşam namazını kılmak üzere olduklarında imam birinci taifeye iki rek'at namaz kıldırır. (Birinci taifeye iki rek'at namaz kıldırır, onlar ikinci rek'atın sonunda silâhlarını alıp, düşmanın karşısına gidip, dururlar, sonra diğer taife gelir, Efendimiz s.a.v. hazretleri bunlara da son iki rek'ati kıldırır. Sonra bunlar, gider, birinci taife gelir kırâatsiz olarak son iki rek'atlerini kırlar. Sonra bunlar gider diğer taife gelir; kırâatti olarak ilk iki rek'atlerini kırlar..) Çünkü bu durumda iki rek'at namazın yarısıdır.<sup>49</sup>

### **İmam Hatâ Ederse**

El-Kâfi isimli fıkıh kitabında buyuruldu: Akşam namazında imam hata edip, birinci taifeye bir rek'at ve ikinci taifeye de iki rek'at namaz kılırsa, her iki taifenin de namazı fasit olur<sup>50</sup>.

Korku namazının keyfiyeti,

1- Düşman korkusu,

2- Yırtıcı hayvan korkusu,

3- Sel,

4- Yangın,

5- Felâket,

6- Ve benzerî durumlarda,

Cemaatle kılınacak olan korku namazının keyfiyeti ve şekli ve

tafsilâtı Fıkıh kitaplarının (Korku namazı bölümü"nde vardır. Daha geniş bilgi isteyen oraya dönüp baksın.<sup>51</sup>

### **Tedbiri Elden Bırakmayın**

"Alsınlar." Bu taife...

"Tebdirlerini,"

Tedbir, sakınma ve teyakkuz halinde olsunlar. (Daha ne alsınlar?)

"Ve silahlarını..."<sup>52</sup>

### **İhtiyat**

<sup>48</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/561-562.

<sup>49</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/562.

<sup>50</sup> Korku namazının bozulmaması için. imama uyanların namaz arasında da savaş yapmamaları, yer değiştirmemeleri, gidiş gelişlerde hayvana binmemeleri, daha doğrusu namaza aykırı başka bir harekette bulunmamaları gerekir. Değilse imam ile kıldıkları namaz bozulur, namazlarını yeniden kılmaları gerekir.

<sup>51</sup> Korkunç bir savaş ve benzeri hallerde bir İslâm topluluğunun korkuları çoğalır da. binmiş oldukları hayvanlardan yere inemezlerse, herkes hayvan üzerinde gücü yettiği tarafa yönelerek imâ (işaret) ile namazını kılar Bu da mümkün olmazsa, namazlarını sonraya bırakırlar. Hendek savaşında birkaç vakit namaz bu şekilde kazaya bırakılmıştı.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/562-563.

<sup>52</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/563.

Suâl: Eğer sen desen ki: Sakınmak ve tedbir almak manevî şeylerdendir. Ancak silâh gibi a'yân (eşya) kabilinden olan şeylere taalluk eden "almak'a nasıl taalluk edilir?"

Cevâb: Derim ki: "İhtiyat tedbirlerini alsınlar" kavli-i şerifi kinaye ile istiare kabilindendir. Çünkü burada, >bU Sakınmak ve tedbir almak, gazinin kullandığı âlete benzetildi. almanın kendisine taalluk etmesi, içten gizli olan bu teşbihe delil kılındı. Böylece "istiâre-i tahyîliyye" olmuş oldu. Burada almanın, silâhlara olan isnadının hakikat; ve almanın, Sakınmak ve tedbir almaya isnadının mecazî olması haysiyetiyle hakikat ile mecazın arasının toplanması gerekmez. Bu şundandır; onun alınması hakikat, vukuu ise mecazîdir. Anla!<sup>53</sup>

### Maksat Caydırıcı Olmaktır

Bu defada Sakınmak ve tedbir almanın ziyâde ile emredilmesi, belki o yerin kâfirlerin çok olması ve Efendimiz (s.a.v.) hazretleriyle beraber namaz kılıp meşgûl olan kişinin meşgûliyetiyle meşgul olmalarına vakıf olmasına bağlıdır. Daha öncesinde ise kâfirler, Müslümanların belki savaş için ayağa kalktıklarını zannederler. Her iki taifenin tedbir ve silâh alma mükellefiyetinde olmalarının sebebi; çünkü yer namaz ile meşgul olma yeridir; silâh ile karşılaşma ve silâh alma yeri değildir.

Tedbir ve silâh almanın zikrinden kaçınmak ise; düşmanların hücumlarına yol açardı. Âyet-i kerimenin sonrası bunu beyân ettiği gibi...

İmâm Vahidî (r.h.) "ihtiyat tedbirlerini alsınlar" kavli-i şerifiinin tefsirinde buyurdular:

-"Namazda korkan kişinin fikrinin (ve düşüncesinin) bazısının namazın dışında kalmasına ruhsattır..."<sup>54</sup>

### Kâfirlerin Niyeti

"Kâfirler arzu ederler ki, silahlarınızdan ve eşyanızdan bir gafil bulunsanız da, size birdenbire bir baskın bassalar..." ,

"Arzu etti." (kim?)

"O kimseler ki,"

"Kafir oldular," (neyi arzu ettiler?)

"Siz gafil bulunsanız," (Neden gâfil olsanız?) "Silâhlarınızdan," (daha?)

"Ve eşyanızdan," (bütün bunları niçin isterler?) "Meyletsinler (baskın bassınlar,)" (kime?)

"Sizin üzerinize," (nasıl?) Şa "Meyil ve baskın," (öyle baskın ki) "Bir... (Birden bire...)"<sup>55</sup>

Hitâb, iltifat yoluyla her iki taifeyedir. Kâfirler, size üstün gelmeyi temenni etmektedirler. Büyük bir şiddetle bir defadan size saldırmak için fırsat kollamaktadırlar.

Burada geçen, "Ve eşyanızdan," murad, harbte kendisinden faydalandığınız eşya demektir. Yoksa mutlak eşya, demek değildir.<sup>56</sup>

### Emniyet Anında

"Eğer yağın yağmurdan bir eziyet varsa veya hasta iseniz, silahları bırakmanızda beis yoktur."

"Bir günah (ve beis) yoktur" (kimin üzerine?)

"Sizin üzerinize," "Eğer varsa," (kimde?) i "Sizde," (ne?) "Bir eziyet,"

"Yağmurdan," "Veya siz olduysanız" (ne olduysanız?)

"Hastalar," (Bütün bu durumlarda ne günah değildir?)

"Koymanız (ve bırakmanız," (neyi)

"Silâhlarınızı,"

Yağmurdan ıslanmaları sebebiyle silahlarının kendilerine a-ğır gelmelerinden dolayı silahlarını taşımamaya ve bırakmaya kendilerine bir ruhsattır...

Veya hastalıktan zayıf düşmelerinden dolayı silahı bırakmaya ruhsattır.

Bu durum korku namazında silah almanın vucûbunu te'yid edip destekler, müstahablığını değil...<sup>57</sup>

### Korku Namazında Silâh

Fâkihler buyurdular:

Korku namazında silâh taşımak müstehabtır. Çünkü silâh taşımak namazda yapılan işlerden değildir. Allâhü

<sup>53</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhul Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/563.

<sup>54</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhul Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/564.

<sup>55</sup> Ruhul-Beyânın metninde bu kırık manâ yoktur. Bütün bu kelimeler topluca verilmiştir; yukarıda verdiğimiz gibi... ilim talebelerine bir kolaylık olması için "Ruhul-BeyârTa uygun olarak kelime kelime aldım...

<sup>56</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhul Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/564-565.

<sup>57</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhul Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/565-566.



Teâlâ hazretlerinin;  
"Ve ihtiyatlı bulunsunlar ve silahlarını yanlarına alsınlar."  
Kavl-i şerifi mendûb üzerine hamledilir...<sup>58</sup>

### Her Şeye Rağman İhtiyatlı Olmalıdır

"Bununla beraber, ihtiyatınızı elden bırakmayın."  
Bununla beraber mü'minlere ihtiyat ve tedbirlerini almalarını emretti. Yani teyakkuz ve ihtiyat halinde olmayı emretti ki, düşman hiyle ile ansızın üzerlerine hücum etmesin...<sup>59</sup>

### Hikaye (Hoşgörü ve Aff)

tbni Abbâs (r.a.) hazretleri buyurdular:

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, Benî Enmâ kabilesiyle savaştı. Allâhü Teâlâ hazretleri onları hezimete uğrattı. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri ve sahâbe-i kiram (r.a.) hazerâtı bir yere konakladılar. Hiçbir düşman görünmüyordu. Sahabeler, silâhlarını bıraktılar. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, haceti için yürüdü. Silâhını yere koydu. Hatta vadiyi geçti, kimse gömmüyordu. Gökten hafifçe yağmur serpişiyordu. Efendimiz (s.a.v.) hazretleriyle sahabelerin arasında vadi vardı. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri bir ağacın kökünde oturdu. Gavras bin el-Hâris el- Muhâribî, (isimli kâfir) Efendimiz (s.a.v.) hazretlerini gördü. Dağdan indi. Beraberinde kılıcı vardı. Beraberindekilere;

- "Eğer ben bu gün Muhammedi öldürmezsem, Allah benim canımı alsın!" dedi.

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri onun farkında değildi. O geldi, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin başında durdu. Kılıcını kınından çıkarttı. Ve:

- "Ey Muhammedi Şu an seni elimden kurtaracak olan kim?" diye bağırdı. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri,

- "Allâhü Teâlâ Azze ve Celle," buyurdu. Sonra Efendimiz (s.a.v.) hazretleri dua ettiler.

- "Allâhım! Gavras bin el-Haris'ten dilediğin şeyle beni kurtar!"

Sonra, Gavras bin el-Hâris, kılıcıyla Efendimiz (s.a.v.) hazretlerini vurmaya yeltendi.(2/275) Tam kılıcını indirirken, iki omuzunun arasında mızrakla dürtüklenmiş gibi yüz üstü yere tökezledi. Elinden kılıcı düştü. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri olduğu yerden ayağa kalktı. Onun kılıcını eline aldı. Sonra ona:

- "Ey Gavras, şimdi kim seni benden kurtaracak?" dedi. O; - "Hiç kimse!" dedi. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri ona:

- "Ey Gavras, Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed (s.a.v.)'ın Allâhı kulu ve rasûlü, olduğuna şehâdet et, sana kılıcını veririm" dedi. Gavras,

- "Hayır!... Lakin bundan sonra ebediyyen seninle savaş etmeyeceğime ve senin aleyhine hiçbir kimseye düşmanlık olarak yardım etmeyeceğime şehâdet ederim," dedi. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri onun kılıcını kendisine verdi. Gavras;

- "Vallahi sen benden daha hayırlısın!" dedi. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri,

- "Bunda (hayırlı) olmada ben senden daha çok hak sahibiyim" buyurdu.

Gavras, arkadaşlarına döndü. Hadiseyi onlara anlattı. Onun beraberindeki savaşçıların çoğu Müslüman oldular. Müslümanların saffına katıldılar.

Daha sonra vadî (yağan yağmur) sakinleşince Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, ashabına döndü... Olup bitenleri ashabına haber verdi.<sup>60</sup>

### Kâfirlere Azab Var

"Çünkü Allah, kâfirler için mühîn (alçaltıcı) bir azab hazırlamıştır. "Çünkü Allah,"

"Hazırladı." (Kimler için?) s "Kâfirler için," (neyi?) "Bir azab," (öyle azab ki?)

'Alçak edici,"

İhtiyat ve tedbir alma emrinin ta'îlî'dir. Allâhü Teâlâ hazretleri, kâfirlere karşı size yardım etmek ve kâfirleri rezil ve rüsây etmek suretiyle kâfirlere çok alçaltıcı bir azab hazırladı. İşlerinizde ihtimam edin. Allâhü Teâlâ hazretlerinin kâfirlere hazırlamış olduğu azabın sizin elinizden onlara ulaşması için, işlerinizde ihtimam edin ve mübâreşet sebeplerini ihmâl etmeyin.<sup>61</sup>

### Zikredin

"O korkulu zamanda namazı kıldınız mı!"

Korku namazını kıldıktan sonra... Yani anlatılan şekilde korku namazını edâ edip; ondan fariğ olduktan sonra...

<sup>58</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/566.

<sup>59</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/566.

<sup>60</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/567-568.

<sup>61</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/568-569.

Bundan zahir olup anlaşıldı ki: "kaza," vaktinde edâ edilen şeylerde de (yani edâ manâsında da) kullanılır. Yine şu kavli şerifte de (kaza, edâ manasınadır:)  
"Nihayet menâsikinizi bitirdiniz mi, vaktiyle atalarınızı andığınız gibi, hatta daha şiddetli bir anışla Allah'ı anın, zikredin; çünkü nâsın kimisi "Rabbenâ!" der; "bize dünyada ver". Buna âhirette kısmet yoktur."<sup>62</sup>

### Ayakta ve Yatarken Zikredin

i "Hep Allah'ı zikredin."  
Olduğunuz halde, (ne olduğunuz halde?) "Ayakta..."  
Ayakta olduğunuz halde, (daha?) Ve otururken,"  
Oturmuş olduğunuz halde... (daha?) "Ve yanlarınız üzerinde..."  
Yatmış olduğunuz halde, hep Allâhü Teâlâ hazretlerini zikretmeye devam edin.<sup>63</sup>

### Savaş Halinde Bile Zikredin

1- Murakabe,  
2- Münâcât  
3- Ve Ona dua etmeyi muhâzafa edin. (Unutmayın). Bütün hallerde ve hatta,  
1- Müsabaka  
2- Ve savaş halinde bile...  
Allâhü Teâlâ hazretlerini zikredin... Allâhü Teâlâ hazretleri buyurduğu gibi:  
"Ey o bütün iymân edenler! Bir düşman kümesiyle karşılaştığınız vakit, sebat edin ve Allah'ı çok zikreleyin ki, felaha erebilesiniz."<sup>64</sup>

### Ta'dîl-i Erkân

"Derken korkudan itmi'nan bulduğunuz vakit"  
Kalbiniz korkudan sükûnet bulduğu, harbin ve ağırlıklarından sonra emniyete kavuştuğunuz vakit;  
"Namazı tam erkâmıyla eda edin,"  
0 zaman da vakti giren namazı tam erkânıyla kılın, demektir. Yani namazı ta'dîl-i erkânı<sup>65</sup> ve şartlarına riâyet ederek kılın.<sup>66</sup>

### Namazda Kıyam

Burada geçen, "zikri" umûmî manâya hamledip, dille yapılan zikir ve namaz olarak anlayan Hanefî (mezhebinin âlim)lerinin bu âyet-i kerimenin:  
"Gerek ayakta ve gerek otururken ve gerek yanlarınız üzerinde hep Allah'ı zikredin." Kavli-şerifin tefsirinde şöyle demeleri gerekir:  
"Namaz kılmayı murad ettiğinizde,  
Sıhhat halinizde ve ayakta kılmaya kudretiniz varsa; ayakta kılın,  
Hasta olup ayakta kılmaktan âciz olduğunuzda oturarak kılın.  
Oturaktan âciz olduğunuz (daha kötü hastalık) ve hallerinizde de yan üzerine yatarak namaz kılın..."<sup>67</sup>

<sup>62</sup> Bakara: 2/200,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/569.

<sup>63</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/569.

<sup>64</sup> El-Enfâl: 8/45,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/570.

<sup>65</sup> Ta'dîl-i Erkân, namazın kıyam, rükû ve secde gibi her rükûnünü sükunetle yerine getirmek ve bu rükûnleri yaparken her uzuv yatışıp hareket halinden beri bulunmaktır. Meselâ: Rükûdan kıyama kalkarken vücud dimdik bir hale gelmeli ve sükunet bulmalı, en az bir kere: "Sübhane'llahi'l-Azîm" diyecek kadar ayakta durup ondan sonra secdeye varmalıdır. Her iki secde arasında da böylece bir teşbih miktarı durmalıdır.

Ta'dîl-i Erkânın Hükümü:

Namazlarda tadi-i erkana riayet etmek, İmam Ebû Yusuf a göre, bir rükûn olduğundan farzdır. Tadi-i Erkan, İmam-ı Azam ile İmam Muhammed'e göre, vacibdir.

İmam Ebû Yusuf Hazretlerine göre, tadi-i erkan yapılmaksızın kılınan bir namazı yeniden kılmak gerekir. İmam-ı A'zam (r.h.) hazretleri ve İmam Muhammed (r.h.)' göre ise, tadi-i erkânı terkden dolayı yalnız sehiv secdesi gerekir. Fakat böyle bir namazı yeniden kılmak daha iyidir. Böylece insan ihtilaftan kurtulmuş olur. Ayrıca kerahetle kılınan namazları da yeniden kılmak vacib görülmüştür. Ta'dîl-i Erkânâ riâyet için, namazdan manevî haz alınmalıdır. Zira Namazlarından manevî haz duyanlar, namazda tadi-i erkana riayet ederler, acele etmekten sakınırlar. Acele etmeyi saygıya ve edebe aykırı görürler.

Hayatın en yararlı ve en kıymetli saatleri ibadetle geçen zamanlardır. Onun için namazda geçirdiğimiz vakitlerin kıymetini bilelim. Namazlarımızı ta'dîl-i erkân ile kılalım... Mütercim.

<sup>66</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/570.

<sup>67</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/571.

## Namazın Vakiteri

"Çünkü namaz, mü'minlerin üzerine muayyen vakitlerle yazılı bir farz bulunuyor."

Namaz, vakitleri belirlenerek farz kılınmıştır<sup>68</sup>

Mücâhid (r.h.) buyurdular:

"Namazın vakitlerini Allâhü Teâlâ hazretleri, takdir buyurup Müslümanlara farz kıldı. Korku anında da meşru olan şekil üzere elbette namazın kılınması gerekir."

Denildi:

Namaz, hazer (ikâmet halinde) dört rek'at olarak; seferde de iki rek'at olarak takdir edilip farz kılındı. Her vakitte kendisinde takdir edilen rek'atleri mutlaka kılmak lazımdır.<sup>69</sup>

## Vakitlerin tayini

"Şerhu'l-Hikemi'l-Attâiyye" de buyuruldu:

-"Allâhü Teâlâ hazretleri, kullarında bulunan ve kendisini amellere baliğ olmaktan kesecek, bıkkınlık ve usanç verecek şeylerin varlığını bildiğinden dolayı; taat ve ibâdetleri vakitlendirdi.

Günde beş vakit namazı farz etti.

Her sene bir ay Ramazan-ı şerif orucunu farz kıldı.

İki yüzde beşi (kırkta biri) zekât vermeyi farz etti.

Ömründe bir defa hacc edip Kâ'beyi ziyaret etmeyi farz kıldı.

Bütün bunlar, kullarının üzerine kulluğun kolay gelmesi içindir. Eğer Allâhü Teâlâ hazretleri, ibâdetlere muayyen vakitler tayin etmeseydi; elbette "tasvîf (yakında yaparım düşüncesinin) varlığı onları ibâdetlerden men ederdi...

1- İbâdetleri ertelemek..

2- Şımarıklık,

3- Tembellik,

4- Nefsin hevâsma tabi olmak,

5- Ve benzeri hallerle muamele ve ibâdetlerini terkederlerdi....

İbâdetlerin vakitlerinin geniş olması, kulun elinde ihtiyar (seçimini yapma özgürlük) hissesinin kalması içindir... İşte vaktin sırrı budur...."<sup>70</sup>

## Elli Vakit Sevabı

Namaz mirâc gecesı, ümmetin üzerine elli vakit olarak farz kılındı. Sonra Allâhü Teâlâ hazretleri bu ümmetten namazın vakitlerini hafifletti. Ve onlara her vakit için on vakit namaz sevabını verdi. Böylece elli vakit namazın sevabını beş vakit namazın içinde koydu....<sup>71</sup>

## Kıyamet Günü Ellibin Sene

Âlimler buyurdular:

<sup>68</sup> Namazların beş vakit olmasının ilmi. sebebi, hikmeti ve sırrı Allâhü Teâlâ hazretlerinin katındadır. Araştırılması bile boşunadır. Ancak Namazın böyle beş vakit ile takdiri, akıl ile bilinebilen şeyler açısından şu şekilde de izah edilmiştir: Âlemin hayat akışında her şey beş mertebe geçirir:

Birincisi, ortaya çıkma ve varlık âlemine gelme mertebesidir. Nitekim insan da doğar, bir müddet gelişme ve büyüme devresi geçirir. Bu müddete "büyüme çağı" denir.

İkinci mertebe, duraklama devridir ki, bir süre artıp eksilmeyerek olgunluk sıfatı üzere kalır ve bu müddete "gençlik çağı" denir.

Üçüncü mertebe "olgunluk çağıdır". Bu devrede insanda gizli bir noksanlık yüz göstermeye başlar.

Dördüncü mertebe "yaşlılık çağıdır" ki, insanda açıktan açığa bir takım noksanlıklar ortaya çıkmaya başlar ve Ölüncüye kadar gider. Buna da yaşlılık ve ihtiyarlık denir.

Beşinci mertebe, insan öldükten sonra bir müddet daha izleri devam eder ve daha sonra bu izler de yok olur ve ortada adı ve izi kalmaz. İşte âlemde bu beş mertebe, gerek insanda ve gerekse diğer canlı ve bitki olaylarının hepsinde geçerlidir. Doğuşuna ve batışına göre güneş de bu beş hal ile ilgilidir. Doğudan doğduğu sıradaki hali insanın doğduğu zamanki halini andırır. Yavaş yavaş yükselir, nuru kuvvetlenir, ısısı şiddetlenir, nihayet göğün ortasına gelir, bir duraklama anı geçirir. Sonra inmeğe başlar ve gizli eksilmelerle yavaş yavaş ikindiye kadar gider. Sonra eksiklikleri ortaya çıkar, ışığı ve ısısı zayıflar, çökmesi artar ve hızla batmaya yönelir. Battıktan sonra batı ufkuında şafak denilen bazı izleri kalır, sonra bu da kaybolur ve güneş sanki âlemde yokmuş gibi bir hale gelir. Herkesin görebileceği bütün bu durumlar Allah'tan başka hiçbir gücün hakim olamayacağı garip işlerden olduğu için, yüce Allah bu beş halden herbirini bir ilâhî emre alamet kılarak herbirinde bir namaz farz kılmış ve bu beş vakit namazı her günkü değişimleri belirtip gösteren bir takvim gibi, görevleri nizamaya koyan, vakti ve zamanı belli bir farz yapmıştır. Bunun içindir ki, müminlerin namazları ne kadar düzenli olursa, durumları da o oranda düzenli olur. Namaz hem bir intizam sağlama yolu, hem de rahatlama amacıyla yapılan bir şükran borcudur. Korku halinde kılınırsa ümidi, emniyet halinde kılınırsa neşe ve isteği artırır. Fakat o zaman da görev sadece bundan ibaret zannedilip de kalmamalıdır. Elmalî Tefsiri: c. 2, s. 1449-14450

<sup>69</sup> İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/571-572.

<sup>70</sup> İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/573.

<sup>71</sup> İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/573.

Kâfirler hakkında kıyamet gününün ellibin sene olmasının yönü şundandır; çünkü kâfirler, (iman etmeyerek) elli vakti zayi ettiler. Böylece her bir namaz için bin sene ile cezalandırıldılar. Şu sözleriyle kendileri haklarında ikrar ettikleri gibi:

"Nedir sizi sekara sokan?" Derler(melekler): (Kâfirler de) Biz namaz kılanlardan değildik."<sup>72</sup>

### Kaza Namazlarına Ceza

Hadis-i şerifte buyuruldu:

"Kim bir vakit namazı vakti çıkasıya kadar terk ederse; sonra kaza ederse; Cehennemde bir Hukub azap olunur. Bir Hukup seksen yıldır. Her sene üç yüz altmış gündür. (Ahiret'in) her günü, dünya günleriyle bin sene kadardır."<sup>73</sup>

Yani namazı kaza vaktine kadar terkettiği için günahkâr oldu... Eğer Allâhü Teâlâ hazretleri, namazı kazâ'ya bırakma suçundan dolayı kendisine ceza verecek olsa, cezası bu kadar olurdu, demektir...

Lakin Allâhü Teâlâ hazretleri kerem sahibidir. Kişi, namazını kazaya bıraktığı için tevbe ettiği zaman, Allâhü Teâlâ hazretleri de kuluna ceza vermemekle ona kerem ve iyilikte bulunur."<sup>74</sup>

Mişkâtü'l-Envâr" isimli kitab'da böyledir... (2/276)

### Namazı terkin Cezası

Hadis-i şerifte buyuruldu:

Beş taife vardır ki ateşleri asla sönmez, kurtları (mezarlarında kendilerini yiyen böcekleri) hiç ölmez ve kendilerinden azabı hafifletilmez. Onlar:

- 1 - Allah'a şirk koşan müşrik,
- 2- Anne ve babasına isyan eden,
- 3- Komşusunun hanımı ile zina eden,
- 4- Kardeşini (dindasını) zalim bir sultana teslim eden,
- 5- Müezzinin ezan sesini işitip de özürsüz olarak icabet etmeyen erkek veya kadın122..."

Yani özürsüz olarak namazını vaktinde kilmayıp geciktiren, demektir.... "Ravzatü'l-UIemâ" isimli kitab'da da böyledir."<sup>75</sup>

### Tevhid'ten Sonra Namaz

Hadis-i şerifte buyuruldu:

"Allâhü Teâîâ hazretleri, tevhid ve imandan sonra, kendisine namazdan daha sevgili gelen hiçbir şeyi mahlukatının üzerine farz kılmadı. Eğer Allâhü Teâlâ hazretlerine namazdan daha sevgili bir şey olmuş olsaydı (elbette) melekler onunla Allâhü Teâlâ hazretlerine ibâdet ederlerdi. Meleklerin kimi rükû'da, kimi secde ve kimi kıyamda ve kimi de ka'dede olup teşehhude oturmaktadır..."<sup>76</sup>

### Efendimiz (s.a.v.)'m Son Vasiyeti

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine en son vahyedilen (yani Efendimiz s.a.v. hazretlerinin en son konuşması ve vasiyet ettiği şey; "Namaz ve ellerinizin malik olduğu köleler!"<sup>77</sup> olmuştur. <sup>78</sup>

<sup>72</sup> El-Muddessir: 74/42-43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/573-574

<sup>73</sup> Abdullatif. Mecalisi'l- Envâr'i'l-Ahadiyyeti ve Mecami'il-Esrari'l-Muhammediyye s. 32. Mahmud bey Matbaası, Dersaadet

<sup>74</sup> Bütün hususlarda ve hâsseten namazda Allâhü Teâlâ hazretlerinin keremi âhirette şöyle tecelli edecektir:

"Kulun. Kıyamet günü, iik önce hesaba çekilecek ameli, namazdır. Şayet namazı iyi olursa kurtulmuş olur. Eğer bozuk olursa (kurtulmayıp) ümitsizliğe düşmüş olur. Şayet farzlarından noksan bir şey çıkarsa, Aziz ve Celil olan Rabbi:

-Kulumun nafiləsi var mı bakınız? Buyurur.

Farz eksik olanı, nafile ile tamamlanır. Sonra diğer işleri de bu usûlde (muhasebe) olur." Riyâzu's-Sâlihîn, hadis no: 1078

122 Özürsüz olarak cemaate gelmeyenler hakkında Efendimiz {s.a.v.) hazretleri şöyle buyurdu:

"Neftim (kudret) elinde bulunan (Allah)'a andolsun ki. Gerçekten istedim ki, birine emrederim de odun yığılsın, sonra namaz için ezan okunmasını emrederim, daha sonra bir kimseye halka imam olmasını emrederim sonra da (namaza gelmeyen) adamları (n evlerinin varayım, evlerinin üstlerine (kapayıp da) yakayım." Rıyâzu's-Sâlihîn: hadis no: 1065 123

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/574

<sup>75</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/575-576.

<sup>76</sup> İhyâ-u Ulûmiddîn, c. 1, s. 147, Bu konuda yine buyuruldu:

"Hazret-i Ömer (r.a.)dan rivayet olunduğuna göre, bir adam geldi. Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerine;

"Yâ Resûlellah! islâm'da Allah katında en sevimli şey nedir? dedi. Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri,

"Vaktinde kılınan namazdır ve kim namazı terk ederse onun dini yoktur. Namaz dinin direğidir." İsmail bin Muhammed el-acluni el-Cerrahi, Keşfü'l-Hafâ, c. 2. s. 40, Muhakkik Ahmed el-Kallaş. Muessesetü'r-Risale. Beyrut-1405.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/576.

<sup>77</sup> Kenzûl-ümmâl: 18863,

<sup>78</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/576-577.

## Daimî Namaz Kılanlar

Bil ki, muhakkak Allâhü Teâlâ hazretlerinin bazı kulları vardır. Allâhü Teâlâ hazretleri onlara dâima namaz kılma halini bahsetmiştir. Bunlar;

"Daima namazlarının içinde olanlardır."<sup>79</sup> Ta ezelden ebede kadar... Bu kasır (ve noksan) akıl ile idrâk edilecek şeyler değildir. Bunu ancak alîm billâh olanlar anlar...<sup>80</sup>

## Te'vilât-i Necmiyyeden

Te'vilât-i Necmiyyede buyuruldu:

"Çünkü namaz, müminlerin üzerine muayyen vakitlerle yazılı bir farz bulunuyor."

Bütün vakitlerde farz olunmuş!

"Namazı tam erkânıyla eda edin,"

Kavli şerifiyle farz olduğu zaman, bütün vakitler farz i-di... Namaza devam edin, demektir. Daha sonra, insaniyetin zayıflığından dolayı zarûreten, beş vakitte beş namaz olarak kılınmasına ruhsat verildi... Miraç gecesinde elli vakit olarak farz kılındıktan sonra beş vakit olarak indirilip farz kılındığı gibi... Namaz, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin şefaati ile bu ümmetin avâmına beş vakit olarak farz kılındı. Yoksa namaz, havas (Allah'ın hâs kulları) için "devâmü's-salât" daimî namaz sabit oldu, şu kavî-i şerif ile:

"Onlar ki namazlarına müdavidirler."<sup>81</sup>

## Âşıkların Namazı Daimîdir

Mesnevî'de buyuruldu:

Günlük namaz beş vakittir... devamlıdır...

O başlardaki sekerât (cezbeler) değil beş vakit, nice yüzbinlerce vakitle bile teskin olmaz...

Çünkü âşıklar "Seyrek seyrek ziyaret Emrinin"<sup>82</sup> dışındadırlar. Sadıkların (ve âşıkların) canı son derece susamıştır.

Balıkların vazifesi, "Seyrek seyrek ziyaret" değildir. Balıklar bu emrin dışındadırlar. Çünkü balıklar denizsiz ölürlər...

Deniz suyu korkunçtur. Ama balıklar için bir yudumluk sudur... Tehlikesizdir. (Balıklar denizde boğulmaz!...)

Âşıklara bir anlık ayrılık bir yıl gibi gelir. Bir yıllık vuslat ise onlara hayâl gibi gelir...

Hiç kimse kendisine "Seyrek seyrek ziyaret" demez. Hiçkimse kendisine nöbetle dostluk etmez...

Âşkın kalbinde sadece sevgili vardır. Onların arasında bir fark, onları ayıracak bir kimse yoktur."<sup>83</sup>

## Yüce Meali:

Düşmanınız olan kavmi takip etmekte za'af göstermeyin. Eğer siz elemeleniyorsanız, şüphe yok ki, sizin elemlediğiniz gibi onlar da elemeleniyorlardır. Kaldı ki siz, Allah'tan onların ümit edemeyecekleri şeyler umuyorsunuz. Allah da alîm, hakîm bulunuyor.<sup>84</sup>

## Tefsîr-i Şerifi:

"Düşmanınız olan kavmi takip etmekte za'af göstermeyin."<sup>85</sup>

## Sebeb-i Nüzul

Küçük Bedir hakkında nazil oldu. Küçük Bedir Kinane oğullarının Pazar (ve panayır) yeridir. Her sene orada

<sup>79</sup> Bu ibare âyet-i kerime değildir. Çünkü âyet-i kerime şöyle geçmektedir:

"Onlar ki namazlarına müdavidirler." El-Meâric: 70/23, Başka bir yerde de şöyle geçmektedir:

"Onlar namazlarında huşûludurlar." El-Mü'minûn: 23/2

<sup>80</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/577.

<sup>81</sup> El-Meâric: 70/23,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/577-578.

<sup>82</sup> Bu ifade hadis-i şerifte bulunan bir metnin yarısıdır. Tamamı şöyledir:

-"Seyrek ziyaret et ki sevgin ve muhabbetin ziyâde olsun." Kenzu'l-Ummal: 24778, Keşfü'l-Hafâ: 1412

<sup>83</sup> Mesnevî-yi şerif, Defter, 6, s. 100, Ruhû'l-Beyândaki beyitlerin sırası ile Mesnevî'deki sıralar birbirlerine uymuyor. Belki musannif hazretleri uygunluk için böyle yapmıştır, diye düşündük!

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/578.

<sup>84</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/579.

<sup>85</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/579.

sekiz gün toplanırlardı.

Rivayet olundu:

Ebû Süfyân Uhud savaşından ayrılırken, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine seslendi:

"Ey Muhammedi Bizim miâdımız (buluşma ve savaşma vaktimiz) gelecek sene Bedir olsun... Eğer dilersen!" (Ebû Süfyânın bu savaş çağırısına) Efendimiz (s.a.v.) hazretleri karşılık verdiler:

-İnşallahüTeâlâ...."

Ertesi sene geldiğinde, Allâhü Teâlâ hazretleri, Ebû Süfyânın kalbine korku saldı. Söylediği söze pişman oldu. Ebû Süfyân, Nuaym bin Mes'ûd'u (propaganda yapması ve müşrikleri büyütürük) mü'minleri korkutması ve onların Küçük Bedire çıkmaktan alıkoyması için Medine-i münevveye gönderdi. Nuaym, Medine-i münevveye geldiğinde, mü'minlerin savaşa çıkmak üzere hazırlık yaptığını gördü. Onlara:

"Haberiniz olsun, insanlar, sizin için tahşidât yaptılar; (sizin için toplanıp bir araya geldiler); onun için onlardan korkun."<sup>86</sup>

(Nuaymın propagandası ile) mü'minlerin arasına bir gevşeme ve yılma girdi. Bunun üzerine Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Elbette ben çıkacağım! Velev ki benimle beraber hiçbir kimse çıkmasa bile... (Ben tek başıma savaşa gideceğimi)" İşte bu hadise üzerine bu âyet-i kerime indi:

"Düşmanınız olan kavmi takip etmekte za'af göstermeyin. Eğer siz elemeleniyorsanız, şüphe yok ki, sizin elemlendiğiniz gibi onlar da elemleniyorlardır. Kaldı ki siz, Allah'tan onların ümit e-demeyecekleri şeyler umuyorsunuz. Allah da alîm, hakîm bulunuyor."

Bu âyet-i kerimeyle Allâhü Teâlâ hazretleri, Nuaym'ın sözleri (menfi propagandası vesilesiyle) bazı sahabelerin, Ebû Süfyânın kavmini (müşrikleri) arama ve onlarla karşılaşp savaşma konusunda içlerine giren gevşeme ve zayıflığı işrâd buyurdu.

"Düşmanınız olan kavmi takip etmekte zaaf göstermeyin."

Yılmayın, savaşla kâfirlerin peşine takılıp onları aramada zaafa düşmeyin. Yani Uhud günü başınıza gelen öldürölme (şehid olma) ve yaralanmalar, size yılgınlık ve zaaf vermesin!...<sup>87</sup>

## Onlar da Çekiyorlar

"Eğer siz elemeleniyorsanız (acı çekiyorsanız)," Yaralardan...

"Şüphe yok ki, onlar da.."

Kavim... Müşriklerde...

"Sizin elemlendiğiniz (acı çektiğiniz) gibi onlar da elemleniyorlardır (acı çekiyorlardır)."

Savaştan dolayı sizin bir takım kayıplarınız varsa; bu da, sizin yaralardan dolayı acı çekmenizdir; (iyi bilin ki,) bu kayıp ve acılarınızın misli de onlarda da vardır. Onların da kayıpları var ve onlar da acı çekiyorlar... Halbuki sizi harbe çağırın bir davetçiniz ve onların sahib olmadığı bir savaşma sebebiniz vardır. Bu sebebe şu kavl-i şerif ile işaret edildi:

"Kaldı ki siz, Allah'tan ümit ediyorsunuz," Sevâb ve nusret (ilâhîyardım bekliyorsunuz)... "Onların ümit edemeyecekleri şeyleri..."

Ve'l-hâsıl, sizin çektiğiniz elemeler ve acılar size mahsus bir şey değildir. Belki bu acılar sizinle onların arasında müşterektir. Sonra onlar (müşrik ve kâfir oldukları halde) buna sabrediyorlar da size ne oluyor da siz sabretmiyorsunuz? Halbuki sabretme hususunda siz onlardan daha evlâsınız<sup>88</sup>... Çünkü sizler, asla onların hatırlarına ve akıllarına bile gelmeyen;

1- Dininizi, diğer dinler üzerine izhâr etmek,

2- Nusret (İlâhîyardım...)

3- Âheritte sevâb,

4- Ve rahmet ümit etmektesiniz....

"Ve Allah alîm'dir..."

İlimde mübalağa sahibidir. Allah sizin amellerinizi ve kalblerinizde gizlediklerinizi bilir.

Emrettiği, nehyettiği ve her şeyde hikmet sahibidir...<sup>89</sup>

## Emirlere Bağlanmak

Onun için buna (düşmanları takib etmede Allah'ın rasûlü s.a.v. hazretlerine) hemen tabi olun ve (Allah'ın emir ve yasaklarına imtisalda) ciddiyetle gayret edin. Çünkü bunda güzel âkibet vardır. Allâhü Teâlâ hazretlerinin düşmanlarla savaş için karşılaşma emrinde elbette;

<sup>86</sup> Â!-ilmrân:3/173,

<sup>87</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/579-581.

<sup>88</sup> Keşşaf: c. 1,s. S94,

<sup>89</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/581-582.

- 1 - Büyük bir himmet,  
2- Balığ olmuş bir kemâl,  
3- ve herkese şâmil tam bir maslahat vardır. Bundan dolayı savaşmak için düşmanları arayın ve talep edin. Muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretleri, müşriklere dünyada sizin elinizle azâb edecek ve âhirette zebanilerin elleriyle azâb e-decektir. (2/277)<sup>90</sup>

### Sünnettüllâh

"O halde evvelkilerin (daha önce yaşayan kâfirlerin başına gelen) sünnetinden başka ne gözetirler?"<sup>91</sup>

Sünnettüllah, peygamberlerini yalanlayan kavimlere azab indirmektir.

"O halde Allah'ın sünnetine bir tebdil (değiştirme) bulamazsın,"<sup>92</sup>

Azab etmeyi, azab etmek veya azab etmemek sünnetini azab etmek olarak değiştigini göremezsiniz!

"Allah'ın sünnetine bir tahvil de bulamazsın!"<sup>93</sup> Azabın kendilerinden başkalarına nakledildiği şeklinde bir tahvil de göremezsin!<sup>94</sup>

### Cesur Olun

Vel-Hâsıl, sünnetin kendisinde asla değişiklik ve tahvil yoktur. Sünnetin mahalli değişmez. Zira muhakkak ki onların alevinde ilâhî söz tahakkuk etti. Allah'ın katında söz değişmez.

Bu âyet-i kerimede kâfirlere karşı cesur, şecaat ve kahraman ve kâfirlere karşı sert ve katı olmayı teşvik vardır. Allâhü Teâlâ hazretleri buyurduğu gibi:

"Ey o bütün iymân edenleri Kâfirlerin size yakın olanlarıyla çarpışın. Hem onlar sizde kalın bir kuvvet görsünler... Ve bilin ki Allah korunanlarla beraberdir."<sup>95</sup>

Denildi:

Yuşumaklık ve mülâyemet cesur cana âfettir...

iple vurulmaz sırtına o dikenli sırtlı kirpinin...

Cihâd Günahların Bağışlanmasına Vesiledir

Selmân-ı Farisi (r.a.) hazretleri buyurdular:

"Kâfirlerle olan muharebe esnasında mü'minin kalbi çarptığı zaman; Nesîm (hoş latîf son bahar) rüzganyla ağaç yaprakları döküldüğü gibi, mü'minin günahları da dökülür..."<sup>96</sup>

### Gurura Kapılmamak

Atiyye bin Kays (r.h.) buyurdular:

Ben gazaya çıktığım zaman, eğer aklıma sayımızın çokluğu gelirse; gurura kapılmak korkusundan geri dönerim. Eğer sayımızın azlığı aklıma gelirse; o zaman da;

-"Havi ve kuvvet (cinsi) yoktur. Ancak ve ancak Aliyy ve Azîm olan Allâhü Teâlâ hazretleriyle..." derim..."<sup>97</sup>

### Behrâm'ın Düşüncesi

Behrâm'ın<sup>98</sup> (manâlı) sözlerindendir:

"Her kim ki başı tac sahibiyse... (Sertaç ise...) Onun gönlü katılık sahibi ve baş uçurmak yana olması gerekir..."<sup>99</sup>

### Sulhu Salâh için

Buyurdular:

Her kim mülk hanesini korumak için ayak tepmezse...

O kişi yakinen bilsin, malı, başı ve her nesi varsa elinden oynasa oynasa çıkar...

Sa'dî (k.s.) hazretlerinin hikmetli sözlerindendir:

<sup>90</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/582.

<sup>91</sup> el-Fatir: 35/43, el-Fatir: 35/43

<sup>92</sup> el-Fatir: 35/43

<sup>93</sup> el-Fatir: 35/43

<sup>94</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/582-583

<sup>95</sup> et-Tevbe: 9/123,

<sup>96</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/583.

<sup>97</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/583-584.

<sup>98</sup> Behrâm, Sâsânî hükümdarıdır... Behrâm Çübin. kestiği başlardan bir minare yaptırmıştı. Bu minarenin adı da "Behrâm tel" idi. Meydan Larousse, c. 2. s, 24S. Meydan yayınları- İst.

islâm idaresi, kan ve baş vurmak üzerine değil, sevgi ve hoşgörü üzerine kurulmuştur. Nisa sûresi 102. âyet-i kerimesinin tefsirinde yukarıda geçtiği üzere; E-fendimiz (s.a.v.) hazretlerinin canına kasteden Gavras'ı nasıl bağışladığını gördük! İbret almak lazım. Mütercim.

<sup>99</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/584.

Harb elbisesini giymek yakışır adama...  
Mihmet çekmek istemiyorsa savaşa hazır olup silâhını ku-şanmalıdır<sup>100</sup>.

### Kalbe Bağlı

Bu fakir (İsmail Hakkı Bursevî k.s. hazretleri) der ki: -"Cesedimden ruhum mesabesinde olan senedim (dayana-ğım) olan şeyhimden işittim. Buyurdular:  
-"İslâm askerlerine nisbetle Sultân ve Vezir, a'zâ ve insanî organlara nisbetle kalb gibidirler. Sultan sebat ettiği zaman ordu da sebat eder. Nasıl ki kalb salih olup düzelince bütün cesedin hepsi düzelir<sup>101</sup> ....

### Büyükler Örnektir

Eğer imam (başkan, padişah, komutan veya emir)in cihâd'a yönelmesi on merteye ise, kavminin (ve askerlerinin) yönelmesi bir merteye olur.  
Eğer imam yüz merteye ileri atılırsa, kavmi ve askerleri on merteye ileri atılır.  
Ama imamın geri kaçması ise tam bunun tersidir.  
imam bir adım geri çekilirse, ordu on adım çekilir.  
İmam on adım geri çekilirse, ordu yüz adım geri çekilir<sup>102</sup> ...

### Cihâdtan Maksad

Bir memlekete girmek ve orayı fethetmek, şehirlerin genişlemesi, genişliğe ve nimetlere kavuşmak babında ve niyetiyle olmamalıdır...  
Her mücâhid elbette dinî hizmette bulunması gerekir. Allâhü Teâlâ hazretlerine tevekkül etmelidir. Allah'ın vaadine i-nanmalı ve güvenmelidir. Belâlara sabretmelidir.  
"Tâ ki yazılan müddet, sonunu buluncaya kadar..."<sup>103</sup>  
Dayanmalı ve sabretmelidir.  
Kapıya geldiği zaman, emniyette acele etmemelidir. İstenen fethin gecikmesinden dolayı mahzun olup üzülmemeli ve gevşememefidir. Belki Ailâhü Teâlâ hazretlerinin yakın bir zaman fetih ve nusreti (yardımı) ile genişlik ve sevinç bahşetmesini beklemelidir...  
Çünkü kalblerin inkisarı gayb kapılarının anahtarı ve çeşit çeşit (maddî ve manevî) fütuhatın açılmasına vesile'dir...<sup>104</sup>

### Tasavvuf? Manâlar

Âyet-i kerime'de şu işaretler vardır:  
"Düşmanınız olan kavmi takip etmekte za'af göstermeyin."  
Nefsi ve sıfatlarını takip etmek ve onlarla mücâhede etmekten zaafa düşmeyin.  
"Eğer siz elemieniyorsanız (acı çekiyorsanız,)"Nefis ve sıfatlarıyla mücâhede etmekte... Ve sizler  
1 - Riyâzatlara tabi oluyor,  
2- Mücâhedeler,  
3- Taatlara devam,  
4- ibâdetlere sarılmak,  
5- Zikre devam etmek,  
6- Kalble murâkebe,  
7- Hakkı aramak...  
8- (Maneviyat ehli katında) kabul görmek,  
9- Yüce makamlara vâsıl olmak için acı çekiyorsanız;  
"Şüphe yok ki onlar da,"  
Yani nefis ve beden de;

<sup>100</sup> Bu manada şöyle denilmektedir:

Bu mesel ile bulur cümle devletler, fevz-ü felah; Hazır ol cenge eğer İstersen sulh-u salâh....

İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/584.

<sup>101</sup> Şu hadis-i şerife işaret etmektedir:

-"Agâh olun! (iyi bilin ki) muhakkak ki cesedte bir çiğdemük et parçası var. O salih olup düzeldiği zaman, cesedin hepsi düzelir. O fesâd bulup bozulduğu zaman cesedin hepsi bozulur. Agâh olun! O kalbtir." Sahih-i Buhârî: 50, Sahih-i Müslim:2996, Sünen-i Dârimî: 2429,

İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/585.

<sup>102</sup> Bu cihâd sayılan ve (l'lâ-i kelimetüllah) için olan bütün hizmetlerde ölçüdür...

İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/585.

<sup>103</sup> Bakara: 2/235,

<sup>104</sup> İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/585-586.



1- Dünyevî şehvetleri,  
2- Hayvanî lezzetleri,  
3- Cismânî muradları aramada;  
"Elemleleniyorlar (acı çekiyorlar)"  
Bunları isteme yoluna koyuluyorlar...  
"Sizin elemlendiğiniz gibi... Kaldı ki siz, Allah'tan umuyorsunuz..."  
Siz Allah'tan ezeli bahşişleri ve ebedi marifetleri umuyorsunuz...  
"Onların ümit edemeyecekleri şeyler..."  
Rezil ve alçak nefsin bütün gayret ve himmeti aşağılık şeylerdir. Onlarda kusurlarından dolayı dünyevî maksadların ötesine geçmez...  
"Allah idi..."Ezelde....  
"Alîm,"  
Mahluklarının her bir sınıfının istidadlarını bilmektedir. "Hakîm,"  
Mahlukatından herbiri için hükmettiği maksadlar ve meşreblerinde hikmet sahibidir...  
"Her kısım insanlar kendi meşrebini (su alacağı menbai) bildi."105  
"Her hizib kendilerindekine güvenmektedir."106

### Kitab İndirildi

Yüce Meali:

Elhak; biz sana bihakkın Kitâb indirdik ki, insanlar arasında Allah'ın sana gösterdiği veçhile hükmedesin. Hâinlere müdafaa vekili olma!...105  
Ve Allah'a istiğfar eyle. Çünkü Allah; gafur, rahîm bulunuyor. 106  
Nefislerine hıyanet edip duranlar tarafından mücadeleye kalkışma. Çünkü Allah, vebal yüklenen, hıyânetkâr olan kimseleri sevmez.107  
İnsanlardan gizlemeye çalışırlar da, Allah'dan gizlemeyi düşünmezler. Halbuki O'nun razı olmayacağı tezviratı tertip e-derlerken, O yanı başlarında... Hem Allah, her ne yaparlarsa muhîr bulunuyor.108  
Haydi siz öyle yaptınız; bu dünya hayat'ta tuttunuz taraflarından mücadele ediverdiniz. Fakat kıyamet günü onlar tarafından Allah ile kim mücadele edecek veya üzerlerinden kim vekil olacak?109107

### Tefsîr-i Şerifi:

"Muhakkak; biz sana Kitâb indirdik/J İnzal ederek Kurrân-ı indirdik. "Bihakkın," 108

### Sebeb-i Nüzul (Hikaye)

Rivayet olundu:

Ensâr'dan bir adam vardı. Ona Tu'me bin Übeyrik deniliyordu. Beni Zafer kabilesindendi. Bu adam komşusu Katâde bin Nu'mân (r.a.)'ın evinden, un çuvalının içinde bulunan zırhını çaldı. (Z/278) Un, çuvaldaki delikten yere dökülmeye başladı. Bunu Ya-hudî Zeyd bin Semîn'in yanında gizledi. Zırh Tu'mede arandı ama, bulunmadı. Tu'me, "zırhı almadığına ve zırh hakkında bir bilgisinin olmadığına" dair yemin ettirildi. Tu'me yemin ettikten sonra serbest bırakıldı<sup>109</sup>. Un'un izi takip edildi. Un onları ta Yahudînin evine kadar götürdü. Orada sona erdi. Yahudîyi tutukladılar. Ya-hudî;  
-"Bunu bana Tu'me verdi," dedi. Bu konuda Yahudilerden bir çok kişiyi şâhid olarak getirtti.  
Benî Zafer (Tu'menin kabilesi):  
-"Haydi! Kalkın Rasûlullah (s.a.v.) hazretlerine gidelim! Ondan sahibiniz (kabilenize mensûb olan) Tu'me'den rezil edici çirkin bûhtan ve iftirayı defetmesi için Yahudî ile mücâdele etmesini isteyin!" dediler.  
Zafer kabilesinin mensûbları Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine geldiler. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine, Yahudîyi cezalandırması ve kendilerinin Tu'menin hırsızlık yapmaktan berî (tertemiz) olduğuna şahitlik ettiklerinden dolayı Yahudînin elinin kesilmesini ve Yahudînin hırsız olduğuna hükmedilmesini söylediler...  
Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, onların dediklerini hemen kabul edip yapmadı. Çünkü her iki tarafın da kendilerine göre şahitliği bozacak şâhidleri ve şahid olunanları vardı. Fakat Müslümanlardan olan şahitliğin (doğru oldukları) zahirdi. Bundan dolayı E-fendimiz (s.a.v.) hazretleri tabîi olarak o hâinlere (kavimleri için adaleti yanılanlara) meyledecek gibi oldu... Davayı Tu'me'den savıp hırsızın Yahudî olduğuna inanır gibi oldu. Ama

<sup>105</sup> Bakara: 2/60.

<sup>106</sup> el-Mü'minûn: 23/53,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/586-587.

<sup>107</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/588-589.

<sup>108</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/589.

<sup>109</sup> Çünkü İslâm hukukunda davacı belge ve bilgi getirir; davalı da yemin eder. Davacının bir belge, şahid ve hücceti olmadığı zaman davalı yemin ederse, serbest bırakılır. Çünkü yapılacak başka bir şey yoktur... Daha geniş bilgi için İbni Âbidîn'e bakın...

bununla hükmetmedi. Durakladı. Vahyin gelmesini bekledi.

İşte bu hadise üzerine bu âyet-i kerime nazil oldu.... Bu â-yet-i kerime Tu'me'nin lehine ve Yahudînin aleyhine karar vermekten Efendimiz (s.a.v.) hazretlerini nehyetti.

Bu âyet-i kerime, Tu'me ve şahidlerinin yalancı olduklarını ve Yahudînin de bu cürümden (suçtan) berî ve uzak olduğunu tenbih buyurdu.

(Kur'ân-i Kerim niçin indirildi?)

"İnsanlar arasında Allah'ın sana gösterdiği veçhile hükmedesin."

Sana tarif ettiği ve sana vahyettiği şekilde insanlar arasında hükmedesin...

ilîf "Sana gösterdi," (fiilinde murad edilen manâ), gözle görmek değildir... İlim manasına değildir... Yoksa üç mefûl almayı gerektirmezdi. Belki bu fiil, marifet ve itikad manâsına olan cJ, "itikad ettim," fiilindendir... Bilinen marifet, rü'yet (görmek) olarak isimlendirildi. Çünkü marifet, kuvvet, zahir olmak, şüphe vecihlerinden halis olma yönünden görme yerine geçerli olduğu içindir.<sup>110</sup>

## Adâletizlik Edenler

"Olma!..."

Bununla hükmet! Ve olma: (kimler için olma?) "Hâinlere"

Hâinler için olma...Onlardan davayı savma... Hâin, Tu'me ve kabilesinden ona yardım edenlerdir.

Rivayet olundu:

Zira kavmi, bu hırsızlığın Tu'me'nin ameli olduğunu biliyorlardı. Çünkü Tu'me, câhiliyet döneminde hırsızdı. Lakin Tu'me'nin kavmi, bir gece boyunca oturdular, konuştular, istişare ettiler ve sonuçta hırsızlığın cezasını Tu'me'den defetmek için Yahudînin aleyhinde şahitlik yapmaya karar verdiler.

Bundan dolayı Allâhü Teâlâ hazretleri, cümlesini "Hâinler" diye vasıflandırdı. Veya &\*&\* "Hâinler" den murad, onun siyretiyle (ahlakıyla) ahlaklanan herkeştir...

(Hâinler için ne olma?)

"Müdafaa vekili olma!..."

Onun beraat etmesi için müdafaa vekili olup onları savunma... Ve onlar için Yahudiye de hasım olma! Yahudînin suçluluğuna hükmetme!<sup>111</sup>

## İstiğfar Et

"Ve Allah'a istiğfar eyle,"

Onların (Zafer kabilesinden bir cemaat Müslümanin) şahitlik etmelerine güvenerek onların lehine karar vermeye meylettiğin için Allah'tan bağışlama dile...<sup>112</sup>

## Ebrârın İyilikleri...

İbnü's-Şeyh (r.h.) buyurdular:

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinden bu hüküm hakkında bir hikmet sadır oldu; eğer arzusu hüküm olarak vaki olsaydı o zaman kendi nefsinde hatâ olurdu... (Efendimiz s.a.v. hazretleri, Müslümanların şehâdetleri ve eşyanın Yahudînin evinde bulunması hücceti üzerine sadece düşündüğünden...) Allâhü Teâlâ hazretleri bu özründen dolayı kendisine istiğfar etmesini emretti. Her ne kadar bu konuda Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, Allâhü Teâlâ'nın katında ma'zûr isede... Bu durum;

-"Ebrârın iyilikleri, mukarrabînin seyyiâtıdır" (başka ifade ile: Allah'a yakın kimselerin hataları iyilerin iyilikleridir...) hikmetine binâendir...

"Çünkü Allah; gafur, rahîm bulunuyor." eder... uyor.

Kendisine istiğfar edenlere mağfîret ve rahmette mübalağa<sup>113</sup>

## Hâinleri Savunma

<sup>110</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/589-590.

<sup>111</sup> İslâm Toplumunda ırk, kavim, kabile, aşiret, oymak ve ailenin ayrıcalığı ve üstünlüğü yoktur. Hukuk'un ve adaletin üstünlüğü vardır. Bu hadisede görüldüğü gibi bir Müslümanın aleyhine ve Yahudînin lehine karar verilmesi ve adaletin yerini bulması için âyet-i kerime iniyor! İşte islâm dini budur... İslâm toplumu hukuk ve adaletle yönetilen toplumlardır. Herkes hukukun ve adaletin önünde eşittir. Kendi aşiretlerinden, kavim ve kabilelerinden olan bir kişinin lehine bilerek yalan yere şahidlik edenleri Allâhü Teâlâ hazretleri jiiJULl "Hâinler" diye vasıflandırdı... Aleyhinde şahidlik yapılan kişi velev ki Davud Aleyhisselâm, Hazreti İsa ve bir çok peygamberin kendilerine lanet okuduğu ve Kur'ân-ı kerimin haklarında "melun" dediği Yahudî olsa bile... Hak, haktır. Adalet mutlaka yerini bulmalıdır... Bu gün kabilesi için adam öldüren, hırsızlık yapan, aşireti veya akrabaları için yalan yere şahidlik yapanlar bundan gereken derslerini almalıdırlar.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/591.

<sup>112</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/592.

<sup>113</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/592.

"Nefislerine hıyanet e-dip duranlar tarafından mücadeleye kalkışma.

"Hıyanet etmek," ve «ılı "Hıyanet," ma'siyet ve günahla hainlik etmek manasınadır.<sup>114</sup>

Burada, lillrı 5y~ "Nefislerine hıyanet edip duranlar," diye buyuruldu. Bunlar zahiren her ne kadar kendi nefislerine hıyanet etmiyorlarsa da; çünkü muhakkak ki onların hıyanetlerinin zararı kendi nefislerine dönmektedir. (Meselâ) başkasına zulmeden kişi İçin; "O ancak kendisine zulmetti." denildiği gibidir...

### Yalancı Şahitler

Haddâdî tefsirinde buyuruldu:

Burada ism-i mevsûTdan murad, ya Tu'me ve emsalidir. Ya da Tu'me'nin kurtuluşu için kavminden ona yardım eden ve onun lehine yalan yere şahitlik edenlerdir. Çünkü onlar da günah ve hıyanette Tu'me'ye ortakdılar...<sup>115</sup>

### Hainler

"Çünkü Allah, sevmez."

Muhabbetin olmaması, buğz ve gadab'tan kinayedir. (Allah kimleri sevmez?)

"Hıyânetkâr kimseleri,"

Hıyanette ileri giden ve hıyanete ısrar eden kimseleri sevmez.

"Vebal yüklenen (ziyâde günahkârı)..."

Hıyanet ve günahla çok ileri gitti... Mübalağa lafzı Tu'me'nin üzerine kullanıldı. Bu iş Tu'mede bir defa sadır olduğu halde, burada zikredilen mübalağa, (yani tfıy. çok hâin, ve çok günahkâr," vezinleri) bu işin Tu'me'de tekrar tekrar sadır olup (defalarca meydana geldiğine) delâlet etmesinin sebebi şundandır: Tu'me'nin pis olan tabiatı, bu iki fiili, (hıyanet ve günahı) çok işlemeye meyilli olduğundan mübalağa vezinleriyle geldiler...<sup>116</sup>

### Turnenin KötüÂkibeti

Rivayet olundu:

Bu hadise üzerine Tu'me, kaçıp Mekkeye gitti. Müşriklerin arasına katıldı. Mürted oldu. Bir evin eşyasını çalmak için evin duvarını delerken duvar onun üzerine yıkıldı. Yıkılan duvarın altında kalıp Öldü.<sup>117</sup>

### Kötülüğün Kardeşleri

Denildi:

-"Kötülük yapan birine rastladığın zaman, bil ki, (o kişide işlemekte olduğu) o kötülüklerin kardeşleri de vardır..." tik Günah

Rivayet olundu:

Hazret-i Ömer (r.a.), bir hırsızın elinin kesilmesini emretti. Hırsızın annesi ağlayarak geldi. Ve:

-"Bu benim oğlumun ilk hırsızlığıdır! Onu affet!" dedi. Hazret-i Ömer (r.a.):

"Sen yalan söylüyorsun! Zira Allâhü Teâlâ kulunu ilk defada (suçuyla yakalayıp) muâhaze etmez!" buyurdular.

<sup>118</sup>

### Allâhtan Gizlenilmez

"insanlardan gizlemeye çalışırlar,"

insanlardan haya ederek ve zararlarından korkarak gizlemeye çalışırlar...

"Allah'dan gizlemeyi düşünmezler."

Noksan sıfatlardan münezze olan Subhânehû ve Teâlâ hazretlerinden haya etmezler. Halbuki Allâhü Teâlâ, kendisinden haya edilmeye ve azabından korkulmaya daha layık ve daha hak sahibidir... (2/279)

"O yanı başlarında..."

Allah onları ve halleri biliyor... Onlar için hıyanetlerini Allâhü Teâlâ hazretlerinden gizleme yolları yoktur... Ancak kendisi için kabahat olan ve üzerinde muâhaza edileceği hıyaneti terketmekten başka yol yoktur...

"Vaktâ ki"

Bu kelime zarftır... Haber vaki olan zarfın içinde bulunan âmil ile mensûbtur. kelimesi mebnıyyâtta olduğu içir

<sup>114</sup> Nefsine hainlik, kendini aldatmak, bir gelir sağlıyor zannıyla bir zarar getirmektir. Bunun için bir insanın günah işlemeye gayret ederek kendini azaba maruz kılması, kendini aldatmak ve Allah'ın emaneti olan nefse hainlik etmektir. Haine taraftar olmak da nefesine bir hıyanettir.

<sup>115</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/592-593.

<sup>116</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/593-594.

<sup>117</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/594.

<sup>118</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/594.

mahallen mensûbtur...)

Allah onların yanı başlarında... (ne zaman?)

"Onlar tezviratı tertip ederlerken,"<sup>119</sup>

Tedbir ediyorlardı, yalan ve tezvirât uyduruyorlardı."O'nun razı olmayacağı," Allah'ın razı olmayacağı, "Sözden..."

1- Suçsuza iftira atmak,

2- Yalan yere yemin etmek,

3- Yalan yere şahitlik,

4- Ve benzeri bir takım planlar ve sahtekârlıklar...

Çünkü (onların aldıkları karar icabı) Tu'me, "Zırhı Yahudi çaldı" diyerek Yahudiye iftira etti.

Kendisi; "Zırhı ben çalmadım," diye yemin etti. Çünkü Tu'me, "benim yeminim kabul edilir; çünkü ben onların dinleri üzereyim; yahudînin yeminini kabul olunmaz!" diye düşünmüştü.

Ensâr'dan Tu'me'nin kavmi de; "yalan yere şahitlik ederiz; hırsızlığın karşılığını ve cezasını da bizden biri yaptığı takdirde öderiz," demişlerdi...

"Hem Allah, her ne yaparlarsa,"

Zahir ve gizli amellerden her ne yaparlarsa;

"Muhittir." Yaptıklarını kuşatıcıdır... Allah'tan

hiçbir şey kayıp olup saklanmaz.<sup>120</sup>

### Âhrette Kim Savunacak

"işte siz," mübtedâdır...

"O kimselersiniz ki,"

Mübtedâ'nin haberidir. Bu kelimelerin her birinin başında bulan (li) he harfi tenbih içindir. Bu cümleden sonra gelen cümle ise, kimseler," kelimesinin haber vaki olmasını beyân etmektedir. (Bu şuna benzer) senin bazı cömertlere: "Sen Hâtemü't-Tay'sin! Malınla cömertlik yapıyor ve (başkalarını) kendi nefsin üzerine tercih ediyorsun!" demen gibidir...

Hitâb, mü'minlerden bir topluluğadır. Onlar, Tu'me ve kavminin tarafını tutuyor (ve Tu'me'nin böyle bir şey yapabileceğine inanmıyorlardı) zira Tu'me ve onun lehine yalan yere şahitlik e-denler zahirde Müslüman kişilerdi...

- "Bu dünya hayat'ta tuttunuz taraflarından mücadele ediverdiniz."

üüiti "Mücâdele," hasımlaşmanın en şiddetidir... Manâsı: Haydi sizler, alçak dünya hayatında, Tu'me ve onun taraftarlarını şiddetli bir şekilde müdâfaa edip savundunuz....

"Fakat kıyamet günü onlar tarafından Allah ile kim mücadele edecek,"

Allâhü Teâlâ hazretleri, azabıyla onları tutup muâhaza ettiği zaman, onları kim savunacak?

"Veya üzerlerinden kim vekil olacak?!"

Muhafaza edici, hami olarak onları Allah'ın azabından ve intikamından kim koruyabilir?<sup>121</sup>

### Vekil

Te'vilât-i Necmiyyede buyuruldu: Vekil, "O gün ki kimse, kimse için birşeye mâlik olmaz, emir o gün yalnız Allah'ındır!"<sup>122</sup>

Gününde onların vekâleti için konuşan kimse, demektir.<sup>123</sup>

### Dehşetli Gün

Sa'dî (k.s) buyurdular:

O gün, fiil (iş, hareket, davranış) ve sözlerinden suâle çekilir insan!

Ulû'l-azm peygamberlerin tenleri titrer... O feci korkudan...

Bir yer ki peygamberler dehşete kapılmaktadır. Ey Sa'dî! Günahlarına özür, ne getirebilirsin? O gün ne yapmaya gücün yeter?<sup>124</sup>

<sup>119</sup> Burada "Geceliyorlar," fiili kullanıldı. Bu fiil, "tebyit" masdanndandır. Tebyit kelimesi de, "beytûteft'ten veya "beyt'ten alınmıştır. "Beytûteft'ten olduğuna göre, bir işi geceleyin düşünmek, gecelemek, gece karanlığında yapmaktır. "Beyt'ten olduğuna göre de, bir sözü manzum bir beyit, bir şiir yapar gibi uğraşıp uydurmak, tanzim etmeye çalışmaktır. Bu gibi kimseler de zihinlerinde veya aralarında kötü fikirler tertip ederler. Bunları herkesten gizli tutmak için geceleri kendilerine mahsus gizli yerlerde toplanarak veya veznine, konusuna uydurup beyit tanzim eder gibi çalışarak ve süsleyerek Allah'ın razı olmayacağı bir takım kararlar verirler, ya-lan-yanlış şeyler uydururlar.

<sup>120</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/594-596.

<sup>121</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/596-597.

<sup>122</sup> El-İnfîtâr: 82/19.

<sup>123</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/597.

<sup>124</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/597.

## Kulun Vazifesi

Kula düşen vazife ölüm gelmeden bütün günahlarından tevbe-i nasuh ile tevbe etmektir. Kişi ifrat ve aşırılıklarından dolayı işlemiş ve terketmiş olduğu Allah'ın farzlarından olan taksîrleri-ni tedârik etmeli...

Farzları hemen kaza etmelidir.

Zulmettiği mazlumlara haklarını vermelidir. Velew ki bu hak, birer dâne (zerre kadar) olsa bile... Her dâneyi sahibine teslim etmeli ve onlardan özür dilemelidir.

Diliyle;

- 1- Saldırdığı,
- 2- İncittiği,
- 3- Küfrettiği,
- 4- İftira ettiği,
- 5- İstihza ve alay ettiği,
- 6- Küçümsediği,
- 7- Gıybetini yaptığı.

Ve benzeri şekillerde diliyle kendisine taaruzda bulunduğu kişiden özür dilemeli ve hakkını helâl etmesini istemelidir.<sup>125</sup>

## İsmail Hakkıdan (ks) Sesleniş

Kalbiyle haklarında sû-i zanda bulunduğu (haklarında kötü düşündüğü) kişilerden özür dilemeli... Onların kalblerini hoş tutmalı.

Kişi ölünceye kadar üzerinde kaza edilmemiş bir farz; sahiplerine teslim edilmemiş bir zulüm ve helâllik alınmamış bir haksızlık üzerinde kalmamalıdır.

(Ey insan!) Ne kadar çok sevinip şımarıyorsun bu gün; insanların haklarında ileri geri konuşmak ve mallarını kendi mallarının içine katmakla!....

Bu gününden dolayı yarın çok pişman olacaksın çok! Yarın ilâhî adalet döşeginin üzerinde durup; (bütün bedenini yaptıklarını konuşup ellerin şahitlik ederek) kötülüklerin senin yüzüne çarpıldığı zaman, gerçekten o gün sen;

- 1- Müflis,
- 2- Fakîr,
- 3- Âciz,
- 4- Alçak,
- 5- Rezîl,
- 6- Rûsvay,
- 7- Hiçbir hakkı vermeye gücü olmayan.
- 8- Özür beyân etmeye kadir olamayan bir kişi olursun!
- 9- O gün çok pişman olacaksın 10-"Va hasratâh"lar çekeceksin!

Ey miskin, o gün nasıl edeceksin: Sen dünya hayatın boyunca binbir zorluklarla işlemiş olduğun hasenat (iyiliklerinin) amel defterinde olmadığını ve amel defterinin boş olduğunu gördüğün; (büyük bir dehşete kapılarak;)

-"Hani benim hasenatım (iyiliklerim) neredeler?" diye sorduğunda; sana:

-"Senin hasenatın (iyiliklerin) düşmanlarına (kendilerine zulmettiğin hasımlarına) verildi!" denildiği; o gün halin nice olacak?

Ey kardeşim, amel defterleri uçuşup, mizanlar kurulduğu zaman... Bütün insanların arasında senin adınla nida edilerek;

-"Falan oğlu falan nerededir? Gelsin Allah'ın huzurunda arzedilecektir?" diye çağırıldığında; vazifeli melekler, senin perçimlerinden tutup seni hesap için; Allâhü Teâlâ hazretlerine (adl-i ilâhîye'ye) yaklaştıracakları gün; çağırılan kişinin sen olduğunu bildiğin zaman isimlerin benzerliği seni hesap vermekten alıkoyamayacaktır... İşte o gün, o çağrı, senin kalbine büyük bir korku verir... (O kadar isim benzerliğinin arasında) çağırılan ve istenen kişinin sen olduğunu bildiğin o ân; mafsalların kesilir, u-zuvların titrer, zangır zangır titrersin! Rengin değişir, kalbin çarpar, Allâhü Teâlâ hazretlerine arzedilmek ve ilâhî adaletin önünde durman için safların en önüne çıkarılırsın. Bütün mahlukatın bakışları, senin üzerinde olur... Sen de onların ellerinde olacaksın. Sen ise senden ne istenildiğini ve sana ne yapılacağını iyi bildiğin için, kalbin uçacak ve korkun şiddetle artacaktır. İşte böyle bir gün hâlin nice olur?<sup>126</sup>

<sup>125</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/597-598.

<sup>126</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/598-599.

## Riyakârların Kıyamet Günü

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Kıyamet günü insanlardan bir nefere cennete götürülmesi emredilir. Hatta cennete yaklaştırılır. Cennetin kokusunu duyar, köşk ve saraylarını ve Allâhü Teâlâ hazretlerinin cennet ehli için hazırlamış olduğu nimetleri görürler. Sonra nida olunur:

"Onları cennetten uzaklaştırın! Onların cennette nasipleri yoktur!" denilir. (2/280)

Onlar, evvelin ve âhirin (evvellerinde ve sonlarında) hiçbir kimsenin benzerini duymadığı kadar büyük bir pişmanlıkla geri dönerler... Derler ki:

-MEy Rabbimiz! Keşke evliyana hazırlamış olduğun bu nimetleri ve cenneti bize göstermeden önce bizi cehenneme atsaydın ya!" Allâhü Teâlâ buyurur:

"Bunu size murad ettim! Çünkü:

1- Sizler, benimle halvet ettiğinizde, (insanlardan uzaklaştığınız zaman), azâim (büyük kötülükleri hemen işlemekle) bana karşı geldiniz...

2- İnsanlarla karşılaştığınız zaman ise, "mühbit"(Allâhü Teâlâ hazretlerine karşı çok takvâli ve Allah'tan çok korkan olarak görünüp kendinize çok dindar kişi) süsünü vererek riyakârlık yapıyordunuz. Kalbinizde bulunan duyguların aksine görünüyordunuz.

3- İnsanlardan heybet duyar (insanlar, sizin sahtekâr dindarlığınızdan heybet duyardı) ama siz benim azamet ve haşmetimden heybet duymazdınız.

4- İnsanlara saygı besler; bana karşı saygılı davranmazdınız.

5- Siz bazı şeyleri insanlar için (yani insanların korkusundan) terkediyoordunuz; benim için terketmiyoordunuz.

(Bütün bu sebeplerden dolayı) bu gün sizi cennetten mahrum etmekle beraber size çok şiddetli azabımı tattıracağım!"<sup>127</sup>

Sonra Allâhü Teâlâ buyurdu:

"Allah'ı ve mü'minleri aldatmaya çalışırlar. Halbuki sırf kendilerini aldatırlar da farkına varmazlar."<sup>128</sup>

"Tenbîhü'l-Gafilin"de de böyledir.<sup>129</sup>

## İstiğfar

Bunu anladığın zaman, "Allah'dan gizlemeyi düşünmezler." Grubundan olmamaya çalış. Sen:

1- Hıyanetini emânet,

2- Günahını taat,

3- Zulmünü adalet,

4- Yalanlarını doğruluk,

5- Tezvirini sadakat,

6- Riyakârlığını ihlâs kıl...

7- Allah'tan bağışlanmanı dile... İstiğfar et.

İstiğfar et! Çünkü istiğfar, günahların ilâcıdır. İstiğfar sebebiyle melekûtun kapısı Melikü'l-Gaffar olan Allâhü Teâlâ hazretlerine açılır...<sup>130</sup>

## Tevbe

Yüce Meali:

Halbuki, kim bir kötülük yapar veya nefesine zulmeder de sonra Allah'ın mağfiretine sığınır, Allah'ı bir gafur, rahîm bulur.<sup>110</sup>

Maamâfih, kim bir vebal kazanır, onu sırf kendi aleyhine kazanır. Allah âlîm, hakîm de bulunuyor.<sup>111</sup>

Her kim de bir cinayet veya bir vebal kazanır da, sonra onu bir bîgünahın üzerine atarsa, şüphesiz bir bühtan ve açık bir vebal daha yüklenmiş olur.<sup>112</sup><sup>131</sup>

## Tefsîr-i Şerifi:

"Halbuki, kim bir kötülük yapar."

Çirkin bir amel, onunla başkasına kötülüğü düşünürse ve başkasını rezil eder (şerefiyle oynarsa), Tu'me'nin Katâde ve Yahûdiye yaptığı gibi yaparsa...

<sup>127</sup> KenzûrUmmâl: 7537, İhyâ-u Ulûmuddin c. 4, s. 534.

<sup>128</sup> Bakara: 2/9.

<sup>129</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/599-601.

<sup>130</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/601.

<sup>131</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/602.

"Veya nefesine zulmeder de,"

Kendisine mahsus olan şeylerle (meselâ); Yalan yere yemin gibi...

Denildi ki: İlj, "kötülük" şirk (ve küfrün) altında (berisinde) olan günahlardır. Sirk zulüm sirkidir... Çünkü:

-"Tevbe ettim! Kötülük işledim! O kötülüğe asla bir daha dönmeyeceğim! Ya Rabbi, beni bağışla!" demedikçe, tevbe etmiş olmaz. Haddâdî Tefsirinde olduğu gibi...

"Allah'ı gafur bulur,"

Hangi günah olursa olsun günahları için bulur... "Rahîm..."

Kendisine rahmetle muamele ederek fazl-u ikrâm'da bulunur. <sup>132</sup>

### Tevbe Kapısı

Bu âyet-i kerimde Tu'me ve (onun kurtuluşu için yalan yere şahitlik eden) kavmi için; tevbe ve istiğfar etmeleri için ziyâde teşvik vardır... Çünkü tevbekârın mağfiret ve rahmetin eserlerini müşahade etmesi gerçekten büyük bir nimettir... <sup>133</sup>

### Günahların Bağışlanması Yolu

Hazret-i Ali (r.a.), Ebû Bekir (r.a.) hazretlerinden rivayet ettiler. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Hiçbir kul yoktur ki, günahından bir günah işler de, sonra abdest alır, (kalkar) iki rek'at namaz kılar sonra Allâhü Teâlâ hazretlerinden bağışlanmasını diler (tevbe istiğfarda bulunursa) elbette Allâhü Teâlâ hazretleri onu bağışlar..." Sonra şu âyet-i kerimeyi okudu:

"Halbuki, kim bir kötülük yapar veya nefesine zulmeder de sonra Allah'ın mağfiretine sığınır, Allah'ı bir gafur, rahîm bulur." <sup>134</sup>

### Tevbe için Aracı

Ey hadsiz günah işleyeni İsteddiği her kötülüğü yapmaktan hiç korkmayan ve geri kalmayan kişi!...

Tevbe et ki Hak Teâlâ hazretlerinin rızasına nail olasın! O tevbede hiçbir şefaatçi yoktur ve aracı gerekmez... <sup>135</sup>

### Günah İşleyen

"Ve kim bir vebal kazanırsa"

Günahlardan...

"Onu sırf kendi aleyhine kazanır."

Onun zararı ve vebalı başkasına geçmez... Bundan dolayı kul, vebalının dünya ve âhirette azâb ve cezalandırılmasından sakınmalıdır... <sup>136</sup>

### Te'vilât-i Necmiyyeden

"Onu sırf kendi aleyhine kazanır."

Çünkü günahın kirliliği, hemen o anda, kalb aynasının saf ve temizliğinin üzerine zahir olup görünür ve günah kirliliği, onu hakkı görmekten kör eder ve hakkı işitmekten sağır eder. Allâhü Teâlâ hazretleri buyurduğu gibi:

"Hayır hayır! Fakat onların kazançları (günahları) kalblerinin üzerine pas bağlamıştır." <sup>137</sup>

"Allah alîm, hakîm de bulunuyor."

Allâhü Teâlâ hazretleri, onun fiillerini biliyor ve hikmetiyle onu cezalandırıyor... <sup>138</sup>

### Suçlu Başkasına Yükleme

Her kim de bir hatâ kazanır,"

Küçük günah... Veya kendisinde kasd bulunmayan günahlar, demektir.

"Veya bir vebal,"

Büyük günah... Veya kasden bir günah işlerse...

Sonra onu atarsa,"

<sup>132</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/602-603.

<sup>133</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/603.

<sup>134</sup> en-Nisâ: 5/110,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/603-604.

<sup>135</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/604.

<sup>136</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/604.

<sup>137</sup> el-Mutaffifin: 83/14

<sup>138</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/604-605.

Zikredilenlerden birine iftira ederse, ve o günahla başkasına söverse,

"Günahsız,"

Dünyada verilecek olan cezayı başkasına (yüklemek) için suçsuz bir kişinin üzerine atarsa; Tu'me'nin Yahudî olan Zeyd'e yaptığı gibi...

"Şüphesiz yüklenmiş olur."

Kendi cerimesini (hata ve kusurunu) suçsuz birine yüklemek sebebiyle yüklenmiş olur. (Neyi?)

"Büyük bir bühtan," yük...

Kadri biçilmeyecek ve ağırlığı takdir edilmeyecek kadar bü-

"Ve açık bir vebal...."<sup>139</sup>

Fahiş ve apaçık bir günah...

Çünkü (önce) günah işledi, günahkâr oldu... Sonra o günahını suçsuz bir kişinin üzerine atmakla iki günahın arasını toplamış oldu. (İki günahı bir araya getirmiş oldu.)<sup>140</sup>

## Bühtan

Suçsuz bir kişiye günah atmaya (iftira etmeye) bühtan adı verildi... Çünkü o günahattan uzak ve habersiz olan kişi, onu işittiği zaman yalanın büyüklüğü karşısında hayrete düşer, şaşırır ve dehşete kapılır...

(Meselâ Arablar arasında), bir kişi dehşete kapıldığı ve hayret ettiği zaman (he harfinin) kesre (si) ile, "Adam apışıp kaldı," denilir...

Yine bir kişinin söylemediği söz söylenildiği veya yapmadığı bir şey kendisine isnâd ve nisbet edildiği zaman, "Ona bühtan etmekle bühtan ettim," denilir...<sup>141</sup>

## Gıybet ile İftira

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinden rivayet olundu: Buyurdu--"Gıybet, senin kardeşini sevmediği bir şeyle anmandır!" Denildi:

-"Eğer benim söylediğim kardeşimde varsa görüşün nedir (ne buyurursun)?" Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdu:

-"Eğer senin söylediğin şey, kardeşinde varsa, gıybet muhakkak ki (onun) gıybetini yapmış olursun! Yok eğer senin söylediğin şey kardeşinde yoksa (o zaman da) muhakkak ki ona bühtan (ve iftira) etmiş olursun."<sup>142</sup>(2/281)  
143

## Te'vîlât-i Necmîyyeden Tasavvufî Manâlar

Te'vilât-i Necmiyye'de buyuruldu:

"Şüphesiz yüklendi."

Nefis sahibi,

"Bühtan,"

Kulluk ve taatten kalblere bühtan etti.

"Ve açık bir vebal,"

Nefsinin işlemiş olduğu isyanlar sebebiyle kazanmış olduğu günah ve onun sebebiyle kalbi de günahkâr oldu. Bu akl-ı selimi yani kalbi, deri yani nefis kılmak menzilesindendir...

Bu şekâvetin en büyüklüğündendir. Kendisinden azab kesilmez. Bütün varlığı deri olduğu zaman; Allâhü Teâlâ hazretlerinin haklarında;

<sup>139</sup> Bu âyet-i kerimde işlenen bir günaha hem îî-ki- "hatie" adı verildi ve hem de 'l "ism" adı verildi. Âî-Jai- Hatie" (hata) ile "ism" in arasının ayırımında üf şekil vardır:

Birincisi, îLUî- "hatie", küçük günah; J[ "ism", büyük günahdır. İkincisi, îî-Li- "hatie", yapanda kalan küçük günah; \*\_îl "ism" ise zulüm ve öldürme gibi başkasına tecavüz eden geçici günahdır.

Üçüncüsü, "hatie". gerek isteyerek olsun, gerek bilmeden olsun, yapılması layık olmayan; "ism" ise, isteyerek meydana gelendir. Demek ki, başkasına iftira edilen günah, gerek büyük, gerek küçük olsun, her iki takdirde iftiranın kendisi pek büyük bir günahdır.

İftiranın mahiyeti birdir. Başkasına, yapmadığı bir kötülüğü iftira etmek, aslında ağır ve büyük bir günah olduğu gibi, kendi günahını başkasına yüklemek, o günaha bu ağır ve büyük günahı ilave etmektir. Bundan dolayı bütün bunlardan kaçınmak ve şayet böyle bir şey olmuşsa, derhal tevbe ve istiğfar edip helallaşmak lazım gelir.

<sup>140</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/605-606.

<sup>141</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/606.

<sup>142</sup> Sahih-i Müslim: 4690, Tirmizi: 1857, Bu hadis-i şerif şu lafızlarla geçmektedir:

Ebû Hüreyre (r.r.) hazretlerinden rivayet olundu. Buyurdular. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinden rivayet olundu: Buyurdular:

"Gıybetin ne olduğunu biliyor musunuz?" Sahabe-i kiram (r.a.) hazerâti buyurdular: -"Aîlâh ve Rasûlü daha iyi bilir!" Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular: -"Gıybet, senin kardeşini sevmediği bir şeyle anmandır!" Denildi: -"Eğer benim söylediğim kardeşimde varsa görüşün nedir (ne buyurursun)?" Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdu:

-"Eğer senin söylediğin şey, kardeşinde varsa, gıybet muhakkak ki (onun) gıybetini yapmış olursun! Yok eğer senin söylediğin şey kardeşinde yoksa (o zaman da) muhakkak ki ona bühtan (ve iftira) etmiş olursun. Sahih-i Müslim: 4690,

<sup>143</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/606-607.



"Şüphesiz, âyetlerimizi tanımayan kâfirler, muhakkak ki, biz onları yarın bir ateşe yaslayacağız; derileri piştikçe azabı duysunlar diye kendilerine tebdîlen başka deriler vereceğiz. Çünkü Allah, izzetine nihayet olmayan bir hakîm bulunuyor."<sup>144</sup> Buyurduğu kişilerin cümlesine girmiş olur... Çünkü onlar burada, akıllarını derilerle değiştirdiler... (Te'vilât-i necmiyyede) bitti.<sup>145</sup>

## Talep Eden Bulur

Bil ki istiğfar kulun halktan, hâlik'a firar etmesidir. (Bağışlanmayı dilemek kişinin yaratıklardan yaratıcıya) ve enâniyet (yani benlikten) zât-i hüvviyete kaçmasıdır. Bu durum da sıdk-u samimiyetle talep etme anıdır. Talep eden bulur. Buyurulduğu gibi:

-"İyi bilin ki, beni talep eden beni bulur."

Ona Yönelmek

Musa Aleyhisselâm sordu:

-"Ya Rabbil Seni nerede bulurum?" Allâhü Teâlâ buyurdu:

-"Ey Musaî Beni kasedtiğın (ve bana yöneldiğın) zaman muhakkak ki bana vasıl oldun..." Mutlaka istiğfar lazımdır...<sup>146</sup>

## Altın Değerinde Öğütler

Söylenir:

Adaletsiz sultan, susuz nehir gibidir.

Amelsiz âlim tavansız ev gibidir.

Cömert olmayan zengin yağmursuz bulut gibidir.

Tevbesiz genç, meyvesiz ağaç gibidir.

Sabırsız fakir, ışıksız kandil gibidir.

Hayasız kadın tuzsuz yemek gibidir<sup>147</sup> ...

Ölümden önce ahlakı güzelleştirmek seçkinlerin adeti ve yoludur.

Salih amel kişinin (ayrılmaz) arkadaşısıdır; kötü amel de böyle olduğu gibi...

Yazıklar olsun ona başlardan düştü... Ki falancaya vaad mahallî erişti. Dostlar geldiler. Akılları kör... O nice ayak tepip gezdi.

Ama sonuçta eli boş kaldı. Hiçbir şey getirmedi. Mal, mülk, her şeye kilit vurdu. O ismarlanan şeyi senin yanında olmasını istedi. Amel yok ve nefis de çok kaplan kesildi. Ayak atmak kesinlikle mümkün değil, iyilik ve kötülüğü gördü...<sup>148</sup>

## Hikâye

Hikâye olundu. İstanbul'da kendi cami'i şerifin hariminde medfûn olan Şeyh Vefa (k.s.) hazretlerine, Sultan ikinci Bayezid hân tarafından bazı kızlarının nikâhını kıyması için seksen bin dirhem hediye olundu. Şeyh Vefa hazretleri;

-"Hayır! Yapmam! Bana dünya ve içindekileri verilse bile bu hediyeleri kabul etmem (kalkıp nikâh kıymaya gitmem)" dedi.

-"Niçin?" denildi. Buyurdular ki:

-"Çünkü (benim boş zamanım yok. Zira) duha (kuşluk) vaktine kadar evradım var. Evrâd-ü ezkârımdan bir saat (bir ân) olsa bile ayrılamam. Duha vaktinden öğlene kadar da istirahat edip uyurum. Bundan da bir saat terkedemem. Öğlenden sonra ise sizler râî olmanız. Çünkü gün noksanlığa (eksikliğe) girmiş olur...<sup>149</sup>

## Dünya Fanî Hayy Bakîdir

işte hakkı arayan (hakiki talebe) gecesinde ve gündüzünde böyle olmalı, (dengeli olup ve zamanı ölçülü kullanmalıdır.) Çünkü dünyâ fânî; hayy ise bakîdir. Hayy Allâhü Teâlâ hazretleridir. Elbette onun rızasını Aramak gerek....<sup>150</sup>

<sup>144</sup> en-Nisâ: 4/56.

<sup>145</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/607-608.

<sup>146</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/608-609.

<sup>147</sup> Bu nasihatler, daha önce Ruhü'l-Beyân. c. 1, s. 435'de daha geniş bir şekilde geçti. Ruhü'l-Beyân tercümesi c. 3. s. 208'e bakınız.

<sup>148</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/609-610.

<sup>149</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/610.

<sup>150</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/610.

## Allah'ın Fazlı ve Rahmeti

Yüce Meali:

Allah'ın fazl u rahmeti üzerinde olmasaydı, onlardan bir taife, seni bile hükümde haktan şaşırtmayı kurmuşlardı. Maamâfih onlar, yalnız kendilerini şaşırtırlar; sana hiçbir zarar edemezler. Nasıl edebilirler ki, Allah sana kitâb ve hikmet indirmekte ve bilmediklerini sana bildirmektedir. Hem Allah'ın, senin üzerinde fazlı çok büyük bulunuyor.<sup>113</sup>

Onların fısıldaşmalarının çoğunda hayır yoktur. Ancak sadaka vermeVİ Veva bir ma'rûf lalemavl VAvA Incanların arasım düzeltmeyi emreden başka... Ve her kim bunu Allah'ın rızasını arayarak yaparsa, yarın biz ona büyük bir ecir vereceğiz.<sup>114</sup>

Her kim de, kendisine hak tebeyyün ettikten sonra, Peygamber'e muhalefette bulunur ve mü'minler yolunun gayrisına giderse, biz onu gittiğine bırakırız ve kendisine cehennemini boylatırız. Ki, o ne fena gidiştir...<sup>151</sup>

## Yalancı Şahidler

### Tefsiri Şerifi:

"Allah'ın fazl u rahmeti ü-zerinde olmasaydı," İsmet (korumak) ile...

"Onlardan bir taife, kurmuşlardı."

Onlar Tu'me'nin taraftarları olan Zafer oğullarıdır. Suçu Tu'menin üzerinden defetmek için himmet etmişlerdi.

"Seni şaşırtmayı,"

Cânî ve hırsızın kendi arkadaşları olduğunu bidikleri halde, olayı karıştırıp (yalan yere şahitlik ederek) seni hak ile hükmetmekten şaşırtmayı kurdular. Burada onların himmetlerini nefyetme kasdı yoktur; belki tesirinin nefyine kasd vardır.

"Halbuki onlar, yalnız kendilerini şaşırtırlar;" Çünkü bu işin vebalı onların üzerindedir.

"Sana hiçbir zarar edemezler."

Câr ve mecrûrun mahalli masdariyet üzerine nasb'tir. Yani, Zarar bir şey ile sana hiçbir zarar veremezler..." Çünkü Allâhü Teâlâ hazretleri seni koruyor. (Tu'me hadisesinde bir çok Müslümanın şehâdeti ve çalıntı eşyasının Yahudî Zeyd'in evinde bulunması durumunda) senin aklına gelenler, hadisenin zahirine göre senden hâsıl olan itimad ve güven idi. Yoksa hükme meyletmek değildi...

Allah sana kitabı indirdi." Kur'ân-ı kerimi...

"Ve hikmeti..."

Kur'ân-kerimin içinde bulunan hükümleri indi ve sana helâl ve haramı tarif etti.

"Ve sana bildirdi." Vahiy sebebiyle gayb ve işlerin gizli taraflarını senin bilmediklerini..." Tai'im vaktine kadar bilmediklerini bildirip öğretti...

"Hem Allah'ın, senin

üzerinde fazlı çok büyük bulunuyor."

Zira nübüvvet (peygamberlikten ve riyaseti tâmmeden

(tam başkanlıktan) daha büyük bir fazl-u kerem yoktur<sup>152</sup> ... (2/282)

İşte bu büyük fazl-u kerem'den dolayı Aîlâhü Teâlâ, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerini korudu ve ona bilmediklerini talim buyurup öğretti...<sup>153</sup>

## Adalet

Haddâdî Tefsirinde buyurdular:

Bu âyet-i kerime'de şu delâletler vardır:

1 - Bir kişi, işin hakikatini (ve iç yüzünü) bilmedikçe bir kişiden hakkı isbât etmesi veya nefyetmesi için başkasına hasım olması (ve ona karşı mücâdele etmesi) caiz olmaz.

2- Hasımlardan biri Müslüman ve diğeri kâfir olsalar bile, hâkimin bir tarafa meyletmesi caiz olmaz.

3- Çalıntı malın bir insanın elinde bulunması onun hırsız olduğuna hükmedilmesin! icâbettirmez." Bitti...<sup>154</sup>

<sup>151</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/611-612.

<sup>152</sup> Kitap, her delilin üstünde bir delil; hikmet, ilim ve amelde hak (doğru) ve sevaba isabet için en büyük bir haslet ve bu, ilm-i ledün (Hak katından gelen bilgi) görünenin ötesini gösteren ve zahir ve batında hatadan ve zarardan koruyan bir ilâhî rahmet, bir ayn-i yakîn (gözle görerek kazanılan kesin bilgi), ve bu şekilde Allah'ın sana lütfü büyük oldu. Şu halde sen, umumi peygamberlik ve tam riyasetle zahir ve batında hatadan korunmuş olarak hükmedersin ve sana hiçbir şekilde bir zarar gelme ihtimali yoktur.

<sup>153</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/612-613.

<sup>154</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/613-614.

## Hayır ve Şer Sahibine Döner

Bil ki: Bu âyet-i kerime bir çok faziletleri toplamaktadır.

Onlardandır:

Şerrin vebalinin, sonunda sahibine döndüğünü beyân etmesi... Hayır menfaatinin de, sonunda failinin üzerine döndüğü gibi...<sup>155</sup>

## Zulmün Hedefi

Sâib buyurdu:

Başlangıçta zâlimlerin zulmünün eseri kendilerine erişmez... Ondan sonra hepsi kendi zulmünün hedefi olurlar...<sup>156</sup>

## Hikâye

Muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretleri, bir buzağıyı annesinin gözlerinin önünde kesen adamın elini kuruttu. (Aynı adam daha sonra) yuvasından düşmüş olan bir kuş yavrusunu yuvasına koyup annesine teslim ettiği için Allâhü Teâlâ hazretleri elini kendisine geri verdi....<sup>157</sup>

## Üç Kişi İflah Olmaz

Söylenir ki:

Üç kişi iflah olmaz:

- 1- İnsan satan,
- 2- Ağaçkesen,
- 3- Sığır kesen<sup>158</sup> ...

## Hikâye

Muhakkak ki bir kadın, bir dilencinin ağzına bir lokma koydu. Sonra tarlaya gitti. (Küçük) oğlunu orada bir yere koydu. (Kendisi çalışmak için oğlundan uzaklaştı.) Bir kurd gelip oğlunu kaptı. Kadın (dergâhı ilâhiyeye elini açıp dua etti:)

"Ya Rabbi oğlumu kurtar!"

(Gaybten) gelen biri, kurdun boğazından tuttu, hiçbir eziyet vermeden çocuğu kurdun ağzından alıp kurtardı. Sonra kadına:

"Bu senin dilencinin ağzına koymuş olduğun o lokmadır" dedi.

Herkes böylece dünyada yapmış olduğu şeylerin karşılığını görür...<sup>159</sup>

## İlim ve Hikmet

O faziletlerdendir:

Muhakkak ki ilim ve hikmet, faziletlerin en büyüklerinden-dir. İlim'den murad, faydalı ve insanı Allah'a yaklaştıran ilimdir. Allâhü Teâlâ hazretleri, bizleri faydasız ilimden korusun. Faydasız ilimden Allah'a sığınırız. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdıkları üzere:

"Allâhım! Menfaat vermeyen ilimden sana sığınırım!"<sup>160</sup>

## İlim Fayda Verir

Faydalı (ve halka menfaati olan) ilimin âhirette bile meded ve yardımı kesilmez.

Sahih-i Müslimin Ebû Hüreyre (r.a.) hazretlerinden rivayet ettiği üzere Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

<sup>155</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/614.

<sup>156</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/614.

<sup>157</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/614.

<sup>158</sup> Sığır kesen sözünü Musannif hazretlerinin iflah olmaların içerisinde zikretmesi, bir buzağıyı annesinin gözlerinin önünde kesen, doğurgan ve süt veren genç dişi sığırları kesen kişilerin ekonomik yönden kurtuluşa eremeyeceklerini beyân içindir...Veya bizim bilmediğimiz sebeplerdendir...

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/614.

<sup>159</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/615.

<sup>160</sup> Sahih-i Müslim: 4899,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/615.

"İnsan öldüğü zaman, onun işleri kesilir. Ancak üç (kişinin); sadaka-ı cariyeye, faydalanılacak bir ilim veya kendisine dua edecek iyi bir çocuk (bırakanın) işi (amel defteri) müstesna."<sup>161</sup>

## Hayırlar

O faziletlerdendir:

Kul, (sahip olduğu) faziletleri ve hayırları asla kendi nefsin-, den bilmemelidir. Belki (bütün hayırları iyilikleri sahip olmuş olduğu maddî ve manevî faziletleri) Allâhü Teâlâ hazretlerinin fazl-ü, kereminden ve rahmetinden bilmelidir... Bu konuda kulun nefsinin tezkiye etmesi yoktur. Kul kendi nefsinin tezkiye edemez. Çünkü nefis tezkiye mahalli değildir. Kim bir şeyi kendi nefsinin güzel yaptığını görürse; o kişi elbette bâtınında yakîn nurlarını düşürmüş olur. Kâmil bir kişi, kendi nefsine bir kıymet ve değer vermez. Ameline nasıl değer versin? Kulun bidayetden nihayete (akıl balığ olduğu ibâdete başlangıç anından hayatın sonu olan ölüm anına kadar yapmış olduğu bütün ameller) onun vücûd (varlık) nimetinin karşılığı bile olamaz<sup>162</sup>

## Hikâye

Şâh Şuâ'ı Kirmanî (k.s.)<sup>163</sup> hazretlerinden rivayet olundu. Kendisi mescid'te oturuyorlardı. Fakirin biri ayağa kalktı. İnsanlardan bir şeyler dilendi. Kimse kendisine bir şey vermedi. El-Kirmânî (k.s.) hazretleri buyurdular:

- "Kim bu fakire bir parça ekmek vererek, benim elli yıllık haccımı satın almak ister?" Orada bir fakîh (fıkıh âlimi) vardı. El-Kirmânî (k.s.) hazretlerine;

- "Ey şeyh, sen şeriatı hafife aldın," dedi. El-Kirmânî (k.s.) hazretleri;

- "Ben, nefsim (kendime) bir kıymet vermiyorum ki, amellerime nasıl vereyim?" buyurdular.<sup>164</sup>

## Amelleri Terketmeyin

Bu sözlerinden murad, amelleri terketmek değildir. Belki bütün hasenatı en güzel bir şekilde ihlâs ile yaparlar... Ama sonuçta yapmış oldukları amellerine bir kadr-u kıymet ve değer vermezler. Bu amellere muvaffak olmak ve bunları yapabilmek başarısının Allâhü Teâlâ hazretlerinin fazl-u kereminden olduğunu görürler...<sup>165</sup>

## Başarının Sonunda Allah'a Hamd ü Sena Et

Sa'dî (k.s.) hazretleri buyurdular:

Eğer Hak Teâlâ hazretlerinden hayra tevfiğ erişirse, kul o hâli başkasından eriştiğini sanır. Hiçbir mekânda hizmete ermeyi kendi başarı olarak görme. Hep Allâhü Teâlâ hazretlerine hamd-ü sena et! Yapılan işten dolayı kendini övme!<sup>166</sup>

## Tasavvufî Manâlar

Bu âyet-i kerimede şu işaretler vardır:

Şs\ '£# "Allah'ın fazlı" Hak Teâlâ hazretlerinin mevhibelerinden bir hibe ve bahşıştır. Onu dilediğine verir.

<sup>161</sup> Sahih-i Müslim : 3084,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/615-616

<sup>162</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/616.

<sup>163</sup> Şâh Şucâ el-Kirmânî (k.s.) hazretleri. Büyük velilerdendir. Doğum tarihi kesin olarak belli değildir. Adı Şâh bin Şucâ, künyesi Ebû'l-Fevâris'tir. Kirman pâdişâhının oğlu idi. İyi bir tahsil gördü. Sonra tevbe edip tahtı bıraktı. Tevbesinin sebebi şöyle anlatılır:

- "Şâh Şucâ dünyaya geldiği vakit, göğsünün üzerinde yeşil bir hatla "Allah celle celâlühü" yazılıydı. Gençlik zamanında gezip tozmayı, eğlenmeyi kendine iş edinmişti. Saz çalıp, şarkı söylerdi. Bir gece, bir mahallede, saz çalıp şarkı söylüyordu. Bir kadın evinden çıkıp, onu seyretmeye gitmişti. Kocasını uyandırıp karısını evde göremeyince, dışarı çıkıp karısını Şâh Şucâ'yı seyrederken görünce, Şâh Şucâ'ya; - "Ey zâlim! Tevbe etmenin zamanı gelmedi mi?" diye sordu. Şâh Şucâ' bunun etkisinde kalarak;

- "Geldi, geldi..." deyip elbisesini yırttı ve sazi kırdı. Eve gelip gusûl abdesti alarak, kırk gün dışarı çıkmadı ve bir şey yemedi. Bunun için babası; - "Bize kırk yılda vermediklerini ona kırk günde verdiler." demişti. İşi evliyayı bulup, onunla sohbet etmekte. Ebû Tûrâb Nahşebî, Ebû Hafs, Ebû Ubeyd Busrî ve Yahya bin Muâz gibi âlimlerle sohbet etmiştir. Ebû Osman Hirî talebesi iken, Şâh Şucâ'nın izniyle Ebû Hafs'ın talebesi olmuştur. Ebû Hafs, Şâh Şucâ'ya bir mektup yazarak: - "Nefsime, amelime ve kusuruma bakıp ümitsizliğe düştüm." dedi. Şâh Şucâ ona cevap yazarak şöyle dedi:

- "Mektubunu kendi gönlüme ayna yaptım. Eğer hâlis bir şekilde nefsimden ümit kesecek olursam, saf bir şekilde Allâhü Teâlâyâ ümid bağlamış olurum. Şayet Allâhü Teâlâyâ saf bir şekilde ümit bağlarsam, AUahü Teâlâdan saf bir şekilde korkmuş olurum. O zaman kendi nefsimden ümit keserim. Nefsimden ümit kesince, Allâhü Teâlâyı zikredebilirim. Ben Allâhü Teâlâyı zikredince, Allâhü Teâlâ beni affeder. AUahü Teâlâ beni affedince halktan kurtulur, Allah dostları ile beraber olurum.." Şâh Şucâ Kirmânî buyurdu ki: "Evliyayı sevmekten daha kıymetli ibâdet olamaz. Evliyayı sevmek, Allâhü Teâlâyı sevmeğe yol açar. Allâhü Teâlâyı seveni Allâhü Teâlâ da sever."

"Âbidlerin yaptığı nafile ibâdetler arasında, evliyaya olan muhabbet gibisi yoktur. Şâh Şucâ Kirmânî hazretlerinin tasavvuf hakkında "Mir'ât-ül-Hukemâ" isimli bir kitabı var. Şâh Şucâ 276 (M. 889) yılında vefat etti.

<sup>164</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/616-617.

<sup>165</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/617.

<sup>166</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/617-618.

Hiçbir kimse için, kesb ve çalışma ile buna nail olmada bir delâleti yoktur. Allâhü Teâlâ hazretleri bunun sebebiyle kulunu hidâyet verir kul imâna hidâyet bulur. Ve kul bu fazlullah sayesinde büyük salih amellere muvaffak olur. Kavli şerifde...

"Hem Allah'ın, senin üzerinde fazlı çok büyük bulunuyor."

O Allâhü Teâlâ'dır... Azîm olan Allâhü Teâlâ senin üzerine fazlını ve rahmetini verdi, demektir. Nasıl ki sen insanlara, Allâhü Teâlâ'nın bir fazlı ve rahmetisin! Bundan dolayı buyurdu:

(Ey habibim Ahmed Rasûlüm ya Muhammed!) Eğer sen olmasaydın, sen olmasaydın, ben felekleri yaratmazdım!"<sup>167</sup>

Allâhü Teâlâ'nın, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin üzerine olan fazl-ü keremindendir ki, ruhâniyyat ve cismâniyyattan hiçbir şey, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerini vuslat yolunda şaşırtmadı.

Allâhim! Bizleri Sana vasıl olma yolunda âfâkî ve enfûsî bütün âfetlerden ve mânilerden muhafaza buyur. Allahım! Bizleri fazlın ile nufûs-i kudsiyyeye (mukaddes ruhlarla) ilhak buyur! Â-min (2/283)<sup>168</sup>

## Fısıldaşmalar

"Onların fısıldaşmalarının çoğunda hayır yoktur."

İnsanların yaptıkları fısıldaşmalarının çoğunda...<sup>169</sup>

## Necvâ Kelimesi

"necvâ," kelimesi lugatta, iki kişinin arasında bulunan sır, demektir.

İmam Zeccâc <sup>170</sup>(r.h.)'in görüşüne göre, "necvâ," bir cemaat veya iki kişinin münferiden (başkalarından ayrılıp) gizli ve zahir konuştukları söz, demektir.<sup>171</sup>

## Fısıldaşma Âyeti

Mücâhid (r.h.) hazretleri buyurdular:

Bu âyet-i kerime bütün mahlûkat hakkında olup umûmidir. Sadece Tu'me'nin kavmine mahsus değildir. Her ne kadar, hırsızın kayminin onun hakkında yapmış oldukları fısıldaşmalar hakkında indiyse de, bütün fısıldaşmaları içine almaktadır...<sup>172</sup>

## İyilik Emredenler

"Ancak emreden müstesna..."

Ancak (şu zikredilecek olanları) emreden kişinin fısıldaşmaları hariç, demektir. Mecnûn, "çok" kelimesinden bedel olmak üzere... Bu senin,

"Onların kıyam etmelerinden hiçbir hayr yoktur; Zeydin kıyamı hariç," demen gibidir, (neyi emreden müstesna?)

"Sadaka vermeyi veya bir ma'rûf işlemeyi

"Ma'rûf, şeriatın güzel gördüğü ve aklın inkar etmediği her şeydir. Güzel çeşitlerinin hepsini ve iyiliklerin bütün çeşitlerini içine alır. Biz burada, "Ma'rûf l i

1- Karz-ı hasen, (ödünç) vermek,

2- Üzgünlere yardım etmek

3- Nafile sadaka

4- Her türlü iyilik olarak, tefsir ettik.

Sadaka'dan murad, vacip olan sadaka (zekât) olduğu hakikati üzere böyle tefsir ettik...<sup>173</sup>

## Cennete tik Girecek

Câbir bin Abdillâh (r.a.) hazretlerinden rivayet olundu. E-fendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdu:

<sup>167</sup> Keşfü'l-Hafâ:2123

<sup>168</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/618.

<sup>169</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/618-619.

<sup>170</sup> İmam Zeccâc: Asıl adı ibrahim b. Es-Seriyy b. Sehl'dir. 241 tarihinde Bağdat'ta doğdu. İyi bir tahsil gördü. İmam müberrid ve İmam Sa'leb gibi büyük âlimlerden ilim tahsil etti. "Nahiv" ilminde imâm idi. Fazilet sahibi dindar ve takvâli bir kişiydi. Ehl-i sünnet ve'l-cemaat üzere olup Hambelî mezindeydi. Gençliğinde bir taraftan ilme çalışır ve diğer taraftan da "Hakkak"lık sanatı ile uğraşırdı. Kazancının bir miktarını üstadı İmam müberrid'e ve fakir talebelere verirdi. Daha sonra Vezir Ubeydullah bin Süleymânin oğlu Kâsım'a hoca olarak tayin edildi. Zamanla İmam Zeccâcın ikbâli parladı.. İmam Zeccâc hazretleri bir çok talebe yetiştirdi ve kitablar yazdı. Özellikle yazmış olduğu tefsiri, sarf, nahiv ve belâğât ilminin inceliklerine sahiptir.. 311 yılında yine Bağdatta vefat etti. İmam Zeccâcın bazı kitapları; Meâniü-Kurân. İştikak, Nevâdir, el-Kavâfi ve'l-Aruz, Muhtasarü'n-Nahvi...

<sup>171</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/619.

<sup>172</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/619.

<sup>173</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/619-620.

- "Her iyilik sadakadır." <sup>174</sup>

Sen iyilik yap Zira:

- "Cennete ilk girecek olanlar, maruf (iyilik) ehli olanlardır." <sup>175</sup>

- "İyilik ehli kötü ölümlerden korunur." <sup>176</sup>

## İyilik Yap Denize At

Ne güzel buyurmuşlar:

- "Ey Şah! Sen iyilik yap suya (denize) at! Eğer balık bilmezse (Halik olan) Allah bilir." <sup>177</sup>

## Faydalı Ameller

Hadis-i şerifte buyuruldu:

Adem oğlunun amellerinin hepsi onun lehine değildir. Ancak

1 - Emr-i maruf (iyilik emretmek.)

2- Nehyi ani'l-münker (kötülüğü yasaklamak),

3- Veya zikrullâh (Allâhü Teâlâ'yı zikretmek) hariç..." <sup>178</sup>

## Namazdan Daha Faziletli Amel

"Veya insanların arasını düzeltmeyi

(emreden başka)..." Hadis-i şerif:

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

- "Size derece bakımından namaz, oruç ve sadakadan daha faziletli (bir amelden) haber vereyim mi?" Sahabeler (r.a.) hazerâti buyurdular:

- "Evet! Ya resulallah (s.a.v.)!" Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

- "Dargınların arasını düzeltmektir. Zira kişilerin arasında bulunan fesat ve dargınlık traş edip kökü kazır. Ben Saçı traş eder demiyorum. Lakin dini kökten kazır..." <sup>179</sup>

## Sadaka

Ebâ Eyyûb ei-Ensârî (r.a.) hazretlerinden rivayet olundu. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, kendisine buyurdular:

- "Sana kırmızı develeri (ve san altınları) sadaka vermekten daha hayırlı bir sadakaya delâlet edeyim mi?" Ebâ Eyyûb el-Ensârî (r.a.) hazretleri;

- "Evet! Yâ resulallah (s.a.v.)! Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

- "İnsanların arasını ıslâh edip düzeltirsin, onlar bozuştuıkları zaman... Ve onları yaklaştırsın, onlar birbirlerinden uzaklaştıkları zaman..." <sup>180</sup>

## Hakka Giden Yol...

Âlimler buyurdular: Sadece bu üç kısmın yani,

1- "Sadaka,"

2- "Ma'rûf," iyiliği emretmek,

3- "insanların arasını ıslâh edip düzeltmek,"

Zikredilmelerindeki sır ve hikmet: insanlara geçen hayr ve i-yilik amellerinin (üç yol üzere olmasındandır:)

1- insana bir menfaat ulaştırmak (bu sadaka ile olur)

<sup>174</sup> Sahih-i Buhâri: 5562. Sahih-i Müslim: 1773, Efendimiz (s.a.v.) hazretleri yine buyurdular:

"Kardeşinin yüzüne gülümsemen senin için sadakadır, iyilikleri emretmen ve kötülüklerden nehyetmen senin için sadakadır, bir kimseye yolunu kaybettiği yerde yol göstermen senin için sadakadır, a'maya kılavuzluk yapman senin için sadakadır, yolda taşı, diken ve kemiği kaldırman senin için sadakadır, kendi kovandan kardeşine su boşaltman sadakadır. Câmiu's-Sagîr. c. 1, s. 109,

<sup>175</sup> Kenzul-Ummâl: 15966,

<sup>176</sup> Kenzul-Ummâl: 15966, Bu hadis-i şerifin tamamı şöyledir:

- "İyilik sahibi kötü ölümden korunur. Gizli verilen sadaka Rabbin gadabını söndürür (dindirir). Sıla-i rahm, (yakın akrabaları ziyaret etmek) ömrü ziyâdeliktir. Her iyilik sadakadır. Dünyada iyilik ehli olanlar, âhirette de iyilik ehlidirler. Dünyada münker ehli olanlar, âhirette de münker ehildiler. Cennete ilk giren, maruf ehli olanlardır." Kenzul-Ummâl: 15966,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/620-621.

<sup>177</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/621.

<sup>178</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/621-622.

<sup>179</sup> Ebû Davud: 4273,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/622.

<sup>180</sup> BeyhaM: 11094,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/622-623.

- 2- Ya ondan bir zararı defetmek, (iyiliği emretmekle olur)  
3- Veya ona bir menfaat sağlamakla olur.. (Aralarını düzeltmekle olur)<sup>181</sup>

### İşaretler

Sadaka, iyilik, ara düzeltmek : Bu üç kelime hayırlı işlerin hepsini içine alır...)  
Amma (menfaat) ya cismânîdir, mal vermek gibidir. Ona bu kavlı-î şerif işaret etmektedir:  
"Ancak sadaka vermeyi emreden başka..."  
(Menfaat vermek) ya ruhânî'dir. Buna ise şu kavlı-î şerif işaret etmektedir:  
"Veya bir ma'rûf işlemeyi,"  
Ama zararı defetmeye ise ona şu kavlı-î şerif işaret etmektedir:  
"Veya insanların arasını düzeltmeyi,"<sup>182</sup>

### Allah Rızâsı

"Ve her kim bunu yaparsa,"  
Bu zikredilen işlere işaret etmektedir. Yani  
1- Sadaka,  
2- İyiliği emretmek,  
3- İnsanların arasını düzeltmek...  
Muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretleri, bununla müteaddid (başka) şeylere de işaret etti. Kelâmı emir üzerine bina etti. Şu cihetle ki Önce, "ancak emreden kişi hariç..." buyurdu. Bu bir işi emreden söz hakkında bir kelâmdır. Cezayı fiil üzerine tertip etti. Onun için bu cihetle, "Ve kim yaparsa," buyurdu. Bu da fail hakkında kelâmdır. Birinci de münâsib olan âmirin hükmünü emretmektir. Bunu kim emrederse, diyor. Bununla âmirlerin hayırlar zümresine dahil olması içindir. Fail hayırlı insanların zümresine dahil olmuş oldu. Fakat burada asıl ve maksad, fiildir. Yani iyiliği emretmek, kötülüğü nehyetmek ve insanların arasını düzeltmektir. Emre itibâr edilmesi, kendisine vuslat itibariyledir...  
Bunda, zikredilen işlere (yani iyiliği emretmek, kötülüğü nehyetmek ve insanların arasını düzeltmeye) teşvik vardır. "Allah'ın rızasını arayarak..."  
Allâhü Teâlâ hazretlerinin rızâsı, bu fillerin istenilmesine illet (ve sebep) olup onları Allah'ın rızâsına kayıtlamaktadır. Çünkü ameller, niyetlere göredir. Kim hayır işlerini, gösteriş ve desinler için yaparsa o kişi (Allah'ın rızâsı ve uhrevî sevâb'a) müstahak o-lamaz.... Ve ecir'den mahrumdur...<sup>183</sup>

### İhlasla Çalışan

Sa'dî (k.s.) buyurdular:  
Eğer bu gün asıl olan ihlâs sende yoksa... Hiçbir kimse için bunlardan mahrum olma. Zira sen amellerinden ihlas sahibi olmazsan ecrinden mahrum olursun.  
Çalışan Zeyd'in hanesinden, Amr'ın ücret gözü olmaz ey oğul... Çalışan kazanır...  
"Yarın biz ona büyük bir ecir vereceğiz."  
Vasfın kendisinden kasrı içindir (bu ifâde... Yani) Allah rızâsının altında (ve dışında) dünyevî bir maksat ve menfaat ile bu işleri yapanlar horlanırlar...<sup>184</sup>

### Rasûlüllaha (s.a.v.) Muhalefet...

"Her kim de Peygamber'e muhalefette bulunur,"<sup>185</sup>

<sup>181</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/623.

<sup>182</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/623-624.

<sup>183</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/624.

<sup>184</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/625.

<sup>185</sup> Şikak" ve "musakka" kelimeleri, "şakk" dan türemiştir, "ayrılıp muhalefete geçmek" mânâlarına gelir. Müminlerin yolu, itikad (inanç) ve amelde müminlerin tuttuğu tevhid yolu ve sağlam dindir ki, Allah'a, Allah'ın Resulü'ne ve ulu'l-emre itaat yoludur. Bundan başkasına tabi olmak da tevhid yolundan çıkmaktır, müminler yolu olmayacağı bellidir. Şu halde Allah'ın Peygamberi'ne karşı çıkmak, müminler yolundan başkasına gitmek demek olacağı açık olduğu halde, bunun; "Ve mü'minler yolunun gaynsına giderse," diye ayrıca açıklanması, elbette dikkate şayandır. Demek ki, Allah'ın Resulü'ne ittiba (uymak) gibi, müminlerin yoluna uymak da açıkça istenmektedir. Resulullah'dan kesin delil (nass-ı kafi) gelen hususlarda Resu lullah'a karşı çıkmakla müminlerin yoluna gitmemek mütelazım (birbirinden ayrılmayan) ve aynı şey ise de nass (dini delil) gelmeyen hususlarda bu telazüm (beraberlik) açık değildir. Müminler, Hem emn ü havfe dair bir haber geldiği vakit kendilerine, onu yayıveriyorlar. Halbuki, onu Peygamber'e ve içlerinden ülü'l-emr olanlara arzetseler, elbette bunların istinbâta kaadir olanları, onu anlar, bilirlerdi. Eğer Allah'ın fazl u rahmeti üzerinizde olmasaydı, pek azınızdan mâadasi Şeytan'a uymuş gitmiştiniz. (Nisa, 4/83) nassına uygun olarak ittifaq ve icma ile bir yol tuttukları zaman bazı kimseler müminlerin tuttuğu bu yola karşı çıktıkları halde Resulullah'a doğrudan doğruya karşı çıkma ve muhalefet etme mevkiinde bulunmamış olduklarını iddia edebilirler. İşte, "Her kim de, kendisine hak tebeyyün ettikten sonra, Peygamber'e muhalefette bulunur." dan sonra "ve mü'minler yolunun

Düşmanlıktan ona (karşı gelip) muhalif olur... Çünkü iki muhalifin sözleri, bir ayrılıktan ve muhalefettendir. Başka bir muhalefetten değil...

"Kendisine hidâyet (ve hak) tebeyyün ettikten sonra,"

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin peygamberliğine delâlet e-den mucizeleri vakıf olmakla kendisine hak zahir olduktan sonra (peygambere muhalefet oldular...) (2/284)

"Ve müminler yolunun gayrısına giderse,"

Mü'minlerin üzerinde devam ettikleri, itikâd ve amelin yani "din-i kayyim"ın gayri bir bir inanç ve amel üzere oldularsa...

"zonu gittiğine bırakırız..."

Onun edinmiş olduğu dalâlet (ve sapıklığa) yönelir bir halde bırakırız. Onunla seçmiş olduğu yolun arasını serbest bırakmakla onu rezil ve rüsvay ederiz...

"Ve kendisine cehennemi boylatınız."<sup>186</sup>

Onu cehenneme koyarız, demektir.

Yani cehennem...

Rivayet olundu:

(Hırsızlık yapan ve suçunu yalancı şahitler vasıtası ile başkasının üzerine atan) Tu'me, elinin kesilmesi korkusundan Allah'ın hükmüne (karşı) inat etti ve Allah'ın Rasûlü, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine muhalefet etti. Mekkeye kaçtı. Orada Mekke ehlinin (müşriklerin) dinine girdi... Ve kâfir olarak öldü.<sup>187</sup>

### Cemaatten Ayrılmamalı

Akıllı kişiye düşen vazife, cemaate yani mü'minlere muhalefet etmemektir. Çünkü;

"Sürüden ayrılan koyunu kurt yer." Mü'minlerin yolu;

- 1- Hak yoldur.
- 2- Cennete ulaştırır,
- 3- Kurbet (Allah'a yaklaştırır),
- 4- Vuslata kavuşturur,
- 5- Lika (insana cennette Allah'ın cemâliyle müşerref olmaya) vesiledir...<sup>188</sup>

### Tasavvuf! Manâlar

Bu âyet-i kerimelerde işaret edilen manâlar:

"Onların fisılâşmalarının çoğunda hayır yoktur."

Nefis, şeytan ve hevâ-ü hevesten o fisılâşanlar... Çünkü bunlar, en şerlilerdir. Bunların fisılâşdıkları şeylerde elbette hayır yoktur. Zira bunlar;

- 1-Sû-i (günah işlemeyi),
- 2-Fuhşu...
- 3- Ve münkeri (kötülüğü) emrederler.

Sonra âyet-i kerime'de istisna yapıldı ve buyruldu:

"Ancak sadaka vermeyi veya bir maruf işlemeyi veya insanların arasını düzeltmeyi emreden başka..."

Ancak bu hayırları işleyenler müstesna... Çünkü bu işlerde hayır vardır. Bu hayırları emreden Allâhü Teâlâ hazretleridir. Allâhü Teâlâ hayırları;

- 1 - Vahiy yoluyla umûmî olarak emreder,
- 2- Havâtır-i Ruhanî,
- 3- tihâm-ı Rabbânî olarak'da havas kullarına verir...

Havâtır<sup>189</sup> (iki yolla verilir),

- 1 - Melek vasıtasıyla olur,
- 2- Vasıtasız olur...<sup>190</sup>

---

gayrısına giderse," kaydının açıklanması bu ikisinin bizzat matlub ve gerekli bulunduğunu, yani Resulullah'a karşı çıkmak, müminler yoluna gitmemek demek olduğu gibi, müminler yoluna gitmemek de Resulullah'a karşı çıkmak demek olduğunu açıkça anlatmış ve buna binaen icma-ı ümmet (islâm ulemasının ittifakı) ile dahi doğrunun ortaya çıkacağını ve ona da uymanın farz olduğunu göstermiştir. Bunun için Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat alimleri, bu fıkrayı icma-ı ümmete uymanın farz olduğunu ifade için sevkolunmuş bir delil olarak anlamışlar ve delalet yönünü çeşitli şekillerde izah etmişlerdir. "İttiba" kelimesi de asıl meselenin uyma esası üzerinde cereyan ettiğini gösterir.

<sup>186</sup> "İsla" kelimesi, bir şeyi yakmak için ateşe atmak ve ateşe atıp durdurmadır.

<sup>187</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/625-627.

<sup>188</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/627.

<sup>189</sup> Havâtır: İnsanın kalbine gelen düşünceler. Havâtır, bâzan Aliahü Teâlânın insanın kalbinde meydana getirdiği şeyler olur. Bunlara hak, doğru havâtır denir. Bâzan melekler vasıtasıyla gelir. Buna ilham denir. Bâzan, şeytan onları insanın kalbine atar, buna vesvese denir. Bâzan da nefsin kendi kendine çıkardığı şeyler olur ki, buna hevâcis denir.

<sup>190</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/627-628.



## İlham

İlham, Allâhü Teâlâ hazretlerinden vasıtasız gelendir<sup>191</sup>... İlham iki kısım üzeredir.

1- Allah'tan olduğu bilinmez.

2- Allah'tan olduğu bilinir...

İlhâm'ın birinci kısım: Kul, o ilhamın Allâhü Teâlâ hazretlerinden olduğunun şuur ve farkına varmaz.

İkinci kısım: Sarih bir işaretle olan ilhâm'dır. Kul onun, ilhâm'ın nurunun talimi için Allâhü Teâlâ hazretleri tarafından geldiğini bilir. Tarifi başka bir tarife muhtaç değildir. İlhamın Allâhü Teâlâ hazretlerinden olduğu bilinir. Bu tür ilham, evliya ve evliyâ'nın dışında olan kişilerde de olur... Bazı büyük şeyhlerin;

- "Kalbim Rabbimden (şöyle) haber verdi..." Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

- "Muhakkak ki hak, elbette Ömer'in lisani üzerine konuşur..<sup>192</sup>

Yine Efendimiz (s.a.v.) hazretleri (Hazret-i Ömer r.a. için), buyurdular:

- "Az kaldı onun firâseti vahiy geçecekti." Sonra Allâhü Teâlâ buyurdu:

"Ve her kim bunu Allah'ın rızasını arayarak yaparsa,"

Kim, Allâhü Teâlâ hazretlerinin kendisine ilham ettiği şeyle Allah'ın rızasına muvafık ameller işlerse,

"Yarın biz ona büyük bir ecir vereceğiz."

harfinin zikredilmesi takip içindir. "yakında," yani hemen fiilin akabinde biz kendisine ecir veririz, demektir. Bu ecirde, inayet cezbisidir. O inayet cezbisi ki, onu kendisinden cezbelendirip Azîm'e (büyük olan Allâhü Teâlâya) vasıl Kıldı...

Sonra Allâhü Teâlâ buyurdu.

"Ve her kim Peygamber'e muhalefette bulunur."

Kendisine hak Teâlâ hazretlerinden bir rasûl olan Rabbânî ilhama muhalif olursa...

"Kendisine hak tebeyyün ettikten sonra..."

İlhamın ve nurunun tarifinden sonra...

"Ve müminler yolunun gayrisına giderse,"

İlhâm'a yakinen inanan mü'minlerin yolunu bırakıp; hevâ-ü heves, nefsin hoş göstermesi ve şeytanın yoluna tabi olursa...

"Biz onu gittiğine bırakırız," Yöneldiği yolda onu yardımsız bırakırız. "Ve onu boylatırız.,"

Yapmış olduğu amellerin zincirleriyle ..."Cehenneme..."

1-Behîmi sıfatlar.

2- Nefs-i emmârenin yedi sıfatları,

3- Ve şeytanî sıfatların süfliliklerine atarız...

"Ve o, ne fena gidiştir..."

Hevâ-ü hevesin ibâdeti, nefis ve şeytana tabi olmak ve bunları Allah'a şerik ve ortak edinme yolu ne kötü yoldur... Te'vilât-i Necmiyyede de böyledir...<sup>193</sup>

<sup>191</sup> Feyiz yoluyla kalbe ilka olunan mana. Akıl yürütme ve düşünmeye dayanmadan kalpte doğan ilimdir... İlham, herhangi bir istidlal yoluna başvurmada insanın ruhî melekeleri vasıtasıyla bir konu hakkında ilim sahibi olmasıdır. İslâm akaidine göre, ilham ilim elde etme yollarından değildir. Yoksa, her önüne gelen bana ilham geldi, bu böyledir, derdi. Veya herhangi birisi, işte falanca kitab ilham ile yazılmıştır. Herkes bunu kabul etsin, derdi.... Bu meseleyi İmam Taftazanî (r.h.) hazretleri "Akâid şerhinde," şöyle tefsir etmektedir: ilham herkes için bilgi vasıtası değildir. Başkasına karşı delil olarak kullanılmaya elverişli de değildir. Kişinin kendisi için ilham delil olabilir. Çünkü ilhamla ilim hasıl olduğu konusunda şüphe yoktur. Bu hususla ilgili hadisler mevcuttur. Bir çok seleften bununla ilgili haberler nakledilmiştir. Şerhü'l-Akâid,

İmam Rabbânî Mücedd-i Elfi Sâni (k.s.) hazretleri, "Mektûbât" isimli mübarek kitabında edille-i şer'iyyeden sonra beşinci asıl olarak kabul etmektedir. Ve özetle ilham hakkında şöyle buyurmaktadır. Dört delilden (kitab, sünnet, icmâ-i ümmet ve kı-yâs-ı fukâha'dan) başkası hiçbir şekilde, hükümlerin isbatına yararlı değildir. Ne ilham, haramı ve helâli isbat edebilir; ne de batın erbabının keşfi farzı ve sünneti anlatabilir. Velâyet-i hassa erbabı dahi, müçtehidlere uymakta, avam mü'minlerle aynı durumdadır. Keşif ve ilham başkaları üzerine bu babda onlara bir meziyet getirmeyeceği gibi, onlara uymak bağından da kurtaramaz. Bu manada Zünnun, Bistami, Cüneyd, Şibli; avam mü'minlerden olan Zeyd, Amr, Bekir. Halid ile içtihadı dayalı hükümlerde müçtehidlere uyma şânında aynı durumdadırlar. Evet şer'i hükümler, edille-i erbaaya (dört delile) bağlıdır. Onlarda ilhamın yeri yoktur. Lâkin, şer'i hükümlerin ötesinde çokça dini işler vardır. 0 manada dahi, ilham olup beşinci asıldır. Din, Kur'an ve hadisle tamamen kâmil olduğuna göre; bu kemalden sonra, ilhama ne gerek var? Kalan ne gibi bir noksan vardır ki, ilham ile tekâmül eder? Bu suale şu cevabı veririm: İlham dinin gizli kalan kemalâtını İzhar eylemektedir. Dinde fazladan kemalâtı isbat etmemektedir. Nitekim, ilham dahi hükümleri açığa çıkarmaktadır. Mektûbât: 368. Mektub... Yani ilham, kendisine hâs konularda, havâssı ilgilendiren bir marifettir... İlham ehli, şeriat ehline bağlıdır... Vahiy ile ilham arasındaki şu farklar vardır:

1. Vahiy yalnızca peygamberlere gelir.

2. İlhamda melek gözükmez.

3. Kendisine ilham gelen kişi bunu gizleyebilir. Hatta gizlemesi daha güzeldir. Peygamber vahiy gizleyemez,

4. Vahiyde kesinlik vardır. Peygamber vahyin, Allah'tan geldiğini kesin olarak bilir.

<sup>192</sup> Kenzu'l-Ummâl: 32717, Şu lafızlarla geçmektedir:

- "Muhakkak ki Alihü Teâlâ hazretleri, hakkı, Ömer'in dili ve kalbi üzere kıldı. 0 farûktur. Allâhü Teâlâ hazretleri, onunla hak ile bâtılın arasını ayırdı

<sup>193</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/628-631.

## Şirk ve Tevhîd

yüce ıvıeall:

Doğrusu Allah, kendine şirk koşulmasını mağfiret buyurmaz. Ondan berisini İse, dilediğine mağfiret buyurur. Kim de Allah'a şirk koşarsa, hakikatte pek uzak bir dalâle sapmıştır.<sup>194</sup>

### Tefsîri Şerifi:

Günahlar Bağışlanır Ancak...

"Doğrusu Allah, kendine şirk koşulmasını mağfiret buyurmaz. Ondan berisini ise, dilediğine mağfiret buyurur."

Doğrusu Allah, "Mağfiret buyurmaz," (neyi?) "Şirk koşulmasını," (kime?) "Kendisine,"

"Ve mağfiret buyurur." (neyi?) "O günahlar ki,"

"Ondan berisini (şirkten beride olanı)." "Dilediğine..."<sup>195</sup>

### Sebeb-i Nüzul (Hikaye)

Denilir ki:

Yaşlı bir kimse Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine geldi. Ve dedi ki:

"Ben yaşlı bir kimseyim! Ben günah işlemeye daldım... Fakat Allâhü Teâlâ hazretlerini tanıdığımdan bu yana ona iman ettim ve Allâhü Teâlâ hazretlerinden başka dost edinmedim. Ve ona karşı cür'et ederek masiyetlere dalmadım. Göz açıp kırıcaya kadar (bir an bile) kaçarak Allâhü Teâlâ hazretlerini âciz bırakacağımı düşünmedim. Ben işlemiş olduğum günahlara pişmanım. Tevbe ediyorum! Sen Allâhü Teâlâ hazretlerinin katında benim halimi nasıl ve nice görüyorsun?" dedi. Bu yaşlı adamın sorusu üzerine bu âyet-i kerime indi:

"Doğrusu Allah, kendine şirk koşulmasını mağfiret buyurmaz. Ondan berisini ise, dilediğine mağfiret buyurur. Kim de Allah'a şirk koşarsa, hakikatte pek uzak bir dalâle sapmıştır!" buyuruldu.

Şirk bağışlanmaz. Ancak (iman ve tevhid ile) şirkten tevbe edilirse bağışlanır. Şirk (ve küfrün) dışında kalan bütün günahlar bağışlanır. İster sahibi tevbe etsin ve isterse tevbe etmesin... Lakin bu günahların bağışlanması herkes için değildir. Allâhü Teâlâ hazretlerinin mağfiretini dilediği kişiler içindir..

"Kim de Allah'a şirk koşarsa, hakikatte pek uzak bir dalâle sapmıştır."

Haktan sapıtmıştır ve uzaktır. Çünkü şirk dalâlet çeşitlerinin en büyüğüdür. Doğruluktan istikâmetten en çok uzak olan sapmadır.<sup>196</sup>

### Müşrik

Haddâdî (r.h.) buyurdular:

Doğrudan (hakdan) ve hidâyetten uzaklaşıp gitmekle (büsbütün dalâlete) gitti. Bütün hayırlar ona haram oldu. (2/285) ij^J "pek uzak," kavı-i şerifin manası; cennetten uzaklaşıp gitmek bir çok mertebeler üzerinedir. En uzağı ise Allâhü Teâlâ hazretlerine şirk koştur.<sup>197</sup>

### Şirk En Büyük Rezalettir

Şirk rezaletlerin en çirkinidir. Tevhîd, hasenatın en güzeli olduğu gibi... Seyyiât (günahlar) bir çok vecih üzeredir. Meselâ;

1- Haram yemek,

2- Şarap içmek,

3- Gıybet etmek,

4- Ve benzerleri...

Lakin hepsinin en kötüsü ve en çirkinini Allâhü Teâlâ hazretlerine şirk koştur.<sup>198</sup>

### Tevhîd

Hasenat (iyilikler de birkaç) vecih üzeredir.... Hepsini ameli sâlih içine toplar. Amel-i sâlih, kendisinde Allâhü Teâlâ hazretlerinin rızasının arandığı güzel amellerdir. Hasenatın hepsinin en güzeli tevhid'tir. Çünkü tevhid

<sup>194</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/631.

<sup>195</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/631-632.

<sup>196</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/632-633.

<sup>197</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/633.

<sup>198</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/633.

bütün hasenatın esâsı olup kötülükleri mahveder. Bundan dolayı tevhid tartılmaz.<sup>199</sup>

## Tevhîd Kelimesi

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Adem oğlunun işlemiş olduğu bütün ameller(in sevapları) kıyamet günü tartılır. Ancak "La ilahe illallah" Allahtan başka ilâh yoktur, şehâdeti hariç.... Muhakkak ki bu (tevhid) onun mizanına konulmaz."

Çünkü eğer tevhid kelimesi (nin) sevabı, mizana konulacak olursa, gerçekten sıdk ve samimiyetle "La ilahe illallah" Allahtan başka ilâh yoktur, diyen kişinin tevhidi (terazinin bir kefesine) konulsa, yedi kat sema ve yedi kat yerler, (terazinin diğer kefesine) konulsalar; elbette "La ilahe İllallah" Allahtan başka ilâh yoktur, tevhid kelimesinin içinde bulunduğu taraf ağır basar. İşte bu hakikatten dolayı Allâhü Teâlâ hazretleri tevhid'ten uzak olup şirke girenlerin sapıtmalarını pek uzak bir dalâlet olarak beyân buyurdu.<sup>200</sup>

## Şeytan

Yüce Meali:

O'nu bırakıp da sâde dişilere tapıyorlar ve sâde yalabık bir Şeytan'a tapıyorlar.<sup>117</sup>

Ki, Allah onu lanetledi. O da şöyle dedi: "Celâlin hakkı için kullarından bir mukadder pay alacağım.<sup>118</sup>

Ve lâbüdd (mutlaka) onları sapıtacağım ve her halde onları ümniyelere düşürüp, olmayacak kuruntularla aldatacağım. Ve lâbüdd (mutlaka) onlara emredeceğim de, hayvanların kulaklarını dilecekler. Ve lâbüdd (mutlaka) onlara emredeceğim de, Allah'ın halkını tağyir edecekler." Ve her kim Allah'ı bırakıp, Şeytanı veliyy ittihâz ederse, şüphesiz açıktan açığa hüsrana düşmüştür.

O, onlara va'd verir, ümniyelere, ümitlere düşürür. Fakat Şeytan onlara kuru bir aldatmadan başka ne va'deder?!<sup>120</sup>

İşte onların varacakları yer cehennemdir. Ve ondan halâsa (kurtulmaya), hiçbir çâre bulamayacaklardır.<sup>121</sup><sup>201</sup>

## Tefsîr-i Şerifi:

"kelimesi," (mâ-i) nâfiyye manasınadır...

"Dua ediyorlar (tapıyorlar),"

Müşrikler tapıyorlar." "dua ediyorlar,," kelimesi, "İbâdet ediyorlar, tapıyorlar," manasınadır. Çünkü bir şeye ibâdet eden kişi, ihtiyacı anında ona dua eder.

"O'nu bırakıp..."

Zamir Allâhü Teâlâ hazretlerine râcidir. "Sâde dişilere ..." <sup>202</sup>

## Müennes

"dişiler," kelimesi, "dişi" kelimesinin cemiidir."dişiler," kelimesinden murad, putlardır. Müşriklerin putlarına' "dişiler," ismi verildi. Çünkü müşrikler;

1 - Putlarına kadınların suret ve şeklini veriyorlardı.

2- Putlarını kadınların süsledikleri çetiş çeşit süs eşyalarıyla süslüyorlardı.

3- Putlarına umumiyetle dişi isimler veriyorlardı. Lât, Uzzâ ve menâtgibi...

Bir şeye eğer müennes (dişi) İsmi veriliyorsa; (onun bazı sebepleri vardır:)

1 - O şey dişidir.

2- Veya o şey, câmidâtandır...(Arablar arasında, ruhsuz ve ölü şeylere >v\ "dişiler," denilir.<sup>203</sup>)

Camidât, fail olmayıp münfail (kendisine yapılan fiili kabul eden mahluk) olmaları cihetiyle dişilere benzedikleri için kendilerine müennes (dişi) isimler verilir.

Allâhü Teâlâ hazretleri, müşriklerin tapmakta oldukları putları, tti[ "dişiler," diye isimlendirmesinin bir sebebi de belki, müşriklerin 'tA\$\' "dişiler," diye isimlendirdikleri fiil sahibi olmayıp, (bir failin fiiliyle) meydana gelmiş olan şeylere taptıklarını tenbih içindir.

Halbuki ma'bûdun hakkı fail olmasıdır, mahlûk değil... Bu kavî-i şerif, müşriklerin cehaletlerini nehyetmek ve ifrâd derecesindeki ahmaklıklarına delil olsun diye böyle buyuruldu.<sup>204</sup>

<sup>199</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/633.

<sup>200</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/633-634.

<sup>201</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/634-635.

<sup>202</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/635.

<sup>203</sup> Bahru'l-Ulûm (Tefsîrü'l-Semerkandî) c. 1. s. 389.

<sup>204</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/635-636.

## Meleklerde Cinsiyet

Denildi ki:

iiAil "dişiler," kelimesinden murad, meleklerdir. Çünkü müşriklerin içinde bazıları meleklere tapıyorlardı. Ve müşrikler; -"Melekler Allâhü Teâlâ'nın kızlarıdır," diyorlardı. Bundan dolayı Allâhü Teâlâ hazretleri; "Evet, âhîret'e imanı olmayanlar melâîkeye dişî adı takıp duruyorlar;"<sup>205</sup> Müşrikler, "her şeyin en adisi, en kötüsü, en düşüğü ve en rezili dişileridir," itiraflarıyla beraber, taptıkları putlara dişî isimler veriyolardı.<sup>206</sup>

## Şeytân-İ Merîd

"Ve sade tapıyorlar."

Onların putlara tapmakla aslında taptıkları, "Yalabık bir Şeytan'a..."

Çünkü onların putlara tapmalarını emreden şeytandır. Şeytan, onları putlara tapmak üzere sapıttı... Böylece müşriklerin bu konuda şeytana itaat edip putlara tapmaları (aslında) şeytana tapma olmuş oldu.<sup>207</sup>

## Şeytan İblistir

İmam Zeccâc (r.h.) buyurdular:

Burada geçen oûJi "Şeytan"dan murad, İblistir. Çünkü bu âyet-i kerimeden sonra, gelen, âyet-i kerimede bulunan, "Celâlin hakkı için kullarından bir mukadder pay alacağım." Kavl-i şerifi buna şehâdet ve delâlet etmektedir. Çünkü bu iblisin sözüdür. O ibâdet etmez. Zira onlara ibâdet ve hizmet etmek işini süslü gösteren İblistir.<sup>208</sup>

## Merîd Nedir?

"Merid,"<sup>209</sup> Kendisine hayır taalluk etmeyendir.

Denildi ki: \* "Merid" kelimesi, iy "kelimesinden gelmektedir. Yani şer için tecrid olundu ve hayırdan âri oldu, demektir. (Meslâ: Arablar arasında,) "Şecere-i merdâ" derler. Yani üzerinde yaprak olmayan (çıplak) ağaç," derler, üzerinde yaprak olmayan (çıplak) ağaç," derler. "emred," yüzünde kıl olmayan tüysüz oğlan, demektir.<sup>210</sup>

## Şeytân Melundur

"Allah onu lanetledi."

Şeytanın ikinci sıfatıdır. Allâhü Teâlâ hazretleri, şeytanı, ebediyyen cehennemde kalmayı hükmedip onu cezalandırmakla rahmetinden uzaklaştırdı... Bununla, "Allah onu lanetledi." Demek nasıl sahih olsun ki, halbuki şeytan dünyadadır. Her halde ve her yerde Allâhü Teâlâ hazretlerinden kendisine gelen nimetten hâli değildir. Zira kendisine ebediyyen cehennemde kalma hükmü verilmekle beraber şeytan bu nimetler sebebiyle zulmedilmiyor ve bu nimetlerden, kesilmiyor!" diyenlerin sözleri düşmüş oluyor...<sup>211</sup>

## Şeytanın İsteği

"Ve dedi,"

Onun üzerine atıftır. Merid ve Allah'ın lanetinin arasını toplayan şeytân dedi... Şeytanın lanete uğrama anında ondan sadır olan bu şenî (ve çok kötü ve çok ağır) sözler, şeytanın insanlara olan düşmanlığının ifrat derecesinde olduğuna delâlet eder.

Çünkü sıfatlar arasında vaki olan "vav" harfi, südece mücerred cemiyet ifâde eder... (Şeytan ne dedi?)

"Celâlin hakkı için elbette edineceğim,"

Bu (lâm) harfi ve gelecek olan diğer bütün lâm harfleri kasem içindir...

"Kullarından bir mukadder pay...."

Kesin ve vacip olarak, benim için takdir edilmiş bir pay... O İblis için farz edilen nasîp (takdir edilen pay),

<sup>205</sup> en-Necm: 53/27,

<sup>206</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/636-637.

<sup>207</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/637.

<sup>208</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/637.

<sup>209</sup> Merîd" ve "mâricT, hayır ile ilgisi yok demektir. Türkçede buna bozulmuş olarak "meret" denilir. Bu maddenin aslı terkibi, kaypaklık manâsıyla ilgilidir. Nitekim emred. Aj-»\ yalabık; Muhakkak ki o, sırcadan yapılmış yalçın sırça saray" (Nemi. 27/44); bitmez kumsal yer veya kasiğında kıl bitmez kadın; i şecere-i müradâ'. yaprağı dökülmüş çıplak ağaç demektir.

<sup>210</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/637-638.

<sup>211</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/638.

şeytanın süslü ve güzel gösterdiği masiyetlerde ona itaat eden herkeştir.<sup>212</sup>

### Şeytanın Payı

Hasan Basrî (r.h.) hazretleri buyurdular:

-"Şeytanın payı her bin kişiden dokuzyüz doksan dokuz kişidir.

" (2/287) "Meşârik" in hadis-i şerifinde olduğu gibi...<sup>213</sup>

### Binde Dokuzyüz Doksandokuz

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinden rivayet olundu. Buyurdular:

-"Allâhü Teâlâ buyurur:" yani mevkîf gününde der ki:

-"Ey Adem oğlu!" Adem oğlu:

-"Buyur ya Rabbil Buyur ya Rabbil Sana tekrar tekrar icabet ediyorum, beni tekrar tekrar mesûd eyle, hayrın tamamı senin kudret elindedir.." Allâhü Teâlâ buyurur:

-"Cehenneme gidecekleri çıkart!" der. Yani cehennem ehlini ayır! Burada, ^ "göndermek," ^y^> "gönderilmiş" manasınadır. Adem oğlu der ki:

-"Cehenneme gönderilecekler ne kadardır?" Allâhü Teâlâ buyurur:

-"Her bin kişiden dokuzyüz doksan dokuz kişidir..."

(Râvî derki) Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Bu karşılıklı konuşma, küçük çocuğun saçlarının ağardığı ve her hamilenin hamlini düşürdüğü zamandır..."

Bu lafızlar, kıyamet gününün korkularından kinayedir... "O gün insanları sarhoş görürsün," korkudan...

"Halbuki onlar sarhoş değiller." Şarap içerek sarhoş olmuş değiller..."Lakin Allâhü Teâlâ'nın azabı şiddetlidir."

Ravî buyurdu:

-"Bu durum sahabelere çok ağır deldi. Ve dediler:"

-"Ya Rasûlellah (s.a.v.), hangimiz bu bin kişiden geri kalan bir kişi olacağız?" Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Müjdeler olsun! Muhakkak ki sizden bir kişi Ye'cûc ve Me'cûc'den bin kişi..."

Bu hitap sahabelere ve diğer mü'minleredir... Sonra Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Nefsim yed-i kudretinde olan Allâhü Teâlâ hazretlerine kalem olsun ki, sizlerin cennet ehlinin dörtte biri olacağınızı ümit ederim." Ravî buyurdu:

-"Biz Allâhü Teâlâ hazretlerine hamdettik. Tekbir getirdik... Sonra Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:"

-"Nefsim yed-i kudretinde olan Allâhü Teâlâ hazretlerine yemin olsun ki, sizlerin cennet ehlinin üçte biri olacağınızı ümit ederim." Ravî buyurdu:

-"Biz Allâhü Teâlâ hazretlerine hamdettik. Tekbir getirdik... Sonra Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:"

-"Nefsim yed-i kudretinde olan Allâhü Teâlâ hazretlerine kalem ederim ki, sizlerin cennet ehlinin yarısı olacağınızı ümit ederim."

Başka bir hadis-i şerifte de bu yarısı ifâdesi üçte ikisine kadar yükseltilmiştir. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Muhakkak ki cennet ehli kıyamet günü yüz yirmi sınıf olacaktır. Bu ümmet onlardan seksen sınıftırlar."<sup>214</sup>

-"Muhakkak ki ümmetlerin arasında sizin misâliniz, siyah tüylü öküzün üzerinde bulunan beyaz benek (tüyler) gibisiniz." Yani kâfirlere nazaran bu kadarsınız. Bütün mü'minlerin cennete girmeleri (akıldan) uzak değildir.<sup>215</sup>

### Şeytanın Payı?

Sual: Eğer sen, Şeytan Allah'ın kullarından kendisine farz kılınmış bir nasîp ve payının olduğunu nasıl bildi?" diye sorarsan.

Cevâb: Derim ki: Bu sorunun birkaç cevâbı vardır.

**1 -** Bu cevaplardandır: Allâhü Teâlâ hazretleri,

"Ve lâkin benden şu kavil hak oldu: 'Elbette ve elbette cehennemî dolduracağım bütün cinlerle insanlar dan!'"<sup>216</sup>

Kavl-i şerifiyle ona hitâb ettiğinde, şeytân, Adem oğullarından temenni ettiğine nail olacağını öğrendi.

**2-** Ondandır: Şeytan, Adem Aleyhisselâm'a vesvese verip muradına nail olduğunda, Adem Aleyhisselâm'ın

<sup>212</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/638.

<sup>213</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/639.

<sup>214</sup> Müsned-i Ahmed: 4100, Bu metin Sahih-i Buhârî ve Sahih-i Müslim'de yoktur. Musannif hazretleri cümle-i itirâziye olarak bu hadisi buraya almışlardır.

<sup>215</sup> Sahih-i Buhârî: 3099, Sahih-i Müslim: 337, Tercümede, tırnak ("") içinde geçen yerler, hadis-i şerifin metninin tercümesidir. Diğer yerlerde Musannif hazretlerinin şerh için hadis-i şerifin lafızlarının arasına yazdığı şerhi ve tefsiridir. Musannif hazretlerinin tertibine uyarak tercüme ettim...

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/639-641.

<sup>216</sup> es-Secde: 32/13,

zürriyetine vesvese vermeyi tama" etti.

3- Ondandır: iblis, cennet ve cehennem ateşini gördüğünde, cennet ve cehennemde sakın olacak insanlar olduğunu bildi.<sup>217</sup>

### Şeytanın İnsanı Sapıtması

"Ve kase olun ki elbette onları sapıtacağım."

Haktan... Şeytanın sapıtması, vesveseleri ve bâtıla çağırma-sıdır... Şeytan, kendisine çağırmanın dışında dalâletten bir şeye (sahip olsaydı) elbette bütün mahlûkatı dalâlete düşürürdü. Lakin Efendimiz (s.a.v.) hazretleri onun hakkında şöyle buyurdu:

- "Şeytan, (insanlara kötülüğü) süslü göstermek için yaratıldı. Onun dalâletten bir şeyi (yaratması) yoktur."<sup>218</sup>  
Yani şeytan, insanlara bâtılı süslü gösterir. İnsanların şehvetlere binmelerini hoş gösterir. Ama dalâletten bir şeyi yaratamaz...<sup>219</sup>

### Kuruntu Şeytandır

Yfâh'j "Her halde onları ümniyelere düşürüp, olmayacak kuruntular kaptıracağım."

Onları bâtıl temenni ve kuruntulara düşürmek, insana temenni ettiği mal ve uzun ömür gibi idrâk ettiği şeyleri hayâl ettirmektir...<sup>220</sup>

### Şeytanın Kuruntuları

Denildi ki, onun insana verdiği ümniyet ve kuruntusu;

- 1 - Cennet yoktur demesi,
- 2- Cehennem yoktur demesi,
- 3- Kabir azabı yoktur demesi,
- 4- Ölümden sonra dirilmek yoktur demesi,
- 5- Cezalandırılmak yoktur demesi,
- 6- Hesap yoktur demesi.
- 7- Ve insanı günah işlemekten alıkoyan diğer uhrevî hallerin olmadığı vehmini vermesi...<sup>221</sup>

### Şeytanın Âhiret Kuruntuları

Denildi ki şeytan, kişiye âhirette,

- 1- Âhirette büyük bir hazza kavuşacağını,
- 2- Âhirette hesap, mizan ve sırat gibi menzilleri kolay geçeceğini,
- 3- Allah'ın fazlına nail olacağını,
- 4- Cennete gireceğini,
- 5- Ve cehenneme girmeyeceği gibi kuruntularla kişiyi sa-pıtm asıdır....<sup>222</sup>

### Hayvanların Kulaklarını Kesmek Üzere Saptırması

"Ve kase olsun ki elbette onlara emredeceğim,"

"Hayvanların kulaklarını dilecekler." insanlar, emrinin icabı olarak hayvanların kulaklarını kesecekler ve ikiye ayıracaklardır. Bunda da asla tereddüt ve te'hîr etmeyecekler. (Geciktirmeden hemen emrimi yerine getireceklerdir.)

(Arablar arasında,) "Onu kesti" denilir. Yani "onu kesti," demektir. Sonra teksîr için tef'îl babına nakledildi. Yani çok çok kesip koparacaklar, demektir.

Müfessirler, burada hayvanların kulaklarının kesilmesinden muradın, adak için ayrılan develerin beş nesil doğurmuş develer olduğu görüşü üzerine icmâ ettiler.

<sup>217</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/641.

<sup>218</sup> ed-Dürrü'l-Mensûr: c. 6, s. 430, Bu hadis-i şerifin tamamı şöyledir:

Efendimiz {s.a.v.} hazretleri buyurdular:

-"Ben davet edici ve tebliğ edici olarak gönderildim. (Bir kişi için) hidâyeti (yaratmam gibi) bir şeyim yoktur. Şeytan da (kötülüğü halka) güzel göstermek için yaratıldı. Onun (bir kişi için) dalâleti (yaratması veya birini zorla sapıtması gibi) bir şeyi yoktur." ed-Dürrü'l-Mensûr: c. 6, s. 430

<sup>219</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/642.

<sup>220</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/642.

<sup>221</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/642-643.

<sup>222</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/643.

"en'âm" ise, deve, sığır ve koyundur. Yani ben insanları, bu şeylerin (hayvanların) kulaklarını kesmeye azmettireceğim. İnsanlar, bu hayvanları putlar için adak kılmakla kendi nefislerine haram ederler. Yine onlar; bu hayvanlara;

1- "Bahîra," adak deve,

2- ılsC " Sâibe " beş nesil doğuran deve,

3- " Vasîle/"yedi nesil doğuran koyun...

4- "Hâm" sırtı dağlanan deve...

İsimlerini verirler... (Böylece bu develeri putlara adarlardı.<sup>223</sup>

### Sâibe Develer

Câhiliyet döneminde onlardan birinin devesi beş batın doğurur ve beşincisi erkek olursa, o deveyi putlara adarlar. Onun kulağını delerlerdi. O hayvana binmekten, sütünü içmekten ve etini yemekten kaçıyorlardı. O deveden yararlanmayı kendilerine haram kabul ederlerdi. Onu hiçbir sudan kovmazlardı. Mer'âlardan menetmezlerdi. Çok yorgun biri ona rastlasa bile ona inmezdi.

Denildi ki: Bunu deve yedi batın doğurunca yaparlardı. Salıverilen," Sâibe" develer, diledikleri yerlere giderlerdi.

Yine (câhiliyet dönemi müşriklerinden) bir adam (hastalandığı zaman);

-"Ben şifâya kavuşursam devam şaibedir," Veya;

-"Kaybolan falanca kişi seferden dönerse devam şaibedir," Ya da kendisi yolculukta ise;

-"Ben (sağ ve salim olarak) vatanıma kavuşursam devam şaibedir," Veya,

-"Eğer karım erkek çocuk doğurursa, devam şaibedir..." derdi. Bunlara benzer maksadlarla putlara adakta bulunurlardı.

Yine (câhiliyet dönemi müşriklerden) biri bir mal cinsinden çok zengin olursa, o malından birini saygıda bulunurdu. Onu serbest bırakırdı. Hiçbir surette ondan faydalanmazdı. Onu sudan ve mer'âlardan menetmezdi. Bu hayvan ölünceye kadar böyle yaşardı. Bunun etinin yenilmesinde erkekler ve kadınlar müşterekti... (2/288)<sup>224</sup>

### Vasîle

Vasîle, koyunlardan, yedi batın doğurana denilirdi.

Eğer yedinci defa doğurduğu yavru, erkek olursa, onu ma'budlarına (putlarına) kurban için keserlerdi. Etini sadece erkekleri yerdı. Kadınlar yiyemezdi.

Eğer yedinci batında doğurduğu dişi olursa, onu yine diğer koyunlar gibi kullanırlardı.

Eğer koyun çift (ikiz) doğurur ve biri erkek diğeri de dişi o-lursa;

-"Kız kardeş, kardeşini Vasîle yaptı. Ondan dolayı kardeşini kesmezlerdi. Onu Sâibe hayvan menzilesine koyarlardı. Ondan faydalanmak, erkeklere mahsustu. Kadınlar ondan faydalanamazlardı,"vasîle," "Vasîle" manasıdır.<sup>225</sup>

### Hâmî Deve

Yavrusunun yavrusu doğuran develere denir.

Denildi ki: Hâmî erkek develerden, yavrusunun yavrusuna binildiği zaman, kendisine hâmî denilir. Ona:

-"Sırtı dağlandı," denilirdi.

Serbest bırakılırdı. Kendisine binilmezdi. Su ve merâ'dan menedümezdi. Öldüğü zaman da etinden erkek ve kadınlar yerdi.<sup>226</sup>

### Mahlûkat'ın Değiştirilmesi

"Ve kasem olsunki elbette onlara emredeceğim."

"Allah'ın halkını tağyîr edecekler."

Halkın tabiatını, suret, şekil ve hem de sıfatını bozarak değiştirecekler<sup>227</sup> ...

<sup>223</sup> Bu konuda Allâhü Teâlâ hazretleri şöyle buyurmaktadır:

"Ne Bahire, ne Sâibe, ne Vasîle, ne Hâm'dan hiçbirini Allah meşru kılmadı; lâkin küfretmekte olan kimseler, Allah nâmına yalan söyleyerek O'na iftira ediyorlar. Çocuklarının da aklı ermez..." el-El-Mâide: 5/103, âyet-i kerimesinde geniş bilgi gelecektir. Oraya bakınız.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/643-644.

<sup>224</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/644-645.

<sup>225</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/645.

<sup>226</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/645.

<sup>227</sup> Mahlûkat daha meni ve genler halinde iken onların tohumlarının üzerine oynayarak yapılan değişiklikte şeytânın emretmesiyle meydana gelen değişikliktir... Musannif hazretlerinin zamanında bu tür değişiklikler olmadığı halde bu manâya çok yaklaştılar. Sanki keşif yoluyla, mahlûkatın, tabiatını, şeklini ve vasfını değiştirecekler, buyurdu... Biz daha bu değişikliklerin emekleme ve düşünme çağındayız. Yakın bir

Bu âyet-i kerimenin altına bir çok işler girer:

O işlerdendir: Câhiliyet dönemi Arablardan birinin develerinin sayısı bine ulaştığında, tohumluk erkek devenin gözünü şaşı yapardı.

Ve yanlarında bulunan en yaşlı erkek devenin sırtını dağlayıp, onu "Hâmî" yapıp serbest bırakırdı.

Onlardandır: Köleleri iğdiş etmek<sup>228</sup>... Bu âyet-i kerimenin lafzının umumiliği mutlak olarak (bütün hayvanlarda) iğdiş yapmayı meneder... Lâkin fakihler, ihtiyaç duyulduğu zaman ve yerde, hayvanları iğdiş etmeye ruhsat verdiler. Adem oğlunu (insanları) iğdiş etmeyi âlimler menettiler.<sup>229</sup>

## **İğdiş Hizmetçi?**

tmam-ı Azam Ebû Hanîfe (r.h.) hazretlerine göre (başkası tarafından iğdiş edilmiş olsa bile) iğdiş olan kölelerin satın alınması ve hizmette kullanılmaları mekruhtur. Çünkü iğdiş olan kölelere ve hizmetçilere rağbet etmek, (vicdansız insanları) onları iğdiş etmeye teşvik eder...<sup>230</sup>

## **İğdiş ve Müsleler**

"Nisâbü'l-Ihtisâb", isimli kitab'da buyuruldu:

-"Bazı kitaplarda okudum. Hazret-i Muâviye (r.a.), kadınların yanına vardı. Beraberinde "müsle"<sup>231</sup> olmuş bir adam vardı. Kadının biri, o adamdan kaçtı. Hazret-i Muâviye (r.a.);

-"Bu adam kadın menzilesindedir!" buyurdu. Bunun üzerine o kadın:

-"Ona yapılan müsle'nin kendisine bakmanın haramiyetini helâle çevirdiğini mi zannediyorsun?" dedi. Hazret-i Muâviye (r.a.), o kadının zekâ, anlayış ve fıkıh bilgisine taaccüb etti (çok memnun oldu)...<sup>232</sup>

## **Dövme Yapmak**

Ondandır: Dövme yaptırmak. övme, kişinin deriyi iğne ile deşip sonra içine sürme veya çivit rengi boyası (eğer bunlar bulunmazsa, sütün içine kül katıp, bu karışımı iğne ucuyla destikleri deriye) zerk etmeleridir. Çivit boyası, iç yağının dumanı yani isidir. Hazır oluncaya kadar onu dövme yapılan yere ilaçlarlar...<sup>233</sup>

## **Dövmenin Giderilmesi**

Şafîî'nin bazı ashabı (Şafîî mezhebinin bazı âlimleri) buyurdular:

-"Eğer mümkün ise dövmenin izâle edilip giderilmesi vâcibtir. (Yani farzdır<sup>234</sup>.) Eğer normal olarak giderilmesi mümkün değilse, deriyi kaybetmekten korkulmuyorsa, cerahat (tıbbî müdâdele) ile alınmalıdır."<sup>235</sup>

---

zamanda, şeytâna uyan ve şeytanın yolunda giden bazı fen bilginleri, ilimlerini kötüye kullanarak, Allah'ın hilkatini değiştirecekler. Yaratılışın şeklini veya sıfatını değiştirerek durumunu başka şekle sokacaklar, fitratının kemaline götürecek yerde bozacaklar, cıgırından çıkaracaklar. Genlerinin üzerine oynamak veya daha değişik ilmî gelişmelerle daha gelişme çağındaki olan bir menî, annesinin karında olan yavrunun şeklini değiştireceklerdir. O hayvan cinsinden bambaşka bir mahluk'un doğmasına vesile olacaklardır. Belki insanda insan denilmeyecek kadar değişik bir mahluk'un doğumuna, yol açacaklardır. Veya biri çıkacak sadece organlarından istifade edilmek üzere "hilkat garibesi" insanların doğumlarına yol açacak kadar, ana rahminde bulunan bir yavrunun üzerinde değişiklikler yapacaklardır. Ana rahminde bulunan yavrunun üzerinde oynayarak; insandan, insandan başka her şeye benzeyen bir şeyin doğmasına bile yol açabilirler. Şeytana tabi olanlar, Deve ve Fil gibi hayvanların yavruları daha annelerinin karında iken üzerlerinde ve genlerinde değişiklikler yapacak korkunç ve tehlikeli varlıkların doğmalarına yol açacaklardır. Belki, fil büyüklüğünde bir böcek, kartal büyüklüğünde bir sivri sinek, koyun küçüklüğünde bir deve... Otuz metre boyunda bir insan...Ve bunlara benzer değişiklikler yapılabilecektir gelecekte... Halkın (insan ve hayvanların değişikliği üzerine yapılan çalışmaları) başlıngıçta belki insana hoş gelecek ve hatta bazı faydalan olabilecektir. Mesela otuz kilo et veren bir koyundan belki üçyüz kilo ve hatta üç ton et alınacaktır. Ama sonuçta insanlığa büyük bir hüsrana ve zarar verecektir. Zira:

"Ve kasem olsun ki elbette onları sapıtacağım ve her halde onları ümniyelere düşürüp, olmayacak kuruntularla aldatacağım. Ve kasem olsun ki elbette onlara emredeceğim de, hayvanların kulaklarını dilecekler. Ve lâbüdd onlara emredeceğim de, Allah'ın halkını tağyir edecekler." Buyurulduktan ve bu değişikliğin zamanla meydana geleceğini zımnen bize haber verdikten sonra, Allâhü Teâlâ şöyle buyurdu:

"Ve her kim Allah'ı bırakıp, Şeytan'ı veliyy ittihâz eder (ve şeytana tabi olup Allah'ın halkını değiştirirse) şüphesiz açıktan açığa hüsrana düşmüştür." Bundan doğacak olan zarara sadece o kişiye değil; yaptığı işe göre belki bütün insanlığa olacaktır. İnsanlık, yaratılışı değiştirmenin sonunda büyük bir zarara uğrayacaktır. Açık bir zarar... Allah muhafaza etsin! Mütercim...

<sup>228</sup> İnsanları iğdiş etmek caiz değildir.

Ibni Ömer (r.a.) buyurdular: Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, şöyle derdi: -"Allah'ın mahluklarını arttıranları iğdiş etmeyin (burmayın)". Kurtubi Tefsiri: 3/390, Bir insanı burmak büyük musibetlere sebeptir. İnsana büyük bir haksızlık. İnsan haklarını çiğnemektir. Allah'ın kullarına yapılan en büyük zulümlerdendir.

<sup>229</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/645-647.

<sup>230</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/647.

<sup>231</sup> Müsle lugatta, bir kişinin kulağı ve burnu gibi bir uzvunu kesmektir. Burada zikredilen ise, zekerinin kesik olması veya iğdiş yoluyla zekerinin hükmen kesilmiş olması demektir. Fıkıh kitaplarında Müsle hakkında uzun malûmatlar vardır. Bir kişinin zekerini kesmek ve onu iğdiş etmek insan haklarını çiğnemek ve bir insana yapıla cak en büyük işkence olduğu için bu âyet-i kerimeyle haramdır... Hatta böylelerini hizmette kullanmak da mekruhtur.

<sup>232</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/647.

<sup>233</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/647-648.

<sup>234</sup> Şafîî mezhebi usûl-u fıkıhında vacib, farz manasınadır.

<sup>235</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/648.



## Yaşlıların Gençlere Benzemesi

Ondan: "Veşr", yaşlı kadınların genç kızlara benzemek için ön dişlerini inceltmesi, dişlerini keskinlettişirmesi ve dişlerinin arasını açmaktır.<sup>236</sup>

## Yüzünün Tüylerini Yolması

Ondandır: "Tenemmus" Kadının yüzünün tüylerini yolmasıdır. Kadın, yüzünün tüylerini yolmak ve kaşını aldirmekle süslendiği zaman, "Kadın yüzünün tüylerini aldı," denilir.

"Nâmısa," kadınların yüzlerinin tüylerini ve kaşlarını cımbız, nakış fırçası (ve diğer âletlerle) alan makyajcı kadın, demektir.<sup>237</sup>

## Tabî Halini Bozanlar

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, gerçekten;

1- "Nâmısa,"

2- "Mütenemmısa,"

3- "Vasıla,"

4- "Müstevsile,"

5- "Vâsime,"

6- "Müstevşime,"

8- "Müstevşıra"

9- Benzerî şekillerle kadınların tabiatını bozanlara Efendimiz (s.a.v.) hazretleri lanet ettiler<sup>238</sup>

"Vasıla," başkasının saçlarını kendi nefesine (başına) eken kadın, demektir.

"Müstevsile," başkasına bu saç başına ekmesini emreden ve isteyen kadındır.<sup>239</sup>

## Vasıla ve Müstevsile

İbni Melek (r.h.) buyurdular:

"Vâsıla," başkasının başına başkasının saçını ekleyen (ve eken) kadın, demektir.

"Müstevsile," başkasından, kendi başına saç eklenmesini isteyen kadındır.

Bu işlerde kadın ve erkek eşittirler.<sup>240</sup>

## İnsan

Bu durum (bir kişinin saçtan peruk yapmasının günah olması, perukun yapıldığı saçın) Ademoğlu saçı olduğu zamandır. Çünkü insan oğlu çok saygı değer bir varlıktır.<sup>241</sup> Bundan dolayı insan oğlunun hiçbir uvezundan (ve parçasından) faydalanmak mubah değildir...<sup>242</sup>

## Hayvan Saçlarından Peruk

<sup>236</sup> Diş temizliğiyle, genç kızlara benzemek için dişlerini inceltmek ayrı şeylerdir. Birbirine karıştırmamak gerek... Çünkü diş temizliği ağız ve diş sağlığı için çok önemli ve sünnettir...

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/648.

<sup>237</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/648-649.

<sup>238</sup> Efendimiz {s.a.v.) hazretleri hadis-i şeriflerinde buyurdular:

İbni Abbâs (r.a.) hazretlerinden rivayet olundu: Buyurdular:

" Vasıla,"

"Müstevsile."

"Nâmısa,"

"Mütenemmısa,"Vâsime,"

£JJı "Müstevşime," Bir hastalık olmaksızın bunu isteyen kadınlar mel'undurıar. Ebû Davud (r.h.) hazretleri bu hadis-i şerifin tefsirinde buyurdular: "Vasıla," Kadınların saçlarına saç ekleyen kadındır. "Müstevsile," bu işin kendisine yapıldığı kadındır. "Nâmısa." Kaşları nakşeden ve hatta onu incelten kadındır. ı "Mütenemmısa." bu işin kendisine yapıldığı yani kaşlarını incelten kadındır. "Vâsime," sürme veya mürekkep ile kişilerin yüzlerine dövme yapanlardır.

"Müstevşime," dövme işinin kendisine yapıldığı kadındır, yüzüne, eline, kollarına veya vücuduna dövme yaptıranlardır... Ebû Davud: 3639.

<sup>239</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/649-650.

<sup>240</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/650.

<sup>241</sup> Allâhü Teâlâ insan oğlu için şöyle buyurdu:

"Şanım hakkı için. biz benî Âdem'i terkîm ettik . karada ve denizde binetlere yükledik ve hoş hoş nimetlerden besledik, yarattıklarımızdan çoğunun üzerine geçirdik! ei-İsrâ: 17/70

<sup>242</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/650-651.

Ama insanların dışındaki varlıkların saçları (ve sunî saçların) başa eklenmesinde (veya insan oğlunun saçının dışındaki saçlardan yapılan perukların giyilmesinde) bir beis ve sakınca yoktur.<sup>243</sup>

### Peruk veya Saç Örgüleri

Kadınların deve ve tavşan (gibi hayvanların tüylerinden) saç örgüleri edinmeleri caizdir.

Bu konuda tafsilâta şöyle denildi:

Eğer kadının kocası yoksa (evli değilse) yine bu tür saç örgülerini edinmeleri caiz olmaz. Eğer kadın, bunu kocasının izni veya (eğer câriye ise) efendisinin izniyle yaparsa caizdir. Yok eğer kocası razı olmazsa caiz olmaz...

Eğer bu işi küçük (daha âkile ve bâliğa olmamış) kız çocuklarına yaptırırlarsa, o küçük kız çocuğu günahkâr olmaz. Çünkü o mükellef değildir. O işi yaptıran günahkâr olur...<sup>244</sup>

### Koltuk Altı Kıllarında Temizlik Şekli

"Tenemmus"un altına mahrem yerlerin kıllarının yolunması da girer. Çünkü sünnet olan, mahrem yerlerin kıllarının traş edilmesi ve koltuk altının da yolunmasıdır...<sup>245</sup>

### Kadınların Sürtüşmeleri

Ondandır: "Sihak", (kadınların sürtüşmeleri ve birbirlerinden şehvî olarak zevk almaları) kadının erkeğe benzemesinden ibaret olduğu için: sıfatı bakımından Allah'ın den ibaret olduğu için; sıfatı bakımından Allah'ın mahlukatını değiştirmektir.<sup>246</sup>

Bundan dolayı hadis-i şerifte şöyle buyuruldu:

-"Kadınların kendi aralarında sürtüşmeleri (lezbiyenlik) onların (birbirleriyle olan) zinalarıdır."<sup>247</sup>

### Kadına Benzemek

"Tahannüs"de böyledir. Tahannüste, erkeğin kadınlara benzemesi vardır. Tahannüs, bir erkeğin a'zalârında yumuşaklık izhâr etmesi (kadınlar gibi hareket etmesi) ve konuşurken kadınlar gibi dilini kırıp kıvrması (ve kadınlar gibi ince konuşmasıdır).<sup>248</sup>

### Livâta

Ondandır.

"Livâta"<sup>249</sup> Çünkü livâta'da, herâset (nesil yerine) konulması için yaratılan fazlalıkları başka yere defetmek vardır.

1- Bazı fakihlere göre zina cezasıdır.

2- Bazı alimlere göre hakim, bu kötü durumdan insanları alıkoymak için toplumun yararına göre ceza verebilir.

3- Livâta işini yapan ve yapılan öldürülür.<sup>250</sup>

### Tüysüz Oğlana Bakmak

Tüyü bitmemiş oğlanların yüzlerine şehvetle bakmak haramdır.

<sup>243</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/651.

<sup>244</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/651.

<sup>245</sup> Kenzul-Ummâl: 13009,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/651.

<sup>246</sup> Sihâk, kadının kadınla cinsel ilişkide bulunmasıdır. Çünkü bu tür şehvî sapıtmalar, kadının kendi cinsi olan kadından şehvî zevk alması tabiatının bir vasfının değiştirilmesidir... Normal insanın yapabileceği bir şey değildir...

<sup>247</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/651-652.

<sup>248</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/652.

<sup>249</sup> Livâta: Erkeğin erkekle cinsel ilişkide bulunmasıdır. Livâta, zina ve fahişelik gibi bir hayasızlık olup, kesinlikle haramdır. Livâtaya, oğlancılık veya homoseksüellik de denir. Livâta, insan şahsiyetine ve haysiyetine hiç bir şekilde yaraşmayan cinsî sapma ve sapıklıktır.. Livâtının tarihçesi, Lût Aleyhisselâm'ın kavmine kadar dayanır. Hz. Lût (a.s), sapıklığın, ahlâksızlığın, edepsizliğin en adisi olan livâtanın yaygın olduğu Sedum halkına peygamber olarak gönderilmiştir. Sedum halkı, daha önceki milletlerde görülmeyen bu ahlâksızlıklarından dolayı daha dünyada iken ilâhî cezaya çarptılar- Livâtanın veya başka bir ifâde ile homoseksüelliğin İslâm hukukundaki cezası;

Livâta yapanlarda son zamanlarda çok tehlikeli olan tt uru ve Alds hastalığı görülmektedir. Şehvetlerin teskini için Allâhü Teâlâ hazretleri, erkek ve dişi yaratmıştır. Erkek erkeğe cinsî yönden yönelmemeli ve kadın da kadınaErkek erkeğe cinsî yönden yönelmemeli ve kadın da kadına yönelmemelidir... Bu cinsel sapıtmalar, kesinlikle haramdır. Bunlara yol açan hareketler, davranışlar ve konuşmalar da haramdır... Mütercim.

<sup>250</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/652.

Tüyü bitmemiş oğlanlarla oturmak haramdır. Çünkü bu oğlanlar, baştan aşağıya avrettirler. Bazı rivayetlerde şöyle geldi:

-"Muhakkak ki her kadınla beraber iki şeytan vardır. Her oğlan (tüyzüz erkek çocuk) ile beraber ise on sekiz şeytân vardır."<sup>251</sup> (2/288)<sup>252</sup>

### **Put ve Heykellere Tapmak**

Ondandır:

Güneşe, ay'a yıldızlara, taşlara, putlara, heykellere tapmakta şeytanın emriyle yapılan değişikliktir...

Bunlara (güneş ay, yıldız, taş ve putlara) ibâdet etmek her ne kadar suret bakımından değişiklik değil ise de sıfat bakımından büyük bir değişikliktir. Çünkü bunlardan hiçbir şey, Allâhü Teâlâ hazretlerinin dışında kendisine ibâdet edilsin diye yaratılmadı. Bütün bu eşya, kendilerinin yaratıldığı sebep üzere, insanlar kendisinden istifâde etsinler, insanlar bunlardan yapılarına göre faydalansınlar diye yaratıldılar.<sup>253</sup>

### **Allah'ı İnkâr Etmek**

Yine Allâhü Teâlâ hazretlerini inkâr etmek ve ona isyan etmek de şeytanın emriyle meydana gelen değişikliktir. Çünkü küfür ve isyan sıfatı yönünden Allâhü Teâlâ hazretlerinin mahlûkat-nı değiştirmektir. Zira Allâhü Teâlâ hazretleri herkesi iman (nuruyla nurlanacak), taat ve ibâdet süsüyle süslenecek bir istidâd üzere yarattı. Kim Allâhü Teâlâ hazretlerini inkâr eder ve ona âsî olursa, o kişi Allah'ın kendisine verdiği bu istidadı iptal etmiştir. Allâhü Teâlâ hazretlerinin fitratının sıfatını değiştirmiştir.

Bunu şu hadis-i şerif te'yyid edip {söylediklerimizi} kuvvetlendirmektedir:

"Her doğan (çocuk) İslâm fitratı üzerine doğar. Anne ve babaları (daha sonra) onu Yahudileştirir, Hristiyanlaştırır ya da Mecûsileştirirler."<sup>254</sup>

### **A'zâları Maksat Dışı Kullanmak**

İnsanın her a'zasını (uzvunu) yaratılış gayesinin dışında kullanması da bir şeyin sıfatının değiştirilmesidir. (İnsan her bir şeyi yaratılış gayesinin doğrultusunda kullanılmalıdır...)<sup>255</sup>

### **Şeytanın Dört Şeyi**

Bu dört cümle ki onlar:

1- "Celâlin hakkı için kullarından bir mukadder pay alacağım."

2- "Ve kasem olsun ki elbette onları sapıtacağım."

3- "Ve kasem olsun ki her halde onları ümniyelere düşürüp, olmayacak kuruntularla aldatacağım."

4- "Ve kasem olsun ki elbette onlara emredeceğim de, hayvanların kulaklarını dilecekler. Ve lâbüdd (mutlaka) onlara emredeceğim de, Allah'ın halkını tağyir edecekler."

Şeytan için söylenilmiştir. Şeytanın bunları ifâde etmesi, (şu yollarladır)

1- Cisminin lisânı,

2- Fiilinin lisânı

3- Halinin lisânı...<sup>256</sup>

### **Şeytana Tabi Olanlar**

"Ve her kim Allah'ı bırakıp. Şeytanı veliyy ittihâz ederse,"

Şeytanın kendilerini davet ettikleri şeyleri, Allâhü Teâlâ hazretlerinin emirlerinin üzerine tercih, Allah'ın taat ve emirlerinden vazgeçip şeytana tabi olmakla şeytanı dost edindiler.

"Şüphesiz açıktan açığa hüsrana düşmüştür."<sup>257</sup>

Çünkü bunlar tamamen sermâyelerini kaybetmişlerdir. Bunlar, cennette bulunan mekanlarını cehennemde bir yer

<sup>251</sup> kaynağını bulamadım

<sup>252</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/653.

<sup>253</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/653.

<sup>254</sup> Sahih-i Buhârî: 1270,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/653-654.

<sup>255</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/654.

<sup>256</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/654.

<sup>257</sup> Bu âyet-i kerimeden anlaşılıyor ki, şeytana uyarak mahlukatın cismini, vasfını ve sıfatlarını değiştirenler büyük bir zarara uğrayacaklardır... O değişiklik neticede insanlığa fayda değil zarar getirecektir.

ile değiştirdiler...<sup>258</sup>

### Şeytanın Vaadleri

"0, onlara va'd verir,"  
Şeytan, insanlara vaadederek;  
1 - Uzun ömür,  
2- Tûl-iemel,  
3- Afiyet,  
4- Dünya lezzetlerine nail olmak,  
5- Makam,  
6- Mevki,  
7- İtibâr,  
8- Şan,  
9- Şöhret,  
10-Nefsânî şehvetlerin tatmini...  
11-Ve benzeri insanı kurtaramayacak şeyleri vaadederek.<sup>259</sup>

### Şeytanın Kuruntuları

"Ümnîyyelere, ümitlere düşürür."  
Şeytan, insanı ümitlere düşürür:  
1 - Asla nail olamayacakları ümitleri verir,  
2- Kabir suali yoktur,  
3- Ölümünden sonra yeniden diriliş yoktur.  
4- Hesap yoktur,  
5- Ceza yoktur,  
6- Cehennem yoktur, kuruntusunu verir.  
7- Veya hiç amel yapmadan uhrevî seaplara nail,olacağı ümidini verir...<sup>260</sup>

### Şeytan Sadece Aldatıyor

"Fakat Şeytan onlara kuru bir aldatmadan başka ne va'deder?!"  
Zarar olan şeyde menfaati izhâr etmektir.  
Şeytanın bu vaadi, (iki yol iledir:)  
1 - Ya fasit düşünceleri bizzat vermekle,  
2- Ya da dostlarının dineriyledir.  
"Aldatma," kelimesi, ya "vaad ediyor," fiilinin ikinci meföldür. Veya mefulü leh'tir.  
Yani şeytan, bunlardan hiçbir şeyi yapmıyor da sadece onları aldatmak için vaad ediyor, demektir.<sup>261</sup>

### Şeytanın Dayanağı

Bil ki, şeytanın aldatmasında en büyük dayanak ve ilkesi, dünyada bulunan şeyleri süslemektir. Şeytan dünyayı süslü göstererek, insanın kalbine kuruntular ve ümitler verir. Meselâ,  
1 - İnsanın kalbine uzun bir ömür yaşayacağı düşüncesinin gelmesi,  
2- Dünyadan emeline kavuşacağı,  
3- Maksudlarına ereceğı,  
4- Düşmanlarını istilâ edeceğı,  
5- Makam ve mevki erbabının elde ettiklerinin elbette kendisinin de kolaylıkla elde edeceğı gibi şeyleri insanın aklına getirir.  
işte bütün bunlar gurur ve aldanmadır. Zira bunları düşünen kişinin belki ömrü uzun da olmaz.  
Ömrü uzun olsa bile belki emellerine, arzu ve istelerine kavuşamaz.  
Kişinin ömrü uzun olsa ve bütün ümid ve arzuladıklarına en güzel bir şekilde kavuşsa bile hiç şüphesiz ölüm ile hepsinden ayrılacaktır. O zaman da; gam, keder ve hasretin en büyük çeşitlerine düşecektir. Zira eğer kalb,

<sup>258</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/655.

<sup>259</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/655.

<sup>260</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/656.

<sup>261</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/656.

mahbûbe (sevgiliye ve sevilen şeye) bağlanırsa, bu bağıllık şiddetli ve kuvvetüliği nisbetinde ayrılığı da o derece büyük bir tesir eder ve o nisbette gam, keder ve hasret meydana getirir...

Bundan dolayı ne güzel buyurmuşlar:

Ülfet tutma! Kimseyi candan ve gönülden sevmek!

Zira ondan kesilince büyük bir elem ve acı duyarsın...<sup>262</sup>

### Şeytan Vakit kaatilidir

Allâhü Teâlâ hazretleri bu âyet-i kerimeyle kullarını şeytana karşı uyarıyor: Şeytan, insanı aldatmak için ona ümitler veriyor, insana hile yapıyor ve insandan en aziz arzularını ve en faydalı çıkarlarını kaçırmaya çalışıyor.

263

### Kâfi Bir Nasihat

Akıllı kişi, şeytanın vesveselerine tabi olmayan ve Rahmanın rızâsına tabi olandır. Rahmanın rızâsına;

1- Kitab-i azîme sarılmak,

2- Resûm kerimin sünnetine tabi olmak,

3- Kitab ve sünnetle amel etmek...

(Bunlar onun) büyük bir fevz-u necata kavuşması içindir. Nasihat olarak bu kâfidir.<sup>264</sup>

### Şeytana Tabi Olanlar

işte onlar"

Şeytanın dostlarına işaret etmektedir. Bu kavî-i şerif mübtedâdır.

Onların varacakları yer," karargâhları. Bu kavî-i şerif de ikincimübtedâdır. "Cehennemdir."

İkinci mübtedâ'nın haberidir, (ikinci mübtedâ ile bu haber) birinci mübtedâ nin haberidirler...

Ve ondan halâsa (kurtulmaya), hiçbir çâre bulamayacaklardır."

Azabı defedecek, kaçacak ve sığınacak yer bulamazlar.<sup>265</sup>

### İlmî İnceleme

"Kaçacak yer" kelimesi "kaçınmak ve uzak/aşmak" fiilinden gelmektedir. Bir şeyden dönüldüğü ve kaçmıldığı zaman, demektir.

"ondan" kelimesi, "Kaçacakyer" kelimesinden hâl vaki olan bir mahzûfa taalluk etmektedir. Yani ondan olan, demektir. "bulamazlar," fiiline taalluk etmesi caiz olmaz. Çünkü bu fiil, veya "Kaçacakyer" kavî-i şerifine geçmez. Çünkü "Kaçacakyer"ya ism-i mekândır. İsm-i mekanlar da mutlak olarak amel etmezler. Ya da masdardır. Ve üzerine takaddüm etmeyen bir masdarm ma 'mülüdür....<sup>266</sup>

### Tasavufî Manâlar

Allâhü Teâlâ hazretleri cenneti yarattı ve cennete layık ehiller de yarattı. Onlar (sâidler ve) mesûd olanlardır.

Allâhü Teâlâ hazretleri, cehennem ateşini yarattı. Cehennem ateşine ehil kişileri de yarattı. Onlar da eşkiyâ (şekaavet ehli) olanlardır.

Allâhü Teâlâ hazretleri şeytanı yarattı. Şeytanı (insanların gözlerine) dünyayı süslemesi, davet edici ve insanları hevâ ü heves ile kötülüğü emretmesi için yarattı...

Kim, sapıtmanın ve dalâletin hakikatini dilemesinin şeytandan olduğunu ve dalâleti yaratmanın şeytandan olduğunu görürse o şeytandır.... Allâhü Teâlâ hazretleri buyurdular:

"Allah dilediğini şaşırtır, dilediğini doğru yola çıkarır."<sup>267</sup> (2/289) (Dalâlet ve hidâyeti yaratan Allâhtır. Şeytan sebeptir...)<sup>268</sup>

### Cehennem Ehli

Kullardan mukadder pay ise Allâhü Teâlâ hazretlerinin ateş ehli olarak yaratmış olduğu bir taifedir. Şu kavî-i

<sup>262</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/656-657.

<sup>263</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/657.

<sup>264</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/657.

<sup>265</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/657-658.

<sup>266</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/658.

<sup>267</sup> El-Fatır; 35/8,

<sup>268</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/658-659.

şerifte olduğu gibi:

"Celâlim hakkı için, cinn u ins'ten bir çoğunu cehennem için yarattık. Onların öyle kalbleri vardır ki, onlarla duymazlar ve öyle gözleri vardır ki, onlarla görmezler ve öyle kulakları vardır ki, onlarla işitmezler, işte bunlar behâim gibi, hatta daha şaşkıncırlar. İşte bunlar hep o gaafiller..."<sup>269</sup>

Bu cehennem için olanlar, burada şeytana tabi olanlardır. Şeytan kulların sapıtmalarına sebep olduğu için, Allâhü Teâlâ hazretleri, şeytana lanet etti ve onu, huzurundan uzaklaştırdı.<sup>270</sup>

### Mel'ûn Olmayan Şeyler

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri;

-"Muhakkak ki dünya mel'ündür. Dünyanın içinde bulunan her şey mel'ündür. Ancak, zikrullah, ve ona taalluk eden şeyler müstesna..."<sup>271</sup>

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin bu hadis-i şeriflerinde dünyaya lanet okumaları ve dünyaya buğzetmeleri, sadece ve sadece dünya (sevgisinin) insanların sapıtmalarına sebep olmasından dolayıdır...

Şeytan da böyledir. (Şeytan da insanların dalâlete düşmelerine sebep olduğu için lanete uğramıştır.) Şeytan ancak ezeli u-zaklıkla dalâlete düşmüş olanlara vaadlerde bulunur ve sapıtır. Bundan dolayı ondan, ezeli meşietle takdir olunmuş şirk doğmaktadır...<sup>272</sup>

### Cennet Ehli Olanlar

Amma Allâhü Teâlâ hazretlerinin cennete ehil olarak yarattıkları ise, onu yaratmadan Önce Allâhü Teâlâ hazretleri, kendisine mağfiret kıldı, günahlarını bağışladı. Allah, kimin günahlarını mağfiret kılarsa o kişi, hiçbir şeyi Allah'a şirk koşmaz...

Şeytanın Rahmeti Ümidi

İbni Abbas (r.a.) hazretleri buyurdular:

"Ve rahmetim ise herşeye vâsıdır (kuşatmıştır)." <sup>273</sup> Âyet-i kerime indiği zaman, İblisin rahmeti ümit etmesi u-zadı ve:

"İleride onu, bilhassa onlar için yazacağım ki; korunurlar ve zekât verirler. Hem onlar ki, âyetlerimize iymân ederler." <sup>274</sup> Şeytan Allah'ın rahmetinden ümidini kesti...<sup>275</sup>

### Yahudi ve Hristiyanların ümitleri

"İleride onu, bilhassa onlar için yazacağım ki; korunurlar ve zekât verirler. Hem onlar ki, âyetlerimize iymân ederler." <sup>276</sup> Âyet-i kerimesi nazil olunca, Yahudî ve Hristiyanlar, Allah'ın rahmetini ümid eder oldular. Sonra;

"Onlar ki, yanlarında Tevrat ve İncil'de yazılı bulacakları o Resûl'e, o Ümmî Peygamber'e ittiba ederler. O, onlara ma'rûf ile emreder ve onları münkerden nehyeyler ve temiz/hoş şeyleri kendileri için helâl, murdar şeyleri üzerlerine haram kılar. Sırtlarından ağır yüklerini ve üzerlerindeki bağları, zincirleri indirir atar. O vakit ona iymân eden, ona kuvvetle tazim eyleyen, ona yardımcı olan ve onun nübüvetiyle beraber indirilen nuru takip eyleyen kimseler; işte o murada eren müflihîn onlar..."<sup>277</sup>

Bu âyet-i kerime nazil olunca, Yahudî ve Hristiyanlar da Allâhü Teâlâ hazretlerinin rahmetinden ümidlerini kestiler. Böylece Allah'ın rahmeti sadece mü'minlere has oldu.<sup>278</sup>

### Allah'ın Rahmeti

Böylece Allah'ın rahmeti sadece mü'minlere has oldu. Mü'mînler, rahmet için yaratılmışlardır. Mü'minler cennete girmek için yaratılmışlardır. Mü'minlere, ebediyyen ilâhî rahmet vardır.<sup>279</sup>

<sup>269</sup> el-A'râf: 7/179,

<sup>270</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/659.

<sup>271</sup> Tirmizi: 2244, İbni Mace: 2102, Tuhtefü'l-Ahvezi: 2359, Bu hadis-i şerif şu kelimelerle de geçmektedir:

-"Muhakkak ki dünya mel'ündür. Dünyanın içinde bulunan her şey mel'ündür. Ancak, zikrullah, ve ona taalluk eden şeyler, âlim ve müteallim (talebe) hariç..." Tirmizi: 2244, Bu çağda günah bataklığından kurtulmak için, zikrullah'a, evrâd ve ezkâra sarılmalı ve iim ile uğraşılmalıdır. Günde yarım saat de olsa mutlaka bir talebe gibi derse çalışmalıyız, ilme çalışmalıyız. Gidip şer'î ilimleri ders olarak almalıyız. Şer'î ilimlere vesile olan Arabî ilimleri öğrenmeliyiz. Yaşımız ne olursa olsun, Kur'ân ehli olmaya çalışmalıyız. Belki bu amelimiz bizim kurtuluşumuza vesile olabilir...

<sup>272</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/659-660.

<sup>273</sup> el-A'râf: 7/156

<sup>274</sup> el-A'râf: 7/156

<sup>275</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/660-661.

<sup>276</sup> el-A'râf: 7/156

<sup>277</sup> el-A'râf: 7/157

<sup>278</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/661.

<sup>279</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/661-662.

## Şeytan ve Ona Tabi Olan

Azab ise şeytana ve ona, insanlardan ve cinlerden tabi olanlar için ebedidir. Onlar ebediyyen cehennem ateşinde kalacaklardır. Allâhü Teâlâ hazretleri buyurduğu gibi:

İşte onların varacakları yer cehennemdir. Ve ondan halâsa, hiçbir çâre bulamayacaklardır."<sup>280</sup>

Hafız buyurdu:

Bizim Pîrimiz söyledi: Hatâ kalemin üzerinde yapılmış bir iş değildir. Yaratıcı bir nazar ettiği zaman, bütün hatalar yıkanmış olur.

Bunu iyi anla! İnşallah kurtuluşa erersin!<sup>281</sup>

## İmanın Mükâfatı Cennettir

Yüce Meali:

İymân edip de iyi iyi işler yapan kimselere gelince: Yarın onları altından ırmaklar akar cennetlere koyacağız. Ebediyyen onlarda kalacaklar. Hakka Allah vadi... Allah'tan daha doğru sözlü kim olabilir?!1ZZ

0, sizin kuruntularınızla da değil, ehl-i kitâb'ın kuruntularıyla da değil. Kim bir kötülük yaparsa onunla cezalanır ve Allah'tan beride ne bir velî bulabilir, ne de bir nasır...123

Gerek erkekten, gerek dişi; her hangi bîr kişi de mü'min olarak iyi işlerden bir iş tutarsa, işte böyleler cennete girerler ve zerrece hakları yenmez.124<sup>282</sup>

## Tefsîr-i Şerif:

"İymân edip de iyi iyi işler yapan kimselere gelince:"

Amellerin sâlih olmaları ihlaslarındadır... (Bir amel ihlâs ile yapıldığı nisbette sâlih ameldir.)

"Salih amel", kendisiyle Aljâhü Teâlâ hazretlerinin rızâsı aranan (ve Allah rızâsını kazanmak ihlâsı ile) yapılan amellerdir. Salih amel, namaz, zekât ve bu ikisinin dışında olan bütün ibâdetleri içine alır.<sup>283</sup>

## Cennetin Pınarları

"Yarın onları altından ırmaklar akar cennetlere koyacağız."

1- Su,

2- Süt,

3- Şarap,

4- Bal, nehirleri akar<sup>284</sup> ...

"Ebediyyen onlarda kalacaklar."

Ebediyyen cennette ikâmet edeceklerdir, ili "Ebediyyen", kelimesi zarfıyyet üzerine mensûbtur. Ebed, istikbâlin istiğrakıdır.<sup>285</sup>

## Salih Amel ve İman

Haddâdî (r.h.) buyurdular:

Bu âyet-i kerime'de Allâhü Teâlâ hazretleri, iman ve taatin arasını (bir cümlede) topladı. Ve:

"İymân edip de iyi iyi işler yapan kimselere gelince!" buyurdu. Bu ifâdeler: "(Kişi) imanlı (olduğu zaman) taatin ihlâli ve ma'siyetlerin işlenmesi (kendisine) zarar vermez!" (gibi) bâtil tevehhümlere dalan kişilerin tevehhümünün bâtil olduğunu, beyân etmek içindir, tman ehlinin ma'siyetleri kendilerine zarar verir; taat küfürle beraber menfaat vermediği gibi...<sup>286</sup>

<sup>280</sup> en-Nisa: 4/121,

<sup>281</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/662.

<sup>282</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/663.

<sup>283</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/663-664.

<sup>284</sup> Takva ehli olan mü'minlere vaad edilen cenneti Allâhü Teâlâ şöyle beyân etmektedir:

"Onda ırmaklar var; bir sudan ki. bozulması yok. İrmaklar var; bir süten ki. tadı değişmez. İrmaklar var; bir şaraptan ki, içenlere lezzet. İrmaklar var; bir baldan ki, safı süzme. Hem onlara semerelerin (hasılatın) her türlüşünden var... Hem de rablerinden bir mağfiret var... Hiç bunlar o ateşte muhalled (sonsuz) olan ve kaynar bir mâyiden (akıntıdan) sulanıp da bağırsaklarını parçalamakta bulunan kimselere benzer mi?" Muhammed: 47/15,

<sup>285</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/664.

<sup>286</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/664-665.

## Sevabın Tahakkuku İçin...

Yine bu "İymân edip de iyi iyi işler yapan kimselere gelince!") kavlı-i şerifle, sevabın tahakkuku için bu iki işin yani iman ve amelin şart olduğu beyân edilmiş oldu...<sup>287</sup>

## Allah'ın Vaadi Haktır

"Hakka Allah vadi..."

Allâhü Teâlâ hazretleri bu vaadi onlara vaadetti. Allah'ın bu hak vaadi hak olarak tahakkuk etti.

Birincisi, kendi nefsinin te'kid içindir. Çünkü o vaad'den önce bulunan isim cümlesinin mazmunu (manası)dır.

Çünkü vaad: Vaki olmadan önce kendisine ulaşacak olan bir menfaati haber vermekten ibarettir.

İkincisi İse, başkasını te'kid içindir. Haber, haber olması cihetinden kizbe ve sıdka ihtimali vardır.<sup>288</sup>

## Allah'ın Vaadi Doğrudur

"Allah'tan daha doğru sözlü kim olabilir?!"

Istifhâm-ı inkârıdır. Yani Allâhü Teâlâ hazretlerinden daha doğru sözlü ve vaadine daha sadık hiçbir kimse yoktur, demektir. Muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretleri, konuşan herkesten daha doğru sözlüdür. Onun vaadi, makbul olmada (bütün vaadlerden) daha evlâdır. Şeytanın vaadi ise sadece bir hayâl ve kuruntu olup, hâsıl olmaktan yoksundur.

"söz" kelimesi, temyiz olmak üzere mensûbtur. ve vu kelimeleri de gibi birer masdardırlar.<sup>289</sup>

## Sevâb Kuruntularla Olmaz

"O, sizin kuruntularınızla da değil,"

"Kuruntu," kelimesinin cemiidir. Farsça, "Arzu etmek," demektir.

"Ehl-i kftâb'ın kuruntuları da değil..."

Ey Müslümanlar! Allâhü Teâlâ hazretlerinin vaadettiği sevâblar, sizin kuruntularınızla hâsıl olmaz. Kitab ehli (Yahudî ve Hristiyanların) kuruntuları da hâsıl olmaz. Sevâb, ancak iman ve sâlih amel ile hâsıl olur.<sup>290</sup>

## Müslümanların Arzuları

Müslümanların arzuları, iman ettikten sonra, küçük ve büyük bütün günahlarının bağışlanacağı ve artık Allâhü Teâlâ hazretlerinin kendilerini muaheze ve muhakeme ve muhasebeye çekmeyeceği kuruntusuna kapılmaktadır. (Ki bu yanlıştır.)<sup>291</sup>

## Kitab Ehlinin Kuruntuları

Kitab ehlinin kuruntuları da;

1-Allâhü Teâlâ hazretlerinin kendilerine azab etmeyeceğine inanmaları,

2-Allâhü Teâlâ hazretlerinin kendilerini ancak belirli (birkaç gün) ateşte yakacağı kuruntularıdır<sup>292</sup>.

Çünkü

<sup>287</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/665.

<sup>288</sup> Haberin sıdka ve kizbe ihtimali, o haber yalan da olabilir doğru da olabilir, demektir. Haberin sıdkı ve kizbi hakkında "Belâğât" ilminin bir fennî olan "İlm-i Meânî"nin imam ve âlimleri ihtilâf etmişlerdir.

1- Habeberrin sıdkı (doğruluğu) vak'aya uygun olması; haberin kizbi (yalanlığı) ise vak'aya uygun olmamasıdır. Bu ehli-i sünnet âlimlerinin belâğât alimlerinden İmam Sekkâkî, Hatibu Dimişki, Abdulkâhîr. Seyyid Şerif Cürcânî ve Zemahşerî (r.h.) ve diğer imamların görüşleridir.

2- Haberin sıdkı ve kizbi (doğru ve yalan olması) haber veren kişinin inancına -hatalı da olsa- uygun olup olmamasıdır. Bu mutezileden, Nazzâm'ın fikridir.

3- Haberin sıdkı inancına uygun olmakla birlikte vak'aya uygun olması; haberin kizbi de kişinin inancına uygun olmamakla birlikte vak'aya da uygun olmamasıdır. Bu mutezileden Cahiz'in fikridir. Telhis, s. 12, Bu konuda daha geniş bilgi için bakınız: Miftâhü'l-Ulûm, s. 166, İmam Sekkâkî. Darü'l-Kutubi'l-İlmiyye, El-Mutawel. Şerhu Telhisi Miftâhü'l-Ulûm, s. 172-178. Taftazânî, Darul-Kutubil-İlmiyye.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/665.

<sup>289</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/666.

<sup>290</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/666.

<sup>291</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/666.

<sup>292</sup> Çünkü Kitab ehlinin bu kuruntuları Bakara sûresinde şöyle beyân edildi:

"Bir de dediler:

-"Bize sayılı birkaç günden maada asla ateş dokunmaz".

-"Siz" de. "Allah'tan bir ahid aldınız mı?.. Böyle ise, Allah asla ahidinde hulfetmez. Yoksa Allah'a karşı bilemeyeceğiniz şeyler mi söylüyorsunuz?" Bakara: 2/80.



"Bir de yahudî ve Hıristiyanlar: "Biz Allah\*ın oğulları ve sevgilileriyiz" dediler."<sup>293</sup> Dolayısıyla bize azab etmez, dediler<sup>294</sup> ...

### Hüsn-ü Zan Güzel Amel İster

Hasan Basrî (k.s.) hazretleri buyurdular:

-"İman temennî etmekle olmaz. Lakin iman, kalbe yerleşen ve amel ile tasdik olunandır. Bazı kavimleri (toplulukları) mağfiret olunma ve bağışlanma temennisi ve kuruntuları oyaladı. Hatta hiçbir hasene ve salih amel işlemeden (ölüp) dünyadan ayrıldılar. Bunlar:

-"Biz, Allah'a hüsnü zann besliyoruz," dediler. Yalan söylediler. Eğer Allâhü Teâlâ hazretlerine hüsn-ü zan beslemiş olsalardı, elbette (hüsnü amel yani) güzel ameller işlerlerdi!"<sup>295</sup> (2/290)<sup>296</sup>

### Ümit ve kuruntu

(Âlimlerin) bazıları buyurdular:

Reca kişiyi amellere yaklaştıran ümitlerdir. Yoksa (eğer kişiyi amellere yaklaştırmıyorsa.) o jlx,î "Kuruntu"dur. Kuruntu ölümdür. Çünkü kuruntu, hayatın faydalarını ta'til etmeyi gerektirir...<sup>297</sup>

### Güzel Ameller Pazarı

Sa'dî (k.s.) buyurdular:

Kıyamet, kavuşma ve kaybetme pazarıdır.

Menzillere iyi amellerle kavuşulur.

Nice saat getirip götürdüler.

Eğer o gün utanan bir müflis ise,

Amelleri elinden gitmiştir.

Bir adam ki çok güzel ameller işlemiştir.

O, Hak Teâlânın dergâhında en ön menzillere erişmiştir.<sup>298</sup>

### Amele göre Ceza...

Sonra Allâhü Teâlâ hazretleri, geçen cümlemin hükmünü te'kid etti. Ve Buyurdu:

"Kim bir kötülük yaparsa,"

Çirkin bir amel işlerse, "Onunla cezalanır,"

Hem dünyada ve hem de âhirette...<sup>299</sup>

### Mü'minlerin Cezaları

Rivayet olduğuna göre. Bu âyet-i kerime nazil olduğunda, Hazret-i Ebû Bekir (r.a.), Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine sordular:

-"Bununla beraber kim kurtulur ya Resûlallah ?" Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Sen hiç mahzun olmaz mısın? Kederlenmez misin? Üzülmez misin? Hastalanmaz mısın? Sana hiç sıkıntı dokunmaz mı?" Hazret-i Ebû Bekir:

-"Evet! Ya Resûlallah " Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"işte o ceza budur!"<sup>300</sup>

<sup>293</sup> El-Maide: 5/18.

<sup>294</sup> Naklolunuyor ki. müslümanlarla kitap ehli birbirlerine karşı öğünmüşler. her biri Allah katında kendilerinin daha hayırlı olduğunu iddia etmiş, kitap ehli: "Bizim peygamberimiz sizin peygamberinizden önce, kitabımız kitabınızdan öncedir ve biz İbrahim'in dini üzereyiz" demişler. Yahudiler, "cennete ancak yahudi olanlar girecek";

Hıristiyanlar da, "Ancak Hıristiyan olan girecek" diye iddia etmişler. Müslümanlar da:

"Bizim peygamberimiz, sizin peygamberinizden sonradır ve peygamberlerin sonuncusudur, kitabımız da sizin kitabınızdan sonra ve onlara hakimdir. Ve biz İbrahim, İsmail ve İshak dini üzereyiz, cennete ancak bizim dinimizde olanlar girecek" demişler. Bunun üzerine bu âyet ve devamı inmiş ve böyle kuru kuru öğünmelerle kuruntular, ümitler, temennilerle cennete girilemeyeceği anlatılmış ve onun yolunun iman ve salih amel olduğu gösterilmiştir

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/667.

<sup>295</sup> Keşşaf: c.1. s. 701.

<sup>296</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/667-668.

<sup>297</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/668.

<sup>298</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/668.

<sup>299</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/668-669.

<sup>300</sup> Bu hadis-i şerifin metni şöyledir:

Rivayet olundu: Hazret-i Ebû Bekir (r.a.),

-"Ya Resûlullah (s.a.v.)!

## İftrât ve Tefrite Düşmeyin

Ebû Hüreyre (r.a.) hazretleri buyurdular: -"Allâhü Teâlâ hazretlerinin;  
"Kim bir kötülük yaparsa onunla cezalanır ve Allah'tan beride ne bir velî bulabilir, ne de bir nasîr..." Kavl-i şerifi nazil olduğunda, biz üzüldük, ağladık ve Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine;  
-"Ya resûlallah (s.a.v.)! Bu âyet-i kerime hiçbir şey bırakmadı!" dedi. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri:  
-"Nefsim yed-i kudretinde olan'a yemin olsun ki; bu âyet-i kerime nazil olduğu gibi... Lakin sizler, kolaylaştırın, yaklaşın, sevabı işlemeye çalışın, iftrâfa düşmeyin. Zira kendinizi aşırı bir şekilde (nafîle) ibâdetlere zorlarsanız sonra size bıkkınlık gelir, ibâdet etmekten üşenirsiniz ve ibâdetleri terkedersiniz."  
Makâsıdu'l-Hasene'de de böyledir<sup>301</sup>.

## Allah'tan Başka Dost

"Ve Allah'tan beride ne bir velî bulabilir, ne de bir nasîr (yardımcı)..."  
Kendisi için Allah'tan başka dost bulamaz, demektir. Birine Allâhü Teâlâ hazretlerinin dostluğu ve yardımı geçtiği zaman, artık; ona kim dost olabilir? Kim ona yardım edebilir? Kim ondan azabı defedebilir?<sup>302</sup>

## Hakk Yenilmez

"Kim salih (amellerden) amel ederse;"  
"Tebğîz"<sup>303</sup> içindir. Yani ondan bazı, ve ondan bir şey, demektir. Çünkü herbir kimse için bütün amelleri işlemek mümkün değildir. Zira herkes bütün amellerle mükellef değildir. İnsanlar, salih amellerden ancak mükellef olduğu ve yapabildiği gücünün yettiğini yapar.... Zira nice mükellefler vardır ki, üzerine hac, cihâd ve zekât kendisine farz değildir. Hatta bazı hallerde namaz bile sakıt olur.<sup>304</sup>  
"Gerek erkekten, gerek dişi;"  
"amel eder" fiilinin altında olan zamirden hâl mevzundadır. " kelimesi beyân içindir.  
"Mü'min olarak,"  
Hâldir. (Yani mü'min olduğu halde, demektir.) Zikredilen sevabların hâsıl olması için, imanın amele yakın olması şarttır. (Bu amelleri yapan kişinin mü'min olması şarttır.) Zira kendisinde iman bulunmadığı halde bu amelleri işleyen kişinin amelinde fayda olmaz.  
"Cennete girerler ve "İşte böyleler,"  
Salih amel eden mü'minler, zerrece hakları yenmez."  
Yapmış oldukları amellerinin mükâfatından ve hak edip kazandıkları sevaplardan zerrece bile eksiltilmez.<sup>305</sup>

## Nakîr Kelimesi

"Nakîr,"<sup>306</sup> Hurma çekirdeklerinin sırtında (üzerlerinde) bulunan çukur (çizgi gibi ince) şeydir ki. Hurma ağacı oradan (çekirdeği çatlatıp) yeşermektedir.  
"Nakîr," kelimesi, kület ve hakarete (azlık, aşağılama ve horlamada) alem olarak kullanılmaktadır.<sup>307</sup>

## Âsînin Günahı Artmaz

İtaatkâr kişinin sevabından eksiklik olmadığı gibi, günah işleyen isyankâr kulun da günahından hiçbir şey artmaz

---

"0, sizin kuruntularınızla da değil, ehl-i kltâb'ın kuruntu I arıyla da değil. Kim bir kötülük yaparsa onunla cezalanır ve Allah'tan beride ne bir velî bulabilir, ne de bir nastr..." (en-Nlsa: 4/123) "Ayet-i kerimesi nâzıl olduktan sonra, nasıl sâllh olunur ve nasıl kurtulunur? Yaptığımız her kötülükle cezalandırılacağız?" dedi. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Ey Ebâ Bekir! Allah sana mağfîret buyursun! Sen hastalanmaz mısın? Sana bir musibet ve belâ isabet etmez mi? Sen hiç üzülmez misin? Mahzun olmaz mısın? Sana bir sıkıntı isabet etmez mi?" Hazret-i Ebû Bekir (r.a.) buyurdular: -"Evet!" Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular: -"İşte o {bütün bunlar} cezâlandırılmanızdır!" Müsned-i Ahmed: 6S.

<sup>301</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/669.

<sup>302</sup> EI-Makâsıdu'l-Hasene fî beyân-i Kesirin mine'l-Ahadîs-i'l-Müştehireti ale'l-Elsine, s. 367, Daru'l-Kütübn-Ümiyye,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/670-671.

<sup>303</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/671.

<sup>304</sup> Burada ki kelimelerinin birincisinin tebgîz ve ikincisinin beyân içinde olmasının ifâde etmiş olduğu ince manâları kavramak için bakınız:

Keşşaf: c. 1. s. 702,

<sup>305</sup> Keşşaf: c. 1. s. 701,

<sup>306</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/671-672.

<sup>307</sup> "Nakîr". aslında hurma çekirdeğinin üstündeki beyaz çukurcuğa denilir ki. fidan bundan biter. Nitekim yangındaki ipliğe "fetil", çekirdeğe yapışık ince kabuğa da "kıtmir" denilir ve bunlar, ölçüler ve düşük miktarlardan kinaye olur. Dilimizde de, "çok ufak tefek" yerinde "nıkır", "kıtmir" tabiri (deyimi) bilinmektedir.

<sup>308</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/672.

ve ilâve yapılmaz. Çünkü ceza veren (Allah) erhamu'r-Râhimîndir. (Rahmet edenlerin en merhametlisidir.)."<sup>308</sup>

## On Kat Verilir

Hadis-i şerifte buyuruldu:

-"Muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretleri, taat ve ibâdetlere on hesânat vermeyi vaadetti. Bir ma'siyete ise bir ceza vermeyi vaadetti... Kim kötülükten dolayı cezâlandırılırsa, (yapmış olduğu hesânatın) on sevâbından bir tanesi eksilir. Yine kendisine dokuz sevâb kalır. Birleri, onların galebe çalan kişiye yazıklar olsun!"<sup>309</sup>

## Sevâblar Kat Kat...

Nisâbü'rî (r.h.) hazretleri buyurdular:

-"Hasenat (iyiliklerin) kat kat olmasının hikmeti, taatinin başında hasımları toplandıkları zaman kul, iflâs etmesin dıyedir. (Kıyamet günü hasımları haklarını almak için kulun başına toplandıkları zaman) bir sevâb onlara verilir, yine kendisine dokuz sevap kalır. Böylece kulun haksızlıkları, zulümleri ve kötülükleri onun hasenatının katlarından ödenmesi olur; aslından değil... (Hasenatının aslı yine kendisine kalmış olur.) Fazla verilen sevaplar, Allâhü Teâlâ hazretlerinin bir fazl-u keremidir. Hasenenin aslı ise bir'dir. Böylece kul yine adaletli olarak bir hasene (bir sevâbiyle) kalmış olur..."<sup>310</sup>

## Fazladan Verilenler

İmam Beyhakî (r.h.) hazretleri, "el-Ba's" isimli kitabında buyurdular:

-"(Hasenata verilen) fazlalıklar, Allâhü Teâlâ hazretlerinin bir fazl-u keremidir. Kullar ona taalluk etmezler. Oruca taalluk etmedikleri gibi... Belki Hak Teâlâ hazretleri, onları kendi tarafından bir fazl-u kerem olarak kulları için biriktirmektedir. Onları toplayıp, kul, cennete girdiğinde orada onları kullarına verecektir..."<sup>311</sup>

## Sa'dî (k.s.) buyurdular:

iyi görüşlü adam'a çalış ve amel et, demene gerek bile yok.

Birine verir Allah fazladan eğer yazılırsa sevap.

Ey canım! Bu gün hemen taat ve ibâdete sanl ki, yarın canın kalmasın hasımların altında iflâs!

Hayır yoluna gir. Taat yap. Lakin kulun yapabildiği hayır fiilleri işle!

Senin yapabildiğin her şey onun tedbiriyledir. İbâdetlere sarıl; o fazl-u kereminden kat kat veriri (2/292)<sup>312</sup>

## Allah'ı Bilmek

Bil ki, bütün salih ameller, imanın nurunu ziyâde kılar. Sana, taat ve hasenata sarılmanı ve meârif-i ilâhiyeye (ilâhî marifetlere) vâsıl olmanı tavsiye ederim! Muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretlerini bilmek, amellerin en faziletlisidir.

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine denildi:

-"Ya Resûlallah (s.a.v.) en faziletli ameller nelerdir?" Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Allâhü Teâlâ hazretlerini bilmek ve tanımaktır." Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine denildi:

-"Hangi ilmi murâd ediyorsunuz?" Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Noksan sıfatlardan münezzeh olan Allâhü Teâlâ hazretlerini bilmeyi...! Sahabeler:

-"Ya Resûlallah! Biz amelden soruyoruz; siz bize ilimden cevâb veriyorsunuz?" dediler. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Muhakkak ki ilim ile beraber olan az amel fayda verir; (fakat) cehaletle beraber olan çok ilim menfaat veremez."<sup>313</sup>

Bu da ancak bâtını (iç alemini, gönül dünyasını ve kalbini) tevhîd'in cilâsı ile parlatmak ve çeşitli zikirlerin

<sup>308</sup> Keşşaf: c. 1, s. 602.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/672.

<sup>309</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/672-673.

<sup>310</sup> İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/673.

<sup>311</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/673.

<sup>312</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/673-674.

<sup>313</sup> İhyâ-u Ulûmiddin, c. 1, s. 8, Bu hadis-i şerifin son bölümü İhyâ-u Ulûmiddin'de şöyledir:

-"Muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretlerini bilmekle beraber olan az amel fayda verir; (fakat) Allâhü Teâlâ hazretlerini bilmemek (ve cehaletle) beraber olan çok ilim menfaat veremez."

nuruyla aydınlatmakla olur. Bunu da ancak alimler, akıl erdirip anlarlar...<sup>314</sup>

## Tasavvufî Manâlar

Bu âyet-i kerimelerde şu işaretler vardır:

"O, sizin kuruntularınızla da değil,"

Yani, halkın avamlarının kuruntularıyla değildir. Avam halk, günah işler, tevbe etmez ve Allâhü Teâlâ hazretlerinin günahlarını bağışlamasını ümit ederler. Halbu ki Allâhü Teâlâ hazretleri,

"Bununla beraber şüphe yok ki ben, tevbe eden ve iman e dip salih amel yapan, sonra da doğru giden kimse için gaffarım!"<sup>315</sup>

"Ehl-i kitâb'ın kuruntularıyla da değil."

Kitab ehli olan ulemâ-i sù'durlar. Halkı, mezmûm (yerilen dünyevî çıkarlar elde etmek için mü'minleri) aldatan sahte şeyh ve kötü âlimlerdirler. Sahte şeyh ve kötü âlimler, halkın, hakkı talep etme (ve doğruyu) bulma, ciddiyetle çalışma ve mücâhede yolunda, (karşılarına çıkıp) yollarını kesmektedirler.

Kim bir kötülük yaparsa onunla cezalanır."

Günahtan sonra, günah kirinin ve pasının kalbin aynasının üzerine izhâr olmasıyla hemen cezalandırılır. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdıkları gibi:

Bir kul, herhangi bir günah işlediği zaman, onun kalbinin üzerine simsiyah ber nokta ile noktalanır. Eğer kul tevbe eder ve (Allah'a) dönerse, (kalbi) cilalanır."<sup>316</sup>

"Ve Allah'tan beride bir velî bulamazlar."

Kendisini ma'siyetin zulumâtından, tevbe ile taatin nuruna çıkaracak bir veli bulamazlar.

"Ve nasîr (yardımcı) da bulamazlar."

Allâhü Teâlâ hazretlerinden başka kendisine, nefis-i emmârenin üzerine zaferle yardım edecek, kendisini nefsin sıfatlarından tezkiye edecek ve şeytana karşı kendisine yardım edecek; ve kendisinden şeytanın şerrini ve hilelerini defedecek kimseyi bulamaz...

"Kim iyi işlerden bir iş tutarsa," Hâlis ve muhlis ameller yaparsa,

"Gerek erkekten, gerek dişi,"

Burada, erkek ile kalbe, dişi ile de nefis-i emmâreye işaret etmektedir.

"Mü'min olarak..."

Bu amellerde ihlaslı olursa,

"İşte böyleler cennete girerler."

Manâsı, muhakkak ki kalb, kendisinin üzerine vacip olan ulvî âlemlere dönüş için tevbe edip amel ettiği ve süflî âlemlerden yüz çevirdiği, gözünü Hakk Teâlâ hazretlerinin (mâsivâ'nın) dışında her şeye kapattığında, kurbet ve vuslat cennetine girmek kendisine vacip olur.

Nefis de kendisinin üzerine vacip olan hevâ-ü hevesin nazlarını terkettiği, ubudiyette Allâhü Teâlâ hazretlerinin haklarına riâyet ettiği ve ibâdetlerle mutmain olduğu zaman, nefis Rabbine dönmeyi hakleder. Ve böylece âlemi ervahın cennetlerine girer. Allâhü Teâlâ hazretleri buyurduğu gibi:

"Ey o rabbine muti olan nefö-i mutmainneî 27 Sen dön o rabbine hem râdiye olarak, hem merdıyye... 29 Gir cennetime!"<sup>317</sup>

Gir kullarım içine,

"Ve zerrece hakları yenmez."

Kendilerine takdir olunan sâlih amellerden... Ve ne de yakınlık (kurubât) derecelerinden.... Ve manevî dereceleri elde etmede asla haksızlığa uğramazlar.

Allâhü Teâlâ hazretlerine hizmet edip yorulmadan (Allah'a ibâdet ve taat etmeden) Allah'ın nimetlerini temennî eden ile, Allâhü Teâlâ'nın nimetlerini temenni etmeden (sırf Allah rızâsı için) ona hizmet edip yorulan (ihlasla ibâdet edenler) bir değillerdir... Bu ikisinin arasında büyük uçurumlar ve birbirinden uzak mertebeler vardır. Zira biri, yakınlık mertebelerinin en yüksekinde; diğeri de esfel-i sâfilindedir...

Te'vilât-i Necmiyyede de böyledir.<sup>318</sup>

## En Güzel Din

Yüce Meali:

Hem kimdir o kimseden daha güzel dinli ki, özü muhsin olarak yüzünü, tertemiz İslâm ile Allah'a tutmuş ve

<sup>314</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/674-675.

<sup>315</sup> Tâhâ: 20/82,

<sup>316</sup> Sünen-i İbni Mace: 4244

<sup>317</sup> el-Fecr: 89/27-30,

<sup>318</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/675-677.

hanîf (sâde hakka boyun eğe muvahhid müsîm) olarak İbrahim milletine uymuştur. Allah ki, İbrahim'i hali! edindi.<sup>126</sup>

Halbuki göklerdeki ye yerdeki hep Allah'ındır ve Allah her şeyi muhîf bulunuyor...<sup>319</sup>

### Tefsîr-i Şerîfî:

"Hem kimdir"

Istifhâm-ı inkârîdir.

"Daha güzel dinli ki,

Haddi zâtında din ve millet, birdirler; ama itibârla değiştirler. Muhakkak ki şeriat, kendisine itaat edilir cihetiyle dindir. İmlâ edilmesi ve yazılması cihetinden de millettir. İmlâl, imlâ manasınadır.

"0 kimseden ki yüzünü, tertemiz İslâm ile Allah'a tutmuş,"

Nefsini ve zâtını İslâm ile Allah için yüzünü tertemiz olarak Allah'a tutmuş ve bu konuda hiçbir kimseye bir hak kılmamış; ne hâlikîyet ve malîyet cihetinden ne de ubudîyet (kulluk) ve ta'zîm yönünden hiç kimseye teslim olmamış...

lia "dince" kavî-i şerîfî, "daha güzel," kavî-i şerîfînden temyîz olmak üzere mensûbtur. Mübtedâ'dan menkûldür. Bunun takdîrî,

"Kimin dinî, özü muhsin olarak yüzünü, tertemiz islâm ile Allah'a tutmuş olan kişinin dininden daha güzeldir?" demektir. Fazilet iki dinin arasındadır; yoksa dinin sahiplerinin arasında değildir.

"Muhsin olarak,"

Cümle, "Müslüman oldu," fiilinin failinden hâldir. Veya hâldir.<sup>320</sup>

### Muhsin Kimdir?

("muhsin") hasenatı (iyilikleri) yapan ve seyyiâtı, (kötülükleri) terkedendir. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, ^i "muhsin", kelimesini şu mübarek hadis-i şerîfleriyle tefsir ettiler:

-"(İhsan) Senin, Allâhü Teâlâ hazretlerini görürcesine ona i-bâdet etmendir. Her ne kadar sen onu göremiyorsan; Allah seni görüyor."<sup>321</sup> İhsan, imanın hakikatidir.<sup>322</sup>

<sup>319</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/678.

<sup>320</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/678-679.

<sup>321</sup> Sahih-i Buhârî: 48. Sahih-i Müslim: 11, Bu hadis-i şerîfin tamamı şöyledir:

Ömer bin El-Hattab (r.a.) Hazretlerinin şöyle dediği rivayet edilmiştir.

-"Biz bir ara Rasûlullah, (s.a.v.) Hazretlerinin yanında otuyorduk. Yanımıza elbisesi gayet beyaz, saçları simsiyah üzerinde yolculuk eseri görünmeyen ve bizden kimsenin kendisini tanımadığı bir adam çıkageldi. Nihayet Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerinin önünde oturdu. İki dizini Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerinin dizlerine dayadı. Ellerini dizlerinin üzerine koyup (usluca) oturdu. Ve:

-HYa Muhammedî Bana İslâm'dan haber ver (İslâmı anlat), dedi. Rasûlullah (s.a.v.) Hazretleri::

-"(İslâm:) Senin Allah'dan başka ilah olmadığına ve Muhammed (s.a.v.)'m Allah'ın rasûlü olduğuna şehâdet etmen, namazı dosdoğru kılman, zekatı vermen. Ramazan orucunu tutman ve yoluna gücün yeterse Beyti (Kabe'yi ziyaret ve) hac-cetmendir, buyurdu." 0 kişi:

-"Doğru söyledin," dedi. (Hazret-i Ömer diyor ki) Biz onun sualine ve tasdikine hayret ettik. 0 kişi sonra:

-"iman nedir?" dedi. Rasûlullah (s.a.v.) Hazretleri:

-"(İman:) Senin, Allah'a, meleklerine, kitablanna. peygamberlerine, ve ölümden sonra dirilmeye, cennet ve cehenneme (yani âhiret gününe) inanman, kadere ve hayır ve şerrin ondan olduğuna inanmandır," dedi. 0: -"Doğru söyledin," dedi. Sonra:

-"İhsan?" diye sordu: Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri:

-"(İhsan:) Senin, onu görürür gibi, Allah'a ibâdet etmendir. Çünkü her ne kadar sen onu görmüyorsan da muhakkak Allah, seni görüyor," dedi. 0:

-"Doğru söyledin," dedi. Sonra:

-"Bana kıyametin (saat ve vaktinden) haber ver," dedi. Rasûlullah (s.a.v.) Hazretleri:

-"Bu hususta sorulan, sorandan daha âîim değildir," buyurdu. 0:

-"Doğru söyledin," dedi. (Sonra):

-"Bana kıyametin işaretlerinden haber ver?" dedi. Rasûlullah (s.a.v.) Hazretleri:

-"Cariyenin sahibesini doğurması, yalın ayak, çıplak ve koyun çobanlarının (yüksek) binalar yapmakta birbirleriyle yarışıklarını görmekliğidir," dedi. 0:

-"Doğru söyledin," dedi. Sonra ayrıldı gitti. Uzunca bir zamandan sonra, Rasûlullah (s.a.v.) bana buyurdular ki:

-"Ya Ömer! 0 adamın kim olduğunu bildin mi?" Ben:

-"Allah ve Rasûlü daha iyi bilirler." dedim. Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri:

-"O Cebrail Aleyhisselâm idi. Size dininizin emirlerini öğretmek için geldi."

buyurdular. Sahih-i Buhârî: 48, Sahih-i Müslim: 11, 220 İmam Rabbânî (k.s.) hazretleri şeriatın üç cüz olduğunu, ve bunların;

1- İlim,

2- Amel,

3- (hlâs, olduğunu beyân etmektedir.

Tarikat ve hakikatın gayesinin ihlâsı tamamlamak olduğunu beyân etmektedir. Daha geniş bilgi için bakınız. Mektubât: c.1, s. 50. Mektûb: 36.

<sup>322</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/679-680.

## İslâm tınam ve Amel

Bil ki, İslâm dini iki şey üzerine bina kılınmıştır.

1- İtikâd,

2- Amel,

Noksan sıfatlardan münazzeh olan Allâhü Teâlâ hazretleri birincisine (itikada) "Yüzünü, tertemiz İslâm ile Allah'a tutmuş," kavlı-i şerifiyle işaret etti.

İkincisine (amele) de, "O muhsin olarak," kavlı-i şerifiyle işaret etti. Rabbinin emirlerine boyun eğmek ve üzerine vacip olan bütün mükellefiyetlerini huşu ve hürmetle yerine getirmektir<sup>323</sup> (27292)

## Neden İbrahim (a.s) Milleti?

"İbrahim milletine uymuştur."

İslâm dinine muvafakati, onun sıhhatinde ittifak edilmesi ve bütün dinler arasında kabul görmesidir. Musa Aleyhisselâm, Hazret-i İsa'nın milleti ve diğer peygamberlerin dini bunun hilâfına-dır.

"Hanîf olarak,"

"tabi oldu," fiilin failinden hâldir. Yani diğer bozuk ve tahrif olmuş dinlere meyiletmedi, demektir. (Hanîf, sâde hakka boyun eğerek muvahhid müslim, demektir.) Sonra Allâhü Teâlâ hazretleri, İbrahim Aleyhisselâm milletine tabi olmayı teşvik için buyurdu:

"AHah ki' İbrahim'i Halil edindi."<sup>324</sup>

Onu seçti, onu seçti ve bazı kerametleri ona tahsis etti. Halilin (dostun) halilinin (dostunun) yanında sahip olduğu kerametler gibi...

(dostluk) kelimesi, tfouLi kelimesinden gelmek tedir. Çünkü dostluk, kendisiyle karışmak, demektir.<sup>325</sup>

## Her Şey Allah'ın

"Halbuki göklerdeki ve yerdeki hep Allah'ındır."

(Mukadder bir suâl:) Sanki denildi: Allâhü Teâlâ hazretleri, İbrahim Aleyhisselâm'ı neden "halifliğe tahsis etti. Halbuki Allâhü Teâlâ hazretlerinin mükerrerem bir çok kullan vardır.

(Mukadder suâle cevâb: bu kavlı-i şerif ile) yerde ve göklerde bulunan herşeyin mülkiyet, malikiyet, yaratılış ve her yönden Allâhü Teâlâ hazretlerine ait olduğunu ve Allâhü Teâlâ hazretlerinin mahlukattının arasından dilediğini ve dilediği kimseyi seçebilir, diye cevâb verilmiş oldu....<sup>326</sup>

"Ve Allah her muhît bulunuyor..."

Allâhü Teâlâ hazretleri, ifmi ve kudretiyle her şeyi ihata etmiştir. Herbir şey, Allâhü Teâlâ hazretlerinin kudreti ve ilminin içindedir. Allâhü Teâlâ hazretleri yerde ye göklerde ve ikisinin i-çinde olup bitenleri ve ikisinin dışında meydana gelen bütün eşyayı ihata etmiştir. Ve ikisine zıt olan ve nihayeti olmayan şeyleri, bu gökler ve yerlerin haricinde meydana gelen sudûrâtı hakkı ile ihata etmiştir.<sup>327</sup>

<sup>323</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/681.

<sup>324</sup> "Halil", bir kimsenin işleri ve sırları arasına giren ve sevgisi, kalbinin her yerine nüfuz eden dostu demektir ki, hiçbir eksikliği olmayan sevgi mânâsına "hullef'den alınmıştır. Ve Allah'ın İbrahim'i halil (dost) edinmesi, onu bir dost gibi özel seçim ile lütfetmiş ve Rabbânî sırlara mazhar kılması olmasından mecazdır. Allâhü Teâlâ, İbrahim Aleyhisselâmi bir takım kelimeler ile imtihan etmiş, o da onları tamamlamış olmakla "Ben seni insanlara imam kılacağım." (Bakara, 2/124) ikramıyla en güzel önder yapmış, hayat verme sırrını, yüksek ve alçak gayb âlemini göstermiş, o da toplumu peşi peşine ilâhî tevhide davet etmiş, putlara, yıldızlara, Güneş ve Ay'a tapmayı yasaklamış, Tağut'a karşı gelmiş, Allah uğrunda ateşlere atılmaktan, oğlunu kurban etmekten, malını misafirlere feda etmekten çekinmemiş, ilâhî ahlâk ile ahlâklanmakta selef (kendinden öncekilerin hepsini geçmiş, insanî seçeneğin en yükseği onda ve onun ailesinde tecelli etmiş, zürriyeti - zalimleri hariç olmak üzere- mülk ve peygamberlikle müjdelanmış ve muradına ulaşmıştır. Böyle bir Allah dostunun milletine tabi olan zat da o dostluktan elbette hissedar olacaktır. İşte o zat "Ben de kendimi Allah'a teslim ettim, bana uyanlar da" (Âl-i İmran, 3/20) diyen Efendimiz (s.a.v.) hazretleri ve gerçek tabileri ve bu din de İslâm dinidir. Ve bundan güzel hiç bir din yoktur. Peygamberimiz demiştir ki: "Allah İbrahim'i halil (dost); Musa'yı neciyy, yani kelîm ve benî habîb (sevgili) edindi. Sonra buyurdu ki, 'izzet ve celalim hakkı için habibimi halilime ve kelimime muhakkak kolaylaştıracam ve tercih edeceğim." Gerçi meşhur Miraç hadislerinde sabit olduğu üzere Miraç gecesi Efendimiz (s.a.v.) hazretleri. Musa'yı altına, İbrahim'i yedinci semada görmüş ve kendisi bunları geçip Cibril'in makamı olan Sidre-i müntehaya ve sonra onun da ötesine geçmiştir.....

<sup>325</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/681-682.

<sup>326</sup> "Halbuki göklerdeki ve yerdeki hep Allah'ındır ve Allah'ın her şeyi muhît bulunuyor..." kavlı-i şerifiyle, acaba Allah'ın İbrahim'i dost edinmesi dışardan kendisine bir dost tedarikine ihtiyacından mıdır? Şayet öyle ise gerçekte şirk tasavvurundan kurtulmak ve hanîf olarak tevhid üzerinde yürümek nasıl mümkün olur? Ve bu şekilde bütün bütün Allah'a kendisini teslim etmek onun dışındaki kuvvetleri ihmal ile onlara karşı kendisini tehlikeye koymak demek olmaz mı? Ve sonra ortada belli bir hisse olmaya karar vermiş ve Allah'ın kullarını bedbaht etmeye azmetmiş ve lanetlenmiş bir şeytan bulunduğuna göre, şerrinden kurtulmak için biraz da ona dost gibi görünmek gerekmez mi. gibi bir takım kuruntulara meydan bırakmamak üzere bu âyet bütün geçmiş bahisleri tamamlamaktadır...

<sup>327</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/682-683.

## Hikâye (Halil İsmi)

Rivayet olundu:

İbrahim Aleyhisselâm, insanlara (kıtlık) isabet ettiği zamanlarda, Mısır'da bulunan bir dostuna adamlar gönderdi. Ondan erzak alıyorlardı. İbrahim Aleyhisselâm'ın dostu:

"Eğer İbrahim Aleyhisselâm, bu erzakı kendisi için istemiş olsaydı, elbette emrini hemen yerine getirirdim. Lakin İbrahim Aleyhisselâm bu erzakı müsâfirlere yedirmek için istemektedir, insanların başına gelen yokluk ve kıtlık bize de isabet etti!" dedi ve gelen adamlara bir şey vermeden geri gönderdi.

İbrahim Aleyhisselâm'ın gençleri, boş çuvarlarla Mısırdan dönmekten utandılar. Çölde hararlarına (büyük çuvarlarına) kum, çakıl ve taş doldurdular. Hizmetçiler, bu kötü haberi (arkadaşının bir şey vermediğini) İbrahim Aleyhisselâm'a haber verdiler. İbrahim Aleyhisselâm (kapısına gelen ihtiyaç sahiplerine verecek bir şey bulamadığı için) çok üzüldü. Gözleri yaşardı. Gitti uyudu. İbrahim Aleyhisselâm'ın eşi, Hazret-i Sâre annemiz, uykudan uyandı. (Onun bir şeyden haberi yoktu. Adamlarının Mısır'dan un ve buğday getirdiğini sanıyordu. Kum dolu) Çuvarların başına gitti. Birini açtı. İç i en iyi un ile doluydu. Ekmek yaptırdı. İbrahim Aleyhisselâm uyandı. Çok güzel bir ekmek kokusu hissetti. Sordu:

"Bu size nereden geldi?" Hazret-i Sâre, buyurdu:

"Senin Mısırlı dostundan..." İbrahim Aleyhisselâm;

"Hayirî dedi. Bu belki benim halilim Allâhü Teâlâ hazretle-rindendir..." Bu hadise üzerine Allâhü Teâlâ hazretleri, İbrahim Aleyhisselâm'a "Halil" adını verdi.<sup>328</sup>

## Hikaye (Halillîge layık)

Haber'de geldi:

Melekler, İbrahim Aleyhisselâm'ın malı ve hizmetçilerinin çokluğuna taaccub ettiler. Şaşılar, İbrahim Aleyhisselâm'ın beş bin koyun sürüsü vardı. Beş bin sürüyü güden bir o kadar çoban köpekleri vardı. Çoban köpeklerinin hepsinin boyunlarında altın tasma vardı.

İbrahim Aleyhisselâm kırdâ (çölde) koyunlarına bakarken; insan suretinde bir melek ona göründü. Melek:

"Allâhü Teâlâ hazretleri, noksan sıfatlardan münezzehtir. Bütün ayıplardan arınmış ve tertemizdir. Allah, meleklerin ve ruh'un Rabbidir."<sup>329</sup>

İbrahim Aleyhisselâm ona:

"Rabbimin zikrini bir daha tekrarla; şu görmüş olduğun mallarımın yarısını sana vereyim!" dedi. Melek tekrarladı. İbrahim Aleyhisselâm:

"Rabbimi, tekrar teşbih et, sana malımın hepsini vereyim," dedi.

Melek, İbrahim Aleyhisselâm'ın haline hayret etti. Ve:

"Allâhü Teâlâ hazretlerinin seni Halil (dost) edinmesine ve senin adının bütün millet ve dinlerde güzel anılmasına gerçekten sen layıksın," dedi.

Buna göre, Halil'e halil adı verilmesi, meleklerin dilleri üzerinedir.<sup>330</sup>

## Dostluk

Kâd-ı lyâz (r.h.) hazretleri, "Şifâ-i Şerif isimli kitabında buyurdular:

Buradaki dostluk evlâtlıktan daha kuvvetlidir. Çünkü evlâdlıkta bazen düşmanlık olabilir. Allâhü Teâlâ buyurdu:

"Ey o bütün iman edenler! Haberinizi olsun ki eşleriniz ve evlatlarınızdan size düşman vardır."<sup>331</sup>

Dostlukla beraber düşmanlığın olması sahih değildir.<sup>332</sup>

## Halil Olmanın Şartları

Dostluğun şartı, kulun bütün hallerinde Allah rızâsı için Allâhü Teâlâ hazretlerine teslim olmasıdır.

Allâhü Teâlâ hazretleriyle beraber olmada hiçbir şeyi biriktirmemesi;

<sup>328</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/683-684.

<sup>329</sup> Bu teşbih, dua kitaplarında şu ifâdelerle geçmektedir:

..Sübbuhun kuddüsün rabbünâ ve rabbül-melâiketi ver-rûh" Bu teşbihi günde bir kere, ayda bir kere senede bir kere ve ömründe bir kere okursa, Allâhü Teâlâ onun geçmiş bütün günahlarını bağışlar. Günahları denizlerin köpükleri ve kum tanecikler kadar olsa bile: Kenzul-Ummâl hadis no: 3840,

<sup>330</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/684-685.

<sup>331</sup> et-Teğâbün: 63/14,

<sup>332</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/685

- 1- Malından,
- 2- Cesedinden,
- 3- Nefsinden,
- 4- Ruhundan,
- 5- Ebediliğinden,
- 6- Ehlinden,
- 7- Ve evlâdından hiçbir şeyi saklamaması...
- 8- Her şeyini halilinin yolunda seve seve vermektir. İbrahim Aleyhisselâm'ın hâli işte böyleydi...<sup>333</sup>

### **Cânân'nın Yoluna Cân Kurban**

O can ki, cânân'a kurban olmadı.  
Ten'in cifesi o candan daha iyi oldu.  
Her kim ki dostun yolunda cân vermezse,  
Murdar lâşe o candan daha iyidir...<sup>334</sup>

### **Muhabbetin Şartı**

Muhabbetin şartı, sevenin muhabbetinde "fena," bulmasıdır ve mahbub'ta "beka" bulmasıdır. Hatta sevenen ve muhabbetten ancak, habib kalır. Bu Efendimiz Muhammed Mustafa (s.a.v.) hazretlerinin hâlidir.<sup>335</sup>

### **Mecnûn'a Sordular**

Mecnûn Benî Amir'e sordular:

-"Adın nedir?" Dedi ki:

-"Leylâ!"<sup>336</sup>

### **Halil ve Habib'İlğîn Hakikati**

Şeyhim, dayanağım, cesedimde ruhum menzilesinde olan zât "Ellâihât-i'1-Berkıyyât" isimli kitabında buyurdular:

-"Muhakkak ki ilâhiyye ve ahadiyye mensubum olan hullet (dostluk) ve muhabbetin hakikati Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine celb olunmaktadır. İbrahim Aleyhisselâm'a ise suretleri verildi. İkisinin (Efendimiz s.a.v. hazretleri ve İbrahim Aleyhisselâm'ın) dışında ise kabiliyetleri hasebince (diğer peygamberlere) cüzî hususiyetleri verildi. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, hullet ve muhabbetin Ehadiyyeti zâtiyye mertebesinin menzilesindedir...

İbrahim Aleyhisselâm ise, vahidiyye-i sıfâtiyye mertebesinin menzilesindedir. (2/293)

ikisinin (Efendimiz s.a.v. hazretleri ve İbrahim Aleyhisselâm'ın) dışında olanlar ise, vâhidiyyet-i efâliyye mertebesinin menzilesindedirler.

Bu makamlara ve mertebelere "besmele-i şerifte bu minval üzere işaret olundu: Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, bilTûil, halilullah ve habibullah'tir.

İbrahim Aleyhisselâm bilTûil Halilur-Rahman ve habibu'r-rahmandır. (Rahmanın halili ve rahmanın habibi....)

İkisinin (Efendimiz s.a.v. hazretleri ve İbrahim Aleyhisselâm'ın) dışında kalan peygamberleri ise, bi'lfiil, Rahimin hallileri ve rahimin habibleridirler....

Allâhü Teâlâ hazretleri kendisini selâmetle bakî kılsın allâme şeyh hazretlerinin sözleri burada bitti.<sup>337</sup>

### **Efendimiz (s.a.v.) Halilullâhtı**

-"Muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretleri, beni halil edindi: İbrahim Aleyhisselâm'ı halil edindiği gibi... Eğer ben, Rabbimin gayri halil edinecek olsaydım; elbette Ebû Bekri halil edinirdim."<sup>338</sup>

<sup>333</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/685-686.

<sup>334</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/686.

<sup>335</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/686.

<sup>336</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/686.

<sup>337</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/686-687.

<sup>338</sup> Sahih-i Müslim: 827. Biraz değişik ifâdelerle burada geçmektedir.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/687.



## Hazret-i Ebû Bekir (r.a.)

Yani, eğer benim halktan (insanlardan) bir sadık dost edinmem caiz olsaydı, elbette Hazret-i Ebû Bekir (r.a.)'ı dost edinmek içimden geçmektedir. Lakin benim sırrım ve kalbime Allâhü Teâlâ hazretlerinden başkası muttali olamaz. Hazret-i Ebû Bekir (r.a.)'ın buna tahsis edilmesinin yönü İse; Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin sırrına en yakın kişinin Hazret-i Ebû Bekir olmasındandır.

Rivayet olundu. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular: "Muhakkak ki, Ebû Bekir'i sizin üzerinize faziletli kılan, ne oruçtur ve ne de namazdır; lakin onun kalbine yazılan bir şey'dir."<sup>339</sup>

## Efendimiz (s.a.v.)'ın Sırrı

Hiçbir kimse Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin halil edinmemesini kavrayamaz. Çünkü Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin kimseyi halil edinmemesi, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin mâ sivâllah'tan ayrılmasıdır. Bütün kâinat, ona muttasıldır. O noksan sıfatlardan münezze olan Allâhü Teâlâ hazretlerinden başka hiçbir şeye asla muttasıl (ve bitişik) değildir. Allâhümî Bize, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin şefaatine nail olmayı nasıp et! Âmin!

Şeyh Sa'dî (k.s.) hazretleri, onun şerif na'ti hakkında buyurdular:

Bir gece buraka bindi, felekten geçti.

Mirâc etti. Kudret, makam ve mevkiden geçti.

Allâhü Teâlâ'nın kendisine verdiği makam ve kudrete kavuştu.

Hazret-i Cebrail'in önüne geçti.

Kurbet (yakınlık) çölünde yalnız kaldı.

Sidre-i muntehâ'nin ötesine Cebrail (a.s.) geçemedi.

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri Cebrail (a.s.) 'ı da bırakıp yalnız yürüdü....

İşte bu, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin ulviyyât ve süfliyyâtta ayrılması ve Hazret-i Zât'a vasıl olmasıdır..<sup>340</sup>

## Kadın Ve Boşanma

Yüce Meali:

Bir de, senden, kadınlar hakkında fetva istiyorlar. De ki: "Onlar hakkındaki fetvayı size Allah veriyor. Yazılmış hakları olan mirası kendilerine vermediğiniz ve nikâhlamayı istemediğiniz, öksüz kızlar hakkında ve mağdur çocuklar hakkını yetimlere insaf ile bakmanız hakkında Kîtâb'da yüzünüze karşı okunup duran âyetler var. Daha da hayra dair ne yaparsanız, şüphe yok ki, Allah ona da âlîm bulunuyor".<sup>127</sup>

Ve eğer bir kadın, kocasının serkeşliğinden, veya yüz çevirmesinden endişe ediyorsa, bir sulh ile aralarını düzeltmelerinde kendilerine bir günâh yoktur. Sulh hep hayırdır. Nefislerse kıskançlığa hazırlana gelmiştir. Eğer arayı düzeltir ve geçimsizlikten sakınırsanız; şüphe yok ki, Allah her ne yaparsanız habîr bulunuyor.<sup>128</sup>

Kadınlarınız arasında her veçhile âdil davranmaya ne kadar hırs besleseniz, yine muktedir olamazsınız. Bari büsbütün meyledip de ötekini "askıda kalmış" gibi bırakmayın. Ve eğer arayı düzeltir ve haksızlıktan korunursanız, şüphe yok ki Allah gafur, rahîm bulunuyor.<sup>129</sup>

Yok eğer, ayrılırlarsa Allah kudretiyle her birini diğerinden müstağni kılar. Allah kudreti geniş bir hakîm bulunuyor.<sup>130</sup><sup>341</sup>

## Tefsîr-i Şerifi:

" Bir de, senden fetva istiyorlar."

Senden fetva istiyorlar.

"fetva" kelimesinin iştikakı, joJi genç, kuvvetli ve yeni demektir. Çünkü "fetva" yeni meydana gelen bir hadisenin cevâbı, bir hükmün ihdası veya bir müşkilin beyânı için takviyedir<sup>342</sup>...

<sup>339</sup> Kaynağım bulamadım.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/687-688.

<sup>340</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/688.

<sup>341</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/689-690.

<sup>342</sup> Istiftâ, fetva istemektir. "Meselede filana istifta ettim, şöyle ifta etti," denilir ki, fetva verdi demektir. "Dava" vezninde ts\*si "fetva". Ljj "rüya" vezninden di demek mânâsına konulmuş isimlerdir. İfta ise sorulan bir müşkili halletmek ve açıklamaktır ki, kuvvetli ve mükemmel, genç ve dinç olan ^ "fetâ"dan a-hnmıştır. Ve gençleştirip kuvvetlendirmek demek gibidir. Sanki bir kimsenin müşkilini halleden, onu dinç bir genç gibi kuvvetlendirmiş olur. Şu halde fetva, zor bir olayda doğru hükmü açıklamakla, amel edecek kimsenin kalbine bir kuvvet vermektir. "Müfti" (müftü)de bu kuvveti verebilmek için ehliyetine ve selahiyetine, ahlâk ve gücüne hakkıyla güvenilir bir zat olması gerekir....

"Kadınların" varis olmaları hakkında,<sup>343</sup>

### Sebeb-i Nüzul

Bu âyet-i kerimenin nüzul sebebi şu hadisedir: Uneyne bin Husayn Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine geldi. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine:

"Bize haber verî Sen (mirastan) kız'a yarım pay ve kız kardeşe yarım pay veriyor muşsun? Biz ise (kadınlara mirastan hiç pay vermeyiz. Çünkü bize göre) ancak savaşa katılabilenler ve ganîmet alabilenler mirastan pay alırlar..." dedi. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri;

"Ben bu şekilde emir olundum. (Rabbim bana böyle emretti)" buyurdular.<sup>344</sup>

### Kadınlara Miras

"Onlar hakkındaki fetvayı size Allah veriyor."

Allâhü Teâlâ hazretleri, kadınlara miras hakkındaki hükümlerini size beyân etti.

"Fetva vermek," mübhem (kapalı olanı) beyân edip açıklamak ve müşkili izah etmektir.

Kitâb'da yüzünüze karşı okunup duran âyetler var..."

"Allah" ismi şerifinin üzerine atıftır. Yani At"Allah size fetva veriyor," demektir. Allâhü Teâlâ hazretlerinin bu konudaki sözleri, onun fetva vermesidir.

Allâhü Teâlâ hazretlerine isnâd edilmiş oldu ve Kur'ân-i kerimin içinde olan âyetlere isnâd edildi.... Bu işin isnâd edildiği âyet-i kerime şudur:

"Allah size mîras taksimini şöyle ferman buyuruyor: Evladınızda; erkeğe, iki dişi payı kadar. Eğer hepsi dişi olmak üzere ikiden ziyade iseler, bunlara terekenin üçte ikisi. Ve eğer bir tek kız ise, o zaman ona yarısı. Ebeveyni için: Her birine ölenin terekesinden altıda bir; şayet çocuğu varsa... Amma çocuğu yok da anası-babası vâris bulunuyorsa, anasına üçte bir. Eğer ölenin kardeşleri de varsa, o vakit anasına altıda bir. Hep ettiği vasiyetten veya borcundan sonra... Babalarınız ve oğullarınız, bilmezsiniz ki, onların hangisi menfaatçe size daha yakındır. Bütün bunlar Allah'tan birer farîza... Her halde Allah, alim hakîm bulunuyor."228

Ve Nisa sûresinin başında olan ve kadınların mirasını beyân eden buna benzer diğer âyet-i kerimelerdir...<sup>345</sup>

### iki Fiilin Bir Faile İsnadı

(Burada) bir fiil iki itibari ile iki faile isnâd edildi. (Kadınların miras beyan edilme işi, Allâhü Teâlâ hazretlerine ve Kur'ân-ı

kerimin âyetlerine isnâd edildi...) Bu (senin); ojlke juj

"Beni Zeydengin etti ve onun atâ (vergileri)..." sözün gibidir. Burada aslında fiilin isnâd edildiği hakikatte tek kişidir. (O da Zeyd'tir.) Diğer de onun üzerine atfedilmiştir. Ancak burada kendisinin hallerinden olan bir şey o fiilin ancak bu fail ile kaim olduğuna delâlet etmesi için atfedilmiştir. Bu da failin bu hâl ile vasıflanması itibariyledir.<sup>346</sup>

### Allah Farz Buyurdu

"Öksüz kızlar Hakkında," (yetim kadınlar),"

"Okumak" fiiline taalluk etmektedir. Nasıl ki, "Kitab'da" kavî-i şerifi kendisine taalluk ettiği gibi... Burada izafet 'jf "min" manasındır. Çünkü bu bir şeyin kendi cinsine izafetidir<sup>347</sup>.

"Yazılmış hakları olan mirası kendilerine vermediğiniz."

Yani miras ve diğer konularda farz kıldı.

"İstemediğiniz"

"Kendilerine vermediğiniz," kavî-i şerifinin üzerine atıftır. Müsbet cümle, menfî cümle üzerine atfedilmiş oldu.

"Onları nikâhlamayı,"

Onların güzelliklerinden ve mallarından dolayı onları nikâhlamaya rağbet ediyorsunuz...

Ve onların çirkinlikleri ve fakirliklerinden dolayı da onların nikâhlarına rağbet etmiyor ve onlarla evlenmekten

<sup>343</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/690.

<sup>344</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/691.

<sup>345</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/691-692.

<sup>346</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/692.

<sup>347</sup> Eğer müzâfın ileyh. muzâfın cinsini beyân ediyorsa, izafet bi manâ "min" denilir. "(pekelse" gibi...

yüz çeviriyorsunuz.

Eğer yetim kız, güzel ve zengin olursa, onun velisi (işini görenler) onunla evlenmeye rağbet ediyorlardı. Yok eğer yetim kız güzel ve zengin değilse, velileri onunla evlenmekten yüz çevirirlerdi.<sup>348</sup>

### Yetimler ve İlâhî Hükümler

Yetimlerin hakkında okunanlar ise şu âyet-i kerimelerdir:

"Allah'tan korkun da yetimlere mallarını verin ve temizi murdara (helâli harama) değişmeyin; onların mallarını kendi

mallarınıza katıp yemeyin; çünkü o büyük bir vebal bulunuyor."<sup>349</sup> Ve şu kavl-i şeriftir:

"Maamâfih, Allah'ın sizi başına diktığı mallarınızı sefihlere vermeyin de, bunlarda yapacağınız tasarruf ile onları besleyin ve giydirin ve kendilerine güzel güzel nasihat edin<sup>5</sup> ve yetimleri nikâh çağma ermelerine kadar gözetip deneyin. O vakit kendilerinden bir rüşd hissettiniz mi, hemen mallarını kendilerine teslim edin. Büyüyecekler de ellerine alacaklar diye o mallan israfla yemeye kalkmayın. İhtiyacı olmayan tenezzül etmesin, muhtaç olan da meşru' surette bir şey yesin. Mallarını kendilerine teslim ettiğiniz zaman da, karşılıklarına şâhid bulundurun. Hesabınızı doğru tutmak için Allah'ın harekâtınızı hesaba çekmekte olması yeter."<sup>350</sup>

Ve yetimlerin mallarına saldırmamakla ilgili diğer âyet-i kerimelerdir.<sup>351</sup>

### Zayıflar ve Çocukların Mirası

Zayıf bırakılmış, mağdur çocuklar." hakkında

"Öksüz kızlar (yetim kadınlar)," kavl-i şerifinin üzerine atıftır.

(İslâm öncesi) Arablar, kadınlara miras vermedikleri gibi, (erkek ve kız) çocuklara da pay vermezlerdi. Arablar, ancak kuvvetli ve iş gören erkeklere mirastan pay veriyorlardı. (2/294)

"Ve yetimlere bakmanız."

Yetimlerin mallan ve hakları hakkında...

İnsaf ile."

Adaletle.... Bu kavl-i şerif de yine, "Öksüz kızlar (yetim kadınlar)," kavl-i şerifinin üzerine atıftır.

Yetimlerin mallan hakkında okunan âyet-i kerimeler:

"Allah'tan korkun da yetimlere mallarını verin ve temizi murdara (helâli harama) değişmeyin; onların mallarını kendi mallarınıza katıp yemeyin; çünkü o büyük bir vebal bulunuyor,"<sup>352</sup> Ve buna benzer âyet-i kerimeledir.<sup>353</sup>

### Hayırın Mükâfatı

"Daha da hayra dair her ne yaparsanız,"...

"Ma" Şartıyyedir.

Mutlak olarak... İster zikredilen kadın, yetim ve zayıflann hakkında olsun ve isterse diğerleri hakkında hayra dair her yaparsanız;

"Şüphe yok ki, Allah ona da alîm bulunuyor".

Onun miktancca size karşılık (mükâfat) verir...<sup>354</sup>

### Fakirlere Infak

Akıllı kişiye düşen, Allâhü Teâlâ hazretlerinin kendisine emrettiği hususlarda mutlaka Allahü Teâlâ'ya itaat etmektir. Başkasının malını asla yememelidir. Bilkakis Allâhü Teâlâ hazretlerinin kendisine verdiği maldan gücü nisbetinde, yetimlere, miskinlere ve yoksullara infak etmelidir...<sup>355</sup>

### Fakirleri sevmek..

<sup>348</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/692-693.

<sup>349</sup> en-Nisa: 4/2,

<sup>350</sup> en-Nisa: 4/6,

<sup>351</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/693-694.

<sup>352</sup> en-Nisa: 4/2.

<sup>353</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/694-695.

<sup>354</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/695.

<sup>355</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/695.

Hatemu'1-Esâm (k.s.) hazretleri buyurdular:

- "Üç şeysiz, üç şeyi iddia eden yalancıdır.

Kim, malını Allah yolunda infak etmeksizin cenneti sevdiğini iddia ederse, o yalancıdır.

Kim, Allah'ın haramlarından sakınmaksızın, (vera1 ve takva sahibi olmaksızın) muhabbetullah (Allâhü Teâlâ hazretlerini sevdiğini), iddia ederse, o yalancıdır.

Kim, fakirleri sevmeden, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerini sevdiğini iddia ederse, o yalancıdır." <sup>356</sup>

## Hayra Teşvik

"Daha da hayra dair

ne yaparsanız, şüphe yok ki, Allah ona da alîm bulunuyor." Kavl-i şerifinde her türlü hayrı işlemeye teşvik vardır. <sup>357</sup>

## Hikâye (doğruluk ve yardım)

Kadının biri, İmam-ı A'zam Ebû Hanife (r.h.) hazretlerinin dükkanına geldi. Bir elbise almak istedi. İmam-ı A'zam Ebû Hanife hazretleri, değeri dört yüz dirhem olan yeni bir elbise çıkardı. Kadın:

- "Ben fakir bir kimseyim! Bir kızım var onu kocaya vermek istiyorum; bu elbiseyi ona alıyorum. Bu elbiseyi sana mal olduğu şeye (maliyetine) bana sat!" dedi. İmam-ı A'zam Ebû Hanife (r.h.) buyurdular:

- "Bu elbiseyi dört dirheme al,!" dedi. Kadın:

- "Benimle alay mı ediyorsun?" dedi. İmam-ı A'zam:

- "Hayır! Alay edicilerden olmaktan Allah'a sığınırım! Lakin (ben bu elbiseden) iki takım aldım. Birini iki elbiseyi almış olduğum maliyetin dört dirhem altına sattım. Şu anda bu elbisenin bana maliyeti dört dirhemdir. Ben de bunu maliyetine yani dört dirheme sana satıyorum, al!" dedi. Kadın dört dirhem verip o elbiseyi aldı. Sevine sevine müjdeli bir şekilde evine döndü.... <sup>358</sup>

## İyilik Yapan...

Sa'dî (k.s.) hazretleri buyurdular:

Ey genç! Pîr dervişin elinden tut! Kendine değil, hep el tut... İyiliğe kavuşanlar, hep Allah'ın halkına iyilik yapanlardır. <sup>359</sup>

## Nefsin de Hakkı Var

Bil ki muhakkak nefis, ruha karşı kadın mesabesindedir. Allâhü Teâlâ hazretleri, kadınların haklarını korumayı erkeklere vacip kıldığı gibi, sâdık olan talebenin üzerine de nefsin haklarını vacip kıldı...

Abdullah bin Amr (r.a.) geceleri sabaha kadar namaz kılmak ve gündüzleri de oruç tutmaya başladığı ve nefsiyle (icabından fazla) mücâhede ettiğinde, Efendimiz (s.a.v.) hazretleri ona buyurdıkları aibi:

- "Muhakkak ki nefsinin de senin üzerinde hakkı vardır. Oruç tut, iftar et, namaz kıl ve uyu..." <sup>360</sup>

<sup>356</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/695-696.

<sup>357</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/696.

<sup>358</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/696-697.

<sup>359</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/697.

<sup>360</sup> Bu konuda hemen hemen aynı manda bir çok hadisi şerif mevcuttur.

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin hanımı (mü'minlerin annesi) hazret-i Aîşe (r.a.)dan rivayet olundu. Buyurdular:

- "Osman bin Mez'unun yanında (eşi) olan, Hüveyle binti Hakim, bin Ümeyye bin Haris bin Evkas üs-Sülemiyy {r.a.}"a yanıma geldi. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, o-nun bakımsız ve kötü halini gördü. O gittikten sonra. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri

- bana sordular:

- "Ey Aîşe! Hüveyle neden bakımsız ve kötü giyiniyor?" Ben; - "Ya Resûlallah(s.a.v.)! Hüveyle kocası olmayan bir kadındır. Zira kocası gündüzleri oruç tutan ve geceleri de sabaha kadar namaz kılan, bir kadın kocasız ve kocasını kaybeden bir kadın gibidir..." dedim. Hazret-i Aîşe (r.a.) buyurdular: - "Bunun üzerine Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, Osman bin Mez'un (fta.)'a haber gönderdi. Osman bin Mezun geldi. Ona:

- "Ey Osman sen benim sünnetimden yüz mü çevriyorsun?" O: - "Hayır! Ya Resûlallâh (s.a.v.) Vallahi senin sünnetini yaşamak istiyorum!" dedi. E-fendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

- "Muhakkak ki ben uyuyorum, namaz kılarım, oruç tutarım, iftar ederim, kadınlarla evlenirim.... Allah'tan kork Ey Osman! Muhakkak ki senin eşinin senin üzerinde hakkı var! Senin ailenin senin üzerinde hakları var. Müsâfirinin senin üzerinde hakkı var! Nefsin senin üzerinde hakkı var. Bazen uyu, namaz kıl. bazen nafilâ oruç tut. iftar et..." Müsned-i Ahmed: 25104,

234 Kenzu'l-Ummâl: 5351. Bu hadisi şerifin tamamı şöyledir:

## Şiddetli Riyazetler

Şiddetli riyazetler, kişiyi seyr u suluktan keser... Efendimiz (s.a.v.) hazretleri yine buyurdular:

-"Muhakkak ki bu din metindir. Onun içine yumuşaklıkla sızmaya bakın."234

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri bu hadis-i şerifleriyle, nefsinize yüklenmemeyi, ona taalluk etmeyen şeylerle onu mükellef tutmamayı, murad etmektedir. Yoksa sonra nefis acze düşer. Dini ve ameli (tamamen) terk edebilir...

Ne güzel buyurmuşlar.

Çok koşup yorulan at hepsinin gerisinde kaldı.

Yavaş yavaş giden deve, gece ve gündüz giderek yol katetti...<sup>361</sup>

## Efendimiz (s.a.v.)'in Nefsi

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, nefsine hakkını vermede orta yolu takip ediyordu. Nefsi konusunda gayet âdil davranıyordu. Ona adaletle muamele ediyordu. Bazen (nafile) oruç tutardı. Bazen iftar ederdi... Bazen geceleri kalkar namaz kılardı. Uyurdu. Kadınları nikâhlardı. Bazen bulduğu şeyleri yerd; helva, bal, tavuk eti, (diğer ve diğer hayvan etlerini) yerd... Bazen de aç kalırdı. Yiyecek bir şey bulamadığından... Hatta açlıktan mübarek karnına taş bile bağladığı olurdu.<sup>362</sup>

## Ifrât ve Tefrit

Ey gafili Uyan, yolculuğuna ve gideceğin yere dikkat et! Hevâ ü hevesinin muvâfakatına yerleşmekten kendini koru! (Sen bir yolcusun...) Dünyadan intikâl etmeden önce salih bir kişi olmaya intikâl et. Bir şeyi söylemeden ve yapmadan önce nefsinı hesaba çek. Muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretleri her şeyi biliyor. Allâhü Teâlâ hazretleri her şeyi ihata etmiştir. Seni ifrat ve tefritten sakındırırım. Asla ifrat ve tefrite düşme!<sup>363</sup>

## Kan- Koca Geçimsizliği

"Ve eğer bir kadın, korkuyorsa (endişe ediyorsa),

"Kadın" kelimesi faildir. Kendisini zâhir tefsir etmektedir. Yani "Eğer kadın korkarsa, o korktu" Ve kocasından vaki olan;

"Serkeşlik..."

Kendisine ezâ etmesinden, kadını sevmediği için onunla sohbet etmeyi kaldırmasından ve onu haklarından menetmesinden korkarsa, demektir.

"Serkeşlik..." kelimesi kelimesindendir. Bu da, yer yüzünden (topraktan) irtifa' edip yükselen şey, demektir.<sup>364</sup>

Karı ve koca'dan herbirinin nüşüzü (serkeşliği), onun eşini çirkin ve kötü görmesi ve kendisine rızâsı olmadığı için ona karşı baş kaldırmasıdır...

"Veya yüz çevirmesi(inden endişe ediyorsa),

Kendisiyle oturmak ve konuşmayı azaltmasıyla...

Yüz Çevirme Sebepleri

Bu (kan kocanın arasında bulunan serkeşlik ve birbirlerinden yüz çevirmeleri) bazı (temel) sebeplere dayanmaktadır.

1 - Yaşından dolayı kınaması,

2- Çirkinlik,

3- Bakımsızlık,

4- Yaratılışında bir ayıbı görmesi,

5- Ahlakında kötülük olması,

6- Dışarıya meyletmesi,

7- Gözünün başkasında olması,

8- Ve bunlardan başka sebeplerle, koca karısından (veya kadın kocasına karşı) serkeşlik edip yüz çevirebilir...

---

-"Muhakkak ki bu din metindir. Onun içine yumuşaklıkla sızmaya bakın. Nefsinize Allah'ın ibâdetini buğz ettirmeyin. Çünkü yorulan kişi, sonra ne yol kat edebilir ve ne de hayvanın sırtını (rahat) bırakır. Siz, ancak yaşlanınca ölecek olan kişinin ameli gibi amel edin. Hemen yarın ölecekmiş gibi olan kişinin halinden sakının... Kenzu'l-Ummâl: 5351

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/697.

<sup>361</sup> Tefsir-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/698-699.

<sup>362</sup> Tefsir-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/699.

<sup>363</sup> Tefsir-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/699.

<sup>364</sup> Tefsiri Kebir: C.11. s. 65 (4/235.)

### Serkeşlik ve Yüz Çevirme

İmam Fahreddin-i Râzî (r.h.) buyurdular:

"Serkeşlik..." ten murad, söz ve fiil (hal. hareket ve davranışlarında) sertlik izhâr etmeleridir. Veya hem sözlerinde ve işlerinde katı davranmasıdır.

"Yüz çevirmek" kavîm şerifinden murad ise, hayır, şer, hakkına riâyet etmek ve ezâ'dan sukut etmektir<sup>366</sup>.

### Sebeb-i Nüzul

Bu âyet-i kerime, Huveyle binti Muhammed bin Mesleme ile kocası Sa'd bin er-Rebî hakkında nazil oldu...

Kocası kendisiyle evlendiğinde Hüveyle daha genç idi. Hüveyle büyüüp yaşlanınca, kocası genç bir kızla evlendi. Ve o genç kızı, Hüveyle'nin üzerine tercih etti. Hüveyle'ye eziyet ve cefâ etmeye başladı. Bunun üzerine Hüveyle (r.a.) hazretleri, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine gelip şikâyetinde bulundu. İşte bunun üzerine bu âyet-i kerimeler nazil oldu.<sup>367</sup>

### Karıkocanın Aralarını Düzeltmek...

"Kendilerine bir günâh yoktur." Bu takdirde,

"Bir sulh ile aralarını düzeltmelerinde,"

Aralarında güzel bir şekilde islâh ile düzeltmeleri daha iyidir. Buda,

1 - Mehirden bir kısmı bağışlamak,

2- Mehirden indirim yapmak,

3- Veya nöbetinden (kendi rızasıyla indirim yapmak veya vazgeçmek gibi...) <sup>368</sup>

### Şevde (r.a.)'ın Yaptığı Sulh

Hazret-i Şevde (r.a.) öyle yapmıştı. Hazret-i Şevde (r.a.) gerçekten yaşlı ve ihîyâr bir kadın idi. Efendimiz, Mü'minlerin annesi Şevde binti Zem'a'yı boşamak istemişti. Hazret-i Şevde (r.a.) hazretleri de, Hazret-i Aîşe (r.a.)'ın Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin kalbindeki yerini bildiği için, nöbetini Hazret-i Aîşe (r.a.)'a bağışlamak suretiyle kendisini boşamamasını Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinden istedi. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, Hazret-i Şevde (r.a.)'ın bu isteğini kabul etti ve onu boşamadı<sup>369</sup>...

Bu sulhtan sonra Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, bir Hazret-i Aîşe (r.a.)'ın nöbetinde kendisine geliyordu, bir de Hazret-i Şevde (r.a.)'ın nöbetinde Hazret-i Aîşe (r.a.)'a geliyordu...

Haddâdî (r.h.) buyurdular:

-"Bu sulh gibi (Hazret-i Şevde (r.a.)'ın nöbetini Hazret-i Âîşeye bağışlama gibi) bir sulhun vaki olması lazım değildir. Çünkü bundan sonra eşlerden biri eşit şekilde bölüşme ve geceleminin olmasını isterse, ona göre yapılır. O nöbet belirli kadının olmaz..." <sup>370</sup>

### Sulh Hayırlıdır

"Sulh,

Kan kocanın arasında vaki olan sulh, "Hep Hayırlıdır."

Ayrılıktan hayırlıdır. Kötü geçinmekten hayırlıdır, veya sulh, husûmet ve düşmanlıktan hayırlıdır...

"Sulh," kelimesinin başındaki lââm-i tarif ahd içindir. Bununla tafdîl'in murad edilmemesi caiz olur. Belki beyân için olmuş olur. Çünkü o (sulh), hayırlardan bir hayırdır; husûmet, serlerden bir şer olduğu gibi...

Lâm cins içindir..<sup>371</sup>

<sup>365</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/700.

<sup>366</sup> Tefsiri Kebir: c. 11, s. 66 (4/235).

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/700-701.

<sup>367</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/701.

<sup>368</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/701.

<sup>369</sup> Tefsiri Kebir: c.11, s. 66.

<sup>370</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/702.

<sup>371</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/702.

## Ebdâl'dan Olmak

İmam Suyûtî (r.h.) hazretleri, "Hüsnü'l-Muhâdara fî Ahvâl-i Mısır ve'l-Kâhire" isimli kitabında buyurdular:

"Eğer sen Ebdâl'dan<sup>372</sup> olmak istersen, ahlakını çocukların bazı huy ve ahlaklarına çevir. Çocuklarda beş güzel ahlak vardır ki;

eğer bu güzel hasletler büyüklerde olmuş olsaydı elbette (Allah'ın) ebdâl kullarından olurlardı.

1- Çocuklar, rızık endişesi çekmez ve rızka ehemiyet vermezler.

2- Çocuklar, hastalandıkları zaman, Haliklarından (Yaratıcılarından) şikâyet etmezler.

3- Yemekleri topluca yerler.

4- Çocuklar, korktuklarında gözleri yaşlarla dolar.

5- Çocuklar birbirleriyle kavga ettiklerinde (aralarına düşmanlık girdiğinde) çok geçmeden hemen sulh edip barışırlar....

Ne güzel buyurmuşlar:

Eblehin, işleri deniz gibi geniş ve büyüktür.

Eblehlere nerede ilaç oldu.

Eğer denizi tutamayacaksan önünü tutmal

Onun dostluğu gerçekten çok geniştir..<sup>373</sup>

## Nefislerde Kıskançlık

"Nefislerse kıskançlığa hazırlana gelmiştir."

Kıskançlık, kendisi için hazır kılındı. Onun üzerinde olduğu tabiat ve huy yapıldı. Kadın kıskançlık huyundan ayrılmaz, vazgeçemez. Haklarını kocasına müsamaha etmez. Erkek de kadın yaşlandığında, kadını kendisine çirkin gördüğünde veya gözü başkalarına kaydığında hanımıyla güzel sohbet etmez. Artık hanımının sohbetinden ve onunla oturmaktan lezzet almaz.

Kelâmın aslı, "Allâhü Teâlâ nefse aşırı cimrilik (kıskançlık) verdi," demektir.

"hazır etti," fiili ma'lum'dan meçhul kılındı. Birinci mefûlû (olan nefisler," kelimesi) fail makamına getirildi. (Naibi fail yapıldı...)

"kelimesi" "hırs ile beraber cimrilik" demektir. Bu cimrilikten daha husûsidir.<sup>374</sup>

## Cimrilik ve Kıskançlık

Abdullah bin Vehb (r.h.) Leys'ten rivayet etti. Buyurdular:

"Bana ulaştı, İblis Nuh Aleyhisselâm ile karşılaştı, İblis ona: -"Ey Nuh! Hased ve Şuhh'tan (aşırı cimrilikten) sakın! Ben Adem'i kıskandım cennetten çıkarıldım. Adem bir ağaca cimrilik etti. Ondan men olundu. Ve hatta cennetten çıkarıldı...<sup>375</sup>

## Şeytanın En Sevdiği ve ...?

Yahya bin Zekeriyâ Aleyhisselâm, husûsî suretinde İblis (şeytan) ile karşılaştı. Ona;

"Ey İblis! İnsanların hangisi sana daha sevimlidir ve insanlardan kimden çok buğzedip nefret edersin?" Şeytan:

"En çok sevdiğim kişi, cimri mü'mindir. En çok buğzettiğim ve nefret ettiğim kişi ise, cömert olan fâsıktır."

Yahya Aleyhisselâm sordu:

"Bu nasıl olur?" Şeytan:

"Cimri adamın cimriliği bana kâfidir. Cömert olan fâsık ise korkarım ki, Allâhü Teâlâ hazretleri, muttali olduğu

<sup>372</sup> "Ebdâl", Allâhü Teâlâ hazretlerinin ermiş evliya kulları, demektir. Hadis-i şerifte buyuruldu:

Ubâde bin Sâmî (r.a.)'dan rivayet olundu. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Bu ümmetin 'Ebdâl'ları otuz kişidirler. Halilurrahman Hazret-i İbrahim mislidirler. Her ne zaman onlardan biri vefat etse. Allâhü Teâlâ ve tebarek hazretleri, onun yerine bir başkasını koyar." Müsned-i Ahmed: 21689, Başka bir hadisi Şerifte yine buyuruldu:

İbnü Ömer (r.a.) hazretlerinden Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular: "Ümmetimin seçkinleri. "beşyüz"lerdir. Ebdal kırk kişidir. Ne beşyüzler eksilir ne de kırklar. Ebdâl'dan herhangi biri vefat ettiği zaman, Allâhü Teâlâ hazretleri, beşyüzlerden birini onların yerine kırkların içine koyar. Beşyüzlerden biri vefat ettiği zamanda o makama layık bir kişi onun yerini alır ve böyle beşyüzler eksilmezler; kırklar da eksilmezler." Sahabeler:

"Ya Rasûlellah! Bunların amellerinin ne olduğunu bize delâlet edip anlat!" dediler. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Bunlar (beşyüzler ve kırklar) kendilerine zulmedenleri affederler, kendilerine kötülük edenlere ihsanda bulunup iyilik yaparlar ve Allâhü Teâlâ hazretlerinin kendilerine verdiği nimetleri başkalarıyla paylaşırlar." Kenzül-Ummal: 34591:

<sup>373</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/703-704.

<sup>374</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/704.

<sup>375</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/704-705.

cömertüğüyle ona muamele eder ve onu kabul eder..."

Sonra şeytan yüz çevirip gitti. Giderken de:

"Eğer sen (Allah'ın peygamberi) Yahya olmasaydın elbette bu bilgilerden sana haber vermezdim!" dedi. Laktu'l-Mercân fî Ahkâmı'l-Cân isimli kitab'da böyledir.<sup>376</sup>

### **Kadınlara İhsan**

"Eğer arayı düzeltir (de ihsanda bulunur)."

Ey kocalar! Eğer sizler, eşlerinizi iyilikle tutar ve onların tabiatınıza uygunlukları olmamalarıyla birlikte eğer siz eşlerinize güzel muamelede bulunur;

"Ve geçimsizlikten sakınırsanız;"

Serkeşlik yaparak kadınlara zulmetmek ve onlardan yüz çevirmekten sakınırsanız, onların haklarından olan bir şeyi (başkasına) sarfetmemekle onlara zarar vermezsiniz;

"Şüphesiz yok ki, Allah her ne yaparsanız." İhsan ve takvâ'dan her ne yaparsanız;

Allah yaptıklarınızı biliyor ve onlardan haberdardır. O işi yapmakta maksadınıza göre size karşılık verir. Elbette sizi onun üzerine sabit kılar. İhsanda bulunanların ecirlerinin zayi olmaları asla mümkün değildir. (2/296)<sup>377</sup>

### **Hikaye (Birbirlerine Sabreden Eşler)**

Rivayet olundu:

Adem oğullarından bir adamın çok güzel bir hanımı vardı. Bir gün kadın, kocasına baktı ve:

"Elhamdülillah- Allah'a hamd olsun!" dedi. Kocasına ona:

"Sana ne oluyor?" diye sordu. Kadın:

"Allah'a hamd ediyorum!" dedi.

(Adam sordu:

"Hamdin sebebi nedir?" kadın:)

"Benim ve senin cennet ehli olman üzere hamdettim. Çünkü sen benim gibi güzel bir kadınla rızıklandın; Allah'a şükrettin! Ben de senin gibi koca ile rızıklandım; sabrettim... Allâhu Teâlâ hazretleri, sabreden ve şükredenlere cenneti vaadetti..." dedi.<sup>378</sup>

### **Sofu Kadın Cennetliktir**

Sa'dî (k.s.) hazretleri buyurdular: Eğer güzel yüzlü kadın mesture ise... Onun dîdân cennetlere nail olur... Eğer dindar, sofu ve sohbeti hoş ise... O kadına asla kötülük etme! Ona zulüm yolunda bir kapı açma!<sup>379</sup>

### **Kadınlar Arasında Adalet**

"Kadınlarınız arasında

her veçhile âdil davranmaya muktedir olamazsınız."

Kadınların arasında âdil olmaya ve aralarını eşit tutmaya gücünüzün yetmesi imkânsız ve muhâl'dir... Bu cihetle ki, onlardan birine vaki olan meyi hepsi hakkında vaki olmaz.<sup>380</sup>

### **Efendimizin (s.a.v.) Duaları**

İşte bundan dolayı (kadınlar arasında eşit davranmak ve onlara adil olmada) Efendimiz (s.a.v.) hazretleri sövle dua Hazret-i Aişe (r.a.)'dan rivayet olundu: Buyurdular:

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, eşlerinin arasında taksim

(gecelemede nöbet) yapar ve çok âdil davranırdı. Ve sonra da şöyle dua ederdi:

"Allâhım! Bu gücümün yettiği taksimattır. Senin mâlik olduğun ve benim mâlik olmadığım şeyde beni sorumlu tutma (beni muâhaze etme!)"<sup>381</sup>

<sup>376</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/705.

<sup>377</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/705-706.

<sup>378</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/706.

<sup>379</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/706.

<sup>380</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/706.

<sup>381</sup> EbûDavud: 1822,



Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, bununla muhabbet ve sevgide eşitliği murad etmişti. Çünkü Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin Hazret-i Aîşe'ye gayet fazla bir sevgisi vardı...<sup>382</sup>

### Birine Meyletmeyin

"Ne kadar hırs besleseniz,"

Adaletli davranmaya gayret gösterseniz ve bunda mübalağa etseniz bile...

"Bari büsbütün meyletmeyin,"

Kendisine rağbet etmediğiniz kadına büsbütün cevrederek, zulmetmeyin. Gücünüz nisbetinde ona karşı âdil davranın. Eğer adaletin hakikatından âciz düşerseniz, ancak (o takdirde) sizin kendisiyle mükellefiyetinizin olmaması sahih olur. Yoksa gücünüzün berisinde olanlar değil... Acze düştüğünüz noktanın berisinde kalan mertebeler ise gücünüzün altına girenlerdir. Gücünüz nisbetinde adil olmalısınız; zira, hepsi elde edilmeyen bir şeyin hepsi terkedilmez... Hadis-i şerifte buyuruldu:

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Dosdoğru olun! Elbette (tam olarak) buna gücünüz yetmeyecektir."<sup>383</sup> Yani, bir tarafa meyletmeden her işte müştekim olmaya gücünüzü yetmeyecektir...<sup>384</sup>

### Kadını Askıda Bırakan

"Onu bırakmayın."

Kendisinden önceki fîi/in üzerine afit oduğu için meczûmdur.

Yani kendisinden ilginizi kestiğiniz ve istemediğiniz kadını büsbütün terketmeyin;

Âîlîlîf "Askıda kalmış" gibi..."

âîlîlî " Askıda kalmış," kadın, ne kocasız ve ne de kendisiyle iyi geçinen bir kocası olan kadın, demektir. Ne yerde ve ne de gökte olan, muallak, askıda bir şey gibi... Hadis-i şerifte buyuruldu:

Ebû Hüreyre (r.a.) hazretlerinden rivayet olundu. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Kimin iki hanımı olur da, bu iki kadından birine meylederse, o kişi kıyamet günü bir tarafı üzerine sarkık (ve eğik) olduğu halde gelir."<sup>385</sup>

### Örnek Davranış

Muâz (r.a.)'ın iki hanımı vardı. Birinin evine geldiğinde diğerinin evinde abdest bile almazdı. Bu iki hanımı da tâûn'da vefat ettiler. Muaz (r.a.) ikisini bir kabre defnetti...

Meyletmeyi Bırakırsanız...

"Ve eğer arayı düzeltir."

Onların işlerinden bozduklarınızı islâh ederseniz,"Ve haksızlıktan korunursanız," Önceki meyletmelerden korunursanız... "Şüphe yok ki Allah gafurdur." Sizin geçmiş olan meyletmelerinizi bağışlar. "Rahim."

Allâhü Teâlâ rahmetiyle size fazl u ikrâm'da bulunur.<sup>386</sup>

### Aynlırsanız Genişlik Verir

"Yok eğer, ayrılırlarsa,"

Karı-kocadan her biri, aralarında ittifak (birlik) bulunmaksızın diğerinden ayrılırsalar (boşansalar)... Aralarında sulhla veya değişik bir şekilde ayrılırsalar...

"Allah her birini diğerinden müstağni kılar."

Onlardan her birinin mühim işlerine kâfi olmakla diğerinden müstağni kılar. (Ona muhtaç etmez...)

"Kendi kudretiyle (geniş hazinesiyle)"

Allâhü Teâlâ hazretleri, kendi zenginliği ve kudretiyle onlara genişlik ve zenginlik verir.

Bu kavli-î şerifte, karı-kocadan birinin ayrılmasına rağmen diğerini ayrılmamaktan sakındırmak ve kınamak

<sup>382</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/707.

<sup>383</sup> İbni Mace: 274, Bu hadis-i şerifin tamamı şöyledir:

Abdullah bin Ömer (r.a.) hazretlerinden rivayet olundu. Buyurdular: Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Mustekim olun! (Dosdoğru davranın) ve elbette (adaleti tam olarak yerine getirmeye) gücünüz yetmeyecektir. Bilin ki sizin amellerinizin en faziletlisi, namazdır. Kimse abdesti muhafaza edemez; ancak mü'min müstesna..." İbni Mace: 274, Müsned-i Ahmed: 21400,

<sup>384</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/707-708.

<sup>385</sup> Ebû Davud: 1821.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/708-709.

<sup>386</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/709.

vardır.

"Allah kudreti geniş bir hakîm bulunuyor."

Allâhü Teâlâ muktedirdir. Her şeye gücü yeter. Fiilleri ve hükümlerinde hüküm ve kudreti vardır. Ayrılıktan her birine hükmettiği hükümlerde mübalağa ve mutlak bir hikmeti vardır. Herbirinin kendisine sükûnet bulacağı bir çıkış kapısı verilir. Kendisini önceki eşinden teselli eder. Onun kalbinden diğerinin muhabbetinin sıcaklığı gider (ve hararet söner.) Kendisine aşkının üzüntüleri keşf olunur...

Mü'mine düşen vazife, nefsin hazzını ve isteklerini bırakmaktır. İlâhî emirlerle beraber hareket edip, bütün işlerinde ve hükümlerinde Allâhü Teâlâ hazretine uymak (ve hassaten) kadınlar hakkındaki şu ilâhî emirle mutlaka amel etmek lazım.

"O talâk iki defadır, ondan sonrası ya iyilikle tutmak, ya güzellikle salmaktır."<sup>387</sup>

## Yapılacak İş

(Birbirlerine karşı serkeşlik ve zulmeden eşler), kendisinde alım- satım ve dostluğun olmadığı (o çetin kıyamet) günü gelmeden önce;

- 1 - Adalet tarafına yönelmeleri,
- 2- Zulüm tarafından yüz çevirmeleri,
- 3- Mutlaka helallaşmaları gerekir.<sup>388</sup>

## Zâlimlerin Kıyametteki Hâli

tbni Mesûd (r.a.) hazretleri buyurdular:

"Kıyamet günü bir erkek ve kadının elinden tutulur. Geçmiş ve geleceklerin önlerine dikilir. (Bütün insanların huzuruna çıkarılır.) Allah tarafından bir münâdî seslenir:

-"(Ey mahşer ehli) Bu falan oğlu falandır. Kimin bundan bir hakkı varsa hakkını almaya gelsin!"

O gün kadın sevinir. Oğlundan, kardeşinden, babasının üzerinde veya kardeşinin üzerinde hakkının olmasından (ve bu hakkını alacağı için) sevinir.

Sonra ibni Mes'ûd (r.a.) şu âyet-i kerimeyi okudu:

"O vakit sûr üfürüldü mü artık aralarında o gün ne nesebler vardır, ne de soruşlar."<sup>389</sup>

Allâhü Teâlâ hazretleri, o kula buyurur:

-"Bunlara haklarını ver!" O kul:

-"Ya Rabbi! Ben dünyada değilim; bunların haklarını nereden getirip vereyim?" Allâhü Teâlâ hazretleri meleklere buyurur:

-"Bu (zâlim kişinin) salih amellerini alın, ondan haklarını isteyen her insana, hakları kadar verini"

Bu kişi, eğer Allah'ın veli kulu ise, onun hasenelerinden hardal habbesinin miskâli kadar, katlanır. Hatta o hardal tanesi olan sevap ile cennete girer. İbni Mes'ûd (r.a.) hazretleri sonra şu âyet-i kerimeyi okudu:

"Her halde, Allah, zerre miskaali zulmetmez. Ve eğer bir hasene olursa, onu kat kat artırır; bir de tarafından azîm bir ecir verir"<sup>390</sup>. (2/298)

Eğer bu (zalim kişi) şakî (ve kötü) bir kul ise, meleklar: "Ya Rabbi Bu kişinin haseneleri ve salih amelleri tükendi; ama ondan hak isteyenler hâlâ var!" Allâhü Teâlâ hazretleri meleklere buyurur:

-"Ondan hakkını isteyenlerin günahlarını ve kötülüklerini a-lın, hakları kadar o kişiye yükleyin! (Sonra da) onu yüz üstü cehennem ateşine atın!"<sup>391</sup>

<sup>387</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/709-710.

<sup>388</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/710.

<sup>389</sup> El-Mü'minûn: 23/101,

<sup>390</sup> en-Nisâ: 4/40,

<sup>391</sup> Şu hadis-i şerif, bu rivayeti te'yid etmektedir:

Ebü Hüreyre (r.a.) hazretlerinden rivayet olundu. Efendimiz {s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Biliyor musunuz, müflis kimdir?" Sahabe-i kiram {r.a.) hazretleri buyurdular: "Bizim aramızda (örf ve ticâret geleneklerine göre) müflis, (zarar edip) dinarı, dirhemi, malı, eşyası ve parası olmayan kişidir!" Efendimiz {s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Benim ümmetimden müflis: Kıyamet günü namaz, zekât ve oruç ile gelir. Ve şuna sövmüş, şuna iftira etmiş, şunun malını yemiş, bunun kanını dökmüş ve şunu dövmüş (ve benzeri günahlarla kıyamete) gelir, {Dünyada kılmış olduğu zaman, vermiş olduğu zekâtın tutmuş olduğu orucun, gitmiş olduğu hacın ve diğer ibâdetlerin) hasenâtı (ve sevapları) şuna verilir, iyilikleri haksızlık ettiği bu kişilere dağıtılır. Eğer üzerinde olan kul hakkı bitmeden önce. hasenât ve sevapları tükenirse, mazlûmların hatâ ve günahları alınıp kendisinin üzerine atılır. Sonra kendisi de cehenneme atılır. (İşte asıl müflis budur. Çünkü ticarî hayatında iflâs eden kişi. kalkınabilir; cehenneme giden ise cehennemliktir.)" Müsned-i Ahmed: 8686,

"Müslüman. Müslümanların elinden ve dilinden salim olduğu (zarar görmediği) kişidir. Muhacir, Allah'ın nehyettiği (yasakladığı) haram ve şüpheli şeylerden hicret eden (ve kaçan) kişidir." Buhârî hadis no: 9,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/711-712.

## Herkese İyi Muamele

Elbette;

- 1 - Tevbe ve istiğfar etmek
- 2- Melikü'l-Gaffâra dönmek,
- 3- Hayırlı ve şerli herkese güzel muamele etmek,
- 4- İkrar ve inkâr ehlinden eziyeti gidermek lazımdır. <sup>392</sup>

## Hikâye (insanlara iyilik)

Hikâye olundu:

Ebû Mensur bin Zükeyr (r.h.) hazretleri, zâhid ve sâlih bir zât idi. Vefatı yaklaştığında ağlaması çoğaldı. Ona soruldu: -"Ölüm anında neden çok ağlıyorsun?" Buyurdular: -"Daha önce hiç girmedığım bir yola giriyorum!" Ebû Mensur bin Zükeyr (r.h.) vefat etti. Sonra oğlu onu vefatının dördüncü gecesi rüyasında gördü. Oğlu kendisine sordu:

-"Babacığım, Allâhü Teâlâ hazretleri sana ne yaptı? Sana nasıl muamele etti?" Ebû Mensur bin Zükeyr, buyurdular:

-"Ey yavrucuğum! İş senin zannetiğinden daha zordur. Ben adaletli olanların en âdili olan bir Melik ile karşılaştım. Ve münâkaşa eden hasımları gördüm... "Allâhü Teâlâ bana buyurdular:

-"MEy Ebu Mensur, sana yetmiş yıl ömür verdim. Bu gün seninle beraber ne amelin var?" Ben:

-"Yar Rabbil Otuz defa haccettim!" Allâhü Teâlâ buyurdular:

-"Onları senden kabul etmedim!" Ben;

-"Ya Rabbi! Elimle kırkbin dirhemi senin yolunda tasadduk ettim!" dedim. Allâhü Teâlâ buyurdu:

-"Onları senden kabul etmedim!" Ben:

-"Ya Rabbi! Tam altmış yıl gündüzlerimi sıyâm (oruç tutarak); gecelerimi de kıyam (ibâdet ve namaz ile) geçirdim!" dedim. Allâhü Teâlâ buyurdular:

-"Onları senden kabul etmedim!" ben;

-"Allâhım! Tam kırk savaşa katıldım... (Kırk defa senin yolunda din düşmanlarıyla savaştım!)" dedim. Allâhü Teâlâ;

-"Onları senden kabul etmedim!" buyurdular. Ben;

-"Bu takdirde helak oldum!" dedim. Allâhü Teâlâ buyurdular:

-"Senin gibi bir kimseye azab etmek benim keremime yakışmaz. Ey Ebu Mensur! Hatırlar mısın hani falan gün, bir Müslümanın ayağı kaymasın diye yoldan bir taşı uzaklaştırdın? İşte bu iyi niyetle (Müslümanlara eziyet vermemesi için) yoldan kaldırmış olduğun bu taş sebebiyle sana rahmet ettim! Çünkü ben muhsinlerin (ihسان sahibi olanların) ecirlerini zayi etmem!" <sup>393</sup>

## Müslüman Eziyet Etmez

Bu hikâyeden zahir oldu ki, yolda bulunan eziyet verici bir şeyi kaldırmak ve defetmek, rahmet ve mağfirete sebeptir... Dünyada insanlardan eziyeti gidermek mahşer günü (âhirette), büyük bir menfaat sağlar. Hususiyetle mü'minlere eziyet olmaması ve özellikle ehli ve aile eziyetlerini gidermek daha önemlidir. Çünkü; Allâhım bizleri menfaatli ve faydalı kişilerden eyle! Zararlı ve muzır kişilerden eylem247e! Âmin! <sup>394</sup>

## Göklerde ve Yerde Olan Hep Allah'ındır

Yüce Meâlî:

Allah'ındır bütün göklerdeki, yerdeki... Celâlim hakkı için, sizden evvel kitâb verilenlere de tavsiye ettik; size de Ki, Allah'tan korkun ve eğer tanınamazlık ederseniz haberiniz olsun ki, Allah'ındır bütün göklerdeki, yerdeki... Ve Allah bir ganî, hamîd bulunuyor.131

Allah'ındır bütün göklerdeki, yerdeki... Dayanılacak (vekil) de Allah yeter.13Z

Dilerse sizleri giderir de ey insanlar, başkalarını getirir... Allah ona da kadîr bulunuyor.133

Kim dünya sevabı istiyorsa, bilsin ki dünya sevabı da, âhîret sevabı da, Allah'ın yanındadır... Ve Allah bir semî', basîr bulunuyor... <sup>395</sup>

<sup>392</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/713.

<sup>393</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/713-714.

<sup>394</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/714.-715.

<sup>395</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

## Tefsîr-i Şerifi:

"Allah'ındır bütün göklerdeki, yerdeki..."

Bütün mevcudat, kâinâtın neresinde olurlarsa olsunlar hepsinin yaratılması, rızıkları ve diğer hususiyetleri Allah'ındır.<sup>396</sup>

## Tevilât-i Necmiyyeden

Şeyh Necmüddin (k.s.) hazretleri buyurdular: pljUUI J> £ a\lj "Allah'ındır bütün göklerdeki,"

1 - Yüksek dereceler,

2- Me'vâ cennetleri,

3- Yüksek Firdevs cenneti... Allah'ındır...

"Ve yerdeki..."

1 - Dünya nimetleri,

2- Dünya ziyneti,

3- Dünya güzellikleri...

Allâhü Teâlâ hazretleri bütün bunlardan müstağnirdir. Asla bunlara ihtiyacı yoktur. O bunları, sâüh kullan için yarattı. Allâhü Teâlâ hazretleri buyurdıkları gibi:

"Hem göklerde ne var, yerde ne varsa hepsini kendinden o-larak sizin için müsahhar kıldı. Şüphesiz ki bunda düşünecek bir

kavim için âyetler var!"<sup>397</sup>

"Görmediniz mi Allah zülcelâl sizin için göklerdekini ve yerdekini müsahhar kılmış, üzerinize zahiren ve bâtinen nimetlerini ifaza buyurmakta?! Bununla beraber nâs içinde kimisi de var ki ne bir ilme, ne bir mürşide, ne de tenvir eder bir kitaba istinad etmeksizin Allah hakkında mücadele ediyor."<sup>398</sup>

Allâhü Teâlâ hazretleri, kullarını da kendi nefsi için yarattı. Buyurdıkları gibi:

"Ben seni kendim için yetiştirdim." <sup>399</sup>

## Kitab Ehline Vasiyyet

"Celâlim hakkı için,

sizden evvel kitâb verilenlere de tavsiye ettik;"

Yani Allah'a kase olsun ki, biz onların kitabında emrettik. Kendilerine kitab verilenler,

1-Yahudiler ve,

2- Hristiyanlardır.

3- Ve bunlardan önce kendilerine kitab verilen ümmetlerdir. LALsdı "Kitab" kelimesinin başındaki lâm harfi cins içindir.

Semavî kitabları içine alır.

"Harf-i cerri" "biz vasiyyet ettik," veya "verildiler" fiiline taalluk etmektedir.

"Ve size de..."

"Onlar ki," kavî-i şerifinin üzerine atıftır. Ey ümmet-i Muhammed (s.a.v.)! Sizin kitabınızda size vasiyyet ettik! (Neyi?)

"Allah'tan korkun"

Allah'tan ittikâ etmenizi (ve kormanızı) size tavsiye ettik! of kelimesi masdariyet içindir. Kendisinde harfî cer hazf oldu. Yani, "Onlara ve size takvâ'yı emrettik!" demektir. (Daha?)

"Ve" Onlara ve size dedik.

"Ve eğer (inkâr eder ve) tanımamazlık ederseniz haberiniz olsun ki, Allah'ındır bütün göklerdeki,yerdeki..." <sup>400</sup>

## Allah Muhtaç Değildir

Muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretleri, her şeyin Mâlikü'l-mülküdür. Allâhü Teâlâ hazretleri, sizin küfrünüz ve ma'siyetleriniz sebebiyle zarar görmez; sizin şükürünüz ve takâ'nız ile menfaat görmediği gibi... Allâhü Teâlâ

---

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/715-716.

<sup>396</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/716.

<sup>397</sup> El-Câsiyye: 45/13.

<sup>398</sup> Lokman: 31/30,

<sup>399</sup> Taha: 20/41

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/716-171.

<sup>400</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/171-718.

hazretleri, sadece rahmetinden dolayı size bunları vasiyyet buyurdu. Yoksa bunlara ihtiyacından dolayı değildir. Sonra Allâhü Teâlâ hazretleri bunları şu kavî-i şerîf ile takrîr etti:

"Ve Allah bir ganîdir."

Allâhü Teâlâ halktan ve onların ibâdetlerinden ganiy ve müs-tağnîdir.

Gayri Allâhü Teâlâ hazretlerine taalluk etmez. Ne zâtında ve ne de sıfatlarında... Bilakis muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretleri ağıyar (başkaları) ile beraber alâka kurmaktan münezzehtir...

Mahlukat ister ona hamd etsin ve isterse ona hamd etmesinler, Allâhü Teâlâ hazretleri, zâtında mahmûd'tur... Övgüye en layık olanıdır.<sup>401</sup>

### Allah Ezelden Hamd Olunmuştur

İmam Gazâlî (r.h.) hazretleri, "Şerhü'l Esmâ-i'l-Hüsna" isimli kitabında buyurdular:

Allâhü Teâlâ hazretleri, ezelden hamdi ile hamîd'tir, kendi nefsini övdü... Kulları da ebediyyen ona hamd etmektedirler. Bu hamd Celâl sıfatına dönmektedir. Yücelik ve kemâl kendisini zikreden zâkirlerin zikrine mensûbtur. Muhakkak ki hamd, zikir ve kemâl vasıflarıdır; kemâl cihetinde...<sup>402</sup>

### Hamîd Olan Kullar

Kullardan hamîd olanlar;

1-Akaidi,

2- Ahlakı,

3- Ve ameli övgüye layık olanlardır.

Bunların hepsi, her türlü ayıp ve sevap mülâhazasından uzak olanlardır. Bu (sıfatları taşıyan);

1 - Efendimiz Muhammed Mustafa (s.a.v.) hazretleri

2- Peygamberlerden ona yakın olanlar,

3- Onların (peygamberlerin dışında) olan evliya, 4-Ve Âlimlerdir... (2/298)

Bunların herbiri;

1- Akaidini,

2- Ahlakını,

3- Amellerini,

4- Sözlerini,

5- Huylarını

6- Hâl ve hareketlerini,

(Allah'ın emir ve yasaklarına göre yapıp) hamde (yani övgüye) layık kıldıkları nisbette "Hamîd"dirler....<sup>403</sup>

### Tekrarın Faydaları

"Allah'ındır bütün göklerdeki, yerdeki..."

Allâhü Teâlâ hazretleri bu kavî-i şerîfi üçüncü kere olarak zikretti ki, kendisinin gerçekten ganiy (zengin) ve müstağni olduğuna delâlet etsin...

Muhakkak ki mahlûkatın tamamı ihtiyaçlarıyla O'nun zenginliğine delâlet ederler. Allâhü Teâlâ'nın mahlukata vermiş olduğu varlık (nimeti), çeşit çeşit hususiyetler ve kemâlât, onun "hamîd" olduğuna delâlet eder. Bu cihetle,

"Allah'ındır bütün göklerdeki, yerdeki..." kavî-i şeriflerinin üç defa üst üste zikredilmesi aslında) tekrar değildir... Çünkü bu mübarek lafızlardan her biri yepyeni bir faydayı İkrar etmektedir.<sup>404</sup>

<sup>401</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/718.

<sup>402</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/719.

<sup>403</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/719.

<sup>404</sup> Musannif İsmail Hakkı Bursevî hazretleri, bu tekrarların faydalarının neler olduğunu zikretmediler. Bunu anlamayı okuyucuya bıraktılar. Ancak onun başlıca-kaynaklarından olan İmam Fahreddin-i Râzî (r.h.) hazretleri. Tefsîr-i Kebir'inde "Allah'ındır bütün göklerdeki, yerdeki..." kavî-i şeriflerinin üç defa üst üste zikredilmesinin hikmetini şöyle beyân etmektedirler: Suâl: Eğer denilse ki: "Allah'ındır bütün göklerdeki, yerdeki..." kavî-i şeriflerinin üç defa üst üste zikredilmesinde ne gibi faydalar vardır?

Cevâb: Deriz ki: Bu âyetlerde bu kelimelerin üç kere zikredilmesinde üç emrin ve işin takrîri içindir.

Birincisi: Allâhü Teâlâ hazretleri,

"Yok eğer. ayrılırlarsa Allah kudretiyle her birini diğerinden müstağni kılar. Allah kudreti geniş bir hakîm bulunuyor." (en-Nisâ: 4/130)

Bu âyet-i kerimeden murâd, Allâhü Teâlâ hazretlerinin çok cömert ve fazl-u kereminden veren biri olduğunu beyân etmektir. Onun için hemen bunun akabinde bunu desteklemek için;

"Allah'ındır bütün göklerdeki, yerdeki..." kavî-i şerîfi zikredildi. Ve bununla Allâhü Teâlâ hazretlerinin vasi' cömert ve kerem sahibi olduğunu beyândır. İkinci: Allâhü Teâlâ hazretleri.

"Ve eğer (inkâr eder ve) tanımamazlık ederseniz haberiniz olsun ki. Allah'ındır bütün göklerdeki, yerdeki..." buyurdu. Bundan murad, Allâhü

## Vekîl Allah'tır

"Dayanılacak (vekil) de Allah yeter."

Bütün işlerin tedbirinde ve bütün İşlerde elbette Allâhü Teâlâ hazretlerine tevekkül etmek ve O'na dayanmak gerekir. Ondan gayri bir başkasına değil...<sup>405</sup>

## Yeni Topluluk Yaratır

"Dilerse sizleri giderir de ey İnsanlar."

Sizi birden kökten yok eder de

"Başkalarını getirir..."

Allâhü Teâlâ hazretleri eğer isterse sizi yok eder, hemen bir defada insanların yerine yeni bir beşer veya başka bir mahlukât getirir...

Lif (meşiyetin), kendisini cezanın mazmunu (manâsını ifâde ettiği için) mefûlü mahzûftur

Yani eğer Allâhü Teâlâ hazretleri, sizi yok etmek ve başkalarını yaratmak dilerse, sizi giderir. Yani eğer Allâhü Teâlâ hazretleri, sizi üzerinde bulunduğunuz, isyan üzerine olduğu gibi bırakıyorsa; bu ancak Allâhü Teâlâ hazretlerinin sizin taat ve ibâdetlerinizden kemâliyle ganî ve müstağni olması ve size asla muhtaç olmamasındandır... Yoksa Allâhü Teâlâ hazretlerinin yücelik ve büyüklük olarak bundan (sizi yok etmek ve sizin yerinize yepyeni bir halk getirmekten) âciz olmasından değildir.

Bu kavî-i şerifte aynı zamanda âsilere büyük bir tehdît vardır...

"Allah bunun üzerine...." Sizi bir kereden yok etmeye ve bir defada başkalarını sizin yerinize yaratmaya...

"Kadirdir..."

Kudreti çok belîğ ve yüksektir. Allâhü Teâîa hazretleri, muradını yerine getirmekten âciz değildir. Öyleyse, Allah'a itaat edin, ona âsî olmayın ve Allâhü Teâlâ hazretlerinin ıkâbından ve azabından korunun (ve günahlardan sakının...) <sup>406</sup>

## Sabırlı ve Halimdir

Bu âyet-i kerime, Allâhü Teâlâ hazretlerinin kudretinin kemâline ve sabrının olgunluğuna delâlet eder. Zira âsîleri hemen aceleyle tutup muâhaza ve muhakeme etmedi.

Hadis-i şerifte buyruldu:

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Hiçbir kimse iştîmiş olduğu eziyetlere karşı Allâhü Teâlâ hazretlerinden daha sabırlı değildir. Allah azze ve celle hazretlerine şirk koşulur, ona çocuk isnadında bulunup (onun evfâd edindiğini söylerler)... Sonra Allâhü Teâlâ hazretleri, ona afiyet verir ve onları nızıkladırlar..."<sup>407</sup>

Yani Allâhü Teâlâ hazretlerinin bazı erkek ve kadın kullan, Allâhü Teâlâ'nın mülkünde onun bir şeriki ve ortağının olduğunu söylerler. (Kimi de) ona eviâd nisbet ederler... Bütün bunlara rağmen, Allâhü Teâlâ hazretleri, nzik ve afiyetten onlara çeşitli nimetler verir. Ve bu iki nimetin dışında bir çok nimetler verir. İşte bu Allâhü Teâîa hazretlerinin keremidir. Onun kendisine eziyet eden kullarına nasıl muamele ettiğini göstermektedir... (Kendisine eziyet edenlere bu kadar nimet veren Allâhü Teâlâ hazretleri), kendisinden gelen eziyetlere tahammül eden, kendisine hamd-ü senalar eden kullarına nasıl davranacağı (ve onlara vereceği maddî ve manevî nimetleri) tasavvur ettin mi? <sup>408</sup>

## Cezâ'nın Geciktirilmesi

---

Teâlâ hazretlerinin itaat edenlerin itaatından ve günahkârların günahlarından münezzehtir olduğunu; Allâhü Teâlâ hazretlerinin celâlinin, taat (ve kulların ibadetiyle) ziyâde olmadığını ve kulların kötülük ve isyanları ile eksilmekten münezzehtir olduğunu beyân etmektedir. Onun için hemen bunun ardından;

"Allah'ındır bütün göklerdeki, yerdeki..." kavî-i şerifi zikredildi. Ve bundan maksat; Allâhü Teâlâ hazretlerinin zatiyle herşeyden gani ve müstağni olduğunu beyân etmektedir. Üçüncüsü: Allâhü Teâlâ hazretleri:

"Allah'ındır bütün göklerdeki, yerdeki... Dayanılacak (vekil) de Allah yeter. Dilerse sizleri giderir de ey insanlar, başkalarını getirir... Allah ona da kadîr bulunuyor." Buyurdu. Bundan murad da Allâhü Teâlâ hazretleri, icâd etmeye ve yok etmeye kaadir olduğunu beyân etmektedir... Eğer siz Allâhü Teâlâ hazretlerine isyan ederseniz o hepinizi tamamen yok edip, başka bir kavim yaratmaya kaadirdir... Tefsîr-i Kebir: c. 11/70-71 (c.4, s. 239)

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/719-720.

<sup>405</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/721.

<sup>406</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/721-722.

<sup>407</sup> Sahih-i Müslim: 5016,

<sup>408</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/722-723.

Sonra Allâhü Teâlâ hazretlerinin, cezalandırmayı geciktirmesi, kendisinden olan bir hikmet sebebiyledir. Allâhü Teâlâ hazretleri bununla (günahkârın) tevbe ederek dönmesi ve günahlarına isrâr edenlerin aleyhine de bir delil olması içindir. Hadis-i şerifte buyuruldu:

Ebû Musa (r.a.)'dan rivayet olundu. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretleri, kudret elini geceleyin yayar ki, gündüz kötülük yapan ve günah işleyenler, tevbe etsinler diye... Allâhü Teâlâ hazretleri, kudret elini gündüz yayar ki, gece kötülük yapan ve günah işleyenler, tevbe etsinler diye... Bu, taa (kıyamete yakın bir zamanda) güneş batıdan doğuncaya kadar devam eder."<sup>409</sup>

## Cömertlik

Şeyh Kelâbâzî (r.h.)<sup>410</sup> buyurdular:

Bu hadis-i şerifte geçen, "elini açıp yayar," kavlı-i şerifinde geçen eli yaymak, cömertlikten kinayedir. Yani Allâhü Teâlâ hazretleri, gündüz günah işleyene geceleyin cömertlikte bulunur; gece günah işleyene de gündüz cömertlikte bulunur ki, tevbe etsinler diye...<sup>411</sup>

## Amellerin Yazılması

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinden rivayet olunduğu üzere bu-vurdular:

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"(Kirâmen kâtibin meleklerinden) sağ tarafın meleği, sol tarafın meleği üzerine emir'dir. Kul herhangi bir hasene (iyilik) işlediğinde, onu (hemen) on misliyle yazar. Kul herhangi bir günah işlediğinde de (sol tarafın meleği onu yazmak istediğinde) sağ tarafın meleği ona:

-"Dur! (Hemen yazma)İder. Gündüzden tam yedi saat onu yazmadan tutar. Eğer o kul tevbe istiğfar ederse; o günahı yazılmaz. Yok eğer tevbe ve istiğfar etmezse bir günah olarak, yazılır."<sup>412</sup> Şeyh'in sözleri bitti.

Sâib (r.h.) buyurdular:

Gafletten gönüllerin üzerine doğan siyah lekelerden gülmektedirler.

Laf üretip durmaktadırlar. Gafil olma! Gülen dişlerden sabahlar olmaz oldu...<sup>413</sup>

## Takva

Kim, Kur'ân-i kerimin zecr (ve yasaklarıyla) yasaklanmaz; taat ve ibâdete rağbet etmezse, (bu tür kişiler), taştan daha şiddetli ve katı kalblidirler. Hâl bakımından câmidâtan daha kötüdürler. Muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretlerinin kullarını davet etmesi; Allâhü Teâlâ hazretlerinin peygamberlerin dilleri üzerine gönderdiği kitablardır. Peygamberleri göndermesi; dünyanın süsüne, tantanasına ve güzelliklerine aklanmamaları, mağdur olmaları, nefsânî nazların derinlik ve dalışlarından ulvî derecelerin yüksekliklerine çıkmaları (miraç etmeler) içindir...

Allah'a and olsun ki, Allâhü Teâlâ hazretleri sana, takvayı emretti. Sana düşen, Allâhü Teâlâ hazretlerinin vasiyyetini tutmaktır. Çünkü takva çok aziz ve şerefli bir hazinedir. Eğer sen takvâlı olmakla zafer bulursan; onda nice şerefli cevherler ve çok hayırlar görürsün... Takva bütün hayırları içinde toplamıştır.<sup>414</sup>

## Gerçek Hürriyet

İbni Atâ (r.h.) buyurdular:

-"Takvâ'nın bir zahiri ve bir de bâtını vardır.

Takvanın zahiri, şeriatın koymuş olduğu hududları muhafaza etmektir.

Takvanın bâtını ise, niyetlerde ihlâs'tır.

Takvanın hakikati dünyadan, ukbâdan, ikbâl'dan, teveccühten yüz çevirip; Hazreti ulyâ'ya (Yüce Mevlâ'ya) yönelmektir. İşte kim ona (Mevlâ Teâlâ hazretlerine) vasıl olursa; o kişi gerçekten

<sup>409</sup> Sahih-i Müslim: 4954,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/723.

<sup>410</sup> Şeyh Kelâbâzî: Ebû Bekir Muhammed b. Ishâk Kelâbâzî (r.h.)'tır. Aslen Buhâra'lıdır. Doğum tarihi kesin olarak belli değildir, iyi bir tahsil gördü. Fakih (fıkıh ilmi) âlimle-rindendir. Tasavvufta Hallac-i Mensûr'un müridi olan Faris bin İsa'nın talebesidir. 38S (m. 995) veya 380 (m.990), tarihinde vefat etti. "Et-Taarruf li Mezhebi Tasavvuf diye bir kitabı vardır. Bu kitap batı dillerine tercüme edildi. Birçok Arapça ve Farsça şerhleri vardır. Eski âlimler: "Taarruf olmasaydı tasavvuf bilinmezdi," demiştir.

<sup>411</sup> Tefsir-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/724.

<sup>412</sup> Taberânî Mu'cemü'l-Kebir: 7971,

<sup>413</sup> Tefsir-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/724-725.

<sup>414</sup> Tefsir-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/725.

iki kâinatın (dünya ve âhiretin) boyunduruk (bağlılık ve köleliğinden) hür olmuş, kurtulmuş ve Allah'a kul olmuş olur.<sup>415</sup>

## İlâhî Aşk

Hafız (k.s.) buyurdular:

Meyve veren ağaçlar, hep yük altındadırlar. Onlar hep taalluk sahibidirler. Birine bağlantıları ve sahipleri vardır. Ne hoş servi ki, gam yükünden azâd olup geldi..."<sup>416</sup> (2/299)<sup>417</sup>

## Dileyene Sevâb Verilir

"Kim dünya sevabı istiyorsa." Cihâdı ganîmet için isteyen mücâhid gibi...

(Bilsin ki) dünya sevabı da, âhiret sevabı da, Allah'ın yanındadır..."

Onun dünya ve âhiret sevabı Allâhü Teâlâ hazretlerinin ka-tındadır; eğer onu isterse...Ona ne oluyor ki o sevapların (nimetlerin) en bayağı olanını istiyor.

İkisini birlikte istesin... Şöyle dua edip isteyen gibi:

"Rabbena! Bize dünya'da bir güzellik ver, âhiret'te de bir güzellik... Ve bizi ateş azabından koru!"<sup>418</sup> (Hem dünya ve hem âhireti istesin.)

Veya bunlardan (dünya ve âhiretten) en şereflişini istesin. Çünkü Allâhü Teâlâ hazretlerinin rızâsını kazanmak için hâlis bir niyetle cihâd eden bir kişi, kendisine dünyada bir ganîmet gelmezse de o kişiye âhirette Allâhü Teâlâ hazretlerinin katında her iki darın sevabı (iki yurdun, dünya ve âhiretin nimetleri) vardır. Allâhü Teâlâ hazretleri o kişiye dilediğini verir. Şu kavî-i şerifte olduğu gibi:

"Her kim âhiret ekimi isterse, ona ekinini artırırız; her kim de dünya ekimi isterse, ona da ondan veririz, amma âhiret'te ona hiç nasip yoktur."<sup>419</sup>

## Allah Niyyetleri bilir

"Ve Ailah bir semâ basîr bulunuyor..."

Allâhü Teâlâ hazretleri, bütün işitilen şeyleri (hakıyla işitip) bilmekte ve bütün görülenleri (ve görülmeyenleri hakıyla görüp) bilmektedir. Bütün niyet ve maksadları biliyor.

Yani Allâhü Teâlâ hazretleri, onların sözlerinden onların cihâddan ganimetten başka bir şey isteyip istemediklerini ve sözlerinin neye delâlet ettiğini ve onların fiillerinden (ve işlerinden) onların cihâda koşarken ve cihâd için çalışırken sadece ganîmet için mi çalıştıklarını veya Allah rızâsı için mi çalıştıklarını çok iyi bilmektedir.<sup>420</sup>

## Münafık ve Mürailer

Haddadî (r.h.) buyurdular:

Bu âyet-i kerimede münafık ve mürâî (riyakâr ve gösterişçilere) büyük bir tehdît vardır.<sup>421</sup>

## Riyakâr Kurrâlar

Hadis-i şerifte buyuruldu:

-"Muhakkak ki cehennem ateşinde bir vadi vardır ki, cehennem (bile) günde dört yüz kere ondan (Allah'a) sığınıyor. O vadi riyakâr kurrâlar<sup>422</sup> için hazırlanmıştır."<sup>423</sup>

<sup>415</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/725-726.

<sup>416</sup> Divân-ı Hafız-ı Şirâzî s. 104, Tasavufî manâsı: Meşâhiyh, abid ve zahidler surette meyvelli ağaç gibidirler. Onlar, nefsi emmârenin taallûku ve masivânın yükü altında inlemektedirler. Ama aşık olan zat, mustekîm bir hal üzeredir. Hakka teveccüh etmiştir. Onun dünya ve âhiret diye bir kaygısı ve üzüntüsü yoktur. O sürekli kendisine gelen ilâhî tecellilerle meşguldür. Gönlü hep hoştur. Hürdür.

<sup>417</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/726.

<sup>418</sup> Bakara: 2/201,

<sup>419</sup> eş-Şurâ: 42/20,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/726-727.

<sup>420</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/727

<sup>421</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/727.

<sup>422</sup> Kurrâ, değişik makamlarla Kur'an-ı kerim okuyanlara denilir. Kurrâlar, halka sesli Kur'an-ı kerim okudukları ve kendi okuduklarını beğendikleri için işlerine riyakârlık karışabilir. Kur'an ehlinin riyâ'dan sakınıp ihlâs ile Kur'an-ı kerimi okumaları gerekir...

<sup>423</sup> Tirmizi: 2305, Bu hadis-i şerif şu değişik metinlerle geçmektedir:

Ebü Hüreyre (r.a.)'dan rivayet olundu. Buyurdular: Efendimiz (s.a.v.) hazretleri



Sa'dî (k.s.) buyurdular:

Hiç zorlanmadan onun sîretini söyleme!

Gösterişle yapılan güzel ismin sonu harap olup içeriye girmektir. 0 taşın önüne düşen her bir yumurta ki, o vakit ondan hiçbir şey çıkmaz...<sup>424</sup>

### Cimri ve Riyakârlar

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinden rivayet olundu. Buyurdular:

Allâhü Teâlâ hazretleri, adn cennetini yarattığında, onun içinde hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği hiçbir kalbin üzerine doğmayan ve hiçbir beşerin hatırına (ve aklına) gelmeyen nimetler yarattı. Sonra Allâhü Teâlâ hazretleri, cennete:

"Konus!" dedi. Cennet dile geldi. Üçkere ust üste;

" Hakikat felah buldu o mü'minler. Hakikat felah buldu o mü'minler. Hakikat felah buldu o mü'minler." (âyet-i kerimesini)

okudu.<sup>425</sup> Sonra cennet;

"Muhakkak ki ben cimri ve riyakâr herkese haramım!" dedi<sup>426</sup>

### İhlâs

Mü'mine gereken, riya ve gösterişten kaçınmaktır Amelde ihlâsı tahsil etmektir. İhlâs, kişinin ameliyle Allâhü Teala hazretlerinden başka bir şeyi murâd etmemesidir.<sup>427</sup>

### Hikaye (İhlâs'a Ulaşmak)

Bazıları buyurdular:

"Bir Cuma günü Cuma namazından önce Abdullah bin Seni (k.s.)'ın yanına varıp huzuruna girdim. Evinde büyük bir yılan gördüm. İçeriye girmekten tereddüt ettim. Bir ayağımı ileri attım, diğerini geri çektim. Sehl (k.s.) seslendiler:

"Gir içeril Bir kişinin yeryüzünde korktuğu bir şeyi bulundukça İhlasın hakikatına ulaşamaz!" buyurdular. Sonra bana sordular:

"Senin Cuma namazı kılmaya hacetin (ve arzun) var mı?" dedi. Ben:

"Bizimle Cuma namazının kılındığı yer arasında bir gece ve bir günlük mesafe var!" dedim.

Sonra Abdullah bin Sehl (k.s.) hazretleri, ellerimden tuttular. Az sonra baktım, Mescid'i gördüm. Beraber Cuma namazını kıldık. Sonra namazdan çıktık. Abdullah bin Sehi (k.s.) hazretleri, insanlara (halk yığın ve kalabalıklarına) baktı. Onlar, Cuma namazından çıkıyorlardı. Sonra buyurdular:

"Lâ ilâhe illâh- Allah'tan başka ilâh (mabûd) yoktur," ehli (ve Müslüman) çoktur; ama onlardan ihlaslı olanlar ise çok azdır..."

İbâdetlerde ihlâs, niyyeti söylememektir. Haberciler, Peygamber Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinden ne getirdilerse. onu tutmaktır.<sup>428</sup>

### İbâdete Karşılık Ücret

İhlâslı kişi, amellerine karşılık asla bir ücret kabul etmez. Velew ki, bunun karşılığında kendisine dünya ve

---

buyurdular:

"Hüzün kuyusudan, Allah'a sığın" buyurdular. Sahabe-i kiram (r.h.) hazerâti sordular:

"Ya resûlallah (s.a.v.)! Hüzün kuyusu nedir?" Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Cehennem'de bir vâdi'dir. Cehennem (bile) günde yüz kere ondan Allah'a sığınmaktadır. Biz dedik:

"Ya Resûlallah (s.a.v.)! Oraya kimler girer?" Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Amelleriyle (halka) riyakârlık (ve gösteriş) yapan kurrâlar girerler!" Tirimiz:

<sup>424</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/727-728.

<sup>425</sup> Kenzu'l-Ummâl: 39236.

<sup>426</sup> Bu son ibare kenzul'Ummâl'da yoktur.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/728-729.

<sup>427</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/729.

<sup>428</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/729-730.

içindekiler verilse bile...<sup>429</sup>

## Hikâye (İhlas)

Anlatılır ki:

Civânmerd'in biri gencine (işçisine);

-"Cömertlik, kişinin tanıdığı bir kişiye (küçük bir) sadaka vermek değildir. Cömertlik, ihtiyaç sahibine en az yüz dinar vermektir. Sen yüz dinar al, çarşıya git. Gördüğün dervişe bu altınları ver!" dedi.

Adam yüz dinarı alıp pazara gitti. Pazarda bir dervişin berberde başını tıraş etmekte olduğunu gördü. Altınları ona verdi. Derviş onları kabul etmedi ve dedi ki:

-"Ben niyet ettim, bana verilen her şeyi sahibine geri vermeyi kendi kendime söz verdim," dedi. Adam o yüz dinarı berbere uzattı ve ona:

-"Alî" dedi. Berber:

-"Ben bu dervişin başını Allah rızâsı için tıraş etmeye niyet ettim! Senden para alamam!" dedi. Adam:

-"Burada yüz altın var!" dedi. Berber:

-"Ben Allah'ın bana vereceği ecir ve sevabı yüz altın ile satmam (değiştirmem)" dedi. Hiç kimse o paraları ondan almadı. Genç adam mecburen paraları ile eve geri döndü... "Enîsu'l-Vahde ve Celîsu'l-Halve"<sup>430</sup> isimli kitabda böyledir.<sup>431</sup>

## Adil Şahidler Olun

Yüce Meali:

Ey o bütün iymân edenleri Hakkaniyetle durup, adaleti yerine getirmeye uğraşır hâkimler, Allah için şahidler olunuz; gerekse nefislerinizin veya ebeveyninizin veya en yakınlarınızın aleyhine olsun... Gerek zengin ve gerek fakir bulunsun; çünkü Allah ikisinden de akdemdir. Onun için haktan udûl edip de nefsin arzusuna tâbi olmayın. Ve şayet dilinizi eğer veya çekinirse-niz, şüphe yok ki Allah, her ne yaparsanız habîr bulunur.<sup>432</sup>

## Tefsîr-i Şerifi:

"Ey o bütün iymân

edenler! Hakkaniyetle durup, adaleti yerine getirmeye uğraşır hâkimler olun..."

Adalette mübalağa edin. Bütün işlerde adaleti ayakta tutun (her işte tam âdil olun) Hakiki bir çalışma ile bunda (hak ve

adaletin yerleşmesi içi) çalışın. "Allah için şahidler olunuz;"

Hak ile Allahü Teâlâ hazretlerinin rızâsı için şehâdeti (dosdoğru) Allah'ın size emrettiği gibi yerine getirin.

Bu kavî-i şerif ikinci haberdir. (2/300)<sup>433</sup>

## Doğruyu Söyleyin

"Gerekse,"

Şehâdet olsa bile...

"Nefislerinizin aleyhinde olsun..."

Kendi aleyhinizi ikrar etmekle, gerekirse nefsinizin aleyhinde olun. Çünkü kişinin kendi aleyhinde şehâdeti ikrar ile olmaktadır. Nefsin aleyhinde şehâdet, başkasının hakkının kendisinin üzerinde olduğunu haber vermesi, bu ister kendi aleyhine olsun ve isterse üçüncü kişinin aleyhine olsun... İster bu zâlim bir sultana olsun ve isterse başkasına olsun farketmez...

"Veya ebeveyninizin (anne ve babanızın) veya en yakınlarınızın aleyhine olsun..."

Şahidliğiniz gerek anne baba ve gerekse akrabalarınızın aleyhinde de olsa doğruyu ikrar edin. Meselâ;

-"Falancanın babamın üzerinde şu hakkı olduğuna şahidlik ederim!"

-"Veya falancanın akrabalarımın üzerine şu hakkı olduğuna şahidlik ederim," diyerek hakkı ikrar edin.

Veya az önce geçtiği üzere vebalin (kendisinin, anne ve babasının veya akrabalarının üzerine olduğuna) şahidlik

<sup>429</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/730.

<sup>430</sup> Enîsu'l-Vahde ve Celîsu'l-Halve'1 Mahmud bin Mahmud, el-Hasan ei-Gülistânın yirmi bablık bir kitabıdır.

<sup>431</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/730-731.

<sup>432</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/731.

<sup>433</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/731-732.

etmesidir.<sup>434</sup>

### Ana ve Baba Aleyhine Şahidlik

Bu beyândan anlaşıldığına göre oğul (veya kızın) anne ve babasının aleyhinde şahidlik etmesi, anne ve babaya âsî olmak demek değildir. Çocuğun kendi anne ve babasının aleyhinde şahidlik etmekten imtina etmesi caiz değildir. Çünkü anne ve babanın aleyhinde şahidlik etmekte; onları zulüm işlemekten ve başkasına haksızlık etmekten menetmek vardır. (Bu da onlara yapılan en büyük fayda ve menfaattir...) <sup>435</sup>

### Ana ve Babanın Lehine Şahidlik

Ama evlâdın kendi anne ve babasının lehine şahidlik etmesi ise bunun aksinedir; kabul olunmaz. Çünkü evlâd ile anne ve babaların arasındaki menfaat birbirine bitişiktir. İşte bundan dolayı evlâdın kendi anne ve babasına zekât vermesi caiz olmaz.

Böylece onlardan birine yapılan şahidlik, kişinin kendi nefesine şahidlik yapması olmuş olur. Veya töhmetin yerleşmesi içindir. <sup>436</sup>

### Zengin ve Fakire Şahidlik

"Ve gerek bulunsun"

Aleyhinde şahidlik yapılacak olan gerek olsun (ne olsun?)

"Zengin"

(Cahil halkın) âdetlerine göre, zengine şahidlik yapılırken onun rızâsı aranır ve onun kızmasından sakınıp korunulur.

"Gerek fakir..."

Çoğu kere fakire şahidlik edilirken de ona acınır ve merhamet edilir. Manzûf şart/n cevâbıdır.

"Çünkü Allah ikisinden de evlâdır."

Kavl-i şerifinin üzerine delâlet etmesi içindir. Yani, şahidliği ikâme edip gereğince yerine getirmekten; sizi ne zenginin zenginliği ve onun rızâsını talep etmek ve ne de fakirin fakirliği ve ona olan merhametiniz menetmesin. Hiçbirine meyletmeyin. Muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretlerinin (emirleri ve adaleti), zengin ve fakire nazaran elbette onlardan daha önce gelir ve daha evlâdır. Olmasa bile onların aleyhinde yapmış olduğunuz şahidliğin onlar için büyük bir maslahat ve faydası olması sebebiyle şahidlik meşru kılındı. <sup>437</sup>

### Zalime Mani Olmak

Hadis-i şerifte buyuruldu:

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Zâlim ve mazlum kardeşinize yardım edin!" Sahabe-i kiram hazerâtı (r.a.) tarafından soruldu:

-"Zâlime nasıl yardım etsin (birimiz)?" Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Onu zulmünden çevirmekle ona yardım edin <sup>438</sup> ..."

Bunun yardım olması, zâlimi zulmünden geri koymak, zâlim kişiye maslahat ve iyiliğinde ve dinini yaşamasında yardımcı o-lunmak mânâsında olduğu içindir. Bundan dolayı bu tür çalışmaya "yardım" adı verildi.

Sa'dî (k.s.) hazretleri buyurdular:

Eksik ve kötü yolda olana konuştu ve, "onun yanına gitme, günahıdır. Büyük bir cevr-u cefâ ve kuvvettir," dedi. Söyle, söyleyebildikçe ey mutlu kişi, insanlara saadeti götürecek sözler söyle. Hiçbir kimse gereğini yapmazsa

<sup>434</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/732.

<sup>435</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/733.

<sup>436</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/733.

<sup>437</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/733-734.

<sup>438</sup> Sahih-i Buhârî: 2364, Şu ibarelerle geçmektedir:

Enes (r.a.) hazretlerinden rivâyat olundu. Buyurdular: Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Zâlim ve mazlum kardeşinize yardım edin!" Sahabe-i kiram hazerâtı (r.a.) tarafından soruldu:

-"Mazluma yardım ederiz! Zâlime nasıl yardım ederiz?" Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Onu (zulmünden alıkoymak için onun elinin üzerinde tutarsınız." Sahih-i Buhârî: 2364, Tirmizinin rivayetinde şu metinle geçmektedir:

Enes (r.a.) hazretlerinden rivâyat olundu. Buyurdular: Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Zâlim ve mazlum kardeşinize yardım edin!" Biz dedik (sahabeler sordular:)

-"Mazluma yardım ederiz! Zâlime nasıl yardım ederim?" Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Senin onu zulmünden alıkoyman ona (yapılmış en büyük) yardımdır." Tirmizi: 2181,

yine sen sözünü bağla....<sup>439</sup>

### Şahidliği Gevelemek

"Onun için haktan udûl edip de

(adaletten saparak) nefsin arzusuna tâbi olmayın."

Adle ve adalete ihtimali vardır. İnsanların arasında âdil olmanızda kerahet (isteksiz olup) hevâ-ü hevese tabi olmayın. Veya haktan sapıtma irâdesini göstermeyin.

"Ve şayet dilinizi eğerseniz,"

Hakkı şehâdette veya adaletin hükmedilmesinde dilinizi e-ğerseniz...

Şehâdette dil eğmek ve gevelemek: şahidliği gereği gibi yerine getirmemektir. Bir şeyi eğmek, onu bükmek ve tahrif etmektir. Şahidliği eğmek ise onu değiştirmek, şahid olduğu veçhiyle (ve şekliyle) onu söylememek, edâ etmemek ve hasımlardan birine meyletmektir.<sup>440</sup>

### Şahidliği Gizlemek

"Veya çekinirsiniz,"

Re'sen (kendi başına ve bile bile) şahidliği yerine getirmek ve şahid olmaktan çekinirsiniz... Sahicilikten çekinmek, onu gizlemekle olur.

"Allah, her ne yaparsanız..."

Allâhü Teâlâ hazretleri, sizin dilinizi eğip, gevelediğinizi ve tamamen şahidlikten yüz çevirdiğinizden;

"Haberdârdır."

Hiç şüphesiz Allâhü Teâlâ hazretleri bunlardan (şahidliği dilinizde gevelemeniz ve gizlemenizden dolayı) sizi cezalandıracaktır.<sup>441</sup>

### Hakimler Bu Âyetin Hükümü Altındır

İbni Abbâs (r.a.) hazretleri buyurdular: Bu âyet-i kerimeden murad, kadılardır (hakimlerdir). Kadînin huzuruna iki hasım çıkarıldığı zaman,

1-İki hasmın birinden yüz çevirir,

2- Hakkın ortaya çıkmamasına çalışır,

3- Mecliste hasımların arasını eşit tutmaz.

4- Birine İltifat eder.

5- Birine fazla bakar,

6- Birine (el, kaş ve göz) işareti yapar.

7- Birine taraftar olur.

8- Benzeri davranışlarla adalete sekte vuracak hallerde bulunan kadılar hakkındadır... (Hâkimler, bu tür davranışlardan mutlaka kaçınmalıdırlar...)

Tabi bununla beraber, bu âyet-i kerimeden murad edilen kişilerin;

1-Kadılar,

2-Şâhidler,

3- Ve bütün insanlar olmasına (âyet-i kerimenin lafzı ve manâsı) mâni değildir. Çünkü âyet-i kerimenin lafzında hepsine olma ihtimali vardır.

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, bu âyet-i kerimenin nüzulü a-nında şöyle buyurdular:

-"Kim Allah'a ve âhiret gününe iman ederse, kimin üzerine olursa olsun, şahidliği tam yerine getirsin.

Kim Allah'a ve âhiret gününe iman ederse, üzerinde olan bir hak için direnmesin, inkâr etmesin ve üzerinde olan bir hakkı hemen sahibine ödesin. Karşı tarafı sultân (idareci, hakim ve yetkili kişilere) sığınmaya mecbur kılmamasın. Onun hakkını vermekle husûmete son versin"<sup>442</sup>.

Sizden herhangi iki adam hasımfaşarak, benim yanıma gelirler. Kardeşinin hakkından kendisine bir şey hükmettiğim zaman, (bilerek) onu almasın. Çünkü ben (onların verdiği ifâde, belge ve şahidlere göre) kendisi için cehennemden bir parça ateş kesip verdim..."<sup>443</sup>

Haddâdî Tefsirinde de böyledir.<sup>444</sup>

<sup>439</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/734-735.

<sup>440</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/735.

<sup>441</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/735-736.

<sup>442</sup> Haddâdî Tefsiri,

<sup>443</sup> Sahihi Bûhftî; 6634,

<sup>444</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

## Şahidliği Gizlemenin Yerleri

"El-Eşbâh" isimli kitab'da buyuruldu: Hangi şahide şahidliği gizlemek caizdir? Dekî:

1-Eğer hak, başkasının şâhidliğiyle ikâme edilip yerine getiriliyorsa;

2- Kâdî fâsık ise,

3- Veya kendi sahiciliğinin kabul edilmeyeceğini biliyorsa; (bu durumlarda şahidliği gizlemesi kendisine caiz olur...) <sup>445</sup>

## Hadlerde Şâhidlik

Fakihler (r.h.) hazerâtı buyurdular.

Hadlerde, şahidliği gizlemek, edâ etmekten daha faziletlidir. (Bu hüküm,) Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, had konusunda kendinin huzurunda şâhidlik eden birine şöyle söylediği içindir. (2/301)

-"Eğer sen onu elbisenle örtmüş olsaydın elbette senin için (onun aleyhinde şâhidlik etmekten) daha hayırlı olurdu." <sup>446</sup>

## Ayıbları Örtmek Esastır

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Kim bir Müslümanm üzerinde (bulunan bir) aybi örterse, Allâhü Teâlâ hazretleri de onun aybını dünya ve âhirette örter." <sup>447</sup>

## Müslümana Yardım Edene Allah Yardım Eder

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

Herhangi bir Müslüman, ırz ve namusuna saldırı olduğu ve hürmetinin istihlâl edildiği (helal akde edilip ayaklar altına alındığı) bir yerde bir Müslüman kardeşine yardım ederse; o kişinin yardımı sevdiği (ve beklediği dar gününde) muhakkak ki Allah ona yardım edecektir. Bir kişi, hürmet edilmesi ve korunması gereken bir yerde, bir Müslümanın (mal, can ve) hürmetine (mahremiyet ve namusuna) saldırırsa; o kişinin Allah'ın yardımını sevdiği (beklediği dar bir gününde) muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretleri onu rezil edip yardımsız bırakır." <sup>448</sup>

## Mümkün Mertebe Affetmek Daha Hayırlıdır

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular;

-"Gücünüz nisbetinde hadlan defedin." <sup>449</sup>

---

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/736-737.

<sup>445</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/737-738.

<sup>446</sup> Ebû Davud: 3805, Müsned-i Ahmed: 20887, Bu hadis-i şerifin tamamı şöyledir:

Yezid bin Nuaym'dan rivayet olundu. Maiz (r.a.), Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine geldi. Zina yaptığını dört kere ikrar etti. (Her defasında Efendimiz s.a.v. hazretleri ondan yüz çevirdi.) 0:

-"Bana Allah'ın kitabını uygula!" dedi. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, onun recmedilmesini emretti. Sonra da Hezzâla:

-"Onu elbisenle örtseydin senin için daha hayırlı olurdu," dedi. Bize Muhammed bin Ubeyd hadis etti. Hamed bin Zeyd hadis etti. Yahya bin el-Münker hadis ettiler ki:

-"Hezzâl, Muâza, yapmış olduğu zinayı gidip Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine haber vermesini (ve Efendimiz s.a.v. hazretlerinden recmedilmesini İstemesini) emretmişti." Müsned-i Ahmed'in rivayetinde de Muaz (r.a.) recmedilirken, taşların acısından kaçmak istedi. Ama onu tuttular. Taşladılar. Sonra gelip bu durumu Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine haber verdiklerinde Efendimiz (s.a.v.) hazretleri:

-"Onu keşke bıraksaydınız; belki o tevbe ederdi, Allâhü Teâlâ hazretleri de onun tevbesini kabul ederdi. (Sonra Efendimiz s.a.v. Muaz'ın recmedilmesine ve onun hatasını İzhâr etmesine sebep olan Hezzâl'a döndü ve ona) -"Ey Hezzâl. onu elbisenle örtmen senin için daha hayırlı olurdu," buyurdular. Müsnedi Ahmed: 20887,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/738.

<sup>447</sup> Tuhefetül-Ahvezi: 1427. şu lafızlarla

-"Müslüman. Müslümanın kardeşidir. Müslüman Müslümana zulmetmez, onu düşmanlara teslim etmez. Kim Müslüman kardeşinin hacet ve ihtiyacını karşılasa. Allâhü Teâlâ hazretleri de onun hacetini karşılar. Kim bir Müslüman kardeşinin üzerinde bulunan bir sıkıntı ve üzüntüyü kaldırıp ona sevinç verirse; Allâhü Teâlâ hazretleri de o kıyamet gününün sıkıntılarını kurtarır. Kim bir Müslüman kardeşinin aybını örterse, Allâhü Teâlâ hazretleri kıyamet günü onun ayıplarını örter." Tuhefetül-Ahvezi: 1427,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/739.

<sup>448</sup> İhyâ-u Ulûddin: c.2 s. 206 .

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/739-740.

<sup>449</sup> Tirmizi: 1344, Bu hadis-i şerifin metni şöyledir:

Hazret-i Aişe (r.a.) annemizden rivayet olundu. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"Gücünüz yettiği Kadar Müslümanlardan hadleri defedin. Eğer onun bir çıkış yolu varsa serbest bırakın. Çünkü İmâmın affetmede, hatâ etmesi; cezalandırmada hatâ etmesinden daha hayırlıdır, Tirmizî

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/740.

## Hikâye (adalet)

Müsiümanın biri kasten bir zimmryi öldürdü. İmam Ebû Yusuf (r.h.), o Müsiümanın (kısas yoluyla) katline hükmetti. Harun Reşîd'in eşi, Zübeyde hanıma bu haber ulaştı. (Bu hükme çok içerlendi.) Ebû Yusuf (r.h.)'a haber gönderdi. Ve:

"Sakin! Müslümanı öldürtmeyesin!" dedi. Zübeyde hanımın Müslümanların işlerinde büyük bir yardımı olurdu. İmam Ebû Yusuf, işe kendisini verdi. Bütün fakıhları topladı. Zimminin ve Müsiümanın veliileriyle huzura çıktılar. Harun reşid, (imam Ebû Yusuf'a)

"Müsiümanın katliyle hükmet!" buyurdu. İmam Ebû Yusuf,

"Ey mü'minlerin emîri! Bu benim mezhebimdir. Ama âdil beyyine (delil, belge ve şahidler) tam olarak ortaya çıkmadıkça, Müslümanı hemen öldürecek (kısas edecek) değilim!" dedi.

Müsiümanın tam kısas edileceği gün, Zimminin çizye vermesi gereken kişilerden olduğu ve ci2yesini vermediği ortaya çıktı. Böylece kanı bâtil oldu. (Müslümana kısas yapılmadı)

Sen sahıpsin, ben hüccetsiz ve delilsizim. Az bir şöhrete kapılarak senin sünnetini bâtil kıldım.

Tasavvuf! Manâlar

"Allah için şahidler olunuz;"

Kavl-i şerifinde şu işaretler vardır.

- 1- Avâm'a işaret,
- 2- Havassa işaret,
- 3- Havassın havasına işaret,
- 4- Ehassa işaret...

Mü'minlerin avamına olan işaret şudur: Tevhîd ile Allâhü Teâlâ hazretlerinin vahdaniyetine bir gün olsa bile adaletle şahidlik edin. Herhangi bir gün veya ömürlerinin son nefeslerinde olsa bile Allâhü Teâlâ hazretlerinin kendilerine takdir kıldığı nisbette tevhîde şahidlik etsinler, demektir.

Havâssa işaret: Allâhü Teâlâ hazretlerinin ferdâniyetiyle Allâhü Teâlâ ile beraber hazır olduğunuz halde, Allah'a şahidler olun, demektir.

Havassın havâssına işaret: Kendi vücûdunuzda gaib olmuş kişiler olarak; onun şuhûdunun vahdetine Allah'a şahidler olun, demektir.

Bunun havassa olan işaretinde meleklerin şirketi (ortaklığı) da vardır. Allâhü Teâlâ hazretleri buyurduğu gibi:

"Şehâdet eyledi Allah şu hakikate; "la ilahe illa hû" başka ilâh (ma'bûd) yok, ancak O. Bütün meleklerle, ilim uluları da adi ü hakkaniyetle durarak şahid; başka ilah yok, ancak O. Azîz O. Hakîm O."<sup>450</sup>

Ehassa olan işareti ise, onlar (ehass) peygamberler, evliya, onlar ilim sahibi olanlardır. Diğer alimlerden onlara tahsis kılındı. "Şehâdet eyledi Allah şu hakikate; "la ilahe illa hû" başka ilâh (ma'bûd) yok, ancak O." Şuhûdunda ilim sahiplerinin nasibi ve şirketi vardır. Bu şuhûdda meleklerin bir dehaleti ve tesiri yoktur. Ancak onlar, adaleti ayakta tutmaktadırlar.

Te'vilât-i Necmiyyede de böyledir.<sup>451</sup>

## İman Esâsları ve Akâid

Yüce Meali:

Ey o bütün iymân edenler! Allah'a da, Resûlü'ne de. Resulüne tenzîl buyurduğu Kitâb'a da, daha evvel inzal buyurduğu Kitâb'a da iymân getirin. Her kim Allah'a ve meleklerine ve kitaplarına ve resullerine ve âhiret gününe kâfirlik ederse; uzak, pek uzak bir dalâl ile sapmış, sapmış gitmiştir. 136

Şunlar ki iymân ettiler, sonra tuttular küfre gittiler, sonra yine iymân ettiler, sonra yine küfre gittiler, sonra da küfürde<sup>452</sup>

## Tefsîr-i Şerifi:

"Ey o bütün iymân edenleri"

Hitâb, bütün mü'minleredir.

"Allah'a da, Resulüne de, Resûlü'ne tenzîl buyurduğu Kitâb'a da, daha evvel inzal buyurduğu Kitâb'a da iymân getirin."

"İymân getirin," (kime?).

"Allah'a" (daha?)

<sup>450</sup> Al-ilmrân: 3/18,

<sup>451</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/740-742.

<sup>452</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/742.

"Resûlü'ne de,"  
"Kitâb'a da"  
"O (kitab) ki," (öyle kitab ki)  
"Tenzil buyurdu," (kime?)  
"Resûlü'ne..." (daha hangi kitaba?) "Kitâb'a da,"  
"O (kitab) ki," (öyle kitab ki)  
İnzal buyurdu," (ne vakit?)  
"Daha evvel..."

Buna iman etmede sebat edin. Ona devam edin. İmanınızı tumâniyet ve yakîn derecesinde ziyâde kılın. Veya zikredilenlere mufassal olarak iman edin. Bunların bazılarının imanı icmalidir...<sup>453</sup>

### Tenzil ve İnzal

Suâl: Eğer sen desen ki: Neden, (Kur'ân-ı kerim için) "Resûlü'ne tenzil buyurduğu Kitâb'a...." ve (diğer kitaplar için) "Daha evvel inzal buyurduğu Kitâb'a..." buyurdu? (Birinde tenzil diğerinde de inzal buyurmasının sebep ve hikmeti nedir?)

Cevâb: Derim ki: Kur'ân-i kerim, kendisinden Önceki kitapların hilâfına (zıddına) parça parça indi. (Daha önceki kitaplar ise hep birden indirilmişti...) <sup>454</sup>

### Kitab'dan Murad

Birinci, "kitab" kavli-i şerifinden murâd, Kur'ân-ı kerimdir. İkinci, ufff\ "kitab" kavli-i şerifinden murâd ise, kitab cinsidir. Bütün semavî kitapları (ve suhurları) içine alır... (Bu manâ) "Ve kitaplarına," kavli-i şerifinden dolaydır...<sup>455</sup>

### Kitablara tman

Kitablara iman, bütün bu kitapların herbirinin muayyen peygambere, kendilerine dinde meşru kılanan emir ve yasaklarla (ilâhî hükümlerle) ümmetlerini irşâd için indirildiğine iman etmektir.

Yoksa bu kitapların herbirinin içeriğine bilerek iman değildir. Belki bu kitapların hususiyetine imandır. Bu kitapların hükümlerinin ve şeriatlarının tamamen bakî olduğuna iman değildir. Yine bu (meselâ Tevrat ve İncil adı altında) kalıp kendilerine izafe edilen muharref kitablara iman değildir. (Bu gün Yahudi ve Hristiyanların ellerinde bulunan Tevrat ve İncil adını taşıyan bozuk kitablara iman etmek değildir...) Belki (kitapların) hepsine iman etmek, o kitapların peygamberlerine indirildiği zamanki şekline imandır. Bu kitapların hepsinin hükümlerinin neshinin varid olmasına kadar hak ve sabit olduğuna inanmak... Eğer o semavî kitablardan nesh olmayıp şu ana kadar gelen şeriat ve hükümlerinin o Celil kitabın neshten ve tebdilden (değişiklikten) korunmuş hükümleri olduğuna inanmaktır....<sup>456</sup>

### Münafıklara Hitap

Denildi ki bu hitâb, münafıklardır. Sanki şöyle denildi: Ey nifak üzere iman edenleri Nifak üzere iman etmek, (kalbiyle iman etmediği halde) sadece diliyle iman etmektir. Yani ey münafıklar! thlâs ile iman edin, ihlâs ile iman, dil ile ikrarı kalb ile iman ile olur...<sup>457</sup>

### Sebeb-İ Nüzulü

Denildi ki, bu hitab, kitab ehlinde iman edenleredir. Zira rivayet olunur: Abdullah bin Selâm (r.a.) ve ashabı Müslüman olduğunda. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine şöyle dedi:

-"Ya Resûlallah (s.a.v.)! Ben sana iman ediyorum! Senin kitabına iman ediyorum. Musa Aleyhisselâm'a iman ediyorum. Tevrâta iman ediyorum. Uzeyr Aleyhisselâm'a iman ediyorum. Bunun dışında kalanları da inkâr ediyorum..." dedi. İşte bunun üzerine bu âyet-i kerime nazil oldu. Bu takdirde bu âyet-i kerimenin manâsı:

<sup>453</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/743.

<sup>454</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/743-744.

<sup>455</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/744.

<sup>456</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/744.

<sup>457</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/745.

(2/302)

"Ey iman edenler! Umûmî ve bütün kitab ve peygamberlere şâmil olan bir iman ile iman edin!" demektir. Çünkü peygamber ve kitapların bazısına iman etmek, iman değildir...<sup>458</sup>

### İnkâr Edenler

"Her kim Allah'a ve meleklerine ve kitaplarına ve resullerine ve âhiret gününe kâfirlik ederse;"

Bunlardan bir şeyi inkâr ederse...

Çünkü bazısına inkâr hepsini inkârdır. Görmüyor musun önce nasıl hepsine iman etmeyi öne aldı. Küfür tarafında ise, meleklerle ve âhiret gününe iman etmeyi ziyâde kıldı.

İmân Küllidir

Zira bunlardan birini inkâr etmekle asla iman tahakkuk etmez. Burada, kitab ve peygamber kelimelerinin (<^jj kitaplarına ve peygamberlerine) diye cemi sığası ile gelmesi; (kitablardan) bir kitabı (veya peygamberlerden) bir peygamberi inkâr etmek; bütün kitab ve peygamberleri inkâr etmek, demektir.<sup>459</sup>

### Takdim ve Te'hirler

İlk geçen kavlı-i şerifte; "Allah'a da, Resûlü'ne iman getirin" diye) peygamberlere imanı kitablara imandan önce zikretmesinin sebebi, kitabın peygambere inmesinden dolayıdır.

ikinci kavlı-i şerifte,

"Her kim Allah'a ve meleklerine ve kitaplarına ve resullerine ve âhiret gününe kâfirlik ederse;" buyurarak) meleklerle iman etmeyi peygamberlere ve kitablara iman etmenin üzerine takdim edilmesinin sebep ve hikmeti ise, meleklerin, kitabların indirilmesinde Allâhü Teâîâ hazretleriyle peygamberlerin arasında vasıta olmasından dolayıdır...

"Uzak, pek uzak bir dalâl ile sapmış, sapmış gitmiştir."

Kâfirler, maksattan sapmışlardır; onlar bir daha hak yola dönemezler.<sup>460</sup>

### İlk Farz Marifetüllâhtır

(Alimler) buyurdular: insana ilk vacip olan şey, Mevlâsını tanımasıdır. Yani insanın delil ve burhânlarıyla "marifetüllah"ı tahsil edip öğrenmesi herkesin üzerine vaciptir.

Mukallidin imanı, İmam-ı Azam Ebû Hanife (r.h.) hazretlerine göre her ne kadar sahih ise de; mukallid olan kişi, delillere bakma ve burhanları aramayı terkettiği için günahkâr olur.

İlk iş, hüccet, burhan ve delildir. Sonra müşahade ve ayân'dır. Sonra Rahmanın gayrisinden fena bulmaktır.<sup>461</sup>

### Avamın İmanı

Avamın imanda mertebesini. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri şöyle beyân ettiler:

-"(İman,) senin,

1-Allah'a,

2- Meleklerine,

3- Kitaplarına,

4- Peygamberlerine,

5- Ölümünden sonra dirilmeye, cennet ve cehenneme...

6- Kadere, hayrına ve şerrine iman etmendir<sup>462</sup>...

Bu gaybî imandır. (Bunlar imanın şartlarıdır...) <sup>463</sup>

<sup>458</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/745.

<sup>459</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/745-746.

<sup>460</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/746.

<sup>461</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/746.

<sup>462</sup> İmanın şartları "Âmentü"de şöyle ifade edilir:

Amentü billahi ve melâiketihî ve kütübihî ve rusulihî ve'l yevmi'l âhiri ve bi'l-kaderi hayrihî ve şerrihî mine'llâhi Teâîâ ve'l-ba'sü ba'de'l mev'ti hakkun eşhedü en lâ i-lâhe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abdühü ve rasûlüh. Ben Allâhü Teâlâ'ya ve onun meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, âhiret gününe, kadere, hayır ve şerrin Allâhü Teâlâ'nın yaratmasıyla olduğuna inandım. Ölümünden sonra dirilmekte hak'tır. Ben şehâdet ederim ki, Allâh'ü Teâlâ'dan başka ilâh yoktur. Ve yine şehâdet ederim ki, Muhammed (s.v.a.) onun kulu ve Peygamberidir.

<sup>463</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/747.



## Gaybî İman Makbuldür

Mesnevî'de buyuruldu:

Gaiblere bağlılık güzeldir. Kulun Efendisinin gaybinde onu muhafaza etmesi gerçekten çok güzeldir.

Tirsa suresi, Ayetrees-iar

iman ve taat şimdi olursa, gerçekten övülmeye layıktır. Ama ölümden sonra her şey ayan olunca (insanların iman ve taat etme istekleri) redd olunur."<sup>464</sup>

## Havassın Mertebesi

Havassın mertebesi ise "âyânî" olan imandır. (Görür gibi Allah'a iman etmektir.) Allah'a olan bu iman, Allâhü Teâlâ hazretleri, kendi sıfatlarından bir sıfat ile kuluna tecelli ettiği zaman, kulun bütün cüzleri huşu' ve hudû" duyar; böylece kul, kalbiyle gaybe iman ettikten sonra külliye ayânen iman eder. Nefsi ise kalbinin iman ettiğini inkâr eder. Çünkü nefis, gayb rüzgârlarının esinsitinden çok uzaktadır.

"...Derken Rabbi dağa bir tecelli buyurunca, onu un ufrâ e-diverdi. Mûsâ da baygın düştü..."<sup>465</sup>

Hak Teâlâ hazretleri, dağa tecelli ettiğinde, o dağı parça parça etti. Musa Aleyhisselâmın nefsi bayılarak yere düştü. İşte bu makamda nefis, Musa Aleyhisselâm'ın menzilesinde olur.

(s.a.v.) hazretlerinin hâli böyle olduğu gibi... Efendimiz (s.a.v.)<sup>466</sup> hazretleri im kaabe kavseyne ulaştı. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri rfeyne" (yani zaman ve mekân) mevkiindediydi. Ne zamanki ilâhî inayet cezbelere, kendisini keynûnetinden (oluştan, kâinattan, zaman ve mekândan) aynûnete (ayânî imana) çekti.<sup>467</sup>

"Ev ednâ' oldu da; verdi kuluna verdiği vahyi!"

"Peygamber, rabbinden ne indirildi ise ona iymân getir-di..."<sup>468</sup>

"Rabbiden," kavli-i şerifi, "Rabbinin sıfatlarından," demektir.

Onun sıfatı» Allâhü Teâlâ'nın sıfatlarına iman etti. Zâtı da Allâhü Teâlâ'nın zâtına iman etti. Böylece Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, bütün yönleriyle zâtı ve sıfatının imanı, ayânî iman olmuş oldu...

Onlardan haber verdi ve buyurdu:

"Sonra vaktâ ki ayıldı:

"Sübhânsın." Dedi; "sana tevbe ile döndüm ve ben müzminlerin evveliyim."<sup>469</sup>

## İmanda Ehassın Mertebesi

İmanda ehassın mertebesi, "ayânî iman"dır. Ayânî iman. Celâl sıfatının tecellilerinin çakmalarıyla enâniyet (benlik) perdelerinin kalkmasından sonra hasıl olan imandır.

Kişi, Celâl sıfatıyla Hak Teâlâ hazretlerinden fena bulduğu zaman, Cemâl sıfatıyla Hak Teâlâ hazretlerinde beka bulur. Onun için artık, zaman ve mekân kalmaz. Ancak gördüğü kalır. Böylece imanı aynî (ayânen ve görmeyle) olur. Miraç gecesinde Efendimiz "Mü'minler de (iman ettiler...) Her biri Allah'a ve melâikesi-ne ve kitaplarına ve peygamberlerine: "Peygamberlerinden hiçbirinin arasını ayırmayız" diye iymân getirdiler ve şöyle dediler: Se-mî'nâ ve eta'nâl (işittik ve itaat ettik) Gufranını dileriz yâ rabbenâ! Sanadır gidiş..."<sup>470</sup>

Yani mü'minler, vücudlarının hüviyetiyle iman ettiler, demektir. Te'vilât-i Necmiyyede de böyledir.

İşte bu hakîki imandır... Allâhü Teâlâ hazretleri bize ve size nasîp etsin. Amin<sup>471</sup>

## Hikâye (iman)

Mesnevide buyuruldu:

Bâyezîd-i Bestâmî (k.s.) hazretlerinin zamanında bir kafiri, mesûd bir Müslüman çağırdı ve ona:

-"Müslüman ile nurlansan da, necat ehli olup sürür ve cennet ehli olsan!" dedi. Kâfir kişi:

-"Eğer bu iman, âlemin şeyhi Bayezid-i Bestâmî'nin imanı gibi bir iman ise, benim öyle bir imana güç ve tākâtım. yoktur. Onun gayret ve himmeti benim tahammülümünden çok fazladır.

<sup>464</sup> Mesnevî-yi Şerif, defter 1. s. 142,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/747-748.

<sup>465</sup> el-A'râf: 7/143.

<sup>466</sup> Kavs: Bilindiği gibi yay demektir. Kaab da yayın kabzası ile giriş kısmı olan iki köşe aralığına denir ki bir yayda iki kaab mevcuttur. Kaabe kavseyn hakkında en-Necm sûresinde inşaallah malumat gelecektir.

<sup>467</sup> En-Necm: 53/9-10,

<sup>468</sup> Bakara: a/285,

<sup>469</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/748.

<sup>470</sup> Bakara: a/285,

<sup>471</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/748-750.

Gerçi din, iman ve akâidten uzağım ama, onun imanına i-man ettim... Gerçi ağzım muhkem bir şekilde kilitli (şehâdet kelimesini getiremiyorsam da) onun imanına imanım tamdır. Yok eğer sizlerin imanı, iman ise (sizin imanınız gibi) bir i-mana arzum ve meylim yoktur. Kimde imana karşı bir meyil zuhur etse (herhangi bir kâfir Müslüman olmak İstese) sizi görünce ona bir gevşeklik gelir. (Müslüman olmaktan vazgeçer...) (Neden diye sordular. Kâfir dedi:) -"Zira sizin imanınızın adı kalmış, manâsı yok olmuştur. Çöle, kurtuluş yeri demek gibi olur bu! Sizin imanınızı görenin İman aşkı da söneri"<sup>472</sup> (2/303)<sup>473</sup>

### Tevhîd ve Zikir

Bu tecrîd ve tefrîde, kul zikir ve tevhîd ile nail olur. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, Hazreti Ali (r.a.) hazretlerine yapmış olduğu vasiyette şöyle buyurdular:

- "Ey Ali,

Tevhîd'i muhafaza et: çünkü tevhîd, benim sermâyemdir.

Amele ilzam (ve devam) et; çünkü amel benim mesleğimdir.

Namaz kıl; çünkü namaz benim gözümün nurudur. Hak Teâlâ hazretlerini zikret; çünkü zikir, benim gönlümün yardımcısıdır.

İlme çalış, ilmi kullan; çünkü ilim benim mirâsımdır." Allâhım! Bizleri bu mirastan mahrum etme! Âmin.<sup>474</sup>

### Yahudilere Kurtuluş Yok

"Şunlar ki imân ettiler,"

Yani Musa Aleyhisselâm'a iman eden Yahudiler. "Sonra tuttular küfre gittiler,"

Buzağıya tapmakla (küfre girdiler.) "Sonra yine imân ettiler,"

Musa Aleyhisselâm (Tûr-i Sina'dan kendilerine) dönünce...

"Sonra yine küfre gittiler,"

İsa Aleyhisselâm ve İncili inkâr ettiler.

"Sonra da küfürde ileri gittiler."

Muhammed Mustafa (s.a.v.) hazretlerini inkâr etmekle küfürde çok ileri gittiler.

"Ziyâde olmak" fiili hem lâzım ve hem müteaddi olarak gelir. (Meselâ halk arasında) yu "Ben mal artırdım (ziyâde kıldım) yani "Onu nefsim için ziyâde kıldım," demektir. Allâhü Teâlâ'nın şu kavli şerifinde de bu manâdadır:

"Onlar kehf lerinde üçyüz sene durdular, dokuz da ziyade ettiler!"<sup>475</sup>

"Allah (edecek) değildir."

Murâd edecek değildir.

"Onlar için mağfiret..."

Onlar (iman etmeyip) küfürleri üzere oldukları müddetçe... .., "Ve onları doğru bir yola çıkaracak da değildir."

Onları İslâm'a girecek yola muvaffak da edecek değildir. Lakin onları küfürleri üzerine rûsvây ederek cezalandıracaktır.<sup>476</sup>

### Küfrün Tekrar Edilmesi

Suâl: Eğer denilse ki: Zaten AUâhü Teâlâ hazretleri bir kere vaki olan küfrü mağfiret kılıp affetmez. Burada;

"Sonra tuttular küfre gittiler, sonra yine imân ettiler, sonra yine küfre gittiler, sonra da küfürde ileri gittiler."

Buyurulmasının faydası nedir?"

Cevâb: Denildi ki: Muhakkak ki kâfir kişi, iman ettiği zaman, günahları bağışlanır. Eğer iman ettikten sonra bir daha küfre girip mürted olursa; ilk küfrü kendisi için bağışlanmaz. Bu kişi bütün küfürlerinden dolayı hesaba çekilir..."<sup>477</sup>

<sup>472</sup> Mesnevî-yi Şerif: Defter: 5. s. 136-137,

<sup>473</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/750.

<sup>474</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/750-751.

<sup>475</sup> el-Kehf: 18/25,

<sup>476</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/751-752..

<sup>477</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/752.

## Münafıklar

Yüce Meali:

Müjdele münafıklara. Ki, onlara elîm bir azap var.<sup>138</sup> Onlar ki, mü'minleri bırakarak kâfirlerin velayetine tutunuyorlar, İzzeti onların yanında mı arıyorlar?! Fakat izzet tamamıyla Allah'ındır.<sup>139</sup>

O size kitabında şunu da indirmiştir: Allah'ın âyetlerini İştittiniz mi hakları İnkâr ediliyor ve onlarla eğleniliyor. Artık o heriflerin yanlarında oturmayın; tâ ki başka bir lakırdıya dalsınlar. Çünkü o zaman siz de onlar gibisinizdir. Şüphesiz ki Allah, o münafıklarla kâfirleri cehennemde toplayacak; topunu bir...<sup>140</sup>

Onlar ki, sizi gözetiyorlar: Eğer Allah'tan size bir fetih olursa, "Beraber değil miydik?" diyecekler. Ve eğer kâfirlere bir nasip düşerse "Biz sizden üstün gelmedik mi? Sizi mü'minlerden kurtarmadık mı?" diyecekler. Artık kıyamet günü Allah, aranızda hükmünü verir. Ve elbette kâfirler için mü'minler aleyhine bir yol verecek değil...<sup>141</sup>

Her halde münafıklar, Allah'a hud'a yapmaya çalışırlar. Allah da hud'alarını başlarına geçirir. Namaza kalktıkları vakit de üşene üşene kalkarlar, halka gösteriş yaparlar. Yoksa Allah'ı pek az hatıra getirirler.<sup>142</sup>

Arada müzebeleb bir haldedirler: Ne onlara, ne onlara.... Her kimi de Allah şaşırtırsa, artık ona sen yol bulamazsın.<sup>478</sup>

## Tefsîr-i Şerifi:

"Müjdele münafıklara"

Burada, "müjdele" kelimesi, jüf "İnzâr edip korkut" kelimesinin yerine konulmuştur. Kendilerine gelecek ve başlarına çekecek olanı korkut:

"Onlara elîm bir azap var."

Yani onlar öyle bir acıyla karşılaşacaklar ki, o acıyı ta kalblerinin derinliklerinde hissedecekleri azab... Bu kavî-i şerif, bu âyet-i kerimenin, münafıklar hakkında nazil olduğuna delâlet eder. Münafıklar, zâhir'de iman ettikleri halde, gizlide de kâfir idiler. Münafıklar, gizlice bir daha küfre girdiler, sonra nifaklarında isrâr ederek, küfürlerini ziyâde ettiler. Mü'minlerin işlerini hep bozdular...<sup>479</sup>

## Münafıklar Kâfirleri Dost Edindiler

"Onlar ki," Münafıklar o kimseler dir ki:

"Kâfirleri tutunuyorlar."

Yahudîleri tutuyorlar. "Velayetlerini"

Yardım ve nusrette ahab ve dost ediniyorlar. "Mü'minleri bırakarak..."

hîl? "tutunuyorlar," fiilin failinden hâldir. Yani samimi ve ihlaslı mü'minlerin velayetini bırakıyorlar ve onları (yahudîleri) dost ediniyorlar. Bazıları bazılarına;

-"Muhammed'in işi tamam olmazı Onun için Yahudîleri dost edinin!" derler.

"İzzeti onların yanında mı arıyorlar?!"

Hakikatte Allâhü Teâlâ hazretlerinin hükmünde mağlûb kişiler oldukları halde (görünüşte) kuvvetli ve galip görünen kâfirlerin (yahudîlerin) velayetini ve dostluğunu mu arıyorlar?<sup>480</sup>

## İzzet ve Galebe Allah'ın Dostlarıdır

Takat izzet tamamıyla Allah'ındır."

İstifhâm-ı inkârının tatilidir.

Onların görüşlerinin bâtil olduğunu ve ümitlerinin boşa olduğunu ifâde etmektedir.

İzzet ve şerefîn bütün fertlerinin Allâhü Teâlâ hazretlerinin inhisarında (tekeline) olması, izzette ancak Allâhü Teâlâ hazretlerinin kendilerine izzet ve galebeyi yazdığı (mukadder kıldığı)

Allah'ın evliya kullarının nail olacağını ifâde etmek içindir. Zira şöyle buyruldu:

"Halbuki izzet Allah'ın ve Rasûlü'nün ve mü'minlerindir ve lâkin münafıklar bilmezler!"<sup>481</sup>

Bu kavî-i şerif, Hak Subhânehü ve Teâlâ hazretlerinin gayrisinde olan bütün izzet ve şeref vermelerin bâtil olduğuna delalet ve onlardan menfaat beklemenin muhal olduğunu iktizâ eder.<sup>482</sup>

<sup>478</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/753-754.

<sup>479</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/754-755.

<sup>480</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/755.

<sup>481</sup> el-Münâfikûn: 63/8,

<sup>482</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

## Zarfın Amel Etmesi

Kavl-i şerifi, "Allah için," kavl-i şerifinde müstekii zamirden hâldir. Çünkü mübtedâ'ya itimâdı olduğu için zamirde amel etmiştir<sup>483</sup>.

## Münafıklara hitâb

0 size şunu da indirmiştir."  
Hitâb, iltifat yoluyla münafıklardır. Cümlelerin hepsi "tutuyorlar, "fiilinin failinden hâldir.<sup>484</sup>

## Yahûdî Âlimler ve müşrikler

Müfessirler buyurdular:

Mekke müşrikleri, Kur'ân-ı kerimin zikrini ve adını anmada giriş yapıp dalarlar ve meclislerinde Kur'ân-ı kerim ile alay ederlerdi. Allâhü Teâlâ hazretleri en'âm sûresinde indirdi. En'âm sûresi Mekki'dir.

"Âyetlerimiz hakkında münasebetsizliğe dalanları gördüğün vakit de, kendilerinden yüz çevir; tâ ki başka bir söze dalsınlar. Şayet, şeytan bunu sana bir an unutturursa, hatırına geldiği gibi hemen kalk. 0 zâlimler güruhu ile beraber oturma."<sup>485</sup>

Sonra Medine-i münevverede bulunan Yahudî ahabî (din bilginleri) Mekke'de müşriklerin yaptıklarını yaptılar. (Kur'ân-ı kerimi uygunsuz pis ağızlarına alıp Kur'ân-ı kerim ile alay etmeye başladılar.) Münafıklar da onların etrafında oturuyor; bu bâtil sözlerinde onları tasdik ediyor ve onlara muvafakat ediyorlardı. Onun için Allâhü Teâlâ hazretleri, münafıklara hitâb ederek; "0 size şunu da indirmiştir." Buyurdu. Yani Allâhü Teâlâ hazretleri bundan önce Mekke'de size indirdi, demektir.<sup>486</sup>

## Hitab Husûsî, Hükmü Umûmîdir

Bu kavl-i şerifte şuna delâlet vardır: Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine indirilen Kur'ân-ı kerimin (bazı âyetlerinde) her ne kadar husûsî bir topluğa hitab etseler de umumu insanlığa inmişlerdir, (nerede indirdi?)

"Kitab'da"

Kur'ân-ı kerimde indirdi, (ne indirdi?)

"şan,"

Nun-ı mahaffefedir. Yani ennehû şânî

"Allah'ın âyetlerini işittiniz mi,"

Bu kavl-i şerifte onların, onlardan yüzçevirmenin medarı, onların Allah'ın âyetlerine daldıklarını (ve alay ettiklerini) bilmeleridir. Bundan dolayı bazen kendilerinden görmek ve bazen de işitmekle haber verilmektedir.

"Haklan inkâr ediliyor ve onlarla eğleniliyor."

---

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/755-756.

<sup>483</sup> Zarflar, iki kısımdır.

1- Zarf-ı müstakar

2- Zarf-ı lağiv

Zaîf-ı Mustakarr, câr ve mecrûrun taalluk ettiği muteallak {fiil, şibhi fiil ve manâ fiil} bazı kere hazfedilir. Hazfedilen muteallak, gibi umûmî fiillerden olup, (hazfedildiği halde) manâsı câr ve mecrûrun mefhûmu içinde bulunan zarflara denilir. "Zeyd evdedir," sözünde olduğu gibi. Mana olarak; demektir.

Zarf-ı Lağiv: Eğer muteallak mahzûf olup manâsı câr ve mecrûrun içinde bulunan umûmî fiillerden biri olmaz veya muteallak hazfedilmezse (kelâmda mezkûr olan) zarflara denilir, jujj oJv\_. Zeyde uğradım gibi. (Bunlar Kur'ân-ı kerimde ve hadis-i şeriflerde varid oldukları zaman, Kur'ân-ı kerim ve hadis-i şeriflere saygı için, "U-mumî zarf ve "Hususî zarf adı verilir.

İşte bunlardan "Zarf-ı mustakarr," manâ fiilendir. Amel etmesi için şu altı şeyden birine itimâd etme şartı aranır:

1- Mübtedâ,

2- Mevsûf.

3- Zilhâl,

4- Nefiy,

5- İstifham,

6- İsm-i mevsûla itimâd ederse amel eder.

Nahiv alimlerinin çoğuna göre, fail-i zahir ve mefûlü bih'ten amel edemez faili, muteallak olan mahzûftan kendisine intikâl eden zamirdir. İşte musannif hazretlerinin, burada sözünü ettiği zamir budur. Yani, £\*\_#«- Kavl-i şerifi. "Allah için," (zarf-ı mustekarrının) kavl-i şerifinin altında bulunan zamirden hâldir. Çünkü mübtedâ'ya itimâdı olduğu için amel etmiştir. Daha geniş bilgi için nahiv kitaplarında harf-i cer ve âmii-i kıyâsî bablarına bakınız. Mütercim.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/756.

<sup>484</sup> Tefsir-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/757.

<sup>485</sup> El-En'âm: 6/68.

<sup>486</sup> Tefsir-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/757.

"Allah'ın âyetleri" kavli-i şerifinden hâldir. (2/304)

Yani tekfir olunmuş ve istihza olunmuş bir halde, demektir.

Fail makamına kaa'im oldukları için raf mahallededirler. Aslı Biri inkâr ediyor ve istihza (ve alay) ediyor," demektir.<sup>487</sup>

### **Kur'ân-ı Kerimle Eğlenenler**

(Kur'ân-ı kerimin inkâr ve istihza edildiği meclislerde;)

"Oturmayın;"

Şartı cezasıdır, (kiminle oturmayın?) "0 heriflerin yanlarında,"

"Haklan inkâr ediliyor ve onlarla eğleniliyor." Kavli-i şerifinde belirtilen küfrün üzerlerine delâlet ettiği kişilerle oturmayın, (ne zamana kadar?)

"Tâ ki dalsınlar."

kelimesi Farsçada; ü demektir.

"Sözün içine dalmak"

"Başka bir lakırdıya....11 Kur'ân-ı kerimin gayri sözlere başladıklarında, demektir.<sup>488</sup>

### **Kâfirlerle Oturmak**

Tâ ki" kelimesi, nehyin gayesidir. Bu kavli-i şerifin manâsı: Onlar (münafık ve kâfirler) Kur'ân-ı kerimi inkâr etmek veya Kur'ân-ı kerim ile eğlenmenin dışında bir söze daldıklarında veya başladıklarında; onların meclislerinde bulunmak caiz olur...

Onlar (Kur'ân-ı kerimi inkâr eden veya Kur'ân-ı kerim ile eğlenen münafık ve kâfirlerin) meclislerinde oturmamanın manâsı, onlara muhalefeti izhâr etmek için; onların meclislerinden kalkıp gitmek demektir. Yoksa onların meclislerinde oturduğu halde, sadece kalble buğzetmek veya o anda yüzü başka tarafa çevirmek, demek değildir.<sup>489</sup>

### **Kur'ân Düşmanları**

"Çünkü o zaman siz de onlar gibisinizdir."

Cümle-i istinâfiyyedir. Nehyin taiiii için sebkati etti. Tenzilin altına dâhil değildir.

kelimesinin mâ ba 'di mâ kaolinin üzerine itimad ettiği için amel etmesi bozulmuştur.<sup>490</sup> Çünkü ûJi kelimesi mübtedâ ile haberin arasında vaki olmuştur.

Yani bu vakitte onlarla beraber oturmayın. Eğer siz (onlar Kur'ân-ı kerime dil uzatırken onların yanında otursanız;) bu takdirde onların misli olursunuz. Yani Yahudi ve kâfirler gibi olursunuz. Bu ise azabın kaynağı ve azabın başınıza gelmesine sebep olur. Çünkü küfre rızâ, küfürdür.<sup>491</sup>

### **Münafıklar ve Kâfirler**

"Şüphesiz ki Allah, o münafıklarla kâfirleri cehennemde toplayacak; topunu bir..."

Yani oturanlarla oturanlar birdirler... Bu âyet-i kerime Kur'ân-ı kerime dil uzatanlarla beraber oturanların onlar gibi olduklarını talim etmektedir. Onlara katılmak ve küfürde onlara ortak olmanın azabda onlarla beraber olmasının lazım olduğunu beyan eder.<sup>492</sup>

### **Ruhların Dostluğu**

Bilki buradaki ülfet ve muhabbet, (alem-i ervahta) ruhların tanışmalarının neticesidir. Zira Hadis-i şerifte, Efendimiz (s.a.v.)

hazretleri buyurdular:

-"Ruhlar, (âlem-i ervahta sınıf sınıf) bir araya gelmiş ordulardır."<sup>493</sup>

<sup>487</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/758.

<sup>488</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/758-759.

<sup>489</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/759.

<sup>490</sup> kelimesi navâsib'tandır. Yani fiili muzâriyi nasb eden harflerindendir.

<sup>491</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/759.

<sup>492</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/760.

<sup>493</sup> Sahih-i Buhârî: Sahih-i Müslim: 4773, Bu hadis-i şerifin tam metni şöyledir:

## Müşterekler

Hazret-i Aişe (r.a.) annemizden rivayet olundu. Mekke'de bir kadın vardı. Kureyş kadınlarının yanına girer, onları güldürürdü. Müslümanlar hicret ettikten sonra ve Allâhü Teâlâ hazretleri, Müslümanlara genişlik verince; bu güldürücü kadın, Medineye geldi. Hazret-i Aişe (r.a.) buyurdular:

- "Kadın benim haneme geldi." Ben ona sordum:

- "Ey falan kadın, sen kime geldin?" dedim. O:

- "Size geldim" dedi. Sordum:

- "Kimin yanına konup yerleştin?" O:

- "Medine'de kadınları güldüren falanca güldürücü kadının yanına..." dedi. Hazret-i Aişe (r.a.) buyurdular:

- "Efendimiz (s.a.v.) hazretleri eve geldi." Bize;

- "Falan güldürücü kadın sizin yanınızda mı?" diye sordu. Hazret-i Aişe buyurdu ben;

- "Evet!" dedim. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri sordular.

- "Kimin yanına yerleşmiş?" Hazret-i Aişe (r.a.):

- "Falanca güldürücü kadının yanına..." diye cevap verdi. Bunun üzerine Efendimiz (s.a.v.) hazretleri;

- "Ruhlar (âlem-i ervahta sınıf sınıf olup) bir araya toplanmış olan ordulardır. Bundan dolayı, onda (âlem-i ervahta) birbiriyle tanışanlar burada da birbirlerini sevip ülfet ederler. Orada birbirlerini tanımayanlar burada ihtilâf ederler. Buyurdular.<sup>494</sup>

## Herşey Cinsiyedir

Ne güzel söylemişler:

- "Bütün kuşlar kendi cinsleriyle beraber uçarlar! Güvercin, güvencinle beraber... Doğan kuşu doğan kuşuyla beraber uçar..."<sup>495</sup>

## Ebed Ezelin Aynasıdır

Ebed (zaman) ezelin aynası olduğu için, onda ancak ezelde takdir olunan şeyler izhâr olur. İşte bundan dolayı Allâhü Teâlâ hazretleri,

"Şüphesiz ki Allah, o münafıklarla kâfirleri cehennemde toplayacak; topunu bir..." buyurdu.

Onlar (münafıklar ve kâfirler) âlem-i ervahta bir safta idiler. Dünyada da buna münâsib olarak bir fen etrafında toplanıp tanıştılar. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri:

- "Yaşadığınız gibi ölürsünüz ve öldüğünüz gibi de diriltilirsiniz!"<sup>496</sup> buyurdular.<sup>497</sup>

## Tasavvuf! Manâ

Bu âyet-i kerimede, ashâb-ı kulûb'un, nefis erbâbiyle beraber oturmamaya ve onların hevâ-ü heveslerinde bir şeyde, onlara muvafakat etmemeye işaretler vardır. Muhakkak ki onlar, eğer bunu yaparlarsa; onlar gibi olurlar. Yani kalb, nefis gibi olur. Sohbetle, içlerine karışmak ve onlara tabi olmakla kalb sahibi, nefis sahibi gibi olur.<sup>498</sup>

## Pîr'in tik Sohbeti

Hafız (k.s.) hazretleri buyurdular:

"Pîr'in (mürşid-i kâmilin) ilk vaaz meclisinin ilk kelimesi şudur: Cinsin olmayan (senin gibi mürid ve talebe olmayanlarla sohbet etmekten kaçın..."<sup>499</sup>

---

Ebû Hüreyre (r.a.) hazretlerinden rivayet olundu. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

- "Ruhlar (âlem-i ervahta sınıf sınıf olup) bir araya toplanmış olan ordulardır. Bundan dolayı, onda (âlem-i ervahta) birbiriyle tanışanlar burada da birbirlerini sevip ülfet ederler. Orada birbirlerini tanımayanlar burada ihtilâf ederler. Sahihî Müslim: 4773,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/760.

<sup>494</sup> Keşfü'l-Hafâ: 315

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/760-762.

<sup>495</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/762.

<sup>496</sup> Değişik lafızlarla, Sahih-i Müslim: 5126,

<sup>497</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/762.

<sup>498</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/762-763.

<sup>499</sup> Divân-ı Hafız-ı Şirâzis. 105.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/763.

## Beraber oturmak

Haddâdî (r.h.) tefsirinde buyurdular:

Bu takdirde, kişinin bir farz veya sünnetin ikâmesi için onlarla (günah işleyenlerle) beraber oturması caiz değildir. Ama oturması bir ibâdetin ikâmesi için olduğu zaman onların kötü hallerini değiştirmeye gücü yetmiyorsa, onlara kızar bir halde onlarla beraber oturmasında bir beis yoktur.<sup>500</sup>

## Günah Yerini Terk

İman Hasan (r.h.)'dan rivayet olunduğu üzere, kendisi ve İbni Sîrin (r.h.) ile beraber bir cenâze'de hazır bulundular. Orada (İslâm dışı) sesli bir şekilde ağlanılıyordu. İbni Sîrin (r.h.) oradan ayrıldı, cenazeyi terketti. Bu hadiseyi İmam Hasana (r.h.) anlattılar. Buyurdu:

"Bizim her bâtılı gördüğümüz yerde dinimizin mühim ve meşru bir emrini terketmemiz hak ve doğru değildir," dedi. Ve orayı terketmedi. Haddâdî tefsirinin sözleri bitti.<sup>501</sup>

## Şerhlerle iyiler de Helak Oldu

Zikir olundu:

Cenab-ı Allah, Yûşa Aleyhisselâm'a vahyetti:

"Ey Yûşaî Senin kavminin iyilerinden kırk bin, kötülerinden altmış bin kişiyi helak edeceğim."

Yûşa Aleyhisselâm:

"Yâ Rabbi! Kötü ve şerli olanlar tamam, onları helak et; ama iyilerin helak olmalarının sebebi nedir?" diye dua etti.

Cenab-ı Allah:

"İyiler, kötülerin kötülüklerine manî olmadılar, onlara benim için buğzetmediler. İyiliği emredip kötülüklerden insanları alıkoymaya çalışmadılar, onlarla beraber oturup yiyip içtikleri için onları helak edeceğim," buyurdu<sup>502</sup> (2/305)<sup>503</sup>

## Kötülüğe Kin Beslenilmelidir

Kişi, hac veya gazve (savaş) seferinde facir (ve ahlaksız) kişilerle sohbet etmek (beraber bir toplumda bulunmağa) mübteîâ olursa; onların sohbetleri sebebiyle taat ve ibâdeti terketmez. Lakin kalbiyle onların yaptıklarını kerih, çirkin ve kötü görür. Onların yaptıklarına rızâ göstermez. Kalbiyle onu kerih görmesi sebebiyle belki fâsik kişi fisk-u fücürünü terkeder.<sup>504</sup>

## Günah İşlenen Ziyafet

Kim bir ziyafete davet edilir. Orada (İslâm dışı) oyun, eğlence, müzik ve teğannî gibi şeyler görürse; eğer önder ve kudret sahibi değilse, oturur. Eğer gücü yetiyorsa mani olur. Eğer Kâdî ve Müftü ve benzerleri gibi önder seviyesinde bir kişi ise, (önce) mani olur (sonra) oturur.

Eğer mani olmaktan âciz kalırsa, çıkar gider.

Eğer bu kişi, bir sofranın üzerindeyse veya şarap (içki) içilen biryerdeyse çıkar gider; eğer önder değilse...

Bütün meselelerde, eğer daha hazır olmadan önce onların bu işleri yaptıklarını biliyorsa, hiçbir zaman gelip orada hazır bulunmaz. "Tuhfetü'l-Mülûk" isimli kitabda böyledir.<sup>505</sup>

## Münafıkların İki Yüzlülüğü

"Onlar ki, sizi gözetiyorlar"

Münafıklar o kimselerdir ki, hayır veya şer olsun size bir işin vaki olmasını bekliyorlar.

<sup>500</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/763.

<sup>501</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/763.

<sup>502</sup> İmam Gazali, İhyâ'u Ulûmipd-dîn, c. 2, s. 15i, Bu konuda daha geniş bilgi için, Hazret-i Yuşa Aleyhisselâm isimli kitabıma bakınız.

<sup>503</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/763-764.

<sup>504</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/764.

<sup>505</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhû'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/764-765.

"Eğer size olursa," Ey mü'minler!

"Allah'tan bir fetih," Zafer, devlet ve ganîmet olursa,

"Diyecekler." Size diyecekler ki:

"Beraber değil miydik?"

Sizin dininiz üzere değilmiydik, size yardımcıları olduğumuz için bize ganimetten pay verin, diyecekler.

"Ve eâer kâfirlere bir nasip düşerse,"

Müslümanların aleyhinde zahirde bir nasipleri olursa,

"Diyecekler."

(Münafıklar) kâfirlere derler ki:

"Biz sizden üstün gelmedik mi?"

istilâ etmek, demektir. Yani sizi galib kılmadık mı? Sizi öldürmek ve esir etmemiz mümkün iken; biz size (yardım ederek) sizi hayatta bakî kılmadık mı?

"Sizi mü'minlerden kurtarmadık mı?"

Münafıklar:

-"Size karşı onları durdurup, sizinle savaşmalarına mani olduk. Onların kalblerini zayıf kılacak şeylerle onları korkuya düşürdük. Veya sizin tarafınıza yarayacak işler yaptık. Sizinle savaşmamak için onlara sırtlarımızı çevirdik. Eğer bizim (münafıkların bu hainlikleri olmasaydı) elbette sizler (kâfirler), ganîmet olup yağ-malanırdınız. Öyleyse size isabet eden (Müslümanların malından) bizim nasibimizi ve payımızı verin!" derler.<sup>506</sup>

### Feth ile Nasîb'in Farkı

Mü'minlerin zaferine ğ "Feth" adı verildi, kâfirlerin başarısına da —,->' "Nasîb" ismi verildi. Bu, Müslümanların sânine ta'zîm; kâfirlerin hazzının hasisliğini ve düşüklüğünü ifâde etmek içindir... Çünkü Müslümanların zaferi gerçekten büyük bir iştir. Gök kapıları açılır; hatta Allâhü Teâlâ hazretlerinin rahmeti evliya kullarının üzerine iner. Ama kâfirlerin zafer ve başarı elde etmeleri ise dünyevîdir; çok serî bir şekilde zeval bulup yok olmaktadır. (İşte bu incelik ve hikmetten dolayı Müslümanların zaferine feth; kâfirlerin başarısına nasîp adı verildi...)<sup>507</sup>

### Kıyamet Günü Hüküm

"Artık Allah, beyninizde hükmünü verir."

Mü'minler ile münafıkların arasında, demektir. Burada muhâtabların gaibler üzerine tağlîb yoluyla jlkC "aranızda" buyuruldu.

"Kıyamet günü,"

Sizden herbirinin sâni ve işine yakışır bir şekilde size sevâb veya azabla hakkınızda hükmeder. Amma dünyada ise, (münafıklar) İslâm kelimesini ağızına alıp konuşan (şehâdet kelimesini) getirenlerin tabi olduğu hükümlere tabidirler. Nifaklarını dile getirenlerin üzerine kılıç konulmadı. (Münafıklara nifaklarından dolayı dünyevî bir ceza verilmedi.)

"Ve elbette kâfirler için mü'minler aleyhine bir yol verecek değil..."

Kıyamet günü kâfirler, mü'minlere karşı başarı elde edemezler. Dünyada, Müslümanları mübtelâ kılmak ve kâfirlere istidrâc olsun diye kâfirlere nasîp verildiği gibi (âhirette onlara herhangi bir yol verilmez...)

Muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretleri, kıyamet günü, mü'minlerin imânlarının eserini izhâr ve beyân eder. Allâhü Teâlâ hazretleri, mü'minlere olan vaadini gerçekleştirir. Allâhü Teâlâ hazretleri mü'minlere vermiş olduğu hiçbir lezzette kâfirleri mü'minlere ortak kılmaz. Bu gün ortak kıldığı (kâfirlere, mü'minlerin aleyhinde başarı verdiği gibi) etmez... O gün hatta mü'minler, hakkın kendileriyle beraber olduğunu bilirler.<sup>508</sup>

### Kıyamet Gününde Zafer...

Eğer, mü'minlerin dışında kalan kişilere bir nasîp ve lezzet verilmiş olsaydı, o zaman (münafık ve kâfirler) mü'minlere şöyle derlerdi:

-"Gördünüz mü sizin imanınız ve taatiniz hiçbir şeyde size fayda vermedi. Biz şirk koştığımız (nifak edip küfür üzere) olduğumuz halde, sevâb bakımından size ortak olduk..." derlerdi. (Dünyada mü'minler kâfirlere karşı bazen galip ve bazen mağlûb olabilirler... Zaten böyle olması sünnettullahtır. Ama âhirette ise zafer, başarı ve sevab sadece mü'minlerindir.)<sup>509</sup>

<sup>506</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/765-766.

<sup>507</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/766.

<sup>508</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/766.

<sup>509</sup> Eğer dünyada mü'minler girdikleri bütün savaşlarda başarı elde etselerdi: aklın değeri kalmazdı. O zaman herkes bedihî olarak, İslâm dininin hak din olduğunu mecburi olarak kabullenip Müslüman olacaktı. Halbuki önemli olan kişilerin akıllarını ve irâdelerini kullanarak



## İslâm Galibtir

Amma eğer, "Yol" kelimesinin manâsı dünyada bir yol kılmaz, şeklinde olursa; o zaman "Yol" kelimesinden murad, hüccet ve delildir. Müslümanların hüccet ve delili, bütün hüccet ve delillerin üzerine galibtir. Hiçbir kimse (hiçbir fikir, düşünce, din ve) hüccet ile Müslümanlara galip olamaz.<sup>510</sup>

## Kâfirlerin Devleti geçicidir

Denildi ki, "yol" kelimesinin manâsı, daimî olan devlet demektir. Kâfirlerin devletine devamlılık yoktur. Yoksa devamlı olarak galebe çalmak ve zuhur kâfirler tarafından olurdu. Ama böyle değildir. Çünkü zaferlerin çoğu Müslümanlarındır. Fakat bazı kere (ve tarihlerde) mekr ve istidrâc ile kâfirler, mü'minlerden bazı nasıblara nail olurlar. (Yani Müslümanlara galebe çalıp zafer kazanırlar...) Bu durum âhir zamanda ehli imanın inkırazına (sona erme ve yok olma vaktine) kadar devam eder...<sup>511</sup>

## Âhir Zamanda Müminlerin Ölümü

Ka'b (r.h.) hazretleri buyurdular:

İsa bin Meryem Aleyhisselâm ve mü'minler, Ye'cûc ve Me'cûc (helak etmekten) döndükleri zaman, yıllarca kalırlar... Sonra, toz ve duman şeklinde bir şey görürler. Bakarlar ki o bir rüzgârdır. Allâhü Teâlâ hazretleri, bu rüzgârı mü'minlerin ruhlarını almak için gönderdi. Bu rüzgâr mü'minlerin en son kuşaklarının da ruhlarını alır...

Bu son kuşak mü'minlerin ölümünden sonra insanlar yüz sene daha kalırlar... İnsanlar, ne bir din tanırırlar ve ne de sünnet... Bunlar eşeklerin birbirlerine dalmaları gibi birbirlerine dalarlar. İşte kıyamet bunların üzerine kopar...<sup>512</sup>

## Cihâd Devam Edecektir

Hadis-i şerifte buyuruldu.

"Cihâd, Allâhü Teâlâ hazretlerinin beni peygamber olarak gönderdiği zamandan itibaren ta ümmetimin âhîrinin (sonlarının) Deccâli öldürünceye kadar devam eder."<sup>513</sup>

## İyi Kötüden ayrılır

Sonra;

"Artık kıyamet günü Allah, aranızda hükmünü verir."

izzet ve keramet ehlinin gaflet ve pişman ehlinden (ayrıt e-dilip) bilinmesi İçin Allâhü Teâlâ hazretleri hükmeder. Nasıl ki mum, sağlıklı kişi ile hastanın arasında hükmettiği gibi. Karanlık bir hamama, sağlıklı, hasta ve yaralı kişiler girdiklerinde, (kimin nasıl bir kişi olduğu bilinmez. Ama mum yakılıp ışık verip etrafı aydınlattığı zaman insanların arasına hükmeder... Sağlıklı kişileri hastalardan tefriki mümkün olur...)<sup>514</sup>

---

Müslüman olmalarıdır. Allâhü Teâlâ hazretleri, insanların akıl ve irâdelerini kullanmalarını istediği için, Müslümanları bazı savaşlarda galib ve bazılarında bazı hikmetlere binâen mağlup etmiştir. Bu da İslâm dininin, akıl, mantık ve insan irâdesine vermiş olduğu önemi beyân eden bir hakikattir... Mütercim.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/767.

<sup>510</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/767.

<sup>511</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/767-768.

<sup>512</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/768.

<sup>513</sup> Ebû Davud: 2170 Bu hadisi şerifin tamamı şöyledir:

Enes bin Malik (r.a.)'dan rivayet olundu. Buyurdular: Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdu:

-"Ü(şey,,imanın aslındandır:

1-"La ilahe illallah" Allahtan başka ilâh yoktur diyen ehli imandan el çekmektir. He'rhangi bir günah işlemesinden dolayı iman ehlini tekfir etmeyiz {küfürle itham etmeyiz} ve herhangi biramelden dolayı tevhid ehlini islâmdan çıkartmayız.

2- Cihâd, Allâhü Teâlâ hazretlerinin beni peygamber olarak gönderdiği zamandan itibaren tâ ümmetimin âhîrinin (sonlarının) Deccâli öldürünceye kadar devam eder. Hiçbir zâlimin zulmü ve âdilın adaleti bunu iptal etmez.

3- Kadere İman etmek..." Ebû Davud: 2170,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/768-769.

<sup>514</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/769.

## Küfür Hızla Yayılır fakat...

elbette kâfirler için mü'minler aleyhine bir yol verecek değil."

Muhakkak ki kâfirlerin yapmış oldukları hile ve tuzakların vebalı elbette geri onlara dönecektir. (2/306) Onların mekr (ve hilelerinin cezası kendi başlarına dönecektir.

Hak ehli ise Hak Teâlâ hazretleri tarafından yardım olunmuşlardır. Bâtıl ise Hak Teâlâ'nın yardımıyla aslında ziyanda olup mahrumdurlar. Şöyle denildi:

Bâtıl taşar, sonra hemen batar." <sup>515</sup>

## Gaybî Fütuhât

Mü'mine düşen vazife, himmetinin yücenesi dine sarfetmeli ve yakîni ilim (elde edebilmek için) harcamalıdır. Uhrevî fütuhâtı bırakıp dünyevî fütuhâtı beklememelidir. Mü'min belki kendisini Gaybî fütuhâtına ve Hakkın müşahedesine vermelidir. Muhakkak ki işlerin en mühimmi Gafur olan Rabbe vâsıl olmaştır. <sup>516</sup>

## Cennetten Çıkmak?

Bayezid-i Bestâmî (k.s.) buyurdular:

-"Allâhü Teâlâ hazretlerinin kullarının içinde havassı (üstünleri) vardır. Eğer Allâhü Teâlâ cennette onları rü'ye'tden perde koyarsa (Cemâlüllahı görme şerefinden mahrum ederse); cehennem ehli, cehennemden çıkmak için yardım diledikleri gibi, onlar da cennetten çıkmak için yardım dilerler..." <sup>517</sup>

## Gaye Mahbûb Olmalıdır

Musa Aleyhisselâm, kelîmullah idi. Çocukluğunda Hak Teâlâ hazretlerinin terbiyesinin korumasında idi. dedi: Haddini tecâvüz etmedi ve maksadını aşmadı belki şöyle 'Yâ rabbîi' dedi; 'ben cidden bana indirdiğin hayırdan dolayı bir fakirimi' <sup>518</sup>

Sonra Musa Aleyhisselâm büyüdü. Rical (adam) derecesine balığ oldu. O zaman çocukların yemeklerine razı olmadı Belki söv-le dedi:

"Yâ'rab, göster bana, bakayım sana." <sup>519</sup>

Musa Aleyhisselâm'ın gençliğinde gayesi yemek ve içmek idi. Büyüyüp adam olduğu zaman ise bütün derdi, perdelerin kalkması ve ahabî müşahede etmek oldu.

Bu kapı bütün talebelere (isteyenlere) açıktır. Bu kapıda hiçbir bekçi, perdecî ve kapıcı yoktur.

Ama müsebbib'ten mahcûb (perdeli) olan, sebeplerle beraber duran (sebebe takılıp müsebbibe ulaşamayandır.

içilecek şey hazırdır. Mahrum, şarabı haram edendir.

Mahbûb nazırdır, kovulan ise perdelerin ardında olandır.

Kim, onun dışında (mâsivâ) ile ünsiyet kurarsa o kişi vahşet bulmuştur (yalnızlıktadır).

Kim Allah'tan gayri zikrederse o kişi, Allah'tan gafildir.

Kim, Allah'tan başkasına dayanırsa o müşriktir. Kendisine yol bulamadığı zaman, onun gölgesinde nice sözler vardır. Ne güzel buyurmuşlar.

Sen mahrum değilsin. Mahrum, hiç yol yürümeyendir. Mahrumlara haram değildir... <sup>520</sup>

## Münâfıklar

"Her halde münâfıklar, Allah'a hud'a yapmaya çalışırlar."

Oyun yaparlar. Münâfıklar, küfürlerini gizleyip, imanı izhâr etmekle oyun yapmaya kalkarlar.

"Allah da hud'alarını başlarına geçirir."

Onların yaptıklarını Allâhü Teâlâ hazretleri onlara yapar, oyunlarını onların başına geçirir. Allâhü Teâlâ hazretleri münâfıktan (zahirde ve sadece sözde şehâdet kelimesi getirmeleriyle onları) kanlan ve malları ma'sûm (dokunulmaz) bir şekilde (kendi hallerine) terketti. Ama âhirette ise onlar için cehennemin en alt derekesini

<sup>515</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/769-770.

<sup>516</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/770.

<sup>517</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/770.

<sup>518</sup> el-Kasas: 28/24,

<sup>519</sup> ei-A'râf: 7/143,

<sup>520</sup> Tefsîr-i Kebir: c. 11, s. 43,

İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/770-771.

- (tabakasını) hazırladı. Dünyada da onları;  
1- Rezillik,  
2- Ve rüsvaylıktan hâli kılma.  
3- Onlara sıkıntı verdi.  
4- Onlara Ceza, Korku ve Günah verdi<sup>521</sup>.

### Sıratı Aydınlatan Nur

İbni Abbas (r.a.) buyurdular:

- "Mü'minlere verildiği gibi münafıklara kıyamet günü nur verilir. Mü'minler, nurlarıyla sıratı geçerler.

Münafıklar (sıratı geçmek isterlerken) nurları söner.

"O gün münâfık erkek ve münafık kadınlar, mü'minlere seslenirler:

"Bize bakınız nurunuzdan iktibas edelim!"<sup>522</sup> Melekler tarafından münafıklara şöyle denilir:

"Dönün gerinize de bir nûr araştınn"<sup>523</sup>

Bunun üzerine münafıklar, bir daha dünyaya dönemeyeceklerini bilirler. Münafıkların bu halini gören mü'minler, korkuya kapılırlar. Nurlarının sönmesinden korkarlar. Ve şöyle dua ederler:

"Yâ rabbena! Bizlere nurumuzu tamamla ve bizleri mağfiretinle yarlığa! Şüphesiz ki sen her şeye kadîrsin!"<sup>524</sup>

### Namaza üşenenler

"Namaza kalktıkları vakit

de üşene üşene kalkarlar,"

Ağır ağır ve gönülleri istemeyerek namaza kalkarlar. Bir kişinin herhangi bir işi, kendi isteği ve ona rağbetinden dolayı değil Öde kerhen ve mecburî olarak yapması gibi gönülsüz olarak namaza kalkarlar<sup>525</sup>.

### Gösteriş için İbâdet

"Üşene üşene," kavli-i şerifinin beyânı için sanki, (suâli mukadder ile)"Üşene üşene namaz kılmak ne demektir?" gibi bir soru soruldu. Buna cevaben buyuruldu:

"Halka gösteriş yaparlar."

Gösteriş, sum'â (desinler) ve halk kendilerini mü'minlerden sansınlar, diye namaz kılarlar.<sup>526</sup>

### Allah'ı Pek Az Zikrederler

"Yoksa Allah'ı hatıra getirmezler."

"Getirirler," Zikirle "Pek az,"

Çünkü mürâî (gösterişçi kişi.) namaz kılmayı ancak kendilerine gösteriş yapacağı kişilerin hazır olduğu yerlerde yaparlar. Bu da az zamanlarda olur.

"Gösteriş yaparlar." Kavli-i şerifin üzerine atıftır.<sup>527</sup>

### Lafla Olmaz

Keşşaf tefsirinde buyuruldu:

Bu şekilde bir çok insanları görürsün. Zahirde İslâm'ı savunur ve İslâmı konuşurlar (İş lafa gelince mangalda kül bırakmazlar.) Gece ve gündüz sohbet ederler. Fakat kendilerinden bir tehlîl ve tesbîh işitemezsin. Lakin dünya sözlerine gelince dalar giderler. Bütün vakitlerini ona harcar ve ondan geri kalmazlar.<sup>528</sup>

"Arada müzebzeb bir haldedirler."

"Gösteriş yaparlar" fiilinin failinden hâldir. Bu iman ve küfre ve ikisine delâlet eden makamın yardımıyla... Yani iman ile küfrün arasında tereddüt ediyorlar. Şaşkınlırlar. Şeytan ve hevâ-ü heves, onları iman ile küfür arasında

<sup>521</sup> Keşşaf; c. 1, s. 713, 293

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/771-772.

<sup>522</sup> el-Hadîd: 57/13,

<sup>523</sup> el-Hadîd: 37/13,

<sup>524</sup> et-Tahrîm: 66/8,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/772-773.

<sup>525</sup> Keşşaf: c. 1, s. 613,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/773.

<sup>526</sup> Keşşaf; c. 1, s. 713, 293

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/773.

<sup>527</sup> Keşşaf; c. 1, s. 713, 293

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/773-774.

<sup>528</sup> Keşşaf: c. 1.S.613

bocalatmaktadırlar.

"Müzebzeb" in hakikati, bocalayan, iki tarafın her ikisine de olan, bazen birine, ondan sonra da diğer taraftan olan, demektir.

"Ne onlara, ne onlara...."

OüjJl "müzebzeb"nin failinden haldir. Yani münafıklar, ne mü'minlere mensûbdurlar ki, mü'min olarak kabul edilsinler ve ne de kâfirlere mensûbdurlar, müşrik olsunlar...<sup>529</sup>

### Şaşırtan Kişi

"Her kimi de Allah şaşırtırsa," Hidâyet ve tevfiğe istidâdlan olmadığı için...

"Artık ona sen yol bulamazsın."

Hakka ve doğruya vasil kılacak değildir. Nerede kalsın onları hidâyete eriştirsın.

Bu hitab, durumuna uygun olan herkes içindir. Kim olursa olsun... (2/307)<sup>530</sup>

### Mü'min, Kâfir ve Münafık

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, mü'minlerin, kâfirlerin ve münafıkların misâlini nehre atılan şu üç kişinin haline benzetirlerdi.

Mü'min nehri geçendir. (Yüzerek sâhil-i selâmete ulaşmıştır.)

Kafir, (suyun ortasında ayakta) durmuş.

Münafık da nehrin (dibine) inmiştir (ve ortasına doğru ilerlemiştir.) Hatta suyu ortaladığında çıkmaktan âciz kaldı. Kâfir, münâfık'a sesleniyor:

-"Bana doğru gel, boğulmaktan kurtulursun!" Mü'min de ona sesleniyor:

-"Sudan kurtulmak İçin bana doğru gel!" Münafık sürekli i-kisinin arasında gidip gelmektedir. (Kah mü'mine yaklaşıyor, sonra kâfirin sesine kulak verip ona doğru gidiyor... Kâh kâfire yaklaşıyor, sonra mü'minin sesine kulak verip ona doğru geliyor... Böylece suyun içinde boğulmak üzere bocalayıp duruyor...)

Münafık bu iki durumun arasında gidip geliyor. Üzerine bir su geldiği zaman onu boğar. İşte münafık kişi, ölünceye kadar böyle bir şek, şüphe ve tereddüdün içindedir...

Ey gönlünde (kalbinde) nifak bulunduran kişi! Dikeni halk içinde çiçek göstermektedir. Nifak yapan herkes Önde bulunuyor. Fakat sonuçta ne halka yanaşabilir ve ne hakka...<sup>531</sup>

### Tasavvufi Manâlar

"Her halde münafıklar," Ancak... "Allah'a hud'a (hile) yapmaya çalışırlar."

Dünyada hud'a yapıp aldatmaya çalışırlar. Çünkü Allahü Teâlâ hazreti,

"O da, hud'alarını başlarına geçirir."

Allâhü Teâlâ hazretleri ezelde, nurunu ruhların üzerine serpip dağıtırken onlara hud'a etti. Bu şöyle oldu. Allâhü Teâlâ hazretleri, mahlukatı bir zulmet (karanlıkta) yarattı. Sonra onların üzerine nurlarını serpti. Allâhü Teâlâ hazretlerinin nuru, mü'minlerin ruhuna isabet etti, münafıkların ve kâfirlerin ruhlarına dokunmadı.

Lakin münafıklar ile kâfirlerin arasındaki fark şudur: Münafıkların ruhları, (uzaktan) nurun serpintisini ve aydınlığını gördüler. O nurların kendilerine isabet edeceğini zannettiler. Onlara isabet etmedi.

Kafirlerin ruhları ise bu nuru müşahade etmedi. Ve kendilerine bu nur isabet etmedi.

Sanki münafıklar nurun serpintisini müşahade ederlerken kendilerine hud'a yapılmış oldu. Onların seyretmekte oldukları nurların serpintisinin neticeleri kendilerine isabet etmesinin neticesi olarak:

"Namaza kalktıkları vakit."

Kendilerine nur isabet etmesinden mahrum olmalarının neticesi olarak da:

"Üşene üşene kalkarlar, halka gösteriş yaparlar." Kendileri nuru gördükleri gibi...

"Yoksa Allah'ı pek az hatıra getirirler."

Çünkü münafıklar kalıplarının zahirî diliyle Allah'ı zikrederler. Bâtınî kalb diliyle Allâhü Teâlâ hazretlerini zikretmezler. Dünyada kalıb, azın azıdır. Âhirette kalb ise kendisinde bulunanların çoğun çoğudur. Çok olan zikir, kalb dilinin yapmış olduğu zikirdir. Kurtuluş ise çok olan zikirdedir. Az olanda değildir.

"Ey o bütün iman edenler! Allah'ı çok anı şanın."<sup>532</sup>

(Burada geçen \\*j\$S l^sri çok zikir," kalb diliyle yapılan zikirdir. Münafıkların zikri ise kalıb diliyle yapılan zikirdir. Bu ise çok azdır. Kurtuluşa vesile değildir. Kişi kalıb diliyle yapmış olduğu zikirle kurtulamaz.

<sup>529</sup> Keşşaf; c. 1, s. 713, 293

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/774.

<sup>530</sup> Keşşaf; c. 1, s. 713, 293

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/774-775.

<sup>531</sup> Keşşaf; c. 1, s. 713, 293

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/775.

<sup>532</sup> el-Ahzâb: 33/41.

Münafıkların zikri zahiri dil ile olan zikirdir; çünkü onlar Allah'ın nurunu kendilerine isabet edemedi; çok uzaktan zahîri olarak gördüler. Nur kendilerine isabet etmedi. Eğer bu nur kendilerine isabet etmiş olsaydı; elbette onların sadırları (göğüs, kalb ve gönülleri) o nur ile açılırdı. İnşirah bulurdu. Allâhü Teâlâ hazretleri buyurduğu gibi:

"Demek ki her kimin Allah bağrını İslam'a açmış ise; işte o, rabbinden bir nûr üzerinde değil mi? O halde vay o Allah'ın zikrinden kalbleri katılara! Onlar bir açık dalâl içindedirler."<sup>533</sup>

Rabbini serptiği nur üzerine, kalbi İslama açılırdı, demektir. Nur'un ma'deni kalbtir. O zaman onun kalbi bu nur sebebiyle Allâhü Teâlâ hazretlerini zikreder olurdu. Kendisi kalb insanı olurdu. Kişi kalb ehli olduğu zaman, kendisinden meydana gelen az bir zikir, çok olurdu. Cidden bunu iyi anla...

Münafıkların nurları, nur serpintisini müşahede etmekle hilkat zulmetinin arasında mütereddid, mutehayyir ve şaşkın olduklarında; ne kendilerine nur isabet eden mü'minlerden oldular ve ne de nurun serpintisini müşahede etmeyen kâfirlerden oldular. Bundan dolayı münafıklar;

"Arada müzebzeb bir haldedirler."

Kâfirlerle mü'minlerin arasında şaşkındırlar.

"Ne onlara, ne onlara....

Her kimi de Allah şaşırtırsa."

Bu nur'da hatâ ettikleri ve nur kendilerine isabet etmediği için... Denildiği gibi:

"Ve nurun isabet etmediği kişi ise dalâlete girdi, (sapıttı)."<sup>534</sup> "Artık ona sen yol bulamazsın."

Burada bu nur'a yol bulamaz. Buna şu kavli-i şerif delâlet eder.

"Her kime de Allah bir nûr yapmamışsa, artık onun için hiç nûr yoktur!"<sup>535</sup>

Yani Allâhü Teâlâ hazretleri, bu serpilen nurdan onlara bir kısmet ve nasıp kılmadı. Onun için bu günde, hidâyet nurundan onların hiçbir nasibi yoktur.

Te'vilât-i Necmiyyede de böyledir.

Allâhım bize zikri kesiri (kalbî zikri) nasîp et! Ve bizleri küçük ve büyük günahlardan koru! Âmin...<sup>536</sup>

### Mü'minin Kalesi Üçtür

Denilir:

-"Mü'minin kalesi üçtür:

1- Mescid,

2- Zikruâh,

3- Kur'ân-ı kerim okumak...

Mü'min kişi, bu kalelerden birinde olduğu zaman yani bu üç şeyden biriyle olduğu zaman o kişi, şeytandan korunmuştur.<sup>537</sup>

### Fitne Âlimlerden Çıkacaktır

Hazret-i Ali (r.a.) buyurdular:

-"insanlar, üzerine bir zaman gelecek.

O gün islâm'dan sadece ismi kalacaktır.

Kur'ân-ı kerimin sadece resmi (mushafıarda yazılışı) olacaktır.

Camileri çok bakımlı ma'mur olacaktır. Ama o camiler, Allah'ın zikrinden harâbtırlar.

Bu zamanın enlinin (insanlarının) en şerlisi ve en kötüsü â-limleridir.

Fitne âlimlerden çıkar; ve sonra (o fitnelerin vebalı ve zararı) âlimlere döner."<sup>538</sup> (2/308)

Sa'dî (k.s.) buyurdular:

Bu şekilde özür ve taksirini beyân etti.

Nefsi nâtıkı korkudan söylediklerinden...

Allâhım! Bizleri, zikreden şâkirlerden eyle! Amin.<sup>539</sup>

<sup>533</sup> ez-Zümer: 39/22.

<sup>534</sup> Camiu'l-Usul, 10/19, Bu hadis-i şerifin tamamı şöyledir.

"Muhakkak Allah, mahlukatı bir karanlık içinde yarattı. Nurundan onların üzerine saçtı. Bu nur kime isabet ettiyse hidâyet buldu. Ve nurun isabet etmediği kişi ise dalâlete girdi, (sapıttı)." Câmiu'l-Usul, 10/19.

<sup>535</sup> en-Nûr: 24/40.

<sup>536</sup> Keşşaf; c. 1, s. 713, 293

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/775-778.

<sup>537</sup> Keşşaf; c. 1, s. 713, 293

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/778.

<sup>538</sup> Kurtbi tefsiri c. 12. s. 261.

<sup>539</sup> Keşşaf; c. 1, s. 713, 293

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/778-779.

## Kâfirleri Dost Edinmeyin

Yüce Meali:

Ey o bütün iymân edenleri Müminleri bırakıp da kâfirleri başlarınıza geçirmeyin, ister misiniz ki Allah için aleyhinizde açık bir saltanat husule getiresiniz?<sup>144</sup>

Her halde münafıklar, cehennemın en alt tabakasımdadır-lar. İhtimali yok; onlara bir kurtaracak da bulamazsın.<sup>145</sup>

Ancak tevbe edip, hallerini düzelten ve Allah'a sarılıp, dinlerini Allah için hâlis kılan kimseler müstesna. Çünkü bunlar müminlerle beraberdir. Mü'minlere ise Allah azîm bir ecir verecektir. <sup>146</sup>

Siz şükreder, iymân ederseniz; Allah size azabı nidecek? Halbuki Allah, şükrü bilir bir alîm bulunuyor.<sup>147</sup><sup>540</sup>

## Tefsîr-i Şerifi:

"Ey o bütün iymân edenler! Müminleri bırakıp da kâfirleri başlarınıza geçirmeyin."

Mü'minleri bırakıp Yahudileri dost edinen münafıklara ben-zemeyin. Kafir ve diğer islâm düşmanlarını ahabbâ ve dost edinmeyin.

"müminlerin berisinde," kavî-i şerifi, "edinmeyin," failinin failinden hâldir. Yani mü'minlerin velayet ve dostluğunu geçerek (tecâvüz ederek) kâfirleri dost edinmeyin, demektir.

"İster misiniz ki Allah için aleyhinizde açık bir saltanat husule getiresiniz?"

Siz bu (hal ve davranışınızla) AHâhü Teâlâ hazretlerinin sizin aleyhinizde bir hüccet ve sizin münafık olduğunuza bir delil olmasını ister misiniz? Çünkü kâfirleri dost edinmek, nifakın en açık delil ve alâmetlerindendir.<sup>541</sup>

## Sultan Kelimesi

"Sultan" hüccet ve delil demektir. Emîr'e sultan denilir. Bununla onun hüccet olduğu murad edilir.

"Sultan" kelimesinin vâli manasında olması da caiz 0-lur. Bu takdirde âyet-i kerimenin manâsı şöyle olur:

"İster misiniz ki Allah için aleyhinizde size vali olan bir saltanat husule getiresiniz. 0 sizin azaba çarpılmanıza emretsin, o Allâhü Teâlâ hazretlerine mahsus olsun. Allah'tan korksun ve 0-nun emirlerine boğun eğsin..." demektir.<sup>542</sup>

## Münafıklar Cehennemde...

"Her halde münafıklar, cehennemın en alt tabakasında dırlar."

Cehennemın en alt dibinde bulunan bir tabakadır. "Hâviye" tabakasıdır.<sup>543</sup>

## Cehennemın Derekeleri

Cehennemın derekeleri yedidir... Cehennemın tabakalarına "derekat" adı verildi. Çünkü bazıları bazıları üstünde, birbirlerini kuşatmış ve birbirinin ardı sıra geldikleri içindir.

Cehennemın derekâtı, cennetin dereceleri gibidirler. Cennetin derecelerinde en yüksek olanın sevabı en büyük olanıdır. Cehennemın derekelerinde en alt ve en aşağıda olanın azabı da o derece şiddetlidir.<sup>544</sup>

## Derk ve Esfel

İbni Mesûd (r.a) hazretlerine, "Cehennemın en alt derekesi" soruldu. İbni Mesûd (r.a.) buyurdular:

-"Kapısı bulunmayan demirden kapısı bulunmayan bir tabakadır..."<sup>545</sup>

<sup>540</sup> Keşşaf; c. 1, s. 713, 293

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/780-781.

<sup>541</sup> Keşşaf; c. 1, s. 713, 293

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/781.

<sup>542</sup> Keşşaf; c. 1, s. 713, 293

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/781.

<sup>543</sup> Keşşaf; c. 1, s. 713, 293

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/781.

<sup>544</sup> Keşşaf; c. 1, s. 713, 293

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/782.

<sup>545</sup> Keşşaf; c. 1, s. 713, 293

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/782.

## Münafık in Azabı

Sual: Eğer sen, Münafıkın azabı neden kâfirden daha şiddetlidir?" diye soracak olursan:

Cevâb: Derim ki: Münafık, küfürde kâfir gibidir. Münafık kâfirden küfrüne fazla olarak, din ile istihza (Kur'ân-ı kerimi eğlenmeye almak) ve Müslümanlara hud'a (hile yapmış)dir. Bütün bunlardan dolayı münafıklar, küfür cihetinden daha habîs ve daha çirkindirler.<sup>546</sup>

## Münafık Kimdir?

Suâl: Eğer sen desen ki: "Münafık kimdir?"

Cevâb: Derim ki, Şeriatı münafık, imanını izhâr edip küfrünü gizleyen kişidir.

Amma fîsk-u fucûr irtikâb edenlere "münafık" adı verilmesi ise, tağlîz (günahın büyüklüğünü beyan etmek), tehdid, teşbih ve sakındırmada mübalağa etmek içindir.

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin;

-"Kim bilerek namazı terkederse o kişi, gerçekten aşikâr kâfir olmuş olur."<sup>547</sup> Buyurmaları da bu kabildendir. (Çünkü kişi büyük günahları işlemekle kâfir olmaz...)

Yine Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin şu hadis-i şerifleri de bu kabildendir.

"Üç (kötü davranış) vardır. Kimde bu şeyler (bulunacak) o-lursa o kişi münafıktır.. O kişi, oruç tutsa, namaz kılsa ve hatta kendisinin Müslüman olduğunu zannetse bile o münafıktır. O şeyler:

1 - Konuştuğu zaman yalan söyler.

2- Vaad ettiği zaman vaadinden döner.

3- (Bir şey) emânet bırakılsa ihanet eder."<sup>548</sup>

## Sır Katibine Göre Münafık?

Hazret-i Hüzeyfe<sup>549</sup> (r.a.)'a soruldu:

<sup>546</sup> Keşşaf; c. 1, s. 713, 293

İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/782.

<sup>547</sup> Kenzul-Ummal: 18876, Bu manada çok hadis-i şerif vardır:

"Namazı bilerek terketme! Muhakkak ki kim namazı bilerek terkederse; gerçekten o kişi, Allah'ın ve Resulünün zimmetinden uzaktır."

Müsned-i Ahmed: 26098,

-"Hazret-i Ömer (r.a.)dan rivayet olunduğuna göre, bir adam geldi. Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerine;

-"Yâ Resûlellah! İslâm'da Allah katında en sevimli şey nedir? dedi.

Efendimiz (s.a.v.) Hazretleri,

-"Vaktinde kılınan namazdır ve kim namazı terk ederse onun dini yoktur. Namaz dinin direğidir." Keşfûl-Hafâ, c. 2, s. 40, Bu konuda daha geniş bilgi için "Namazı Terkedenin Hükümü" isimli çalışmama bakın. Mütercim.

<sup>548</sup> Tuhfetü'l-Ahvezî: 2699,

"Dört (kötü davranış) vardır. Kimde bu şeyler (bulunacak) olursa hâlis münafık olur. Kimde de bunlardan bir haslet (huy) bulunursa, terk edesiye kadar, nifaktan bir şey onda bulunmuş olur:

(Bir şey) emânet bırakılsa ihanet eder. Haber verdiğinde yalan söyler, Sözleşme yaptığında mağdur eder,

Ve murafaa (ve muhakeme) olduğunda haktan ayrılır." Tirmizi: 2668,

İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/782-783.

<sup>549</sup> Hüzeyfe'tül-Yemânî Hazretleri; Eshab-ı kiramdan olup, Efendimizin sırdaşı idi. Künyesi Ebû Abdullah'tır. Babasının ismi Huseyldir. Yemânî lakabı ile meşhurdur. Hüzeyfe'tül-Yemânî Hazretleri önceleri Hıristiyandı. Hicretten sonra çok yaşlanmış olan babasını da yanına alarak Medineye gelip, Müslüman oldu. Müslüman olduktan sonra ilk olarak Uhud savaşıma katıldı. Hendek savaşıdan sonra yapılan bütün savaşlarda bulundu.

Peygamber Efendimiz ona. Ashabın arasına karışarak, kendilerini gizleyen münafıkların kimler olduğunu ve bunlardan başka kıyamete kadar meydana gelecek o-lan bütün hadiseleri bildirmişti.

Hüzeyfe'tül-Yemânî Hazretlerinin bazı kişilerin cenaze namazlarını kılmadığını gören Hazreti Ömer bir gün ona sorar: -Neden bu Müslümanın cenaze namazını kılmadın? -öyle gerekiyordu -O münafık mıydı? -Ben söylemedim.

Hazreti Ömer ağlamaklı bir sesle sorar: -Münafıkların içinde bende var mıyım? -Münafıkların isim listesini açıklayamam?

Hazreti Ömer hüngür hüngür ağlar, gözlerinden dökülen yaşlar gül yanaklarını ve mübarek sakalını ıslatır. Hüzeyfe'tül-Yemânî hazretlerine yalvarır: -Ömer münafık mı, değil mi?

Hüzeyfe'tül-Yemânî Hazretleri Rasûlullah'in Halifesi ve mü'minlerin emirinin ısrarına dayanamaz:

... -Hayır. der.

Hazreti Ömer yine sorar: -Memurlarımın arasında münafık var mı? -Bir kişi var. -Kim?

-Açıklayamam.

Bu mealde ki konuşmalardan sonra Hazreti Ömer (r.a) memurlarında değişiklik yapar. Bir hafta sonra yine karşılaşılır. Hazreti Ömer (r.a.), Hüzeyfe'tül-Yemânî Hazretlerine sorar:

-Şu anda memurlarımın arasında münafık var mı? -Hayır.

Hüzeyfe'tül-Yemânî Hazretleri, Hazreti Ebu Bekir'in zamanında komutanlık ve Umman Valiliği yaptı. Hazreti Ömer'in danışma heyetinde bulundu. Irak ve İran'ın fethine katıldı. Nusaybin Valiliğini yaptı.

Hazreti Osman şehid edildiğinde Medine'de bulunuyordu. Müslümanların arasında çıkan hadiseler ve Hazreti Osman'ın şehid edilmesine çok üzüldü. Hazreti Osman'ın şehâdetinden kırk gün sonra 656 (H. 36) senesinde vefat etti.

- "Münafık kimdir?"

- "tslâmi vasfedip; onunla amel etmeyendir!" buyurdular.<sup>550</sup>

## Nifak Zahir Oldu

Hasan-i Basrî (r.h.) hazretleri buyurdular:

- "(Daha önce nifak gizliyen) şimdi öyle bir zaman geldi ki, nifak beliriverdi; sarık sardı, kemer taktı, silah kuşandı, eline kılıcı aldı yani Haccâc..."<sup>551</sup>

## Haccac Münafık mıydı?

Ömer bin Abdülaziz (r.h.) buyurdular: - "Eğer her ümmet kendi münafıklarını getirseler ve biz de Haccâcı getirsek; elbette onlara üstün geliriz..."<sup>552</sup>

## Şiddetli Azab Kimleredir?

Abdullah bin Ömer (r.a.) hazretleri buyurdular: Kıyamet günü en şiddetli azab üç fırkaya olacaktır.

1- Münafıklar.

2- Mâide ashabından kâfir olanlar<sup>553</sup>,

3- Âl-i Firavun'dur.

Allâhü Teâlâ hazretleri münafıklar hakkında şöyle buyurdu:

"Her halde münafıklar, cehennemın en alt tabakasımdadır-lar. İhtimali yok; onlara bir kurtaracak da bulamazsın."<sup>554</sup> Teâlâ "Mâide ashabı" için söyle buyurdu:

"Allah buyurdu ki: "Ben onu sizlere elbette İndiririm, Fakat, ondan sonra içinizden her kim nankörlük ederse, artık onu âleminden hiç birine yapmayacağım bir azap ile tâzip ederim."<sup>555</sup>

Âl-i Firavun hakkında Allâhü Teâlâ buyurdular:

"Ateş!... Onlar sabah-akşam ona arzolunur dururlar. Saat kıyam edeceği gün de 'Tıkın Âl-i Firavun'u en şiddetli azaba!'"<sup>556</sup>

## Şiddetli azab?

Denildi: Bir mevziide toplanan bir kavmin bazılarının azablan, bazılarından şiddetli olmasına mani yoktur. Görmüyor musun, hamamda bir yerde toplananların veya güneşte oturanların hali de böyledir. Görmüyor musun, hamamda bir odada (yıkama yerinde) toplanan insanların içinden külhana ve ateş yakma yerine en yakın olanlar, ateşten daha çok eziyet görürler. Yine güneş altında toplananlar da böyledir. San insanların güneşte eziyet görmeleri, siyahların güneşten eziyet görmelerinden daha şiddetlidir...<sup>557</sup>

## Münafık Kelimesi

"Münafık" kelimesi, lugatta jafı "Nefk," kelimesinden alınmıştır. jiJi Nefk ise, gizli yol ve tünel manâsındadır. Yani münafık kişi, İslâm ile kendisini gizlemektedir. Kişi tünel ve gizli yol ile kendisini gizlediği gibi...

Denildi ki:

"Münafık" kelimesi, lugatta onların (Arabların,) "Köstebek (tarla sıçanı) yuvasına girdi." Tarla sıçanı (Arab tavşanı) yuvasına girdiği zaman böyle denilir. Sıçan, nâfıkâesinden istediği zaman, kâsiâe'sinden çıkar.

<sup>550</sup> Bizler, insanların iç âlemini bilmediğimiz için herhangi bir Müslüman hakkında "Bu adam münafıktır" düşüncesini taşımak yerine "Acaba ben münafık mıyım, değil miyim?" korkusu içinde olmak takvâ'ya daha yakışır. Fetvâ'ya da en uygun olanı budur. Çünkü, bir şahıs Hüzeyfet'ül-Yemânî hazretlerine: -Ben münafık olmaktan korkuyorum." dedi, Hazreti Hüzeyfe; -"Şayet sen. münafık olsaydın, nifaktan korkmazdın. Çünkü münafık olan kimse kendisini nifaktan emin bilir." diye cevap verdi. İmam Gazalî, Mükâşefetü'l-Kulûb. s. 154

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/784-785.

<sup>551</sup> Keşşaf; c. 1, s. 713, 293

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/785.

<sup>552</sup> Münafık itikad yönünden olduğunda kâfirdir. Ancak, amelleri münafıkların amelleri gibi olan fakat kalbinde iman bulunan kimse ise amelen münafıktır ve mümindir. Bu sözlerin sahipleri Haccac'ın amellerine bakarak bu sözleri sarfetmişler. Musannif hazretleri onların sözlerini bu sebeple buraya almıştır.

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/785.

<sup>553</sup> Ashâb-ı Mâide, İsa Aleyhisselâm'ın ümmetinden olup İsa Aleyhisselâm'dan gökten bir sofraya isteyenlere denilir. Onlar hakkında bilgi. Maide sûresinin sonlarında, âyet: 12 ve 15 arasında bu konuda geniş malûmat gelecektir. İnşallah. Oraya bakınız.

<sup>554</sup> en-Nisa: 4/145,

<sup>555</sup> el-Mâide:5/115

<sup>556</sup> el-Mü'min: 40/46,

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/785-786.

<sup>557</sup> Keşşaf; c. 1, s. 713, 293

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/786-787.



Kâsiâe'sinden istenildiği zaman da nâfîkâesinden çıkar. (Burada geçse) \*lûljı nâfîkâe ve "Kâsiâe" kelimeleri Sıçanın yuvası demektir.<sup>558</sup>

### Münafıkların Yardımcıları

"İhtimali yok; onlara bir kurtaracak da bulamazsın."

Onlardan azabı menedecek bir mâni ve onları cehennemin en alt derekesinden çıkaracak bir güç ve kuvvet bulamazsın. Bu hitâb, kim olursa olsun, hitâb'ın kendisine uygun olduğu herkesedir.<sup>559</sup>

### Tevbe Edip İhlâşlı Olanlara Cennetler Var

"Ancak tevbe edenler müstesna."

Nifâk'tan tevbe edenler, demektir, istisna o#jfi "münafıklardandır. (2/309) Belki haberde bulunan onların zahirindendir.

"Hallerini düzeltenler."

Hallerinden bozduklarını islâh edenlerinden yani nifak hallerinden bozduklarını islâh edenler... Bu da kalbî ve bedenî fiillerden şeriatın güzel gördüklerini getirmek ve yapmakla olur.

"Ve Allah'a sarıldılar.11

Yani Allah'tan ittîkâ ettiler, Allah'tan korktular, Allah'ın dinine sarıldılar ve tevhidine tam inandılar...

"Dinlerini hâlis kılan,"

Dinlerini hâlis ve muhlis kıldılar. Jü "Allah için."

Yani taat ve ibâdetlerinde ancak ve ancak Allâhü Teâlâ hazretlerinin rızâsını ararlar...

"Çünkü bunlar,"

Bu güzel ve övülen vasıflarla mevsûf olanlar... (Yani:

1 - Tevbe edenler

2- Hallerini düzeltenler

3~ Allah'a sarılanlar,

4~ Dinlerini Allah için hâlis kılan kimseler...)

"Mü'minlerle beraberdir."

Din ile bilinen mü'minlerle beraberdirler. Kendilerinden asla nifak sadır olmaz. Yoksa onlar da yine mü'minlerdir. Yani mü'minlerle beraber cennetlerin yüce derecelerindedirler. Geçmiş nifakları (geçmişte münafık olmaları) kendilerine zarar vermez. Allâhü Teâlâ hazretleri bunu şu kavî-i şerîf ile beyân etti:

"Mü'minlere İse

Allah azîm bir ecir verecektir."

Kadri takdir edilemeyecek kadar büyük bir ecir, demektir. Bu ecirde onlar da mü'minlere ortak olup payda mü'minlere ortakdrlar.<sup>560</sup>

### Sevfe

kelimesi terecci ve. ümit vermek manâsındır. Allah sübhânehû ve Teâlâ hazretlerinden ise "icabet" demek olup kat'iyet ifâde eder. Çünkü Allâhü Teâlâ hazretleri ekremül'-ekremîn ikram edenlerin en çok ikram edicisidir. Kerimin vaadi ise gerçekleşmiş ve katîdir.

"verir" fiilinde hatta (yazılıştâ) ye harfî hazfedildi. Talaffuzda hazf edildiği gibi... (Çünkü aslı dir... "Allah verir", kavî-i şerîfinde) ye fe) harfî sakın, 'ondan sonra gelen, iLi ismindeki lam harfî de sakın olduğu için; "verir" mimdeki ye fe) harfî yazılıştâ hazfedildi.

"O münadfnin bağıracağı günü...<sup>561</sup>

"Ogün ki çağına çağırır<sup>562</sup> "Biz çağıracağız zebanileri<sup>563</sup> Kavî-i şerîflerinde de böyledir...<sup>564</sup>

### Münafıkların Küfrü

<sup>558</sup> Keşşaf; c. 1, s. 713, 293

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/787.

<sup>559</sup> Keşşaf; c. 1, s. 713, 293

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/787.

<sup>560</sup> Keşşaf; c. 1, s. 713, 293

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/787-788.

<sup>561</sup> Kaf: 50/41.

<sup>562</sup> el-Kamer: 54/6,

<sup>563</sup> el-Alak: 96/18.

<sup>564</sup> Keşşaf; c. 1, s. 713, 293

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/788-789.

Bil ki, muhakkak kâfir, küfür kiriyle ruhunun safiyetini ifsâd eder ise de; lakin küfrünün kirine izafe, bir de nifakın kiri izafe edildiğinde onun kiri, kalbden dile geçip sirayet etmiş olur. Kâfir kişi, küfrünü izhâr etmekle onun buharı ta dilinden çıkar.

Münafıkta ise küfrünün kiriyle beraber bir de fazla olarak nifak (münafıklığın) kiri vardır. Münafığın küfrünün ve nifakının buharı diline geçmez. Münafığın küfürlerinin ve nifaklarının bütün buharları, gayb alemleri olan kalbine geçer... Onun kalbinde üst üste yığılır. Büyür. Hatta onlar onun kalbinde bir sed oluşturur. Onunla münafığın, ruhâniyetin saf ve temiz istidadını tamamen (külliyyen) ifsâd etmesi sebebiyle kalbi mühürlenir. Onun için bu esfel (en düşük yerden) çıkması için bir tünel ve geçit yoktur. Onu oradan çıkartmak için hiçbir yardım edici ona yardım edemez. O safların en sonlarında Hak Teâlâ hazretlerinden (ve rahmetinden çok) uzakta mahrum (ve yardımsız bırakılmış) bir şekildedir...

Allâhü Teâlâ buyurdu:

"Eğer Allah size nusret verirse, o vakit size galip yoktur. Ve eğer o sizi yardımsız bırakırsa, kimin haddinedir ki, O'ndan sonra size yardım etsin?"

Ancak, (ve ancak) Allah'a dayansın o halde mü'minler."<sup>565</sup>

"Eğer Allah size nusret verirse," Yani sizin ruhlarınızı mü'mirilerin saffında yaratmakla size yardım ederse;

"0 vakit size galip yoktur." Sizleri kafirlerin saffına çevirip döndürecek bir galip yoktur.

"Ve eğer o sizi yardımsız bırakırsa," sizin ruhlarınızı kâfirlerin saflarında yaratmakla sizi yardımsız bırakırsa;

"Kircin haddinedir ki, O'ndan sonra size yardım etsin?" Sizi kâfirlerin safından mü'minlerin safına çıkarmakla size yardım etsin?

Sonra onlardan istisna yaptı. Kimin küfrü ve nifakı âri (soyulmuş) ve ruhu asıl hilkati üzere ise onlar mü'minlerin saflarında yaratıldılar. Sonra en küçük münâsebet ve onun ruhu ile, kâfirlerin ve münafıkların ruhları arasında beraber ve yanyana olmanın neticelerinde, sayılı o günlerde, o kavimden belirli dostluk zahir oldu. Bu durum, onun ruhunun saflığını tamamen bozmadı. Kalbinin alemleri gaybe açılmasını da kapatmadı. Ona inayet mevhabelerinden hibe de bulundu. Ona hakkın lutuflarının esintileri ulaştı. Gaflet uykusundan uyandırdı. Bâtıla daldırdıktan sonra Hak Teâlâ hazretlerine dönmeye muvaffak kıldı. Onun sırrını nida, esfeli seçenlerden olmadığına nida olundu. Onan çıkmaz:

"Ancak tevbe edenler."

Yaptıklarına pişman olanlar ve alçak muamelelerden dönenler...

"Ve hallerini düzeltenler..."

Güzel istidattan bozduklarını ve ruhâniyetinin saflığında kirl ettiklerini; hayvânî hazları ve şehvî arzulan terketmekle düzeltenler....

"Ve sarılanlar."

ipiyle (şeriat, kur'an ve islâm ile)"Allah'a," Kulluğa yardım için...

"Ve dinlerini Allah için hâlis kılan kimseler müstesna...."

İstemede (ve ibâdetlerde) Onan ancak O'nun rızasını istediler. Sonra Ailâhü Teâlâ hazretleri bu şartları yerine getirenler için şöyle buyurdu:

"Çünkü bunlar mü'minlerle beraberdir."

Bunların ruhlarının yaratılışı, mü'minlerin ruhlarının olduğu saflardadır. Yoksa kâfirlerin ruhlarının saflarında değildir.

"Mü'minlere ise Allah verecektir." Tevbe edenlere, Ailâhü Teâlâ hazretleri onlara şu kazıyye üzerine yaklaşır. (Hadis-i kutsîde buyruldu:)

-"Kim bana bir karış yaklaşırsa, ben ona bir zira yaklaşırım. Kim bana bir zira yaklaşırsa ben ona kulaçla yaklaşırım. Bana yürüyerek gelene ben koşarak giderim."<sup>566</sup>

"Azîm bir ecir."

Allah azîmdir...

Te'vilât-i Nemîyyede de böyledir. Sa'dî (k.s.) buyurdular: Tarikatta hilaf olan evliya oluverdi. Allah'tan Allah için...<sup>567</sup>

## İman Eden ve Şükreden

"mâ" nefîy manâsında istifhâmiyyedir.

"yapar" fiili sebebiyle nasb mahallindedir. Hangi şeyi demektir.

"Allah size azabı nidecek?"

harfî, sebebiyyet içindir. 'Ûjû "yapar" fiiline taalluk etmektedir. Yani sizi ta'zib etmesi, demektir.

"Siz şükreder, iymân ederseniz."

Siz (iman edip şükrettikten sonra size) ne sebeple azab etsin.?

<sup>565</sup> Âl-ilmrân: 3/160.

<sup>566</sup> Sahih-i Müslim: 4850, çok az değişik ifâdelerle...

<sup>567</sup> Keşşaf; c. 1, s. 713, 293

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruh'u'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/789-791.

1 - Kinden şifâ bulmak için mi?

2- Yoksa intikam almak için mi?

3- Yoksa bir fayda sağlamak için mi?

4- Yoksa bir zararı mı defedecek? Meliklerin işi böyle olduğu gibi....

Şükreden mü'mine, bunlardan hiçbir sebeble Allâhü Teâlâ hazretleri azab etmez. Çünkü bunlar (şükreden mü'minlere kin, intikam, menfaat veya zararı defetmek için) azab etmesi, Allâhü Teâlâ hazretlerinin hakkında muhaldır. Zira muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretleri zâtıyla zengindir. Ganidir. Hiçbir şeye muhtaç değildir. Menfaati, celbetmek ve zararı defetmekten münezzehtir. Ama iman etmeyen kişilere (kâfir ve münafıklara) azâb etmesi veya iman ettiği halde şükretmeyen kişilere azab etmesi de (yukarıda zikredilen) herhangi bir maslahattan dolayı değildir. Allah'a sığınırız....

Mükellefin hali bunu (azabı gerektirir), kötü (ve bozuk bir) mizaca sahip olan kişinin hastalanması gerektiği gibi (mükellefiyetlerini yerine getirmeyen kişilerin de azab olunmaları gerekir)

Bundan maksad, mükellefleri imana, taat fiillerine (salih amellere) teşvik etmek ve onları çirkinliklerden (küfür ve isyandan) sakındırıp ve münkerleri (aklen ve dinen kötü olan şeyleri onlara) terkettiler.

Sanki şöyle denildi: Eğer sizler hasenat (ve iyilikler) yapar ve münkerleri de terkederseniz; Kerim olan Allâhü Teâlâ hazretlerinin size azab etmesi onun azabına nasıl yakışır?

Allâhü Teâlâ hazretlerinin kullarına azab etmesi onun mülküne ziyâdelik vermediği gibi; Onun kabin fiilleri ve çirkin amelleri sebebiyle kullarını cezalandırmaması da, Allah'ın gücüne ve kudretine bir eksiklik vermez....

ps& ûj Siz eğer şükrederseniz," kav şerifinin cevâbı mahzûf olması; ma kabline delâlet ettiği içindir...

Yani: "Eğer siz şükreder ve iman ederseniz; size ne diye azab etisin?" elemektir.

Şükür, küfrün zıddıdır. Küfür, nimeti gizlemektir. Şükür nimeti izhâr etmektir.

Burada şükür imanın üzerine takdim olundu, (şükür imandan önce zikredildi.) İman diğer bütün ibâdet ve taatlerden önce geldiği ve iman olmadığında hiçbir şeyde sebat olmaması gerçeğiyle beraber şükürün imandan önce gelmesi; şükürün kişiyi imana vasıl kılmasından dolayıdır...

Nimetlere bakan kişi, önce üzerinde olan enfûsî ve afakî nimetleri idrâk eder. Bu nimetleri idrâk edince, mübhem bir şükürle şükreder. Sonra kul, kendisine bu nimetleri veren mun'imi tanımaya başlar. Kişi, Allah'ın varlığı ve birliğine delâlet eden delilleri tam inceleyip, iyice farkedince; Allâhü Teâlâ hazretlerine iman eder.<sup>568</sup>

### Şükürün Allah'a tsnâd Edilmesi?

"Halbuki Allah, şükürü bilir.1

Kuldan sadır olan şükür, kendisine gelen nimetleri, değişik ta'zim yollarıyla itiraf etmektir.

Allâhü Teâlâ'dan şükür ise, Onun kulundan razı olmasıdır. Yani Allâhü Teâlâ hazretleri, kulunun az bir ibâdetine razı olur. Az bir ibâdete kat kat sevâb verir. Bir sevaba mukabil on kattan yediyüz kata kadar ve (yedi yüzden de yedi bin, yetmiş bin, yediyüz bin yetmiş milyon hesâb edilemeyecek kadar) Allah dilediği miktarda kat kat sevâb verir...

"Alimdir."

Şükünüzü ve imanınızı hakkıyla bilir. Ecir ve sevabınızı size vermemesi muhaldır. Hakkı talep eden kişiye gereken, Allâhü Teâlâ hazretlerine gereğince ve tam bir şekilde huşu' ve hudû' ile saygı duymak ve çok şükürle şükretmektir.

Şükreden ...

İmam.Cürcânî (r.h.)

"Celâlim hakkı için, şükrederseniz elbette size artırırım."<sup>569</sup> Âyet-i kerimesinin tefsirinde buyurdular:

Yani eğer sizler kurbe (yakınlığa) şükrederseniz elbette biz de ünsiyeti artırırız," demektir.<sup>570</sup>

### Az Nimete Şükür

Hazret-i Ali (r.a) buyurdular:

-"Size yakın olan nimetler ulaştığında, şükür azlığıyla uzaktaki nimetleri kaçırmayın!"

Bu sözün manâsı şudur: Kim kendisine vasıl olan ve elinde hâsıl olan nimetlere şükretmezse; o kişi, henüz daha eline geçmeyen nimetlerden mahrum olur. Uzaktaki nimetleri kaybeder...

Ne kadar olursa olsun elindeki nimetlere sen şükre.tmeye bak. Akıllı kişi bir nokta kadar olan nimete bile şükreder. Şükret nimetlere, şükürü elden bırakma ki, şükretmeyenler mahrum olurlar...<sup>571</sup>

<sup>568</sup> Keşşaf; c. 1, s. 713, 293

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/791-793.

<sup>569</sup> İbrahim: 14/7.

<sup>570</sup> Keşşaf; c. 1, s. 713, 293

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/793-794.

<sup>571</sup> Keşşaf; c. 1, s. 713, 293

İsmail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhü'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/794.

## Edep ve Cehennem Ateşi ?

Kişi, şükür ve iman ile cehennem ateşinden kurtulur. Yoksa (şükür ve imandan mahrum olanlar) kendi nefislerini cehennem ateşine arz etmiş olurlar. Onlar azaba müstahak olmuş ve azarlanmayı hak etmişlerdir.

Ta'zibin vechi (azab etme yönüne) gelince muhakkak ki hikmette kullan edeplendirmek vacibtir. Allâhü Teâlâ hazretleri ateşi yarattı ki, mahlukat Allâhü Teâlâ hazretlerinin Celâl ve Kibriyâsını bilsinler. Celâlinin sun'unda bir korku ve heybet içinde olsunlar diye yarattı... Resulü (s.a.v.) hazretlerinin halka getirdiği edebiyatla edeplenmeyenleri, Allâhü Teâlâ hazretleri cehennem ateşiyle edeplendirir.

Akıl ehli dünyada cehenneme bakarak ondan ibret alsınlar. Âhirette de onu işiterek korksınlar... Bundan dolayı Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, kamçısını hep ehli beytinin göreceği yere asardı ki edebi terketmesinler diye,...

Rivayet olundu:

Allâhü Teâlâ hazretleri, Musa Aleyhisselâm'a şöyle vahyetti:

uuz: s, sure: 4

-"Ben cehennem ateşini benden olan bir cimrilikten yaratmadım. Ve lakin ben dostlarımla düşmanlarımla aynı bir evde toplanmalarını hoş karşılamadım... (Onun için cehennem ateşini yarattım...) <sup>572</sup>

## Niçin Cehennem?

Allâhü Teâlâ hazretleri mü'minlerden bazı âsî kullarını cehennem ateşine koyar ki cennetin kadru kıymetini bilsinler. (Sonra Allâhü Teâlâ hazretleri kendilerini cennete koyduğunda.) Allâhü Teâlâ hazretlerinin ne kadar büyük bir azabı defettiğini anlasınlar ve nimetlere ta'zim etsinler diyer. Çünkü nimetlere ta'zim etmek hikmette vacibtir... <sup>573</sup>

## Tasavvufî Manâlar

Muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretleri, kullarına geçen ve gelecek nimetleri zikretti. 0 nimetler şunlardır: (2/311)

1 - Allâhü Teâlâ hazretleri insanları bedfi fitratı (eşsiz yaratılışla) onları yokluktan var etti.

2- Eşyayı yaratmadan önce onların ruhlarını yarattı.

3- Onların cesedlerini zulmânî yaratmasına nisbetle ruhlarını nurânî yarattı.

4- Onların ruhları nuru kademe nisbetle zulmânî olduğundan, Allâhü Teâlâ hazretleri onların üzerine kadem nurundan serpti.

5- Bazı ruhlar bu nurdan mahrum oldular... Onlarda kâfirlerin ve münafıkların ruhlarıdır. Mü'minlerin ruhlarına nur isabet etti.

Allâhü Teâlâ hazretleri buyurdu:

"Siz şükrederseniz; Allah size azabı nidecek?"

Bu nimetler, sizin herhangi bir hakkınız olmadan Allâhü Teâlâ hazretlerinin size verdiği nimetlerdir. Eğer siz onu ve nimetleri görmekle bu nimetlere şükrederseniz;

"Ve imân ederseniz;"

Eğer bana iman ederseniz, benim azabımdan kurtulursunuz. Azab, acı veren bir ayrılıktır. Şükürün hakikati, nimet vereni görmektir. Mun'im'i görerek yapılan şükür, nimetin varlığında yapılan şükürlerden daha tesirli ve daha belîğdir.

Allâhü Teâlâ Hazretleri;

"Bana şükredin." <sup>574</sup> buyurdu. Yani benim varlığıma şükredin, demektir.

"Halbuki Allah idi." Ezelden...

"Şâkir (şükür bilir.)"

Varlığını... Varlığına şükredenleri bilir. Allâhü varlığıyla halkı var etti...

"Alîm bulunuyor."

Kendisine şükreden ve nankörlük edenleri bilir. Şâkirler (şükredenler) daha şükretmeden önce şükürlerinin karşılığını kendilerine verdi. Çünkü Allâhü Teâlâ hazretleri şekûrdur. Kâfirlere de küfürlerinden önce küfürlerinin cezasını verdi. Çünkü kâfirlerde kefürdürler...

Te'vilât-i Necmiyyede de böyledir.

Beşinci cüz tamam oldu.

Ruhu'l-Beyân Tercümesinin beşinci cildinin sonu. inşallah

<sup>572</sup> Keşşaf; c. 1, s. 713, 293

İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/794-795.

<sup>573</sup> Keşşaf; c. 1, s. 713, 293

İsmail Hakkı Bursevî(k.s.), Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/795.

<sup>574</sup> Bakara: 2/152.

bunu altıncı cilt takibedecektir. Bütün hata ve kusurlar bizden bütün güzellikler Allah'tandır.  
Tashih 23,3,2004 Ümraniye<sup>575</sup>

---

<sup>575</sup> Ke   af; c. 1, s. 713, 293  
 smail Hakkı Bursevi(k.s.), Ruhu'l Beyan Tefsiri, Fatih Yayınevi: 5/795-796.